دیوانی عەونی

چاپی دووەم ٢٠١١

لەسەر ئەرکی فەرهاد عەونی چاپکراوە
لەگەڵ پێداچوونەوە و رێخکستنی

دیوانی عەونی

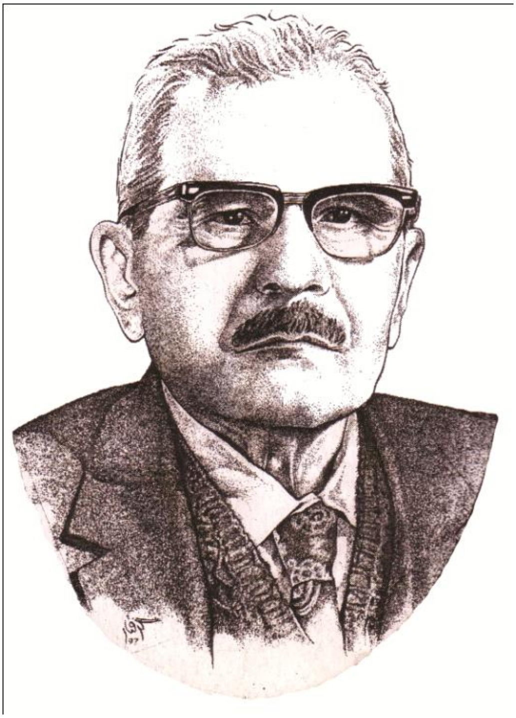

چاپی دووەم ٢٠١١

لەسەر ئەرکی فەرهاد عەونی چاپکراوە

لەگەڵ پێداچوونەوە و ڕێخکستنی

دیوانی عەونی
- چاپی دووەم ساڵی ٢٠١١، هەولێر
- پێداچوونە وە و رێکخستن: فەرهاد عەونی
- سەرپەرشتیاری هونەری: عوسمان پیرداود
- پیتچنین و هونەرکاری ناوەڕۆك وبەرگ: عمر شهاب
- وێنەی بەرگ: گرفتار کاکەیی
- تیراژ: ١٥٠٠
- لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (١٠٨)ی ساڵی ٢٠١١ی پێدراوە

ناوەڕۆك

١.	پێشەکی/ کەریم شارەزا	٥
٢.	پێشەکیی چاپی دووەم/ فەرهاد عەونی	٣١
٣.	ژیانی عەونی لە چەند دێڕێکدا	٤١
٤.	شیعری کوردایەتی	٤٥
٥.	شیعری دڵداری	١٤٣
٦.	سۆزی دەروون	١٧٣
٧.	شیعری وەسف	٢٧٧
٨.	خەباتی گەلان	٢٩٣
٩.	چیرۆکە شیعر	٣٠٥
١٠.	پێنج خشتەکیی شاعیر لەسەر هەندێ لە شیعرەکانی خۆی	٣٣٧
١١.	پێنج خشتەکیی شاعیر لەسەر هەندێ لە شیعری شاعیرە بەناوبانگەکانی کورد	٣٤٧
١٢.	پێنج خشتەکییەکانی عەونی لەسەر حەوت شیعری هێمنی مەهابادی	٣٥٩
١٣.	دووشعیری (عەونی) و (دڵدار) کە بەیەکەوە دایانناوە	٣٨١
١٤.	شیعرە چوارینەکانی	٣٩١
١٥.	چوارینەکانی (خەیام).. عەونی گۆڕیویەتی بۆسەر زمانی کوردی	٤٠٩
١٦.	مەتەڵ	٤٤١
١٧,	١٨ جووت تاکە شیعر	٤٥٣
١٨.	پەخشان	٤٦١
١٩.	پاشبەند	٤٧١

پێشەکی

خوێنەری بەڕێز، هەر کەسێکی مێژووی ئەم چەند سەدەیەی دوایی شاری کۆیە بخوێنێتەوە، لەباری کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیریی ئەو مەڵبەندە زیندووەی ئەدەب و هونەری کوردستانی باشوور ورد بێتەوە، بۆی دەردەکەوێ کۆیە شاری ئەدەبیات و جەرگەی هەست و نەستی نەتەوایەتی و خەباتی نیشتمانیی کورد و شوێنێکی ستراتیژی بازرگانی نێوانی شارە گەورەکانی کوردستانی خواروو و کوردستانی ڕۆژهەڵات بووە.

شارێکی گەلێك بەهات وبات و زیندوو بووە، بەتایبەتی لەسەدەی نۆزدەمەوە بەدەیان کەسی کۆمەڵایەتی ناودارو شاعیری مەزنی وەکو قاصیدو حاجی قادری کۆیی و ئەمین ئاغای ئەختەرو کەیفی و حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلی زادە و حەزینە و نیهانی و مەنفی و مەلای گەورەو حوسەینی لێ هەڵکەوتووە، لە بواری شیعرو ئەدەبیات و هونەر پەنجەی لە پەنجەی شارە مەزنەکانی دیکەی کوردستان داوە، ئەو شاعیرانەش دەورێکی پێشڕەوانەو باڵایان لە هۆشیار کردنەوەو ڕۆشنبیرکردنی میللەتی کورددا گێڕاوە.

ئەگەر سەدەی نۆزدەم ئەو شاعیرە گەورەو ناودارانەی بۆ پەروەردە کردبین، ئەوا ئەم سەدەیەشمان، گەلێك شاعیری بەهرەداری هۆشیار و لێ هاتووی دیکەی وەکو عاصی و دلاوەر و زەکی هەناری و سامی عەودال و ڕۆستەم و عەونی و مەیلی و دڵدار و دڵزارو دەستەیەك لە شاعیری بەهرەداری دیکەی لێ پەروەردە بووەو هەر یەکەیان دەوری شیاوی خۆی لە مەیدانی شیعری کوردی و خزمەتگوزاریی نەتەوەی کورد بینیوە.

عەونی لەناو ئەو دەستە شاعیرە لێ هاتووەی کورد وەك شاعیرێکی بەتوانای کاروانی شیعری دڵداری و نیشتمان پەروەریی لە ناوەڕاستی سی یەکانەوە تاکو ڕۆژی کۆچی دوایی کردنی لە ٢٠ی تەمموزی ١٩٩٢دا دەورێکی دیاری لەو کاروانە ئەدەبی یەی کوردیدا نواندو، هۆنراوەی بەپێزو جوان و ناسکی لە غەزەلی کوردی و شیعری کوردایەتی پێشکەش بەنەتەوەی کورد کرد و جێی یەکی بەرزی لەناو دڵ ودەروونی ڕۆڵەکانی میللەتەکەی بۆ خۆی کردەوە و ناوی شیرینی و هۆنراوە پڕ سۆزەکانی تا هەتایە بە نەمریی لەسەر ڕووپەڕی مێژووی ئەدەبی کوردی مانەوە.

عەونی شاعیری کورد:

عەونی لەسەرەتای سییەکانەوە وەك شاگردێکی قوتابخانە شیعری یەکەی نالی و، وەك شاعیرێکی هەست ناسکی ڕێبازە نەتەوەییەکەی حاجی قادری کۆیی سەری هەڵداو لە سالی

(١٩٥٣)ەوە دەست وبازووی شاعیرێتی بەتەواوی بەهێزبوو، هۆنراوەی پتەوی بڵاوکردەوە، بەتایبەتی دوای ئەوەی کە لە حوجرەی مزگەوتەکانی کۆیە، لەلای مەلاو موستەعیدەکان و شاعیرەکانی ئەو سەردەمەی وەکو حوسەینی و صافی و مەلا محەمەدی دلاوەر و عاصی چاوی بە هۆنراوە دەسنووسەکانی شاعیری مەزنی کورد (نالی) دەکەوت و، لەبەری دەکردن و هەوڵی دەدا هۆنراوی لە ئاستی ئەوانە دابنێ. لە دواییشدا لە(کۆمەڵە شیعرەکەی حاجی قادری کۆیی)ی ساڵی ١٩٥٢ی ئاورەحمان سەعید، ئاشنای شیعرە نیشتمانییەکانی ئەو کەڵە شاعیرە کوردە بوو و، کەوتە سەر شیعری نەتەوەیی و نیشتمانیی دانان.

بەم جۆرە دەبینین عەونی شاعیری بەهرەدارمان کەوتە بەر کاریگەریی هۆنراوەکانی ئەو دوو شاعیرە مەزنەی کورد نالی و حاجی و ڕێبازێکی دوو ڕێچکەیی گرتە بەر، لە غەزەلدا قوتابییەکی زیرەکی نالی بوو، هەردەم بەدوای وردەکاری ڕەوانبێژیی و شیعری پتەودا دەگەڕا، لەشیعری نیشتمانیشدا شاگردێکی هوشیاری ڕێبازە نەتەوەییەکەی حاجی قادر بوو و، بەدوای هەست و سۆزی کوردایەتیدا وێڵ بوو، هەردوو ڕێچکەکەی وەکو دوو هێڵی تەریبی گرتەبەرو سەرکەوتن و داهێنانی لە هەردوو جۆر وەدەست هێناون و هۆنراوەی جوان و پتەوی پێشکەش بە شیعر دۆستانی نەتەوەکەی کرد.

عەونی و شیعری دڵداری:

وەك لەمەو بەر گوتمان عەونی لەسەرەتای شاعیرێتیدا پتر پەیڕەوی شیعرە نایابەکانی نالی دەکرد و هەر غەزەلەکانی ئەو کەڵە شاعیرەش بوون بەرەو جیهانی شیعریان ڕاکێش کردوو، بۆ وەڕاست گەڕانی ئەم ڕایەشمان با کەمێك لەم هۆنراوە کۆنەی ورد بینەوە، تاکو بزانین تا چ ڕادەیەك گەوهەری وردەکاریی لەدەریای شیعرەکانی ئەو شاعیرە مەزنەی کورد هەڵێنجاوە و چۆن وەستایانە لە غەزالەکانیدا بەکاری هێناون، هەروەك دەڵێ:

لەم کوڵبەیی ئەحزانە عەشقی صەنەمێکم بوو

لەم چۆڵ و بیابانە، باخی ئیرەمێکم بوو

ئەی دڵ بەخەتا تاکەی مایل بەخەتاکاریی؟

دوێنێکە دەمێکم بوو، ئەمڕۆ نەدەمێکم بوو!!

ئەگەر بەکەمێك ورد بوونەوە سەیری دێڕی دووەمی شیعرەکەی شاعیرمان بکەین، دەبینین بە ئاشکرا تارمایی شاعیریەتی نالی بەسەرەوەیە، هەروەکو ئەو دەیەوێ یاری بە وشەی شیعریی یەوە بکات و وردەکاریی ڕەوانبێژیی بنوێنێ، هەروەك لە نێوانی وشەکانی (دەمێکم)

و(نەدەمێکم)دا کردوویەتی و جۆرە ڕەگەز دۆزیی یەکی پێکەوە ناوە و چونکە وشەی (دەمێکم) مانای (کاتێکم) یا(سەردەمێکم) دەدات و وشەی (نەدەمێکم)یش بە مانای پەشیمانی دێت و خۆی لەم تاکە دێرە شیعرەی نالی نزیك دەکاتەوە کە دەڵێ:

دوێنێ چ بوو دەت دا بەزوبان لاڤی کەرامەت

ئەمڕۆ نەدەمت بوو، نەدەمت بوو، نەدەمت بوو!

وشە ئاراییەکەی نالی لە وشەکانی (نەدەم) و(دەم)دا دەردەکەوێ کە (نەدەم)ی یەکەم بە مانای پەشیمانی و (دەم)ی دووەم بە لابردنی ئامرازی نەرێ ی(نە) بەمانای دەمی قسە کردن و (دەم)ی سێ یەمیش بەمانای هەناسە دێت(١).

عەونی دوای ئەم سەرەتایە سەرکەوتووەی هۆنراوەکەی لەسەر هەمان تام و بۆی شیعرە پڕ وردە کارییەکەی نالی چەند دێرێکی دیکەمان پێشکەش دەکات و دەڵێ:

بێ هەمدەم و هەمتا مام بۆ خلوەتی تەنیایی

بۆ مونیس و ئەحزانی گوڵێ غونچە دەمێکم بوو

ئاخیر فەلەکی بەدکار دووچاری غەمی کردم،

جاری لە خەوا وەصڵی لەب، جامی جەمێکم بوو

دەبینین عەونی شاعیری لێ هاتوومان، نالی ئاسا وردەکاریی ڕەوانبێژیی لە وشەکانی (دەم)و (جەم)ی (دەمێکم) و(جەمێکم)دا دەکات و هونەرێکی جوان پێکەوە دەنێ.

ئەگەر بە دوای تارمایی شیعری شاعیری دیکەی کورد لە هۆنراوەکانی عەونی دا بگەڕێین، ئەوا دەتوانین تارمایی یەکی سووکی شیعرێکی مەحوی لەم نموونە شیعرەیدا دەسنیشان بکەین کە دەڵێ:

هەر دەڕۆین و پێ ناگەین

هەر دەڵێین و تێ ناگەین

هەست دەکەین ئەم دێرە شیعرەی عەونی کە لە هۆنراوەیەکی درێژیدا قرتێنراوە، تارمایی ئەم دێرە شیعرەی مەحوی بەسەرەوەیە کە دەڵێ:

هەر گفتوگۆمە، کەچی هەر دەڵێم وتێ ناگەم،

هەر جوست و جۆمە، کەچی هەر دەڕۆم و پێ ناگەم(٢)

ئەمانە خستمانە ڕوو نموونەی شیعری شیعری سەرەتای شیعردانانی شاعیر بوون، هەوڵدانێك بوون بە دوای دەنگی تایبەتی پەیدا كردن و، لە ئەنجامدا ئەو دەنگەی بۆ خۆی خوڵقاندووەو، بووەتە شاعیرێكی بە دەستەڵات و توانا.

بەڵام لەیەكەم هەنگاویدا هەندێ جار وشەی ناوچەیی بەكار هێناوەو بە تەواوەتی خۆی بەزمانی ئەدەبی یەكگرتووی قوتابخانە شیعرییەكەی نالی نەبەستۆتەوە. بۆ نموونە: لە هۆنراوەیەكیدا بەناوی (هات فەسڵی گوڵان) ئەمەی كردووە و چووە وشەی (كلێ)ی ئامرازی پرسیار بۆ دیارخستنی شوێنی لە جیاتی وشەی (كوێ)ی بەكار هێناوەو دەڵێ:

هات فەسڵی گوڵان، بولبولی دێوانە لەكێ یە؟

شەو ڕۆیی ئەدی عاشقی جانانە لە كێ یە؟

مەستم بەهەوای عەنبەری دوو زوڵفی سیاهت

بۆیی سەمەن و سونبول و ڕەیحانە لە كێ یە؟!

ئەگەر لە جیاتی (كلێ یە) وشەی (كوێ یە) دابنێین مانای شیعرەكان جوانترو تەواتر دەردەكەوێ، بەڵام لەلایەنی مۆسیقایی كێشی شیعرەكانەوە تارمایی جۆرە گرانییەكی بۆ پەیدا دەكات و، هەرچەند شاعیر وەك خۆی دەی دركاند هەر وشەی (كلێ)ی پێ سووكتر بووە لە چاو (كوێ). بەڵام دەبوایە شیعرەكانی وا داڕشتبایە كە (كوێ یە) ببوایە سەروا، چونكە بۆ پرسیار كردنە لە شوێن نەك كەس!

دوای ئەو قۆناغەی شاعیری یەتی، شاعیری بەهرەدارمان دەست و بازووی داهێنانی شیعری باش بەهێز دەبێ و دەكەوێتە سەر هۆنینەوەی شیعری پتەویدا، كە وردە وردە لە دەنگی نالی دوور بكەوێتەوە و دەنگی ڕەسەنی خۆی بە شێوەیەكی هونەریی دەربڕێ و لەوشەی ناوچەیی خۆی لابدات و لە فەرهەنگی وشەی زمانی ئەدەبی یەكگرتووی كرمانجی خواروو كەرەستەی جوان و ڕازاوە هەڵ دەهێنجێ، هەروەك لەمەودوا بۆمان دەردەكەوێ. شاعیر لە هۆنراوەیەكی دلداریدا دەڵێ:

وەرە مەی گێڕ ئەتۆ بۆم تێكە كەم كەم

مەزەی مەستی منی ماچێكی دەم دەم

بەچاوی تۆ ئەگەر تۆم ئاشنا بی

لەگەڵ خەم ئاشنا نابم هەتا هەم

لە پەروانە ئەمن زووتر دەسووتێم،

بەراورد ناكرێ رووی تۆ لەگەڵ شەم!

بەم جۆرە شاعیری لێ هاتوومان هۆنراوە پتەوەكەی دادەڕێژێ و لە كۆتاییدا دەڵێ:

لەئاسك سڵترە ئەم شۆخە (عەونی)

دڵم نایە، دڵی بشكێ بە ئاستەم!!

شاعیر لە هۆنراوەیەكی دڵداری دیكەیدا بە جۆرێكی نوێ لە زوڵفی یارەكەیەوە دەدوێ، كە چۆن جاران درێژو بەلوول بوو، كەچی ئێستاكە لەبەر مۆدەی سەردەم هەڵپاچرا و لەم بارەیەوە دەڵێ:

جاری جاران پرچ و زوڵفی دولبەران

وەك حەشارگەو لانەیەك بوون بۆ دڵان

گەربتۆرێت دڵ پەنا بۆ كوێ ببات

ئێستە پرچی لوول نەمان هەڵپاچران!

ئنجا شاعیر دەیەوێ ئەو دڵەی لە گوڵزاردا نیشتەجێ ببێ و بۆ خۆی لانەیەك لەسەر چڵ و پۆپی گوڵان دروست بكات و، وەك بولبل لەباغان شێوەن بكات و بزانێ كچی شۆخی ڕوومەت گوڵ بەرامبەری دڵ ڕەقن و دەڵێ:

با لەگوڵزارێ ببێتە نیشتەجێ

لانەیەك سازكا لەسەر پۆپی چڵان

بولبول ئاسا با بكا شێوەن لە باخ

بابزانێ دڵ ڕەقن ڕوومەت گوڵان

لە هۆنراوەیەكی دڵداری دیكەیدا بە هەمان كێشی (١) برگەیی و دەربڕینی سادەو ناسك، بەناو نیشانی (وەكو قومری) وێنەی شیعریی جوان ورازاوەمان پێشكەش دەكات و دەڵێ:

وەكو قومری لەباخ و جۆیباران

لەبۆ سەروی قەدی شاهی نیگاران

دەڕێژم ئەشكی چاوم عەینی باران

دەناڵێنم لە عەشقی گوڵ عوزاران

وەکو بولبول لە چڵێ فەسڵی بەهاران

دوای ئەم سەرەتا سەرکەوتووەی هۆنراوەکەی، شاعیر بەردەوام دەبێ لەسەر دەربڕینی باری گرفتاری لە پێناوی بەژن و باڵاسەروی ینەکەی ئەو یارە شۆخەی و لە پێنج خشتەکی یەکی دیکەیدا دەڵێ:

بەدیمەنی ڕووت و بێ کەسی وەك هەتیوم

وەکو پیرێکی سەد ساڵە ڕزیوم

هەتا مردن دەبێ هەر قوڕ بپیوم

لەژێر باری خەمت من چۆن چەمیوم

بەگەنجی چوومە ڕیزی دەست بەداران ! !

شاعیر بەری عەشقی پاکی بۆ کچێکی مەهابادی کە لەساڵانی سی یەکاندا ماڵیان لە کۆیە بووە و، نموونەیەکی بەرزی جوانی و شۆخ و شەنگی کچی کورد بووە، هۆنراوەیەکی ناسك ونایابی دڵداریی بۆ دادەنێ و، مێژووی دانانی شیعرەکەیش دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٩٧٣ وبەم جۆرە دەست پێ دەکات و دەڵێ:

لەبەر جەوری کەسێکی کۆیی بێزار بووم بەبێ دادی

فەلەك خستمیە بەردەست چاو جوانێکی مەهابادی ! !

کە لێی دام غەمزەییێکی خستمی هەستام وەهام گوت پێی

کچی کورد ئافەرین بۆ تۆ کە چالاکی لە صەییادی

گوتی: هەرکەس کە کەوتە بەندوداوی پەرچەمی خاوم

مەحاڵە بەربێ نابێ بکا قەت بیری ئازادی!

هەر ڕەخنەگرو شیعرناسێکی کورد لەم چەند دێرە شیعرەی عەونی ورد بێتەوە، هەست بە جۆرە نوێ کردنەوەیەکی غەزەلی کوردی دەکات، ئەوەیش لە جۆری دەربڕینی وشەکان و تێکەڵاو کردنی وشەو دەربڕینی نەتەوەیی وەکو (کورد)و(مەهاباد)و (کوردستان) یاخود وشەی سیاسی وەکو (ئازادی) و بە وشەو دەربڕینی عەشق ودڵداری لاوێك بەرامبەر بە کچێکی شۆخ و شەنگی کورد، شاعیری شیعر ناسکمان لەدوای ئەم دەست پێکردنە جوان و سەرکەوتووە دا لەسەر هۆنراوەکەی بەردەوام دەبێ و دەڵێ:

لە کوردستان نەبوو سیحروتەلیسم وجادوویی و ئەفسوونی،

لەکوێ فێر بوویی شۆخی و دولبەریی وامێندە ئوستادی؟!

بە شێوەی شیرنی زنجیرەی عەشقی خۆی لە مل کردم

منیش وا لێ بڕاوم بێنمە دی ئاکامی فەرهادی!!

هەر کەسێکی ئەم هۆنراوەیەی عەونی بخوێنێتەوە، جگە لە هەستی ئەڤینی کوڕێکی لاو بۆ کچێکی کوردی شۆخ و شەنگی مەهابادی هەست بە جۆرە سۆزێکی نیشتمانی و نەتەوەیش دەکات، ئەمەیش دیاردەیەکی شیعری نوێ یەو، شاعیرە هاوچەرخەکان بایەخێکی زۆری پێ دەدەن و بە هیچ جۆرێك خۆشەویستی ئافرەت لە خۆشەویستی کەل و نیشتمانەکەیان جودا ناکەنەوە، بەیەك مەسەلەی دەزانن.

عەونی نەك هەر لەم هۆنراوەیەیدا جۆشی ئەڤین و هەستی نەتەوایەتی تێکەڵ بە یەکتری دەکات و ناوەڕۆکی شیعرەکانی پێ دەکاتە ناوەرۆکێکی تازەو دەیان خاتە ناو چوارچێوەی شیعری نوێی ئەم سەردەمەمان، بەڵکو لە گەلێك شیعری دلداریی دیکەیشیدا ئەم کارە دەکات بە بەرنامەیەکی هونەریی دیاری کراو بۆ شیعرەکانی. هەروەك لە هۆنراوەیەکیدا بە ناو نیشانی (جیهانم پشکنیوە) ئەمەی کردووە و دەڵێ:

جیهانم پشکنیوە

نازدار جوانم زۆر دیوە

بەڵام وەك تۆ نازەنین

نەم دی لەسەر ڕووی زەمین

نەگوڵی نە هوزاری

جوان و شیرین ڕەفتاری!!

لەدوای ئەم سەرەتایە و دەسنیشان کردنی ئەدگاری جوانی یارەکەی مەسەلەی خۆشەویستی ئافرەت و نیشتمانەکەی دەکاتەوە بەیەك مەسەلەو، ڕوو دەکاتە کچە شۆخەکەو پێی دەڵێ:

کیژێ تۆم دی وام زانی،

تۆ کچی کوردستانی

ئەگەر ئەوی بەڕاستی

ڕزگار دەبم لە پەستی

نازدارەی ماھ ڕوخسار

ئەوەی بیست ھاتە گوفتار

لەسەرەتا تا ئەنجام

وەھای پێ ووتم وەرام:

ئنجا شاعیر خۆی لە سۆزی دڵداریی ئافرەت دەکێشێتەوە، دەکەوێتە بواری دەربڕینی ھەست و سۆزی نیشتمانی وتێکۆشانی ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد لە پێناوی ئامانجێکی دیاری کراودا، کە لە یەکگرتنەوەی ڕیزەکانی ڕۆڵەکانی گەلەکەیەتی و لە کۆتاییدا واقیعێکی تاڵ و ئەنجامێکی ڕەش بینانەمان بۆ دەسنیشان دەکات و دەڵێ:

من گۆران و تۆ کرمانج

ھەردوو بە شوێن یەک ئامانج

ھەر دەڕۆین و پێ ناگەین

ھەر دەڵێین و تێ ناگەین

شێوەی ئەم گفتوگۆیە

لاوی کورد ڕەنجەڕۆیە !!

نەلەیەک دەگەین

نەبەیەک دەگەین !!

ئێمە لێرەدا دەوەستین و بە چاوێکی ڕەخنەگرانە سەیری سێ دێرە شیعرەکەی دوایی دەکەین و دەڵێین:

ئەگەر لەیەک نەگەیشتین و بەیەک نەگەیشتنی کورد تا ئەم دوایی یەش واقیعێکی تاڵ بووبێ، بەڵام ئایا مەرجە تا سەر ھەروابێ ونەگۆڕێ؟!

نابێ مرۆڤ وا ڕەش بینانە سەیری دوا ڕۆژی میللەتەکەی بکات، چونکە گەل و نەتەوە تاکە کەسێك یا دەستەیەك نین تا نا ئومێد ببێت بەڵکو ھێزێکی گەورەی لەبن نەھاتووی داھێنەرن و ھەر بەرەو پێشەوە دەچن، ڕۆژێك ھەر دادێ ڕۆڵەکانیان لەیەك تێ بگەن و یەك بگرنەوە.

عەونی و شیعری کوردایەتی:

عەونی لە سەرەتای شاعیریەتیدا بە شیعری دلداری چووە ناو دنیای ئەدەبیات، بەلام زۆری پێ نەچوو هەستی پڕ جۆششی نەتەوایەتی پالی پێوەنا، لە دەرگای شیعری نەتەوەیی ونیشتمانیش بدات. بەتایبەتی لەوکاتەی کە کوردستان لە هەر چوار لاوە، لە تورکیاو ئێران و عێراق و سوریە، لەناوەڕاستی بیستەکان و سەرەتای سییەکانەوە کەوتبووە بەر شالاوی چەوساندنەوەی نەتەوەیی و، شۆڕشەکانی کورد لە هەموو لایەك بە ئاگر و ئاسن دادەمرکێنرانەوە و، ڕۆڵەکانی لەناو دەبران و دەر بەدەر دەکران و بەکار تێکردنی ئەو ڕووداوە جەرگ بڕانە، عەونی شاعیری دڵسۆزی نەتەوەکەی لە ناوەڕاستی سییەکان هۆنراوەیەکی بە ناونیشانی "ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم" داناوەو لەسەرتاکەیدا دەڵێ:

ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم پاسی کوردستان دەکەم

قەتلوعامی حاکمانی تورکیا وئێران دەکەم

من لە ڕێگای سەربەخۆیی خاك و ڕزگاری گەلم

گیانی خۆم و قەوم و خویشانم هەموو قوربان دەکەم

شاعیر دوای ئەم سەرەتا گەرم گوڕەی هۆنراوەکەی کە دەیەوێ چەك لە دژی دوژمنانی کورد هەلگرێ و تۆڵەی ڕۆڵە کوژراوەکانی نەتەوەکەی خۆی لە حوکمڕانەکانی تورکیاو ئێران بکاتەوە، بۆیە لە پێناوی سەربەخۆیی ولاتەکەی گیانی خۆی و کەس وکاروخوێشەکانی دەکاتە قوربانی و دەکەوێتە بەلگە هێنانەوە بۆ ئازایەتی و جەنگاوەریی نەتەوەکەی خۆی و، هەڕەشەش لەو لایەنانە دەکات کە خوێنی کوردیان ڕژاندووە و دەڵێ:

چیم بە ئاشوور کرد لەکاتی خۆی بەلێن بێ هەروەها

تەخت وبەختی دوژمنانی کورد بەخاك یەکسان دەکەم

هەر کەسێك بێتو لەهەرلا خوێنی کوردی ڕشتبێ

خۆم بە شوێنیدا دەڕۆم خانەی بەسەر وێران دەکەم

عەونی دیوانەکەی پڕە لە شیعری نیشتمان پەروەریی و نووکی خامەکەی لەگەڵ شکستی یەکانی بزووتنەوەی ڕزگاری خوازیی نەتەوەکەی شکستی نەهێناوە بەڵکو بە وردی لەو کارەساتانەوە دواوە وورەی نەوەی نوێی کوردی بەرز کردۆتەوە. هەروەك لەدوای لەناو بردنی کۆماری دیموکراتی کوردستانی ئێران و لەسێدارە دانی پێشەوای نەمری کورد قازی محەمەد،

بڕوای بەوە هەبووە کە میللەتی کورد نامرێ و ڕۆژێکی دادێتەوە هەڵمەت بەرێتەوە سەر دوژمن و تۆڵەی لێ بسێنێتەوە و بە هیچ جۆرێك سێدارە کورد ناترسێنێ و هەر دەبێ گەلی زۆر لێکراو ئازاد بێ و لەهۆنراوەیەکیدا بەناوی (شینی پێشەوا) کە لەسەرەتای مانگی نیسانی ١٩٧٤دا دایناوە، واتە: چەند ڕۆژێك دوای لەسێدارە دانی پێشەوای کوردو کوژاندنەوەی گڕی ڕووناکی هیوای نەتەوەکەمان بە تێکدانی کۆمارە ساواکەی و بەدڵێکی سووتاوەوە دەڵێ:

لە سی مارتی چل و حەوتا

لەچەپ گەردی چەرخی چەوتا

لە مهاباد لە چوار چرا

داری بێ دادی هەڵکرا !!

ئەو دارەی پێش نیوەی شەوا

وەستا لە ژێریا پێشەوا

گوتی: ئێستا دەڵێم: کوردم

لەڕێی ئازادی کورد مردم

دوای ئەم سەرەتایە پڕ لە سۆزی دەروونی کوردە لە بەبیر هێنانەوەی کارەساتی کۆماری مەهاباد بەدەستی ڕژێمی کۆنە پەرستی ئێران لە ناو بردنی پێشەوای کورد، شاعیر دێ وەسفێکی وردی ئەو شەوە پڕ لە خەم و خەفەتەی کوردستان دەکات و دەڵێ:

شەوێکی پڕ تاسەو خەم بوو

لە کوردستانا ماتەم بوو،

شین بوو ڕۆ ڕۆ بوو فریاد بوو

بۆ پێشەوای مەهاباد بوو!

لە مێژووی کورد دا ئەو شەوە

هەتا ئەبەد ناسڕێتەوە !!

شاعیر دوای ئەو کارەساتە جەرگ بڕەش ورە بەرنادات و هێزێکی گیانی بەبەر لاوانی نوێی نەتەوەکەی دا دەکات و دەڵێ:ـ

کورد ناترسێنێ سێداره،

کرداری دەستی زۆرداره!

هەر دەبێ زۆر دار کەساد بێ

زۆر لێ کراویش ئازاد بێ

کورد دەبێ بۆ خۆی هوشیار بێ

نابێ لەکەس هیوادار بێ

دەبێ زانا و هونەرمەند بێ

لەزانستا دەوڵەمەند بێ!

عەونی شاعیری نەتەوەیی، تroووسکەی ڕووناکی هیوای دوا ڕۆژی گەلی کورد، لە هوشیاریی ڕۆڵەکانی و لە هونەرمەندیی لاوە تازە پێگەیشتووەکانی یەوە پیشانی نەوەی نوێی گەلەکەی خۆی دەدات، کە چۆن دەبێ لەم سەردەمەی ئێستا و لەدوا ڕۆژدا تەنیا پشت بە خۆیی و بەزانست و هونەری نوێ ببەستی، تاکو تاقی کردنەوەکەی مەهابادی لێ دووبارە نەبێتەوە.

عەونی شاعیری نیشتمان پەروەری کورد لە دوای کارەساتە دڵ تەزێنەکەی ساڵی ١٩٧٥ و پیلانە شوومەکەی جەزایر، هۆنراوەیەکی پڕ بەهای لە شیعری کوردایەتی داناوە و ئەو پیلانە بۆگەنە نێو دەوڵەتی یە ڕیسوا دەکات، کەچۆن ئەو چاڵەیان بۆ چارەنووسی شۆڕشی کورد هەڵکەند، هەر چەندە ماوەیەکی کەمیش بووبێ، هەرەسیان پێ هێناو هۆنراوەیەکی بەناوی "ڕۆژی ڕەش" داناوەو جارێکی دیکەش وانەی نەبەزین و خۆڕاگریی بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەی کوردمان دادەدات و لە بەشێکی هۆنراوە درێژەکەیدا دەڵێ:

گەر نەمردم بەم برینە

ئەمجا ئاکارم ببینە!!

بەکار دێنم بیرو هەستم

سروودێك وا هەڵدەبەستم

قارەمانی ناو سەنگەرێ

دوژمن کوژ و کۆڵنەدەرێ

مووشەکێکی تانك شکێن بێ

هێزێکی دوژمن بەزێن بێ

سروودێك ناوی تۆڵەبێ

دژی ئەم (شایە) زۆڵە بێ !!

شاعیر لە تۆڵەی ئەو پیلانەی شای ئێران و (صدام حسین)ی عێراقی بەعس لە دژی کوردیان گێڕا، سروودێك دادەڕێژێ تاکو ببێتە قارەمانی ناو سەنگەری فیداکاریی و ببێتە مووشەك و هێزی دوژمن بشکێنێ و لەناوی ببات.

هەروەها شاعیری شیعری کوردایەتیمان لە ساڵی ١٩٧٩دا لەگەڵ بیستنی هەواڵی جەرگبڕی کۆچی دوایی سەرۆکی میللەتی کورد بارزانی نەمر، هۆنراوەیەکی شیوەنی بەناوی "کاوەی سەدەی بیستەم"ی بۆ دادەنێ و لە پارچەیەکیدا دەڵێ:

لە کوردستانی بەرین

کاوەی سەدەی بیستەمین

کاوەی نەمر بارزانی

ئاڵای خستە سەر شانی!

شۆڕشێکی بەر پاکرد

مافی کوردی داوا کرد

داوای مافی ڕەوامان

بۆمان نووسرا بە تاوان

تاکو لە کۆتایی هۆنراوەکەیدا، بارزانی وکاوەی ئاسنگەر دەکاتە دوو قارەمان ودوو ڕەمزی مەزن و نەمر لەژیانی نەتەوەی کوردا دا و دەڵێ:ــ

نامرن ئەو دوو ناوە،

یەك بارزانی، یەك کاوە !!

شاعیر لە خەباتی بەردەوامی لە پێناوی کوردو کوردستاندا هەموو ئامانجێکی ئەوەبوو پارچەکانی کوردستانی دابەش کراو یەك بگرنەوەو هاتنە دی ئەم ئاواتە مەزنەی کورد و فیداکاریی ڕۆڵەکانیشی لە پێناویدا، لە هۆنراوەیەکی نەتەوەییدا بە ناوی "نامرێ ئەم گەلە" دارشتووە و دەڵێ:

گەلێك هەمیشە لە تێكۆشان بێ

دروشمی یامەرگ یا كوردستان بێ

گڕی شۆڕشی ناكوژێتەوە

هێرشی دوژمن ئەگەر تۆفان بێ

مافی سروشتی خۆی دابین دەكا

گەلێ خەباتی كەبێ وچان بێ

ڕۆژێك دێت هەموو یەك دەگرێتەوە

بۆتان و سۆران، موكری وبابان بێ

ئەگەر كەمێك لەم چەند دێڕە شیعرانەی شاعیری نەتەوەییمان ورد بینەوە، هەست بەسادەیی دەربڕینەكانی دەكەین، هۆی ئەمەیش دەگەڕێتەوە بۆ دارشتنە ڕاستە و خۆكەی ئەم جۆرە شیعرە سیاسییانەی، مەبەستیشی ئەوە بووە كاروانی تێكۆشانی خەباتگێڕانی نەتەوەی كورد بیكەن بە پەیڕەوو بەرنامەی خەباتی بێ وچانیان، بۆیە دروشمە سیاسییەكانی ئەو قۆناغەیان بۆ لەناو شیعرەكانیدا دەچەسپێنی. هەرچەندە ئێستا ئەم جۆرە خستنە ڕووەی دروشمی نیشتمانی بەهاو نرخی جارانی نەماوە بەڵام بۆ ئەو سەردەمەی خەباتی گەلی كورد و هوشیار كردنەوەی لاوە خەباتگێڕەكانی كارێكی ئەدەبی زۆر پێویست بووە.

دوای ئەو قۆناغەی كە شیعری سیاسی بەدروشمی خەباتی بێ وچانی كورد ئاودرا، شاعیر وردە وردە دەكەوێتە سەر شیعری سیاسی پتەو دانان و خۆی لەو ڕاستەو خۆییە لادەدات و، دەچێ لەگەڵ بیروباوەڕی فەلسەفییانەی تێكەڵ دەكات و، نموونەی شیعری سیاسی پڕ هێزو وزەی داهێنانمان پێشكەش دەكات و هۆنراوەیەكی پتەویدا دەڵێ:

دوژمنی بەدكاری من هەرچی بكەی لێت ناگرم

بێت دەڵێم من تاكو ئێستا ماوم وقەت نامرم

هەرچی پێت دەكرێ لەگەڵ من بیكە هیچ سوودی نییە

ئەو پرۆژەی خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم

لەوانەیە لەگەڵ خوێندنەوەی ئەم دوو دێڕە شیعرەی شاعیری لێ هاتووی خاباتگێڕمان، هەندێ كەس واتێ بگەن هۆنراوەكە سیاسی نییە و بۆ دوژمنێكی كۆمەلایەتی و نەیارێكی

خودی شاعیر گوتراوە، چونکە هیچ نیشانەیەکی ڕاستەو خۆی خەباتی سیاسی بەسەرەوە نییە.

بەلام بە کەمێك ورد بوونەوە بۆمان دەردەکەوێ کە شیعرێکی سیاسی ناڕاستە خۆیە و مەبەستیشی لە دوژمن، دوژمنی ولات و نەتەوەکەیەتی چونکە لە دێڕی دووەمدا پێی دەڵێت:

(ئەو پڕۆژە خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم) مەبەستی پڕۆژەی خەبات و وەدەست هێنانی مافی نەتەوەکەیەتی وە، لەم چەند دێڕەی دواییشدا پتر ئەم مەسەلەیەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە و دەڵێ:

وەك هەڵۆ لانەم لەکێوێکی بڵند هەڵ بەستوە

چەندی بەردم تێ گرن تازە بەکەس هەڵ نافڕم

تێگەیشتم چەند هەڵەم کردو فریوم خواردبو

تۆبە بێ تۆبە ئیتر دەستی برای خۆم نابڕم

شاعیر واقعی ژیان و تێکۆشانی میللەتەکەی دەردەبڕێ کە وەك هەڵۆیەك لانەی خۆی لەسەر کێوێکی بەرز بنیات ناوە کەمەبەستی لە کێوە سەرکەشەکانی کوردستانە، بۆیە وا خۆراگرە و بەکەس هەڵناقەنێ و لەدوا دێڕی هۆنراوەکەشدا ئاماژە بۆ فریو خواردنی پێشووی کورد دەکات کە چۆن بە قسەی دوژمن و فڕفێڵی، دەستی برای هاونەتەوەیی خۆی بڕیوەو پەیمان دەدات کە لەو هەڵە زلانەی پێشووی تۆبە بکا.

شاعیر لە هەمان ڕێبازی شیعری سیاسی لە قاڵبی ڕەمز وهێمادا. هۆنراوەیەکی دیکەی بەناوی (گەشتی مانگە شەو) داناوە و لە ڕێبوارێکەوە دەدوێ کە ئاوارە و سەرگەردان بووەو چیا و چۆڵ و بنار و دۆڵ دەبڕی بەو هیوایەی بگاتە قۆناغ وە، ڕێبوارەکە خەباتگێڕێکی کوردە و گەشتەکە گەشتی کاروانی خەباتە و ڕێبواری خەباتگێڕ تا لەدەستی دێت و هێزی بینین و توانای ڕێگە بڕینی هەبێ تێدەکۆشێ و بەرەو پێشەوە دەڕوات و لەبەشێکی هۆنراوەکەیدا دەڵێ:

هەستام وڕووم کردە چۆڵێك

کەوتمە داوێن هەردەو دۆڵێك

کەوتمە داوین کۆهساریك،

ڕێم دەر نەکرد لە کنارێك

تا ماندوو بووم لە پێ کەوتم

هەورازێك بوو سەر نەكەوتم!

لەو كاتەدا مانگ ئاوا بوو

ڕێگەی دوورم لێ كوێرە بوو!!

شاعیر ئەم بابەتە دەكاتە ڕەمزی تێكۆشان و پێ لەو ڕاستییەش دەنێ كە ڕێگەی كاروانی خەبات گەلێك هەورازو هەڵدێری ترسناكی لە پێشە، بۆیە لای نەنگ نییە گەر هەندێ جار بوەستێ. بەڵام شاعیری ئامانجی ئەو ڕێبوارە تێكۆشەرە بە هیوا دادەخات و دەڵێ:

دەبێ چاو لەڕێی كاروان بم

گوێ گری بانگی بەیان بم!!

- عەونی لەسەر هەمان شێوەی شیعریی نەتەوەیی تێكەڵ كردن بەوەسفی سروشتی خاكی وڵاتەكەی و كێشە و بەربەرەكانی نێوان خونچە گولێك و بولبول دەكاتە بابەتی هۆنراوەیەكی بەناوی (خونچە گوڵێك) و مەسەلەی دڵداریی نێوانی گوڵ وبولبول بە جۆرێك هەڵ دەگێڕێتەوە كە خونچە گوڵی باخی كوردەواری نایەوێ خۆی بەدەستەوە بدات و هەر بولبولێك بۆی بخوێنێ لێوی خۆی بۆ بكاتەوە(٣) و بە بولبول دەڵێ:

گوتی: بولبول هەرزەكاری

لێت بوویتە خوو شین وزاری!

هەردەم لەسەر لقی چڵی

هەر ڕۆژ بەرامبەر بە گوڵێ

زۆر خۆت دەكەی ماندوو وشەقی

چقڵێك لە ژێر پێت دەچەقی

من تا ئێستا پارێزراوم،

چقڵی خۆمە دەوری داوم

دوای ئەوەی شاعیر مایەی پارێزراوی (خونچە گوڵ) كە دەیكاتە ڕەمزی میللەتی كورد، دەباتەوە بۆ ئەو چقڵەی كە هەیەتی و هەرچی دەستی بۆ درێژ بكات دەچێتە دەست و پێ و چاوی، ئنجا دەڵێ:

نەتۆ، نە باغەوانی پیر

ناتوانن بمكەن دەستگیر!!

خونچەی باخی كوردەواریم

بەراتی مژدەی ڕزگاریم!!

شاعیر لە هۆنراوەیـەكی دیكەیدا بـەناوی (نـەوڕۆز و كـەژاڵ) كـە دوو كچـی كـورد دەنـوێنن، نیشانەكانی نەورۆز و بـەهار و بنەوشـەیان بـۆ دەسنیشـان دەكـات و، وەكـو چـەند ئینسـانێكی كورد، نەك وەكو وشەی ئاسایی مامڵەتیان لەگەڵدا دەكات و جووڵەو دەوری شانۆیی یان بەسەر دابەش دەكات و دەڵێ:

نەوڕۆز و بەهار وەك جووتە خوشكان

لە شادی كڕین ئەمساڵ تێ شكان!

بەهار بنەوشەی لەزستان كڕی

كراسی جەژنی بۆ نەورۆز بڕی

بۆچی نەی زانی بنەوشەی سەر شین

بۆ شایی نایەو هەر دەیكا بەشین

ئەم كە پەروەردەی سەرمای زستانە

سەر كزە ڵۆكە و چاو بە گریانە

نەورۆز دەیەویست گوڵی زەردو سوور

شادی هێنەر بێ لە نزیك و دوور!

دوای ئەم سەرەتایە جـوان سـەركەوتووە، بـاوكی (كـەژاڵ) دێتـە وەڵام و دەڵـێ: ئەگەرچـی نەورۆزی پار خۆش نەبوو، بەڵام من بـەڵێن دەدەم بـۆ جـەژنی نـەورۆزی ئەمسـاڵ جلـی سـەوزو سوور بۆ كەژاڵ بكڕم و بیڕازێنمەوە بـۆ شـایی و ئاهـەنگی ئـەو جەژنـە نەتـەوەیی یـەمان و لـەم هەنگاوەی هۆنراوەكەدا شاعیر دەڵێ:

بەڵێن بێ منیش بۆ جەژنی ئەمساڵ

جلی سەوزو سوور بكەم بۆ كەژاڵ

بیڕازێنمەوە وەك بووكی بەهار،

وێنەی نەدی بێ چاوی ڕۆژگار!!

بچیٚ بۆ شایی به شادمانی،

به ئاوازی خۆش بڵێ گۆرانی

چ گۆرانی یەك؟ نەغمەی ئازادی،

دەنگ بداتەوە دژی بیٚ دادی!

ئەوەی عەونی شاعیر هەست ناسك لەم هۆنراوەیەیدا كردوویەتی لاسایی كردنەوەی هیچ شاعیرێكی پێش خۆی نییە، بەڵكو داهێنانێكی نوێیەو، بەرهەمی ئەندێشەی قوول و سۆزی ناسكی كوردایەتی خۆیەتی و لەم هۆنراوەیەیدا دەری بڕیوە، تاكو لە كۆتاییدا، بە شێوەیەكی درامایی ودوای تۆڵە سەندنەوەی بەهاری خۆشەویستی لە زستانی ساردو سەخت، (كەژاڵ و نەورۆز) وەك دوو كچی جوان تێكۆشەری كورد، چەپكێك گوڵی سوور لە گوڵزاری كوردستان بكەن بەدیاریی سەركەوتنی گەلەكەیان و هۆنراوەكەی بەم جۆرە و بەبیٚ بەكار هێنانی دروشمی زەق و ڕاستە و خۆی نیشتمانی و نەتەوەیی كۆتایی پیٚ دێنیٚ و دەڵیٚ:

بەهار لە زستان تۆڵە بستێنیٚ

پەیمانی سەهۆڵ بەندان بشكێنیٚ!

كەژاڵ ونەورۆز بەهاری كاری

چەپكێك گوڵی سوور بكەن بەدیاری

نەورۆز حەز دەكا گوڵ بۆ بەهار بیٚ

كەژاڵ دەیەویٚ گەلی ڕزگار بیٚ!!

شاعیر لەساڵی ١٩٥٨دا پاش ئەوەی باری بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی كورد بەهۆی ناكۆكی ناوخۆگەیشتە پێچێكی زۆر سامناك، هۆنراوەیەكی پڕ پەندو ئامۆژگاریی نەتەوەیی بەناوی (یەكبوون) داناوەو تێیدا داوای یەكگرتنی ڕیزەكانی هێزە خەباتگێڕەكانی كورد دەكات و دەڵیٚ:

تۆش داروو دەردی گشت یەكبوونە دەیزانین هەموو

گەر هیوادار بم بەیەكبوون شوێن ئەم وئەو ناكەوم

ئاشنا گەر ئەم كوژی ترسم نی یە نا ئاشنا

با هەمیشە گوللە بارانم بكا پیٚی ناكەوم

خۆشە نەمرم تاکو ڕۆژی خۆم بەسەربەستی دەدی

بشمرم باکم نی یە، ئەو ساکە شوێن سوێ ناکەوم

عەونی و شیعری خەباتی گەلان:

عـەونی شـاعیری شـیعری دڵـداری و کوردایـەتی، نەیدەویسـت بزووتنـەوەی ڕزگـاریخوازیی نەتەوەکەی لە کاروانی بزووتنەوەی ئازادی خوازیی گـەلانی جیهـان دابـبڕێ و بـەبیرو بـاوەڕێکی مرۆڤایەتییانـە سـەیری تێکۆشـان و شۆڕشـی چـەکدارانەی گـەلێکی زۆر لێکـراوی وەکـو گـەلی فەلەستینی کردووە کە چۆن لە دژی داگیرکەری وڵاتەکەی لەخەباتی شۆڕشگێڕیی دایەو، دەڵێ:

سڵاوی ئێمە لە کوردستانا

لەبەرزترین لووتکەی کێوانا

بۆ برای فیدایی لە فەلەستینا

لەناو خەباتی سەختی خوێنینا

خوا لەگەڵ هەقە و ئێوەش هەقدارن

چەوسێنراوەی دەستی زۆر دارن

دوای بەستنەوەی تێکۆشانی گەلی کورد لـە کوردسـتاندا بـە خـەباتی خـوێنینی فیـداکارانی فەلەستین، بەبیرو باوەڕ و پشت بەستن بەهەق. ئەوەمان دەخاتەوە یاد کە لەکاتی جەنگـەکانی صەلاحەددینی ئەیووبی (١١٣٨ـ١١٩١ز) لە دژی خاچ پەرستەکان، چۆن خوێنی کـوردو عـەرەب لەشـەڕی حـوتین (١١٨٧ز) و شـەڕەکانی دیکـەی ئـەو سـەرکردە گەورەیـەی کـورد، تێکـەڵاو بەیەکتر بوون بۆ ڕزگار کردنی شاری قودس و سەر پاکی وڵاتی فەلەستین و دەڵێ:

خۆ شەڕی صەلیب هەر لەبەر چاوە

لەزۆر شوێن ئێستاش ئاساری ماوە

وا پیشان دەدا مێژووی ڕابردوو

ڕژاو تێکەڵ بوو خوێنی من توو

کوردم من نەوەی صەلاحەددینم

برای بەوەفای عەهدی دێرینم

شاعیر لەڕێگـەی هەسـتی مرۆڤایەتییـەوە، مێـژووی تێکۆشـانی نەتـەوەی کـوردو نەتـەوەی عەرەب بەیەکەوە دەبەستێتەوە، ئێستاش ئامادەیی کورد نیشان دەدات بـۆ پشـتیوانی کردنـی

شۆڕشی فەلەستین چونکە برای بەوەفای پەیمانی سەردەمی صەلاحەددینن،

ئنجا دەڵێ: ئەی فیداکاری فەلەستین، نەک هەر ئێمەی کورد بۆت بە پەرۆشین، بەڵکو هەموو ئازادی خوازانی جیهان پشتیوانی تۆن و دەڵێ:ـ

برای فیدایی نەک هەر من تەنیا

بۆت بەپەرۆشم وەک باوک و برا

هەموو ئازادی خوازانی جیهان

پشتیوانی تۆن وەک من بێ گومان

عەونی نەیویستووە هەست وبیری شاعیریی هەر لەناو چوارچێوەی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بمێنێتەوە، بەڵکو ویستوویەتی ئەندێشەی دوورتر بڕوات، تابڕی دەکات هەر بڕوات، تا دەگەاتە ئەو وڵاتانەی کە جولانەوەی ڕزگاریخوازییان تێدایە و لەدژی دوژمنی داگیرکەر دەجەنگن، دەیەوێ خەباتی گەلەکەی ئەڵقەیەک بێت لە ئەڵقەکانی جولانەوەی ڕزگاریخوازیی جیهانی سێیەم و، هەر بەو نیازەوە لە ساڵی ١٩٦٩دا هۆنراوەیەکی شۆڕشگێڕیی بۆ (ڤێتنام)ی بە خوێن سوورکراوی دەستی داگیرکەر دادەنێ و بەبای شەماڵی چیاکانی کوردستان سڵاوی گەلی کوردسان بۆ دەنێرێ و دەڵێ:

شەماڵ فیدات بم وەک پەیکی ڕەوان

بڕۆ بەپەلە بەبێ پشوودان

بەرەو ڤیتنامی بە خوێن سوورکراو

بەرەو ڤیتنامی گڕ تێ بەر دراو

ئەوسا گەیشتی بەبێ ترس و لەرز

بچۆ بارەگای ڤیەتکۆنگی نەبەز

بڵێ: (ئەرکی ڕێی دوورم کێشاوە

سڵاوی گەلی کوردم هێناوە ! !

دوای گەیاندنی سڵاوی گەلی کورد بە گەلی ڤیتنامی شۆڕشگێڕ ئەم دێڕە شیعرەیان وەک پەندێك یاخود قسەیەکی نەستەقی سیاسی بە بەرگوێی شۆڕشگێڕانی ڤیتنام هەڵ دەدات و دەڵێ:ـ

تا بە خوێنی گەش سوور نەبێ وڵات

هەرگیز ئەو گەلە ناگا بە ئاوات

لـەکۆتایی هۆنراوەکەیـدا مـژدەی سـەرکەوتن بـە ڤیتنـامی شۆڕشـگێڕ دەگەیـەنێ وە کـۆتری ئاشتی پیکاسۆ بە چڵی دار زەیتوونەوە مژدەی ئاسایش و هێمنانیی بە گەلی ڤیتنام و شـکانی ئیمپریالیزم بە هەموو لاییەکی جیهاندا ڕادەگەیەنێ و دەڵێ:

بڵێ: مژدەبێ زۆری نەماوە

زۆردار لە دەنگی گەلان ترساوە

چڵی زەیتوون و کۆتری بیکاسۆ

مژدەیی ئاشتی دەگەیەنن بە تۆ!!

عەونی وەك شاعیرێکی نەتەوەیی کورد لەمەڵبەندی خۆی و لەناو قاوغـە تەسـکەکەی شـارە بچکۆلانەکەی کۆیـە نەمایـەوە. بـەڵکو لـە ئـەنجامی ڕەنگدانـەوەی هەڵوێسـتی سیاسـی خـۆی و ئەندێشەی قووڵی و بیری پێشکەوتن خوازو ڕووناکی، خۆی گەیاندە ژان و موعانـاتی گـەلان وە بەشداریی لە ناخۆشیدا لەگەڵدا کردن و شیعری ناسکی بۆ گوتن ومژدەی سەرکەوتنی پێدان وە دەرسێکی باشیشی بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوەی کورد دادا، ئەویش ئەوەیە: دەبێ بە چەکی زانسـت و هونەر بێنە مەیدانی ژیان وە خەباتی گەلانی جیهان بە خەباتی خۆیان بزانن.(٤)

– عەونی و پەیوەندی بە شاعیرانی دیکەی کوردەوە:

عەونی شاعیرێکی بەهرەمەندو هەڵکەوتووی کورد بوو، لە ناوەڕاستی سییەکانەوە، کانیاوی شیعری تەقیەوە و لە دنیای شـیعرو شـاعیراندا دەنگـی خـۆی چەسـپاندو(٥) وە، لەشـاری کۆیـە دەورێکی تایبەتی گێڕا و پەیوەندیی شاعیریی لەگەڵ دەستەیەکی باش لە شاعیرانی ئەو شارەو زۆر لای کوردستان بەستووە، لەوانە شاعیری ئوستادی غـەزەلی کـوردی صـافی هیرانـی وە، مـەلا سابیری مەیلی و دلزار و دڵداری شاعیری پێشکەوتنخوازی کورد و لە دواییشدا هێمنی مەهابادی ببـوە دۆسـتێکی گیـانی بـە گیـانی و دوور بـە دووری شـەیدای شـیعرە ناسـککەانی بـوو، بۆیـە دەبینین گەلێك لە شیعرە ناودارەکانی کردووە بە پێنج خشتەکی، بۆیە ئێمە لێـرەدا کـەمێك لـە پەیوەندیی ئەم شاعیرەمان بە شاعیریەتی دڵدار و هێمن دەدوێین:

- پەیوەندی بە دڵدارەوە:

عەونی لەناو شاعیرانی شارەکەی خۆی، لەگەڵ (**دڵدار**)ی شاعیری شیعر ناسك و خاوەنی سروودی نیشتمانی (ئەی رەقیب)دا پەیوەندییەکی پتەوی ئەدەبییان بووە و چەند هۆنراوەیەکی سەرکەوتوویان بەیەکەوە داناوە، بیرو هەستیان لەو هۆنراوانەدا بەتەواوی یەکدی گیربوون و جۆشیان خواردووە. بۆ نموونە: لەهۆنراوەیەکیاندا بەناوی (فەلەك) بەم جۆرە دایان ناوەو لێرەدا چەند دێرێکی لێ دەخەینە ڕوو:

ئەوەی کەس بێ فەلەك دایم لە خوێنی خۆی دەگەوزێنێ،

کە پەنجەی شێری نەگبەت هات، ڕەگی ئاساری دەردێنێ!

کە تالع ڕۆیی نەگبەت هات تەبیعەت قاعیدەی وایە

لە چیمەن دا چەقەڵ هەڵسێ ئەبێ شێرێکی بشکێنێ!

کاتێك لە نیوەی دووەمی دیرە شیعری دووەم ورد دەبینەوە هەست دەکەین (دڵدار) بەو ناوەی کە نیوە دیرانەکانی دووەم هی ئەون لە جیاتی وشەی (چەم) یا جەنگەڵ (دارستان) چووە وشەی (چیمەن)ی بەکار هێناوە، لەوانەیە لەبەر کێشی شیعرەکە وای کردبێ، دەنا ڕێوی و شێر لە چیمەندا ناژین و واڕاست بوو بڵێ (لەدارستان) یان (لە جەنگەڵدا). ئنجا لە کۆتایی هۆنراوەکەیان دەڵێن:

لە نێو دنیای ئەمەل (عەونی) بە عەزمێك و نەشاتی تۆ

دەسا فەرزە ئەتۆش (دڵدار) دڵی شێتت بفەوتێنی!!

هەروەها عەونی لە هۆنراوەیەکی دیکەیدا بەناوی (دڵ) بە یەکەوە لەگەڵ دڵداردا داینـاوە و نموونەیەکی ناسکی شیعری دڵداریی کوردی یە و بەم جۆرەی خوارەوە دەست پێ دەکەن:

دڵ لە بەینی تەلعەتی ڕوو وزولفەکەی دەیجوورتە

گاهێ مەیلی شەو ئەکات و گاهی مەیلی نوورتە

بادەکەت پڕ ژەهری ماریێ بیدە پێم نۆشی دەکەم

چونکە تەبعم هێند موتیعە بەندەیی مەیسوورتە

تاکو بەم دێڕە شیعرە کۆتایی بە هۆنراوەکەیان دەهێنن:-

ئارەزووی ئەم شیعرە (دڵدار) تۆ لە (عەونی) بۆدەکەی؟

چونکە ئەم غەمبارە دایم بۆ وەتەن مەجبوورتە !!

کاتێك کە لە هەردوو هۆنراوەکەیان ورد دەبینەوە، هەست دەکەین ئەوەندە ناوەڕۆکیان لەگەڵ یەکتری گونجاوە، کەس باوەڕ ناکات دوو شاعیر دایان نابێ،

- عەونی و هێمنی مەهابادی:

هەر کەسێکی بەوردی ئەم دیوانەی عەونی شاعیرمان بخوێنێتەوە، دەبینێ لە هەموو شاعیرێکی دیکەی کورد پتر خۆی لەشیعری هێمنی مەهابادی داوەو گەلێك لە هۆنراوە ناسك و ناودارەکانی کردووە بە پێنج خشتەکی و زۆر بە جوانی شیعرەکانی خۆی لەگەڵ گیانی شیعرەکانی هێمن دا گونجاندووە، هەروەك لە چەند نموونانەی خوارەوەی دەردەکەوێ:

١- لە پێنج خشتەکی کردنی هۆنراوە ناودارەکای "عەشق و ئازادی"ی شاعیری مەهابادی دا دەڵێ:

بە هیوا بووم کە شادی بێت و، خەم بڕوا دەمێکی تر
پزیشکم ساز بکا بۆ چاری زەخمم مەرهەمێکی تر
لەناکاو ئاسمانی گرتە بەر تۆزو تەمێکی تر
ئەگەر چی شەو درەنگە ساقی بۆم تێکە کەمێکی تر
کەوا ئەمشەو لە ناخم دا سەری هەڵدا خەمێکی تر

٢- لە پێنج خشتەکی کردنی هۆنراوەیەکی دیکەی هێمن دا بە ناوی (ماچی شیرین) دەڵێ:

ئەگەر بێ پەرچەمی ئاڵۆزو شێواوت لە ڕوو لاچێ
خەم و دەردو پەژارەم دوور نی یە بڕوا لەگەڵ با چێ
دەزانی خۆشەویستیت بۆ لە دڵ چەسپاوە دەرناچێ
بەمنداڵی لە لێوی ئاڵی تۆم ئەستاندووە ماچێ!
بەپیریش لەززەتی ئەو ماچە شیرینەم لەبیر ناچێ!

ئەگەر ئێمە شوێن پێی ئەم لێك نزیك بوونەوەی شاعیریەتی عەونی و هێمن لەسەر زەمینەی شیعرەكانی شاعیری لێ هاتوومان هەڵگرین دەبینین خۆی دەگەیەنیتە هۆنراوە ناسكەكانی دووا دووای ژیانی، هەروەك لە هۆنراوەیەكیدا بەناوی(كە من هۆگر بەتۆ بووم)دا دەڵێ:

كە من هۆگر بەتۆ بووم تازە بۆچی دولبەرێكی تر،

دەرم كەی لێرە نارۆم ناچمە كووچە و دەریكی تر

منی دیت نیوە كوشتەی نازی چاوی خۆیەتی فەرمووی

خەڵاتی مەرگە بۆ تۆ بگرە هادەی خەنجەرێكی تر

لەباسی تۆ نەوەستام بە پیری نازەنینی كورد

ئەگەر پەنجەم قەڵەم بگرێ دەنووسم دەفتەرێكی تر

هەر ڕەخنەگرێكی شیعری هاوچەرخی كوردی ئەم هۆنراوەیەی عەونی شاعیری لێ هاتووی كورد بەراورد بكات لەگەڵ شیعرە دڵداری یە ناسكەكانی هێمن، ناتوانێ لەوە زیاتر بڵێ كە هەردووكیان لە شاعیریی دا هاوتای یەك بوون و ناتوانێ بڵێ كامیان لە كامیان باڵاترە، بەتایبەتی كە چەند دێڕێكی دیكە لە هۆنراوەكەی هەڵسەنگێنێ كە دەڵێ:

خەیاڵی بووكی شادی بۆ دڵی پەستم زەماوەندە،

دەنەی ژەن لێدە نەی با چووپی بڕوا چەند گەڕێكی تر!

لە گوێم دەنگی زرنگا پێ ی گوتم: دلگیر مەبە (عەونی)

ئەمە چەرخە دەسوورێ دێتەوە دەوروبەرێكی تر! !

دوای خوێندنەوەی ئەم دێڕە شیعرانەی شاعیری شیعر ناسكمان

باسەرنجێكیش بدەینە چەند دێڕێكی هۆنراوە ناودارەكەی هێمن كە بەناوی "عەشق وئازادی" دایناوە، هەست دەكەین هەمان كێش و سەروا و هەمان تام و بۆی هۆنراوەكەی عەونی هەیە، بەڵام هیچ كامێكیشیان لە ئەوەكەی تریان وەرنەگیراون:

ئەگەر چی شەو درەنگە ساقی بۆم تێكە كەمێكی تر

كەوا ئەمشەو سەری هەڵدا لە ناخم دا خەمێكی تر

هەتاكوو دوا پشووی ڕێبواری ڕێگا عەشق وئازادیم

ئەگەر بێجگە لە ناكامیش نەبینم بەرهەمێكی تر

به تۆ چاری چلۆن دەکرێ دەروونی پڕ لە ناسۆرم

خەساری بۆ دەکەی دوکتۆری زانا مەرهەمێکی تر؟!(٦)

– عەونی و شیعری چوارین:

عـەونی شـاعیرێکی بـیر تیـژی هەسـت ناسـکی ئەندێشـە قـووڵ بـوو، زۆربـەی شـیعرەکانی فەلسەفەی ژیانیان گرتۆتە خۆ، بە تایبەتی کۆمەڵە چوارینەکانی بەو بیرە فەلسەفە ئـامێزە ئـاو داوە و ناوەڕۆکێکی بە هێزو پتـەوی پـێ بەخشـیون. لێـرەدا چـەند نموونەیـەك لـە چـوارینانەی دەخەینـە ڕوو تـاکو خوێنـەری ئـازیز لـە ڕاسـتی بـۆ چـوونەکەمان ئاگـادار بـێ و تـام و چـێژ لەچوارینەکانی وەرگرێ:

١) شاعیر لەبارەی چارەنووسی نەتەوەی کوردەوە ئەم چوارینەی داناوە:

من کە کوردم کەی لە ئازادی وەها بێ بەش کرام؟

ئەو دەمەی ماف بەش کرا، ئەو ڕۆژ بوو من بەش کرام

هاتە کار لەوح و قەڵەم بۆ چارەنووسی میللەتان

من حەواڵەی ئینگلیزی ڕوو سپی ڕوو ڕەش کرام!

٢) شاعیر لە چوارینێکی تریدا لە ژیانی گوڵەوە دەدوێ و مەبەستیشی ژیانی ئافرەتی جوان و شۆخە و دەڵێ:

گولێکم دیت لە تاقی نەوجەوانی

لەسەر تەختی بەهاری شادمانی

گوتم: ئەی گوڵ، مەبە بایی و بترسە

کە تۆ مەحکوومی باییکی خەزانی!

٣) لـە چـوارینێکی دیکەیـدا بـەدابو دەسـتووری صـۆفێتی پـەیمان بەسـتن و جـامی تـۆ بـە شکاندنمان بۆ باس دەکات و دەڵێ:

لەگەڵ پیری موغان دوێنێ لە ڕێ دا

بەسەد پەیمانە پەیمانم گرێ دا

شکاندم جامی تۆبە و زوهد و تەقوا

عەسا و تەزبێح و بەر ماڵم فڕێ دا !!

٤) لە چوارینێکی دیکەیشیدا شاعیر بەم جۆرە گفتوگۆ لەگەڵ یارەکەی دەکات و دەڵێ:

گوتی: زوڵفم؟ گوتم: داوی بەلایە !

گوتی: ئەبرۆم؟ گوتم: تیغی فەنایە !

گوتی: کوڵمم؟ گوتم: بۆ شەو چرایە !

گوتی: لێوم؟ گوتم: کانی بەقایە !!

- عەونی و چوارینەکانی خەیام:

عەونی لە ئەدەبیاتی فارسیشدا شارەزا بووە، تام و چێژێکی زۆری لە شیعری شاعیرە بەرزەکانی فارس وەردەگرت. بۆیە بەردەوام دیوانی شاعیرە ناودارەکانی بەوردی دەخوێندەوە، بەتایبەتی چوارینەکانی خەیام وتوانی لە ماوەیەکی کەمدا (١٤١) چوارینی هەڵبژاردە یان لێ بکاتە کوردی و هەر بە شیعر دایان ڕێژێتەوە و بە چاکی لە کارە ئەدەبییەکەیدا سەرکەوێ. ئەوەی سەرنج بداتە وەرگێڕدراوی چوارینەکان، هەست دەکات شاعیری لێهاتوومان هەوڵێکی زۆری داوە گیانی چوارینەکانی شاعیری ئەصڵییان تێدا بە زیندوویی بهێڵێتەوە بۆیە وەرگێڕانەکەی لە وەرگێڕانەکانی شێخ سەلام و هەژاری موکریانی کەمتر نییە. لێرەدا چەند نموونەیەك لەو چوارینانەی دەخەینە ڕوو تاکو خوێنەری بەڕێز بزانێ عەونی شاعیری لێ هاتوومان تا چ ڕادەیەك لەو کارە ئەدەبییەیدا سەرکەوتووە:

بەوێنەو دیمەنی، شۆخ و جوانم

لالە ڕووی، بالا سەروی ڕەوانم

ئاشکرا نەبوو لە جەرگەی خاکا

بۆ دروست کرام؟ بۆ چی؟ نازانم !!

***

ئەم کەونە کاتێك هاتە کایەوە

هەرکەس بە جۆرێ لێکی دایەوە

بەلام تا ئێستا لە ڕوویی ڕاستی

هیچی نەزانی هەروا مایەوە !

ڕیک کەوت ڕێم کەوتە کارگەی گۆزەگەر

دیم لەدەوری چەرخ وەستای پڕ هونەر

لە کەللەی پاشا و لە دەستی وەزیر

بۆ گۆزەی دەکرد، مل و دەست و سەر!!

خوێنەری بەڕێز، عەونی لەمەیدانی ئەدەبدا، هەر شاعیر نەبوو، بەڵکو پەخشان نووسێکی خامە ڕەنگینیش بوو، هەر وەك لەو چەند نووسینانەیدا بۆمان دەردەکەوێ کە بە دەسنووسی بە جێی هێشتوون، لەوانە چیرۆکێکی یەتی بە ناوی (دیاریی لاوێك) و ناوەڕۆکێکی پتەوی هەیە و وا لەگەڵ ئەم دیوانەیدا پێشکەشی دەکەین و، لە کۆتاییدا هیوادارم ئەدەب دۆست و شیعر ناسانی کورد، و چێژێکی خۆش لە هۆنراوەکانی وەرگرن و ئەم بەرهەمیشی شوێنێکی دیار لە کتێبخانەی کوردی بگرێت.

کەریم شارەزا

هەولێر: ١٩٩٣/٦/٢٤

سەرچاوەو پەراوێز:

(١) دیوانی نالی ـ لێکۆڵینەوەو لێکدانەوەی مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و فاتح عبدالکریم ـ بەغدا ١٩٧٦، ل٣٨٦.

(٢) دیوانی مەحوی ـ لێکدانەوەو لێکۆڵینەوەی ـ مەلا عەبدولکەریمی مودەڕیس و محەمەدی مەلا کریم ـ بەغدا ١٩٧٧، ل ٣٤٣.

(٣) عبدالرزاق بیمار ـ ڕۆژنامەی هاوکاری ـ ژمارە ١٥٢٠ ڕۆژی ١١/٨/١٩٩٢، ل٣.

(٤) کەریم شارەزا ـ گۆڤاری کاروان ـ ژمارە ٣ ساڵی ١٩٨٢.

(٥) عبدالرزاق بیمار ـ هەمان سەرچاوە.

(٦) هێمن ـ ناڵەی جودایی ـ بەغدا ١٩٧٩، ل ٥١.

پێشەکی بۆ چاپی دووەم

کاتێ چاپی یەکەمی دیوانی خوالێخۆشبوو (عەونی)م بە هاوکاری دۆستو خەمخۆری رۆشنبیران شەهید (شەوکەت شێخ یەزدین) لە ساڵی ١٩٩٧دا چاپ کرد لە بارودۆخێکدابووم هەرچۆنێك بێت دەمەویست چاپ بکرێت و لە فەوتان رزگاری بکەم بەهۆی ئەو بارودۆخەی کە بەسەر بنەماڵەکەمدا هاتبوو چ لە کۆیە چ لە هەولێر بەهۆی شەڕی نەگریسی ناوەخۆ کە تا ڕادەیەك تووشی زەرەر و زیانێکی زۆری کردین تەنانەت ئەوەی لە رۆژانی پاش کودەتا خوێناوییەکەی (٨) شوباتی ساڵی ١٩٦٣ کە بە ناچاری کۆیەی پێ بەجێ هێشتین و خۆمان دا پەنای شۆڕش و ناوچە ئازادکراوەکان کە لەو هەموو ماڵ و حاڵەی کە خێزانە کەی ئێمەی تێدابوو هەر (سەر) رزگاری بوو بەهەرحاڵ ئەمە شۆڕشەو وەکو ئاشکراشە یاسای نەنووسراوی شۆڕشیش دەبێت هەندێك هەبن هەمیشە زەرەر و زیان بە دوایاندا بگەڕێ بۆ هەندێکیش دەبێتە مایەی کۆکردنەوەی سەروەت و سامان و دروستبوونی کەسایەتی.

مەبەست لێرەدا لایەنی مادی نییە. بەڵکو کۆی زەرەر و زیانەکانمان بەرامبەر ئەو دیوانە شیعرەی (عەونی) بەراورد ناکرێ ئەوەتا پێشوتر بە مەبەستی پاراستنی دیوانەکە شاعیر دەستنووسەکەی بۆ لای دۆستێکی خۆی لە گوندی (قەسروك)ی سەر بەقەزای رانیە کە ئەویش خوالێخۆشبوو (حەمەدی رەمەزان) بوو، بەڵام سەد ئەفسۆس دیوانەکەی (عەونی) و مالی و حالی (حەمەدی رەمەزانیش) بەرشالاوی دڕندانەی (گەشتە نیشتمانەکەی) ساڵی ١٩٦٣ی ساڵح مەهدی عەماش (بەعس) کەوتن و سووتا، جاری دووەمیش دیسان گێڕانەوەی نسکۆی دیوانەکەیە ئەویش بە هۆی پەیوەندی خۆمو براکانم لە ئازاری ساڵ ١٩٧٤ وە بە شۆڕشی ئەیلوولەوە باوکمی ناچار کرد کە کۆیە بەجێ بهێڵێ و روو لە هەولێر بکات وەکو خۆشاردنەوەیەك، چونکە ئاشکرایە کە کۆیە شارێکی بچوکی ئەو سەردەمە زۆر بەزەحمەت دەتوانرا خۆتی تێدا (ون)بکەی ئەوەبوو ئەوجارەش کۆمەڵێك کتێب و دەستنووسی نرخدار و دیوانە خێر لەخۆنەدیوەکەیشی کەوتنە بەر رەحمەتی بارانی بەخوڕی بەهاری ساڵی ١٩٧٤ کە لە کونجێکی باخچەی ماڵەوەمان لەناو سندوقێکی تەنەکە خرابووە ژێرگڵ ئەویش دوچاری تەڕبوون و (شێ) هێنانەوە بوو کە زۆر بەزەحمەت هەندێکی لێ رزگار ببوو هەندێکیش هەر نەدەخوێندرایەوە، کە لە ئاکامدا بۆ جاری سێیەم رەنجی کۆکردنەوەی شیعرەکان بە پشتبەستن بە (ذاکرة) و بە دۆستانی ئێرە و لەوێ دەستی دەکەوتنەوە دیسان ناچار دەبێت تاکو رۆژی کۆچ کردنی بە هەمان شێوەی ساڵانی پێشوو خەریکی کۆکردنەوەی ئەو چەند

شیعره دەبێت کە لە دووتۆی چاپی یەکەمی دیوانەکەدا لەساڵی ١٩٩٨ بڵاوکراوەتەوە، تا رادەیەك (بەندەش) لە شێوەو شێوازی دیوانەکە (چاپی یەکەم) رازی نەبووم کە دەڵێم بە ناچاری ترسی ئەوەم هەبوو بەهۆی بارودۆخە ناهەموارەکە جارێکی تر ئەم دیوانە شیعرە تووشی هەمان کارەساتی ساڵانی ١٩٦٣، ١٩٧٤ بۆیە ئەوەبوو ناوی خوامان لێهێناو بەم جۆرە چاپ کرا.

چاپی دووەمی دیوانی عەونی بۆچی؟!

پاش بڵاوبوونەوەی دیوانەکە کە تێیدا (١٠٠٠) دانەی لێ چاپ کرابوو لە رێگای دابەش کردنی بێ بەرامبەر بۆ دۆست و برادەران و شیعردۆستانی کوردستان و ناردنی (٢٥٠) دانەی بۆ رۆژهەڵاتی کوردستان بەڕادەیەك زۆر تووشی گلەیی و گازاندە هاتم بەهۆی دەست نەکەوتنی دیوانەکە لە بازاڕ، چونکە تاکە دانەیەکیش نەکەوتە بازاڕ و ناچاری کردم لەبەر رۆشنایی ئەو خاڵانەی خوارەوە ناوی خوای لێبهێنم و کەوتمە ئامادەکردنی چاپی دووەمی.

یەکەم: پاش بڵاوبوونەوەی چاپی یەکەم لە لایەن چەند ئەدەب دۆستێك لێرەو لەوێ هەندێ شیعرمان دەسکەوتەوە کە لە چاپی یەکەمی دیوانەکەدا نییە کە یەکێك لەو شیعرانە (قوربانی دوو ئەبرۆی رەشی فیتنەگەرت بم)ە کە کاتی خۆی لەسەرەتای چلەکاندا (دەروێش عەبدوڵڵا)ی دەنگ خۆش و گۆرانیبێژی خەڵکی سلێمانی هاتۆتە کۆیە ئەم شیعرەی لە باوکم وەرگرتووە و بە دەف و دەنگەزوڵاڵەکەی گوتوویەتی و تۆمارکراوە و لەلایەن برای بەڕێز مامۆستا (مەلا جەریس) پارێزراوبوو.بە سوپاسەوە بۆی ناردم و مامۆستا محەمەد مستەفا (حەمەبۆر)یش لە ژمارەی (٢) گۆڤاری (وەشت) (هەڵبەستێکی بڵاونەکراوەی عەونی) بڵاوکردۆتەوە سەرەڕای هەندێ زانیاری ورد و بەنرخ دەربارەی عەونی و پەیوەندیی ئەو لەگەڵ (عەونیدا) لە سەرەتای چلەکانی سەدەی رابردوو. هەروەها برایان (زانا مەجید شێخ نوری، حەمە بیگرس) یەکدو هۆنراوەیان لابووە و کە خراوەتە سەر ئەم چاپەی دووەمە، ئەوەش کە لێرەدا بەلامەوە زۆر گرنگە و تا رادەیەکی گەورە پاڵپێوەنەری بیرکردنەوەم بوو بۆ لەچاپدانەوەی ئەم دیوانە دەرخستنی لایەنێکی شاردراوەی سەرەتاو جۆری بیرکردنەوەی (عەونی)یە لەنێوان شیعری نەتەوەیی و غەزەلدا کە تا رادەیەك ئەم بۆچوونەی مامۆستا (کەریم شارەزا) کە لە پێشەکی چاپی یەکەم (دیسان لەم چاپەیەدا بڵاوکراوەتەوە) دەربارەی سەرەتای شیعری عەونی کە نووسیویەتی رەت دەکاتەوە کە تێیدا لەژێر ناوونیشانی:

(**عەونی و شیعری دڵداریدا دەڵێ**):– وەکو لەمەوبەر گوتمان لە سەرەتای شاعیرێتیدا پتر پەیڕەوی شیعرە نایابەکانی نالی دەکرد و هەر غەزەلەکانی ئەو کەڵە شاعیرەیش بوون بەرەو جیهانی شیعریان راکێش کردووە، بۆ وەڕاست گەڕانی ئەم رایەشمان با کەمێك لەو هۆنراوە کۆنەی ورد ببینەوە تاکو بزانین تا چ رادەیەك گەوهەری وردەکاری لە دەریای شیعرەکانی ئەو شاعیرە مەزنەی کورد هەڵێنجاوەو چۆن وەستایانە لە غەزەلەکانیدا بەکاری هێناون، هەروەك دەڵێ:–

لەم کولپەیی ئەحزانە عەشقی صەنەمێکم بوو

لەم چۆڵ و بیابانە باخی ئیرەمێکم بوو

ئەی دل بەخاتا تاکەی مایل بە خەتا کاری؟

دوینیکە دەمیکم بوو، ئەمرو نەدەمیکم بوو! !

ئەگەر بەکەمێك وردبوونەوە سەیری دێڕی دووەمی شیعرەکەی شاعیرمان بکەین، دەبینین بە ئاشکرا تارمایی شاعیریەتی نالی بە سەرەوەیە هەروەکو ئەو دەیەوێ یاری بەوشەی شیعرییەوە بکات و وردەکاری رەوانبێژی بنوێنێ.) هەر مامۆستا شارەزا لە شوێنێکی دیکەی پێشەکیەکەدا دەڵێ:

(عەونی لەسەرەتای سییەکانەوە وەك شاگردێکی قوتابخانە شیعرییەکەی نالی و، وەك شاعیرێکی هەست ناسکی رێبازە نەتەوەییەکەی حاجی قادری کۆیی سەری هەڵدا و لە ساڵی (١٩٣٥)وە دەست و بازووی شاعیرێتی بە تەواوی بەهێزبوو. هۆنراوەی پتەوی بڵاوکردەوە بەتایبەتی دوای ئەوەی کە لە حوجرەی مزگەوتەکانی کۆیە، لە لای مەلاو موستەعیدەکان و شاعیرەکانی ئەو سەردەمەی وەکو (حوسەینی و صافی و مەلا محەمەدی دلاوەر و عاصی چاوی بەهۆنراوە دەسنووسەکانی شاعیری مەزنی کورد (نالی) دەکەوت و لەبەری دەکردن و هەوڵی دەدا هۆنراوەی لە ئاستی ئەوانەدابنێ، لە دواییشدا (کۆمەڵە شیعرەکەی حاجی قادری کۆیی)ی ساڵی ١٩٢٥ی ئاوڕەحمان سەعید، ئاشنای شیعرە نیشتمانییەکانی ئەو کەڵە شاعیرەی کوردەبوو کەوتە سەر شیعری نەتەوەیی و نیشتمانی دانان). (بۆچوونەکەی مامۆستا شارەزا لێرەدا تەوابوو).

لێرەدا بەوپەڕی رێزەوە تەماشای بۆچوون و لێکدانەوەکانی مامۆستا کەریم شارەزا دەکەم کە هەم دۆستی نزیکی عەونی و تا رادەیەکی گەورەش خۆی بە شیکردنەوەی شیعرەکانی خەریك کردووەو گەیشتۆتە ئەم راوبۆچوونە، بەڵام ئەوەی لێرەدا دەیخەمەڕوو وەرچەرخانێکە

لەسەرەتای شاعیریەتی عەونی لەنێوان شیعری نەتەوەیی و شیعری دڵداریدا ئەوەی ئەم وەرچەراخاندنەی لام دروست کرد و بۆتە هەوێن و هاندەری نووسینی ئەم چەند دێڕەی ئەو چیرۆکەیە:

برای بەڕێز و خۆشەویستم (د.کەمال مەزهەر) لە ژمارە (١٨٣)ی ساڵی ١٩٩٩ لە گۆڤاری (بەیان)دا بابەتێکی بە ناوی (گۆڤاری هاوار و کوردی عێراق) بڵاوکردۆتەوە و لە پەرەگرافێکدا دەڵێ: (لە ژمارە ٣٢ی ساڵی ١٩٣٢ لە لاپەڕە (٣٥) پارچە هۆنراوەیەکی زۆر دوور و درێژی پڕ لە سۆزی (لاوێکی کورد عەونی) بە ناوونیشانی بۆ (خاوەنی (هاوار)ەوە بڵاوکردۆتەوە کە سەرجەم ستایش و پیاهەڵدانە بە جەلادەت بەدرخان و بەدرخانییەکاندا).

پاش ئەوەی وتارەکەی د.کەمال مەزهەرم خوێندەوە بابەتێکم لەگۆڤاری هەولێری ژمارە (٥)ی زستانی ساڵی (٢٠٠٠) بڵاوکردووە کە لەم چاپەی دووەمدا دەقی شیعرەکە و نووسینەکەی خۆم وەکو خۆی بڵاوکردۆتەوە).

لێرەدا دێمە سەر ئەسڵی مەبەست ئایا (عەونی) شاعیر سەرەتای دانانی شیعری وەکو مامۆستا کەریم شارەزا دەڵێ لەژێر کاریگەریەتی (نالی) بە شیعر و غەزەلی دڵداری دەست پێکردووە یاخود بە شیعری نەتەوەیی، پێش بڵاوبوونەوەی نووسینەکەی د.کەمال مەزهەر منیش تا ڕادەیەك قەناعەتم بە بۆچوونەکەی مامۆستا شارەزا هەبوو، بەڵام پاش بڵاوبوونەوەی بابەتەکە و گەڕان بەدوای ئەو ژمارەی گۆڤاری هاوار و بەدەستهێنانی دەقی شیعرەکە کەوتمە لایەنگیری پێچەوانەی ئەو بۆچوونەیە کە دەڵێ: سەرەتای دانانی شیعر لە لایەن (عەونی)یەوە بە شیعری دڵداری دەستی پێکردووە.

وەکو لە پێشەکییەکەدا هاتووە ساڵی لە دایکبوونی عەونی بە ساڵی ١٩١٤ داندراوە، بەڵام پاش بەدەست کەوتنی (ڕەگەزنامەی عێراقی (الجنسية العراقية)ی (عەونی) کە لە لایەن دۆستێکەوە بەدەستم گەیشتەوە، کە ئەویش پاش تاڵان کردنەکەی ماڵەکەی من لە هەولێر کە لە شەوی ١٩٩٥/١/١ بەهۆی شەڕی ناوخۆوە؟؟؟ دەستی تاڵانی گەیشتبوویە و کاتێك ئەم دۆستە بە بەردەم ماڵەکەدا ڕێدەکات چاوی بە هەندێ وێنە و هەندێ دەفتەری نفووس و ئەلبوومی نیوە سوتێندرا و دەکەوێ و خۆشبەختانە هەڵی دەگرێتەوە و پاش گەڕانەوەمان بۆ هەولێر لە ٣١ی ئابی ١٩٩٦ بۆی هێنامەوە، مەبەست لێرەدا (ڕەگەزنامە عێراقییەکەیە) کە ساڵی لەدایکبوونی عەونی بە ساڵی (١٩١١)تۆمار کراوە.

گریمان ساڵی ١٩١١ ساڵی لەدایکبوونی عەونی شاعیرەو ئەو شیعرەی کە لە گۆڤاری هاوار بە ناوی بۆ (خاوەنی هاوار) بڵاویکردۆتەوە کە لە کۆتایی شیعرەکەدا نووسیویەتی (لاوێکی کورد–

عەونی) کۆیسنجەق (٢٤)ی کانوونی دووەم ١٩٣٢) یانی کاتی بڵاوکردنەوەی شیعرەکە عەونی تەمەنی ٢١ساڵ بووە (١٩٣٢-١٩١١) ئەگەر لە ساڵی ١٩١١ لەدایك بووبێ، بەڵام ئەگەر ساڵی لەدایکبوونی ١٩١٤بووبێ ئەوا تەمەنی شاعیر (١٨)ساڵان بووە، بەڵام دیسان نێوانی تەمەنی ١٨ بوو ٢١ ساڵ ئەوا ماوەیەکی زۆر نییە بەڵام لایەنی گرنگ ئەوەیە کە عەونی لەو تەمەنەدا و چەند ساڵێکی پێشووتریش گۆڤاری هاواری دیوەو ناوبانگی خانەوادەی بەدرخانەکانی بیستووەو خەبات و تێکۆشانیان لەپێناو کورد و کوردستاندا سەرنجی شاعیریان راکێشاوەو وەکو لە نووسینەکەشم کە لە گۆڤاری هەولێر لەسەر ئەم شیعرەی (بۆ خاوەنی هاوار) نووسیومە ئاماژەم بەوە کردووە کە (کۆیە)یەکی سەرەتای سییەکان نە رێگاو شەقامێکی ئەوتۆی هەبووە بە هەولێر و سلێمانی و کەرکووکی ببەستێتەوە نە ئامرازی تەلەفۆنی دەولی و ئەنتەرنێتیش هەبووە تاکو شاعیر ئاگای لەو هەموو کەین و بەینەی هەبووبێ ئەو جۆرە شیعرە (کە لە بنەڕەتدا تەخمیسێکە) لەسەر شیعرێکی (مامەند کەرکووکی) داناوە کە پێشتر لە ژمارەیەکی پێشووتری گۆڤاری هاوار بڵاوکراوەتەوە، لەلایەکی دیکەوە نەمانزانیوە شاعیر پێش ئەوکاتەی (واتە پێش ساڵی ١٩٣٢) شیعری دڵداری و غەزەلی دانابێ و شیعر و غەزەلە دڵدارییەکانی هەمووی لە دوایی ساڵی (١٩٣٥)ن بۆیە هەروەکو ئەو بەڵگەیە نیشانی دەدات سەرەتای شیعری عەونی بە شیعری کوردایەتی دەستی پێ کردووەو رایەکەش لەم مەسەلەیەدا یەکەمیان کاریگەرییەتی شیعرەکانی حاجی قادری کۆیی و ئەو دەنگوباسانەی کە کاتی خۆی دەگەیشتنە کویە دەربارەی شۆڕش و راپەڕینە خوێناوییەکانی باکوری کوردستانە کە پاش شەڕی جیهانی یەکەم سەریان هەڵداوە و کاریگەرییەتی تەواوی لەسەر هەستی شاعیر هەبووبێ تەنانەت هەر لەم بوارەدا دوو شیعری دیکەش لەسەر هەمان مەبەست (یانی خەبات و تێکۆشانی باکوری کوردستان) داناوە کە یەکێکیان (وتم ئەی کچ لەگەشتی) و دووەمیشان (ئەسلحەی جەنگی دەبەستم، پاسی کوردستان دەکەم) لە لایەکی دیکەوە من نامەوێ لایەنی دووەمی شاعیریەتی عەونی فەرامۆش بکەم کە ئەویش لایەنی شیعری دڵداری و وەسفە کە بە رادەیەك لە سییەکان و چلەکان و پەنجاکانی سەدەی رابوردوو و ویردی سەر زوبانی هونەرمەند و دەنگخۆشانی کۆیە و غەیری کۆیە بووە لە بۆنە نیشتمانی و **یەك** لەنجەو خوێندنەوەی مەولودنامە لە لایەن (خوالێخۆشبووان (ئەحمەدی حەمە مەلاو تایەر تۆفیق و دەروێش عەبدوڵڵا، حەمە ئەمین عەباس و باقی حەلاق و مەلا کۆرە و مەلا ئەسعەد) دەگوتران کە هەندێکیان لەو سەردەمەی ئێستاشدا لە لایەن تیپی باواجی کۆیە و کاك سەڵاح محمد و کاك حەمە بیگرەس و عەدنان کەریم و هونەرمەندی دیکە بە ئاواز و دابەشکردنی مۆسیقای تازە دەگوترێن.

له نووسینەكەی مامۆستا (حەمەبۆر)یش چەند لایەنێكی بەهێزی نیشتمانی و كوردایەتی شاعیرمان بۆ بەدەر دەكەوێ بە تایبەتی لە وەڵامی شیعرەكەی حەمە بۆردا كە لە ١٩٤١/١/١٥ بۆی نووسیوە سەرەڕای ئەو زانیارییەی تازەیەی پەیوەندی عەونی شاعیر بە ڕێبازی كوردایەتی دەردەكەی ئەویش پەیوەندی (عەونی)یە بە پارتی (برایەتی) كە بەڕێز حەمە بۆر لە نووسینەكەیدا دەڵێ (بەڵگەی ئەندامییەتی عەونی لە (برایەتی)دا

(بەڵگەی بەهێزترین و بڕوا پێكراوی دیكەم پێزانیون كە ئەندامییەتی (عەونی) ئەگەیێنێ لە پارتی (برایەتی)ی ساڵی سییەكانی چەرخی پێشوودا بەڵام گومانی (سووریێتیشی لێ ئەكرا بە منیشەوە بۆ ئەوەیانم بە بەڵگەوە بۆ ساغ نەئەكرایەوە كە ئەمیش با لە ئەستۆی شارەزای بابەتەكە بێت، لە دانیشتنێكدا هۆنەر و خەباتكاری زانا (مامۆستا مەلا ئەسعەد مەحوی)دا كە هەردووكمان لە (برایەتی)دا بووین و هاوبەند كراو بووین بەم تاوانی (برایەتی) بوونە.

مامۆستا (مەلا ئەسعەدی مەحوی) لە باسی شاعیراندا لە (عەونی) بە جوانی دوا و فەرمووی: ئەندامێكی چالاكی (برایەتی)یشمان بوو كە من بەوەم نەزانیوە..... تا دوایی (چونكە دەقی نووسینەكە بە شیعرەكانەوە لە لاپەڕەكانی پاشبەندی ئەم چاپە بڵاوكراونەتەوە).

عەونی شاعیر وەكو لێرەدا دەردەكەوێت لە پارتی (برایەتی)یەوە دەستی پێكردووە پاشان حزبی رزگاری كورد و هیوا و كە هەر هەموویان تەواوكەری ڕێبازی كوردایەتی بوون دوا قۆناغی كاركردنی حیزبایەتیشی لە ریزی پارتی دیموكراتی كوردستان بووە كە هەر لە سەرەتای دامەزراندنی پارتی عەونی ئەندامی یەكەم لیژنەی ناوچەی كۆیە بووە بە دەلیلی ئەوەی لە مانگی ئاداری ساڵی ١٩٩٢ بەڕێز جەنابی مام جەلال وەكو وەفادارییەك سەردانی (عەونی) كرد لە ماڵی خۆی لە كۆیە كە تێیدا چەند ئەندامێكی مەكتەبی سیاسی و سەركردایەتی یەكێتی نیشتمانی كوردستانی لەگەڵدابوو پاش ماوەیەك بەڕێز مام جەلال دەربارەی ڕۆڵی عەونی و پەیوەندی بە پارتی دیموكراتی كوردستان رووی لە ئامادەبووان كرد و فەرمووی (كاك عەونی ئەندامی یەكم لیژنەی ناوچەی كۆیەی پارتی بوو لە ساڵی ١٩٤٦ كاتی من پاڵێوراوی پارتی بووم كاك عەونی یەكێك بوو لەو (دوو ئەندامەی كە ئیمزای لەسەر ئەندامێتی من كرد كاتێ لە پاڵێوراویەوە بووم بە ئەندام لە ساڵی (١٩٤٧).

مامۆستای خوالێخۆشبوو (ئەحمەد حەویز مەلا) كە كەسایەتییەكی رۆشنبیر و كورد پەروەری كۆیە بوو لە ژمارە (١)ی ئابی ساڵی ٢٠٠٢ی گۆڤاری (افاق تربوية) كە بە زمانی عەرەبی دەردەچێت دیمانەیەكی لەژێر ناوونیشانی (چاوپێكەوتنێك لەگەڵ پیشەڕەوانی یەكەم/ بواری پەروەردە و خوێندندا) (لقاء مع الرعيل الاول لرجال التربية والتعليم – احمد حويز الملا)

ساز دراوه کە تێیدا کاتێ باس لە رۆڵی کوردایەتی و ئەندامێتی لە پارتی دیموکراتی کوردستان دەکات و دڵێ: (ساڵی ١٩٤٦ مامۆستا عەلی عەبدوللا وەزیفەی بەجێ هێشت و لە بەغداوە گەڕایەوە کۆیە بە مەبەستی کارکردنی لە بواری سیاسەتدا و یەکەم شانەی پارتی لە کۆیە دروست کرد لەو کەسانەی بڕوای پێیان هەبوو و متمانەی پێ دەکردن و پاشان شانەکان بەرەو زیادبوون بوون منیش هەڵبژێردرام بە موحاسیبی لیژنەی ناوچەی کۆیە و ئابوونە بە پێی باری ماددی دەدرا هەندێك یەك دینار و هەندێکیش (٥) دیناریان دەبەخشی و ئەوانەی ئەو کاتە لە ریزی پارتی بوون کە لە یادمە (عوسمان عەونی شاعیر و تایەر سەعید و محەمەد ئەمین مەعروف کە ئەندامێکی دەستەی دامەزرێنەر بوو و کاکە زیاد ئاغا کە جێگری سەرۆکی پارتی بوو و ئێمە لەم کاتەدا نەماندەزانی کە (کەمال عەبدولقادر نەشئەت) مەجید شێخ نورالدین و عومەر مستەفا (دەبابە) ئەندامی پارتین و لە هەمان کاتیشدا (مام جەلال و وریا عەلی کانیمارانی وەکو پاڵێوراو وەرگیران چونکە تەمەنیان بچووك بوو. لە مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٤٧ پارتی بڕیاری دا لە کۆیە مانگرتنێك و خۆپیشاندانێك ئەنجام بدات دژ بە حکومەتی عیراق. ئێمەی ئەندامان لە ماڵی عوسمان عەونی شاعیر سەرقاڵی نووسینی دروشمەکان بووین کاتی بە هەلەداوان عەونی گەڕایەوە ماڵەوە و پێی راگەیاندین کەوا قایمقامی کۆیە کۆمەڵێك پۆلیسی بڵاوکردۆتەوە و دەگەڕێن و هەندێ کەسیان بانگ کردووە بۆ سەرا ئێمەش بە ناچاری گەڕاینەوە ماڵەوە............... پاش چەند رۆژێك بۆمان ئاشکرابوو کە یەکێ لە (ئاغاکانی) کۆیە کە دژی رێبازی میللەت بوو خەبەری لێدابووین).

لەبارەی رۆشنبیری عەونی وەکو زۆر جار باسی لێوە کراوە شاعیر تەنها دوو سێ ساڵی خوێندنی حوجرەی مزگەوتی کۆیە سەرەڕای یەك دوو ساڵی خوێندنی دیکەش لە قوتابخانەی رەسمی کە هەمووی لەسەر یەك لە پێنج ساڵ تێپەر ناکات بەڵام ئاستی رۆشنبیری شاعیر زۆر لەوە زیاترە جارێ سەرەڕای زانینی هەرسێ زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی هەندێ جاریش خۆی لە وشەی ئینگلیزی و تورکیش دەدا کە تا رادەیەك ئەوەمان بۆ دەردەخات کە عەونی شاعیر کەسایەتییەکی کاریزمی بووە و خۆی پێگەیاندووە سەرەڕای ئەرکی ژیانی خێزانێکی گەورەشی لە ملدا بووە پاش مردنی باوکی کە هەر چونێك بووبێ تەمەنی بیست ساڵ تێپەڕی نەکردووە ئەوجا هەوڵدان بۆ بژێوی ژیان و ئەندامیەتی و کارکردنی لە ریزی (برایەتی، رزگاری، هیوا، پارتی دیموکراتی کوردستان و سەرقاڵ بوونی بە شیعر و ئەدەبیاتی کوردی بە تایبەتیش لە سەردەمی سییەکان و چلەکان و پەنجاکانی چەرخی پێشوو کە هەموو شتێك (بە بازوو و رەنج و شان و تێکۆشانی راستەقینە دەهاتە بەرهەم. ئەوجا باوەڕپێکراویەتی گۆڤاری (گەلاوێژ)

له کۆیه که ساڵانێك ئەو تاکه باوەڕپێکراوی ئەم گۆڤاره پرشنگداره بووه سەرەڕای بڵاوکردنەوەی چەند پەخشانێك له گۆڤاری ناوبراودا.

پاش چاپی یەکەمی ئەو دیوانه زۆر جار که شیعرێك یاخود پەخشانێکی بڵاونەکراوەی ئەوم بەردەست دەکەوت سەرەڕای کەموکوڕی خودی دیوانەکه هەستم به جۆره شەرمەزارییەك دەکرد له هەموو بارێکەوه بەرامبەر ئەو پیاوه بۆیه چەند ساڵێکه خولیای کۆکردنەوه و پێداکردنی هەندێ لەو شیعره و پەخشانانەم که له چاپی یەکەمدا نەبووه به مەبەستی ئامادەکردنی بۆ چاپی دووەم، بۆیه سەرەڕای ئەو شیعرانەی که دەستم کەوتوون بڕیارم دا هەندێ لەو نووسینانەش بڵاوبکەمەوه که پاش کۆچی دوایی لەسەری نووسراوه لەگەڵ ئەو بابەتەی که حەمه بۆر له گۆڤاری وەشت ژماره (٢)ی بەهاری ٢٠٠٨ بڵاویکردۆتەوه یاخود ئەو چەند دێڕه نووسین و شیعرەکەی عەونی له (ناميلكه) (باربو) ژماره (١) ساڵی ١٩٤٣–١٩٤٤ که لەلایەن)هەیئەتی ناوچەی یانەی سەرکەوتن "مەبەست یانەی سەرکەوتنی کوردانه" (نادي الارتقاء الكردي) به مەبەستی (پەیامی تبرعات) که نرخی (١٠٠) فلس بووه دەرچووه لەژێر ناوی (کۆی سنجق) که باس له چوونی (معتمد)ی یانه دەکات که به سەردان له ٢٨ی ئابی ساڵ ١٩٤٣ به مەبەستی (پیتاك) تبرع کۆکردنەوه بۆیانەی سەرکەوتنی کوردان سەردانی کۆیەی کردووه که تێیدا له لایەن کەسایەتیەکانی کۆیه پێشوازی لێکراوه لەژێری ناوی (شاعیری میللی عوسمان عەونی به شیعرێکی دوور و درێژ ستایشی یانەی کرد و ئێمه لێرەدا ئەم چەند کۆپلەیەی لێ هەڵەئەبژێرین) شیعرەکەی عەونی به مەبەستی هاندانی کۆکردنەوەی یارمەتی بووه بۆ (یانەی سەرکەوتنی کوردان که له ژماره (٢)دا هاتووه سەرەڕای ئەو سەره قەڵەمەی که بەنده وەکو بەدواداچوونێك لەسەر بابەتەکەی د. کەمال مەزهەر له گۆڤاری رەنگین لەگەڵ دەقی شیعرەکه وەکو چۆن له گۆڤاری (هاوار)دا هاتووه.

لێرەدا مافی خۆشمه دەمی گلەییم ئاراستەی دوو لایەنی ئەم رۆژگاره بکەم، لایەنی یەکەم رۆشنبیران و مامۆستایانی کۆلێژەکانی ئەدەبیاتی کوردین که خۆیان به چەندین بابەتی بێ بایەخ خەریك کردووه بەڵام بیریان لەوه نەکردۆتەوه که نامەیەکی (ماجستێر) یاخود دکتۆرا لەسەر شیعرەکانی عەونی له رێگای هاندانی قوتابیاندا لێرەدا راشکاوانه دەڵێم که هەندێ نامەی ماجستێر و دکتۆرای له پاشی راپەڕینه شکۆدارەکەی ساڵی ١٩٩١ دووڕوویيو ئیستغلالی بارودۆخی سیاسی نەبوایه ئەو جۆره بابەتانه (لەگەڵ رێزم بۆ بابەته به پێز و نامەکانی ماجستێر و دکتۆرا که به شەونخوونی هاتۆته بەرهەم) چاویان به هۆڵی (موناقەشه) نەدەکەوت بەڵام سەد ئەفسوس شاعیرێکی وەکو عەونی که خاوەنی دەیان قەسیدەی نیشتمانی و دڵداری

وەکو (بۆ خاوەنی هاوار، ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم پاسی کوردستان دەکەم. لەم کولپەیی ئەحزانە، نەسرین ئەمڕۆ نەورۆزە، نامەیەك بۆ بارزان، یەکبوون، جیهانم پشکنیوە نازدار، بژی ئازادی ئازادیخوازان، شینێك بۆ پێشەوا، هات فەسڵی گوڵان، تەخمیسەکانی لەسەر هێندێ لە شیعرەکانی هێمن کە دەتوانم بڵێم هەمان تام و چێژی شیعرەکانی هێمنی هەیە سەرەڕای چوارینەکان و تەرجەمەکردنی چوارینەکانی عومەر خەیام بۆ زمانی کوردی. بەڵام دیسان رووی سیاسەت رەش بێت کە رەشە و بۆتە لەمپەری دۆزینەوەی شتە جوانەکانی ئەم رۆژگارە، لێرەدا ئەم قسانە ئەوە ناگەیەنێت کە عەونی (سیاسەت)ی نەکردبێ یاخود لە سیاسەت دوور بووە راستە سیاسەتی کردووە ئەویش بە توانەوەی لەناو هەست و بیر و کوردایەتییەوە بووە بەو مانایەی سیاسەتێکی کوردانەی بە کراس لەبەر کردنی کوردایەتی بووە نەوەك ئەو سیاسەتەی کە ئەمڕۆ لە ئارادایە کە زۆربەی جار کوردایەتیش دەکرێتە قوربانی حزبایەتی تەسکی بێ مانا و هەندێ جاریش قوربانی سیاسەتی تێکدەر و دووڕوو، عەونیش ئەگەر دەمی راستی شیعرانەی لایەنێك و پیاهەڵدانی لایەنانەی هەبوایە لەم بوارەدا ئەوا بێگومان سیاسەت ئەویشی بەرەو ئاقارێکی دیکەدا دەبرد. بەڵام وەکو خۆی کە لەدوا دوو دێڕی شیعری (ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم) دەڵێ کە لە هەموو قەناعەتەوە باوەڕی پێ هەبوو و کاری بۆ دەکرد و کە مێژووی ژیانی و دۆست و برادەرەکانی شایەتی ئەوەی بۆ دەدەن کە کوردایەتی تەنها هزر و خولیا و ئاواتی شاعیر بووە و دەڵێ:

خزمە گوێ بگرن لە بەندە (عەونی) زۆر بێ چارەیە

من گرینم نەك لەبۆخۆم، بەڵکو بۆ کوردان دەکەم

گلەیی دووەم ئاراستەی برایان و خوشکەکانمە کە تا رادەیەکی گەورە ئاستەنگ و لەمپەربوون بەرامبەر ئەو بڕیار و قەناعەتەی من کە دەمویست خانووە گەورەکەی (کۆیە)مان کە عەونی ساڵی ١٩٥٧ دەستی بە دروستکردنی کردووە و لە پایزی ساڵی ١٩٥٨ تەواو بوو چوینە ناوی کە تاکو رۆژانی بەرپابوونی شەڕی نەگریس ناوخۆ لە مانگی ئایاری ساڵی ١٩٩٥ روویدا، پاشماوەی خێزانە گەورەکەی عەونی کە بریتی بوون لە (سێ ئافرەت) کە بریتیبوون لە لە ژنی عەونی (کە ئەوکاتە تەمەنی ٧٦ ساڵ) بوو و خوشکێکی عەونی (ئەو کاتە تەمەنی ٦٣ ساڵ بوو) و کچێکی عەونی (کە ئەوسا مامۆستای قوتابخانە بوو لە کۆیە) لە کۆیە دەرکران دەرکردنەکەش حەفت ساڵی پێچوو بێ گەڕانەوە بۆ کۆیە چونکە خانووەکەمان (خانووی عەونی) بە هۆی داگیرکردن و ئیشغال کردنی لە لایەن چەند خێزانێکی ئاوارەوە بۆتە نیوە

کەلاوەیەك و باخ و باخچە دڵڕفێنەکەشی کە عەونی سەرەڕای هەبوونی باغەوان ڕۆژانە چەند سەعاتێك خۆ خزمەتی دەکرد و کە ئەویش بۆتە سەحرایەکی وشك و برنگ.

لێرەدا بۆچوونێکم لا پەیدا بوو، بۆچوونەکەی منیش خۆی لەوەدا دەدیتەوە کە ئێمەی کوڕ و کچانی عەونی قەرزدارێکی گەورەو زۆری باوکمانین و سومعە و ناو و شوهرەت و سەروەتێکی زۆریشی بۆ ئێمە بەجی ‌هێشتووە بەرامبەر بەوە با ئێمەش (کوڕ و کچانی) ئەگەر بەوەفا بین پێویستە بەشێکی کەمی ئەم قەرزەی پێ بدەینەوە وەکو وەفایەك ئەویش بە کردنی خانەوەکە بە (خەستەخانەیەك یاخود سەنتەرێکی ڕۆشنبیری بەناوی (عەونی)یەوە بکرێت کە تا سەدان ساڵ ناوی دەمێنێ و بە زیندوویی دەمێنێتەوە بە تایبەتیش پاش ئەوەی لەسەر پێشنیار و بڕیاری بەڕێز مام جەلال بەناوزەد کردنی ئەو شەقامەی کە لە کتێبخانەی گشتیی کۆیەی تازە تیا دەست پێدەکات تاکو دەگاتە نزیك سەرچاوەی (حەمامۆك) بە ناوی شەقامی (عەونی) (بەڵام زۆر ئەفسوس ئیدارەی کۆیە لە ساڵی ٢٠٠٦ەوە بەشێکی بەرچاوی ناوی شەقامەکەیان گۆڕی بەناوی چەند شوێن و کەسایەتییەکی دیکەی کۆیە و شەقامەکەی (عەونی)یش تەنها ئەو چەند سەد مەترەیەی ماونەتەوە کە لە هەوراز خانووەکەی عەونی بە چەند مەترێك دەستپێدەکات بەرەو حەمامۆك.

زۆر ئەفسوس برا و خوشکەکانم بیرۆکەکەی (بەندە)یان پەسەند نەکرد و هیچیان ئامادە نەبوون ئەو بەشە قەرزە بچووکەی باوکیان بدەنەوە سەرەڕای هەوڵی زۆرم لەگەڵیان لەکەلی شەیتان نەهاتنە خوارەوەو ئاواتەکەی منیان زیندەبەچاڵ کرد.

فەرهاد عەونی

هەولێر/ کۆتایی ساڵی ٢٠١٠

ژیانی عەونی لە چەند دێڕێكدا

عەونی نازناوی شیعریی شاعیری نەتەوەیی كورد، عوسمان كوڕی حەبیب عەبدوڵڵایە. لە ساڵی ١٩١٤دا لە گەڕەكی بەفریقەندی شاری كۆیە، شاری هونەر و شیعری ڕەسەنی كوردی لەدایك بووەو چاوی ژیانی بە دیمەنی باخ و ڕەزانی كراوەتەوەو گوێی بە ئاوازی بولبولی باخ و كەوی قەد پاڵی باواجی و هەیبەت سوڵتان گۆش بووە.

درەنگ چۆتە بەر خوێندن. لە ساڵی ١٩٢٧دا دەستی بە خوێندن كردووەو تا پۆلی پێنجەمی سەرەتایی چووە، بەڵام كە باوكی كۆچی دوایی كردووە، لەبەر ئەركی بەڕێوەبردنی خێزانەكەی قوتابخانەی بەجێ هێشتووە و لە دوكانی باوكی دانیشتووە. كەچی لەگەڵ ئەوەشدا وازی لە خۆ پێگەیاندن نەهێناوەو هاتوچۆی حوجرەی فەقێیانی كردووە، لە مزگەوتی "حەتك" لەلای مەلا محەمەدی مەلا برایمی عەوداڵانی ناسراو بە (دلاوەر)ی شاعیر، هەندێ دەرسی ئایینی وەك (العقائد)و(الشرع)ی خوێندووە لەگەڵ ڕێزمانی عەرەبیدا. دوای ئەمەش بۆ ماوەی ساڵ و نیوێك زمانی فارسی لە لای مەلا ئەحمەدی ڕەش خوێندووە و بە چاكی فێری زمان و ئەدەبیاتی بووە.

دوای دەست هەڵگرتنی لە خوێندنی مزگەوتیش هەندێ لە برادەرە دڵسۆزەكانی وەكو (میرزا عەبدولكەریم) و(محەمەد حەوێز)ی ناسراو بە (حەمەڕەش) كتێبەكانی خوێندنی پۆلی شەشەمیان پێ تەواو كردووە.

لەڕێگەی خۆ پێ گەیاندیشەوە جگە لە زمانی كوردی، كە زمانی خۆیەتی، بە چاكی فێری زمانەكانی عارەبی و فارسی و ئەدەبیاتەكەیان بووە بە هۆی چەند مامۆستایەكی كوردپەروەر و ڕۆشنبیری وەك صالح قەفتان و عەلی ئاگا و عەبدوڵلا عەزیز و ڕەمزی رەحیمی ناسراو بە (مامەند كەركووكی) و خالید سعید، توانیویەتی هەست بە مانای كوردایەتی و گیانی نەتەوایەتی بكات. چونكە ئەو كوردپەروەرە بەڕێزانە دەورێكی باڵایان بووە لە بڵاوكردنەوەی بیروباوەڕی نەتەوایەتی كورد لە ناو قوتابیانی شارەكەی كۆیە و هەر شارێكی دیكەی كوردستان كە مامۆستایی یان تێدا كردبێ.

لەو سەردەمە زووەوە، واتە لەسەرەتای سییەكانەوە، عەونی چۆتە ڕیزی هەڵگرانی مەشخەڵی كوردایەتی و چالاكانە بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزە تێكۆشاوەو دوای دامەزراندنی حزبی هیوا، لە سەرەتای چلەكانەوە بووەتە ئەندامێكی چالاكی ئەو حزبە كوردییە تێكۆشەرە، تاكو پتر خزمەتی نەتەوەی كورد و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی نەتەوەكەی بكات.

تا ئەو حزبەی هیوا لە تێکۆشان دابووە، عەونی وەك ئەندامێکی چالاك و دڵسۆزی ئیشی تێدا کردووە، تاکو لە ساڵی ١٩٤٦دا پارتی دیموکراتی کوردستان دامەزراوە، ئنجا کەوتووەتە پاڵی و بووەتە ئەندامێکی کارای ئەو حزبە نەتەوەییە پێشکەوتنخوازەی کورد.

عەونی نیشتمانپەروەر هەرگیز لە ڕێبازی کوردایەتی لای نەداوەو و هەردەم پێی وابووە کە کوردایەتی تاکە ڕێگایە بۆ سەرکەوتن و بەدیهێنانی مافە ڕەواکانی کورد، بۆیە لەسەر ئەم هەڵوێستە مەبدەئییانەی زۆر جار لە ماوەی ژیانی خەباتی سیاسیدا تووشی ئازار و ئەشکەنجەو گرتن بووە، بە تایبەتی دوای ئەوەی کە دەورێکی دیاری لە بزووتنەوەی کوردایەتی و ئاشتیخوازاندا گێڕاوە چ بە هەڵوێستی ڕۆژانە چ لە ریگای شیعرەکانیەوە و هەر لە سەرەتای ناوەندی چلەکانەوە چەندین جار ئاشنایەتی بەندیخانەکانی (کۆیە و هەولێر و کەرکوك و بەغدا و کوت و نوگرەسەلمان) کردووەو ساڵی ١٩٦٣ بە خۆی و خێزانەوە تووشی دەربەدەری و ئاوارەبوون بووە دواجاریش ساڵی ١٩٦٥ دوای شەڕ دەست پێ کردنەوە بۆ ماوەی حەوت مانگ لە بەندیخانەی هەولێر توندکراوە

<u>عەونی و ژیانی شاعیری:</u>

عەونی لەسەرەتای سییەکانەوە، دەستی بە شیعر نووسین کردووە، چۆتە ناو دنیای شیعری کوردی، چونکە لەو ساڵەوە هۆنراوەی پتەوی داناوەو جێ پێی خۆی لەسەر زەمینەی شیعری ڕەسەنی کوردی کردۆتەوە.

لەسەرەتادا وەك هەموو شاعیرێکی ئەو سەردەمە بە غەزەل دەستی پێکردووە و چەند شیعرێکی ئۆپەرێتی بۆ قوتابییانی قوتابخانەکەی شاری کۆیە داناوە و دەستیشی داوەتە شیعری سیاسی و کوردایەتی.

عەونی لەگەڵ زۆربەی شاعیرانی کۆیە و کوردستاندا دۆستایەتی بەتینی بووە و شیعریان بەیەکەوە داناوە و بیروڕای خۆیان بەرامبەر بە شیعر وئەدەبیاتی کوردی دەربڕیوە و هۆنراوەی یەکتریان کردووە بە پێنج خشتەکی وەکو صافی هیرانی و مەیلی و دڵدار و گۆران و هێمن و دڵزار و جاهید و گەلێك شاعیر و نووسەری دیکەی کوردستان.

لەگەڵ دروست بوونی یەکێتی ئەدیبانی عیراق لە دوای بەرپابوونی شۆڕشی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨ بووەتە ئەندامی ئەو ڕێکخراوە ئەدەبییە و وەك شاعیرێکی کوردپەروەر، دەوری تێدا بینیوە. لە سالانی ١٩٥٩ و ١٩٦٠ وەك شاعیرێکی زمانزانی کورد بەشداریی لە کۆنگرەی یەکەم و دووەمی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە کردووەو لە لیژنەی زمانی کوردیدا ئەندامێکی کارا

بووه.

لە ساڵی ١٩٧٠دا دوای ڕێککەوتننامەی ١١ی ئاداردا و لەپاش دامەزراندنی یەکێتیی نووسەرانی کورد، بە ئەندامی ئەو یەکێتی یە وەرگیراوەو لە هەموو کۆڕو لە کۆنگرەکانیدا بەشداریی کردووە، لە دوای دامەزراندنی کۆڕی زانیاریی کوردیش، لەساڵی ١٩٧٢دا بە ئەندامیی یاریدەدەری ئەو کۆڕە وەرگیراوە.

عەونی شاعیری هەڵکەوتووی کورد، بەرهەمی شیعریی لە زۆربەی گۆڤارو ڕۆژنامە کوردییەکانی وەکو هاوار و گەلاوێژ و دەنگی گێتی تازە وبەیان و هەولێر و کاروان و هاوکاریی و برایەتی بڵاوکردۆتەوەو ناوبانگی شاعیریی بە هەموو لایەکی کوردستاندا بڵاو بۆتەوە و زۆر جار ئیستگەکانی رادیۆو تەلەفزیۆنی بەغدا و کەرکووك هەوڵیان داوە چاوپێکەوتنی ئەدەبی لەگەڵدا ساز بکەن و پیشانی بینەرانی کوردی بدەن، بەڵام ئەو ماوەی نەداون چاوپێکەوتنی لەگەڵدا بکەن و پێشەکی لەوە گەیشتووە کە شیعرە نەتەوەییەکانی ڕژێم ماوەی بڵاوکردنەوەیان نادا.

عەونی بەرهەمی شیعریی زۆرە و سانسۆری دام و دەزگای ڕژێمی بەعس ماوەی چاپکردنی دیوانەکەی نەداوە. بەڵام ئێستاکە وا لە سایەی پەرلەمان حکوومەتی هەرێمی کوردستان وا سەرجەمی هۆنراوەکانی لەم دیوانە قەشەنگەیدا پێشکەش بە شیعر دۆستانی نەتەوەی کوردی دەکەین، هیوادارین بە چاوی هەڵسەنگاندن و نرخاندن سەیری بکەن.

عەونی شاعیر و خەباتگێڕی کوردپەروەر، ژیانێکی پڕ کێشەو ئازارو ئەشکەنجەی بەسەر برد، بەتایبەتی لەم ساڵانەی دواییدا سەرەڕای خوشکو برا مردن و کۆست کەوتنی، ڕۆژ بە ڕۆژ بەدەست نەخۆشی هەناسە تەنگییەوە پەرێشانتر دەبوو، ڕژێمی بەعسیش لە دوا پەلەقاژەی نەمانی لە کوردستان، شاری کۆیەی تۆپ باران کرد و ماڵەکەی شاعیر یەکێك بوو لەئامانجی گوللەکانی و چەند پریشکێکی (ساچمە) بەرکەوت و برینداری کرد، ئەو کارەساتە سامناکە ڕێگای کۆچی دوایی کورت کردەوە، ئەوەبوو لە ڕۆژی ١٩٩٢/٧/٢٠دا دوعاخوازیی لە کەس وکارو کوردو کوردستان کردو تا هەتایە چاوی ژیانی لێك نا و تەرمی پیرۆزی بەشانی ئەدیب و نووسەران و جەماوەری شارەکەی کۆیەی تێکۆشەر برایە گۆڕستانی باسکی عارەبیان و بەخاکی نیشتمان سپێردرا.

عەونی شاعیر و نیشتمان پەروەر بۆ کورد ژیا ولەپێناوی ئامانجەکانی بە هێمنی خەباتی کردو بە هێمنیش سەری نایەوە، دوای هیوای لە ژیاندا ئەوەبوو، کورد بە ئامانجە نەتەوەییەکانی خۆی بگات و ڕۆژێك دابێ ئاڵای ئازادی کورد لە هەموو لایەکی کوردستانی سەرفرازدا بشەکێتەوە.

شیعری کوردایەتی

نامەیەك بۆ بارزان

سەرنج

عەونی شاعیری نەتەوەیی کوردمان لە پێشەوەی ئەو شاعیرانە بووە کە بەبۆنەی گەڕانەوەی سەرۆك بارزانیی نەمرەوە لەیەکێتی سۆڤیەت لە ڕۆژی ١٩٨٥/١٠/٦دا بۆ وڵات، شیعری دانـاوەو بە جوانترین شێوە پێشوازی لێکردووە.

بەوبۆنەیـەوە شـاعیر ئـەم هۆنراوەیـەی لـەژمارە (٣٥)ی ڕۆژی ١٩٨٥/١١/٢٢ی ڕۆژنامـەی (پێشکەوتن) دا بڵاوکردۆتەوە.

پێشکەوتن التقدم

گۆڤارێکی هەفتەییی گشتییە - مجلة اسبوعية عامة باللغتين الكردية والعربية

العدد ٣٥ السنة الاولى السبت ٢٢ تشرين ثاني ١٩٥٨ الثمن ٢٥ فلس ژمارە ٣٥ ڕۆژی شەممە ساڵی یەك ٣١ - کەوبەدار ٢٥٧٠ کوردی

نامەیەك بوبارزان ١

کویە : عثمان عونی

ئەی سروەی شەماڵ کزەی بەربەیان

فدات بم هەلسە برو بی وچان

نامەی گوشادی کوردو کوردستان

هەلگرە بیبە بوشاخی بارزان

بلی مژدەبی ئەی کیوی سەربەرز

دیتەوە بولات شیرانی نەبەز

رولەی آزادین هاوری دلسوزن

خەمخواری گەل و خاکی پیروزن

ئەوان رابەری گشت تیرەوهوزن

بانگدەری مژدەی جەژنی نەوروزن

بلی مژدەبی مژدەی یەکجاری

گەل رزگار ئەبی لەدەست زورداری

نامەیەك بۆ بارزان

ئەی سروەی شەماڵ، کزەی بەر بەیان
فیدات بم هەڵسە، بڕۆ بێ وچان
نامەی گوشادی کوردو کوردستان
هەڵگرە بیبە بۆ شاخی بارزان

بڵێ مژدە بێ ئەی کێوی سەربەرز
دێنەوە وڵات شێرانی نەبەز
ڕۆڵەی ئازادین، هاوڕێی دڵسۆزن
خەمخواری گەل و خاکی پیرۆزن

ئەوان رابەری گشت تیرەو هۆزن
بانگدەری مژدەی جەژنی نەورۆزن
بڵێ موژدەبێ، موژدەی یەکجاری
گەل رزگار ئەبێ لەدەست زۆرداری

بڵێ مژدەبێ بەسەر چوو گریان
بەسەر چوو رۆژی شین و قوڕ پێوان
بەسەرچوو بۆ گەل کەلەپچەو زیندان
ئاسایش خوازی بکرێ بەتاوان

کاروانی گەلان لەرێی ئازادی
دێتە گوێ دەنگی زەنگۆڕێ شادی
ئەوجا بای شەماڵ لەوێوە بڕۆ
بۆ دهۆك، ئاکرێ، ئامێدی، زاخۆ

بۆ مووسڵ، ژەنگار، دیاربەکر، شنۆ
بۆ سنەو سابڵاخ، سلێمانی، کۆ
بەسەر کەرکووك و هەولێر رابڕە
گوێ لەئاوازی ئازادی بگرە

ئەوجا بای شەماڵ رۆیشت گەڕاوە
گەشتێکی وایکرد لەهەموو لاوە
لەشار، لەلادێ، لەم لا، لەولاوە
هەرچی بیستبووی بۆمی گێڕاوە

ئەڵێ هەر کوردە وەك شێری ژیان
سوێند ئەخوا بە کورد، خاکی کوردستان
لەمەولا ئەبێ هەر تێکۆشەر بین
بەوێنەی تیرو شیرو خەنجەر بین

هەڵبڕی ئاسك و گیانی تێکدەر بین
کوشندەی هەموو چینی شەڕکەر بین
هەر بەتێکۆشان بەهەوڵ وخەبات
گەل ئازاد ئەبێ ئەگات بەئاوات

سوێند بەو دارە بێ لەبن قووت کرا
سوێند بەو بەردە بێ بەخوێن سوورکرا
سوێند بەو دایکە بێ کە جەرگی برا
سوێند بەو باوکە بێ کە ڕۆڵەی کوژرا

سوێند بەسێدارەو بەخوێنی گەش بێ
سوێند بەوڵاتی کوردی بەش بەش بێ
کۆڵ نادەین ئێمە هەرگیز ناوەستین
زۆر زۆر لەمێژە لەدوژمن پەستین

خاوەنی هۆش و زانین و هەستین
ئەبێ یەك بیرو یەك دەنگ و هەست بین
ئێمەش ئێستاکە ئازادی خوازین
بۆ گشت گەلان و بۆ کورد دەخوازین

کوردیش خاوەنی نیشتیمانێکە
لەمێژووی گەلان قارەمانێکە
بیری یەکێتی کوردستانێکە
تایبەتی خاوەنی کە داستانێکە

بۆ کورد سەربەستی و سەربەخۆیەتی
مافی خۆیەتی مافی خۆیەتی

سال ٢		السنة ٢
هژمار ٢٢		العدد ٢٢
شمبه		الاحد
١ تيرمه ١٩٣٣		١ تموز ١٩٣٣

هاوار

كوڤارا كردى * مجلة كردية

نيخستيين كوڤـاى

هسپين خوه شخوانين كردى	جگر خوين
شينا خوالى من	فدر يجان
مير محى	جگر خوين
ترباسپى ومارى ڤت	ع . حسن
صحبتى	على سيدوين گورى
صحبتى	عثمان صبرى
عبرت	جگر خوين
نفيسه ڤان	دكتور ك . ع . بدرخان
چارينين خيام	دكتور ك . ع . بدرخان
تاريخك	أڤين جيوهلك
برديلك	لاوى فندى
وفدى كردستان	پيره مرد
تولا باڤان	هڤال شكرى
بوخاوه نى هاوار	عونى
آخ و كسر	م . ا . بوطى
هى دنيا فانى	نوزاد
جڤا تملتان	سللام

١٣٥٢ هـ | مطبعة الترقي بدمشق | ١٩٣٣ م

بۆ خاوەنی هاوار(۱)

هەر ئێوەن خانەدانی موڵك و میللەت میر جەلادەت بەگ
هەر ئێوەن فەخری کورد، ساحێبی غیرەت میر جەلادەت بەگ
لەپاش ئەو هەر ئەتۆی ئەرکانی دەوڵەت میر جەلادەت بەگ
ئەمیری موحتەرەم ئەی فەخری میللەت میر جەلادەت بەگ
نەوەی شێری جزیرە و قارەمانی موڵکی بۆتانی

***

لە دنیادا هەر ئێوەن ناوتان لاییق بە تەسجیلە
تەمەنای سەربەخۆیی میللەتی کوردت بە تەعجیلە
لە سایەی لوتفی ئێوە میحنەت و شادی کە تەبدیلە
بەراستی خانەدانتان لاییقی تەعزیم و تەبجیلە
لەسەر کورد لازمە دایم بکا عەرزی پەنا خوانی

***

لە فیکری کورد بچووك و گەورە ئەم نەقشە کە بەستراوە
بە فرمێسکی هەزاران چاوی خوێناوی نەشۆراوە
ئەمە کارێکی پیرانی قەدیمە تازە وتراوە
لەناو قەلبی هەموو لاوێکی کورد ئەم شیعرە نووسراوە
کە شایستەی سوپاس و شوکرە فامیلیای بەدرخانی

***

لە میرتان تاکو ئێستاکە دەگاتە پیر و پاشاتان
نییە مانەندی ئەم شاهە فیدای بێ سەروەت و جاتان
سەلاحەددین کە دنیای گرت ئەمەش بورهانی حاشاتان
لەناو تەئریخی میللەت قارەمانی جەدی ئەعلاتان
ئەوەند مەشهوور و مەعلوومە نییە حاجەت بە ئیعلانی

***

نەبوو شەخسێ بکا سەعی لە دنیا بۆ نەجاتی کورد

لە دنیادا هەموو تالآن و کوشتن بوو بەراتی کورد

بە غەیرەز ئێوە کێ ماوە سەعی کا بۆ حەیاتی کورد

هەر ئێوەن گەه بەشێر و گەه بەخامە بۆ نەجاتی کورد

سەر و ماڵتان فیداکەن هەر لە بۆتان تاکو بابانی

***

بەد و نێکی منالّی گەر بە پیری بێ عەلامەتدا

لە کەس نابێ سوئال بکرێ لە پایانی قیامەتدا

ئەمە پەشمە حەیا گیرە ئەمە راستە جەوابتدا

لە خەوابی دڵ بە بەد ناویی لەژێر زوڵمی ئەجانبدا

نەمابوو زەرِە ویژدان و شعوورێکی وەتەن دانی

***

حەیف بێ هوودە بوو چەند موددتێکە لە عەل و گەوهەرمان

نەبوو قەدری لە لامان چوو بەخۆرِا مەعدەنی زێرِمان

ئەوێستا گەر عیلاجی کەین بە نێزە و نووکی خەنجەرمان

لە ئاغا تاکو نۆکەرمان لە تاجیر تاکو رەنجبەرمان

هەموو مەستی خەرابات بوون بە بادەی جەهل و نادانی

***

ئەمە پەشمە دەڵێن شێخی لەمەوپێش ساحێب ئیرشاد بوو

ئەوەی ئاغا و بەگ و میر بوو سوپاهی جەهلی ئیمداد بوو

فەقیر و بێ بەها مابوو ئەوەی دانا و ئوستاد بوو

غرووری قەومی و حوبی وەتەن وەك کوفر و ئیلحاد بوو

شەرەف تەنها عیبارەت بوو لە حوبی خێڵی تووراني

***

هەتا ئێستا بە هاوار و و بە ئەفغان بۆچی هەڵنەستان؟
ئەگەر مردووی قەبران بان لەبەر تەئسیری هەڵدەستان
ئەویش خۆی هاتە مەیدان نەڕە شێر و ڕۆستەمی داستان
هەتا بەو نەعرەتەی شێرانە گێتی گشت لەخەو هەستان
چ کرمانج و چ زازا تا دەگاتە لوڕ و گۆرانی
***
هەموو وا چاوەڕێی لەتفی ئەتۆن ئەم کوردە بێ چارە
فەلەك پابەندی کردوون بە زەهری قاتیل ئەمجارە
دەبا سەعی بکەین گەورە و بچووك مەردانە لەم کارە
لە سایەی بەزم و ڕەزمی ئێوە میللەت زۆر ئومێدوارە
نەجاتی بێ لە پەنجەی دوژمنی بێ دین و ئیمانی
***
کە کوردستان چیاکانی هەمووی ئاساری ساسانە
وەکو مەعلووم و مەشهوورە ئەویش گۆڕێکی کوردانە
بەڵێ کورد زۆر قەدیمە ساحێبی مەردانی مەیدانە
بە شاکاری بلندتان رووحیان شادان و خەندانە
سەلاحەددین و حاجی قادر و شێخ ئەحمەدی خانی
***
ئومێدم وایە ئەم کارەی کە دەیکەی زووت هەڵستێنێ
لەناو لافاوی جەهلا دەستگیرت بێ دەرتبێنێ
بە شەرتی شووشەیی جەهل نیفاقی بینی بشکێنێ
ئەمینم ئاخیری ئەم عەزمەتان ڕۆژێ ئەخولقێنێ
چ ڕۆژێ؟ جەژنەکی خۆشتر لە سەد نەورۆزی سوڵتانی
***

لە نێو جەمعی میللەل ئەمڕۆ کە کورد مەزڵووم مەغدوورە
ئەوا ناحەق سەری هەڵداوە حەق مەفقوود و مەستوورە
بە قەولی عارفان ساحێب ئوومێدە بۆیە مەسروورە
بە تەئریخ و بە علیم و تەجروبە مەعلووم و مەشهوورە
کە حەق ژێر ناکەوێ ناحەق زەعیفە و سستە بونیانی
***
لەسەر شانی کەسێ ئیمکانی بێ جەهد بۆ وەتەن فەرزە
لەنێو ئەم میللەتە ئێوەن رەشادتان بە سەد تەرزە
نەوەی ئالی بەدرخانی لە جێگەی حەزرەتی هەمزە
لە قەلبی میللەتی کوردی مەوقعی ئێوە گەلێ بەرزە
بڵندتر سەد هەزار دەفعە لە نەوشیروان و ئەیوانی
***
سەبەب هەر کۆششە لاییق ئەکا بۆ تاجی سەر ئەفسەر
لە تەئریخدا تەماشاکەن چ میللەت پەروەرە حەیدەر
کە زاخی خوێن لە خەنجەردا بچۆڕێ دەرکەوێ جەوهەر
بەری سەعیی وەفاکاری گەلێ شیرینە وەك شەککەر
وەتەن پەروەر عەزیز و گەورەیە زۆر بەرزە عینوانی
***
تەماشای خاکی ژێر پێمان لەبۆ ئەم خەڵقە چی نێژە
کەسێ زەرەبی وەشاند مەعلوومە بۆخۆشی زەرب چێژە
ئەوێ رۆژێ کە قەومی قوڕبەسەر بەد کردە بەد بێژە
نەتیجە زوڵم و خوێن رێژیش نیشانەی مەحوی خوێنڕێژە
دوا رۆژی ستەمگەر هەر نەمانە و هەر پەرێشانی
***

کەسێ مژدەی حەقی وەرگرت ئەگەر سەد ساڵ بێ یەك ڕۆژە
کولانی مەنجەڵی مێردان بە حەفت ساڵ نەك بە یەك ڕۆژە
کەسێ بابی بکوژرێتن هەموو ڕۆژ هەر ئەوەل ڕۆژە
کوشندە حەقی کوژرانە سەگی هار عومری چل ڕۆژە
نەصیبی زاڵمیش مەحوو و فەنایە و خانەوێرانی
***
لە تەئریخدا چلۆن مەعلوومە مەزلوومی سەراپا سور
ئەوەی زاڵم بوو ڕۆیی سەگ ڕەفیقی بێت و گۆران گۆر
لە شاهی ڕاستیی ئۆمەتیان ئەبوو شاهانی ساحیب جۆر
لە ئاخردا ئەبێ لەت لەت کرێ زووحاکی ئینسان خۆر
بە دەستی کاوەی ئاسنگەر و ئەتباع و خوێشانی
***
لەسەر کورد لازمە ئەمڕۆ بناسێ گەورەکانی خۆی
قیاسی لێ بکات ژینی قەدیم و زیللەتی ئەمڕۆی
بە گەورە و گچکەوە یەکتر بناسن شا لەگەڵ ئاکۆی
ئەفەرمووێ حەزرەتی زەردەشت لە ئاوێستا کە وەختی خۆی
کتێبی دین و دنیا بوو لە لای ماگۆش و ئاترانی
***
بە ئومێدم لە لای پەروەدگار و حەزرەتی بێ جاه
کە کوردان سەرکەون پیاوێکی گەورە بێ شاهەنشاه
قەنارە هەڵبخا بۆ چەند حەسوود و خائن و بەد خواه
نیهایەت (ئەهریمەن) هەڵدێ لە ترسی (هورمز)ی خێر خواه
بە دۆزەخ شاد ئەبێ رووحی خەبیپ و جوملە دیوانی
***

دڵی غەیرە بە ئیرادەی وەتەنمان زۆر هەوەس ناکا
لەبۆ ئێمە بەجێما مەزرەعە و مەرعا لە ئەم خاکە
لەبۆ ژینی بەسەربەرزی هەموومان هەروەها چاکە
لەپاش مەدح و سەنا بۆ کۆمەڵەی عالی وەها چاکە
بکەم بۆ عیززەت و ئیقبالیان تۆزێ دووعا خوانی
***
ئەوەی دوژمن بە کوردانە هیلاکی ژەهری ماریان کەی
خودا ئەو قەومە نازدارە کە حیفزی چاوەزاریان کەی
لە دنیا شاد و خەندان و بڵند و بەختیاریان کەی
خودایە کامەران و سەرفراز و پایەداریان کەی
نەوەی شێرانی کوردان یەعنی خێزانی بەدرخانی

کۆیسنجق: ٢٤ی کانوونی دووەم ١٩٣٣
لاوێکی کورد/ عەونی

(١) دەربارەی ئەم شیعرەی "بۆ خاوەنی هاوار" بابەتێك بڵاوکراوەتەوە لە لاپەڕە (٥٥٦)

بەختیاری

کە من پێم خۆشە بۆخۆم بیٚ بەلاٚبم
لەبۆ خەڵکی تریش پێویستە وابم

نەژێردەست بم نەکەس ژێردەستی من بیٚ
نە داگیرکەر نەخاك داگیرکراوبم

نە خوێن ڕێژ بم نە کەس خوێنم بریٚژیٚ
نە زۆردار بم نە زۆریش لێکراوبم

لە کەس قینم نەبیٚ قینی نەبیٚ کەس
لەگەڵ گشتی مرۆڤا وەك برابم

وەکو زۆربەی گەلانی ئەم جیهانە
منیش خاوەن ولاٚت و مافی ڕەوابم

لەژێر سایەی ئالاٚی سەربەخۆیی
لە خاك و مەرزی خۆم فەرمان ڕەوابم

بەڕاستی بەختیاری لێرە وایە
ئەگەر ڕۆژێك لە ڕۆژان دڵنیابم

ئاواتەخوازم

ئاواتە خوازم تا زیندوم
دڵ گیر نەبم لە رابردووم

فەرامۆشی نەکەم رۆژێ
یادی یارانی کۆچ کردووم

تا ماوم دەکەم یادی
ئەم رۆژانەی پڕ لە شادی

شوێن بەختیاری کەوتبووین
نەمانبوو ترس لە بێدادی

لە داهاتوم بێ خەبەر بووم
لە زانست دا کورت نەزەر بووم

ئەو کەسەی خوێنی دەڕشتم
من بۆی دڵسۆز و رابەر بووم

نەمدەزانی کە بێ هۆشین
خۆمان بە پارە دەفرۆشین

لە کۆڕی بەزمی ناکەسان
پیاڵەی ژەهراوی دەنۆشین

نامرێ ئەو گەلە

گەلێك كە ڕۆڵەی لە كۆڕی شەڕا
هەنگاو هەڵێنێ بەسەر سەنگەرا

چاوی نەترسێ لە تۆپی دوژمن
مل بماڵێنێ بەدەم خەنجەرا

بۆ سەربەخۆیی بە خوێنی ئاڵی
قەڵایێ هەڵنێ لە كەللە سەرا!

نامرێ ئەو گەلە هەر زیندوو دەبێ
سەر فراز دەژی لە ڕووی مەحشەرا

گەلێك كە مێژووی بە خوێن نووسرابێ
لە تێكۆشان دا كۆڵی نەدابێ

بۆ وەرگرتنی كەمترین مافی
خوێنی هەزاران ڕۆڵەی ڕژا بێ

دوكتۆر فوئاد و شێخی پیرانی
سەد سمكۆ و قازی قوربانی دابێ

نامرێ ئەو گەلە هەر ئازاد دەبێ
هەر چەندە چەرخیش دژی وەستابێ

گەلێك كە ڕۆڵەی لە نزیك و دوور
بست بست بناسێ هەرێم و سنوور

چاوی ناپۆشێ لە بستێ زەوی
لە بۆی دەڕێژێ خوێنی گەش وسوور

نابێ داگیر کەر پێی دڵنیا بێ
دەبێ جێی بێڵێ ڕاست و چەپ و ژوور
ئەو گەلە وڵات پاك دەكاتەوە،
لە دوژمنانی پیس و مەندە بوور(١)

گەلێك هەمیشە لە تێكۆشان بێ
دروشمی مەرگ یان كوردستان بێ

گڕی شۆڕشی ناكوژێتەوە !!
هێرشی دوژمن ئەگەر تۆفان بێ

مافی شۆڕشی خۆی دابین دەكا
گەلێك خەباتی كەبێ وچان بێ

ڕۆژێك دێت هەموو یەك دەگرێتەوە
بۆتان و سۆران، موكری و بابان بێ!

ئەمجا دەست و برد، بێ وەستان و زوو
سنوور دەشکێنین بە هێزی بازوو

لە ناو چوار چێوەی ئەم کوردستانە
یەکێتی یەکی وا دەهێنینە ڕوو

بێ جیاوازی لەناو کۆمەڵ دا
یەک زمان، یان ڕەنگ، یەک ڕەوشت و خوو

ئاڵای سەربەستی خۆمان هەڵدەکەین
دەچینە ڕیزی گەلانی زیندوو!!

(١) مەندە بوور: مەندە موور: بەد بەخت

یادی شێخی حەفید

سەر گوزشتەی کەربەلاو قەتلی شەهید
لەعنەت و عاری بە جێ هێشت بۆ یەزید

کوشتنی جەعفەر قەلاچۆی بەرمەکی
سەد ئەوەندە شوورەیی بوو بۆ ڕەشید

حوکمی فاشستی کەمالی تورکەکان،
نەی توانی قەومی کورد کا کەم ئومید

لای سەرداری لەژێر دارا دەبێ
هەروەکو دوکتۆر فوئاد و شێخ سەعید

پێشەوا قازی لەبن دارا گوتی:
حوکمی زاڵم هەر زەوالی دێ ئەکید

با سلێمانیش ببێتە کەربلا!
با بکەین یادی نەمر شێخی حەفید!

عومری چل ڕۆژە سەگی هار کورد دەڵێ:
مەحوە ئەنجامی هەموو تاغی و عەنید

هەر کچی کوردە بە پیری مەرگەوە
پەت لە ئەستۆی کا بە گۆرانی ونەشید

ساڵێ جارێک جەژنی قوربانی هەیە،
کورد هەموو ڕۆژێ ئەدا قوربانی عید!!

لاوانی کورد

مەگەر لاوانی کورد وابوون بە مەنسوور
لەسەر لەفزی (انا الحق) چوونە سەردار

بە خوێن وا نەخشی کوردستان دەکێشن
کوڕی ئازاو خەبات گێڕ و فیداکار!

سەری مەردایەتی دا نا نەوێنن
بەرامبەر دوژمنی خوێن ڕێژ ولاسار

بە خۆ بوون و بەیەکبوونە دەچەسپێ
بە ئاسانی هەمووکارێکی دژوار!

دەبا دەست خەینە ناو دەستی یەك برابین
هەتا کەی لێك بکەین شێتانە کوشتار

بەدەردی خۆ پەسندی و ناتەبایی
بە دەست دێوی نەزانین بووین گرفتار

بەسە تاکەی نەزانین، گێژ و وێژی
لەخەو هەڵسە برا بۆ نابی هوشیار

بەدەوری لاشەکەت شەڕیانە هەردەم
سەگ و گورگ و چەقەڵ، تا پیرە کەمتیار

ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم (١)

کۆیە ١٩٣٥

ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم پاسی کوردستان دەکەم
قەتل و عامی حاکمانی تورکیاو ئێران دەکەم

چونکە ئەم دوو چینی زاڵم خوێنی کوردیان زۆر ڕژاند
دوژمنی خاك وڵاتم پەرت و سەرگەردان دەکەم

ناکەسێك نیم بۆ مەتالیب من لە ڕووی لافەوە
ئێرسی خۆمە بەڵکو داوای دەوڵەتی ساسان دەکەم

من لە ڕێگای سەربەخۆیی خاك و ڕزگاری گەلم
گیانی خۆم وقەوم و خویشانم هەمووی قوربان دەکەم

چیم بە ئاشوور کرد لەکاتی خۆی بەڵێن بێ هەروەها
تەخت بەختی دوژمنانی کورد بە خاك یەکسان دەکەم

هەرکەسێك بێتو لە هەرلا خوێنی کوردی ڕشت بێ
خۆم بە شوێنی دا دەڕۆم خانەی بەسەر وێران دەکەم

گیان بەخت کردن لە ڕێگای نیشتمان پێویستی یە،
من کە کوردم پەیڕەوی فەرمایشی یەزدان دەکەم

خزمە گوێ بگرن لە بەندە(عەونی) زۆر بێ چارەیە
من گرینم نەك لەبۆ خۆم، بەڵکو بۆ کوردان دەکەم(٢)

(١)ئەم هۆنراوەیە لە کاتی خۆیدا بزر بووە، لە دوایی ساڵی١٩٨٥دا بە هۆی برادەرێکی شیعر دۆستی شاعیر بە چنگی کەوتووەتەوە.

(٢) ئەم دێڕە شیعرەی کۆتایی لە نووسینێکی مامۆستا عەبدورەزاق بیمار وەرگیراوە کە بەبۆنەی کۆچی دوایی شاعیرەوە لە ڕۆژنامەی هاوکاری ژمارە ١٥٢٠ی ساڵی ١٩٩٢ دا بڵاوی کردبوەوە.

ئازادی وڵاتم

خواست وگەرەکم بوو کە ببینم لە حەیاتم
ئازادی و ڕزگاری گەل و خاکی ولاتم!

هەرچەندە دوایی تەمەنم هات بە نەهاتی
هیوام هەیە هەر بەر دەگریٚ داری خەباتم

چەند ڕۆژیٚ ئەگەر یەك بگرین وەردەگرین زوو
گشت مافی سروشتی و و دەچەسپیٚ دەسەڵاتم

لەو ڕۆژەوە ماد لە شکری ئاشووری لەناو برد
لەو ساوە کەمن کۆیلەییم وەرگرت بە بەراتم

کاوە کە بە خۆی پێشڕەوی شۆڕش بوو دوایی
سەرکەوت و گوتی: سەربازم و من بیٚ دەسەڵاتم

زەندی کە دەمیٚ حاکمی ئێران زەمین بوو،
دەی فەرموو وەکیل دەوڵەتم و حاکمی کاتم

بڕوا بە خۆ نەکردنە تێکەڵ بە نەزانی
جیٚ ی خۆیەتی کە گیرۆ دەیی دەست لۆتی و لاتم

هۆی چارە ڕەشی نابیٚ لە بێگانە بزانم
ڕاستی ئەمەیە بێژە لە دەست خۆمە شکاتم!

دوژمنی بەدکار

دوژمنی بەد کاری من هەرچی بکەی لێت ناگرم
پێت دەڵێم من تاکو ئێستا ماوم و قەت نامرم

ساڵەهای ساڵە وەکو ساوا لە ناو بێشکەی ئەمەل
لایە لایەم بۆ دەکا دایە کەچی پێ ناگرم

زۆر زیانم دیت کە ڕێی چەوت و چەوێڵم گرتەبەر
ئەم هەموو بەڵگەم لەدەست دایە بەڕاست ڕێ ناگرم

من لە تۆ هوشیارترم ئێستا دەزانم چیت دەوێ
بەد ڕەوشتیم فێر دەکەی بۆسوودی خۆت لێت نا گرم

هەرچی پێت دەکرێ لگەڵ من بیکە هیچ سوودی نی یە
ئەم پڕۆژەی خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم

دژ بەکەس ناوەستم وبا کەس نەوەستێ دژ بە من
من کەبارم شووشە بێ بەردیش لە خەڵکی ناگرم

وەك هەڵۆ لانەم لە کێوێکی بڵند هەڵ بەستوە
چەندی بەردم تێ گرن تازە بەکەس هەڵ نافڕم

تێ گەیشتم چەند هەڵەم کردو فریبم(١) خوارد بوو
تۆبە بێ تۆبە ئیتر دەستی برای خۆم نابڕم

ئێستەزانیم دوژمنی بەدکار کە بۆ پێم هەڵ دەڵێ

خەنجەری داوە لە پشتم ڕۆژێ دەستی ناگرم

بارەکەت گوێزەو خڕەی دێت، مشتەری کۆبوونەوە

من دەزانم پووچەڵە گشتی بە پولێك ناکڕم

پێت دەڵێم بارکەو بڕۆ لەو ڕێگەوە لێی هاتبووی

گەر نەڕۆی تاوانی خۆتە چی دی ڕێزت ناگرم

(١)فریب: فریو، تەفرەدان، فێڵ لێ کردن

کۆشش کردن

بەختیاری دوو جیهان تەنیا بە کۆشش کردنە

هەر کەسێکی کۆڵ نەدەر بێ ڕووی بەرەو سەرکەوتنە

حەز دەکەی گەر بەرگی ئازادی بپۆشی وەک کەوا

نرخی سەربەرزی لە ڕێگای سەر لە ژێری کەوتنە

لای سەرداری لە ژێر دارا دەبێ ترست نەبێ

دەست هەموو کەس ناکەوێ ڕێگا بە هیوا بردنە !!

چوونە کۆی لەیلا هەموو دەم ڕێگەیێکە ترسناک

چاکترین کارێک لە بۆ ئەم رێگە خۆشێت کردنە

چوونە مەیدانی خەبات بۆ بەختیاری قەومەکەت،

دوو دڵی پێ ناوێ(عەونی) پشت بە یەزدان بەستنە

تکا کارم

تکا کارم تکا کاری بفەرموو،
لەلای شۆخی پەری روخساری مەهـ ڕوو

بەڵێن وابێ ئیتر موو نا پسێنم،
ئەگەر زنجیر و تۆقم کەن لە ئەستوو

ژیانی شادیی و پڕ کامەرانی
وەکو ڕۆژانی لاوێتی بە سەر چوو

هیوای چیم بێ ئیتر بەم ڕۆژگارە
پەسەند دەکرێ ڕەوشت و کاری بەدخوو

لە ڕێی هات و نەهاتا با سەفەر کەین
ئەوەی بوو بوو، ئەوەی هات و ئەوەی چوو

وڵات وێران بوو، ئاوایی هەموو چۆڵ
سەراسەر بایە قووش کەوتۆتە قوو قوو

ڕەزو و باغات و دار و کانی ئاوی
هەموو سیس و هەموو زەرد وشك بوو

هەتاکەی پەست و بێ هەست دابنیشم
بە زیندوویی خراومە گۆڕی مردوو!!

دەبێ کەی تیشکی هیوا سەر دەرێنێ
کە ڕووناکی بخاتە دەشت و بستوو

منیش ئاسوودە خاتر یەک هەناسە
بڵێم ئازادم و سەربەست و زیندوو

ئەمە پێویستی بەستراوە بە خۆمان
دەبێ یەک بین و یەک بگرین من و توو

هەتا یەک نەگرین ئازادی مەحاڵە
دەبێ بمرین لەژێر باری پەکو پوو

بە هێز دەشکێ و شکاوە کۆتی دیلی
هەموو زنجیرو بەند دەپسێ وەکو موو

چی یە هۆی یەک نەبوونمان ئەی برادەر
نەزانین خۆ پەرستی پوول و بێ چوو!!

چی یە دەرمانی ئەم دەردە کوشندە
بکا چاری بە حیکمەت وەک ئەرە ستوو!

وەکو زێڕی خولاسە دای بڕێژێ،
لە ناو یەک بۆ تەدا یەک ڕەنگ و یەک ڕوو

ببێتە مەرکەزی وەحدەی قیاسی
لە ئیستاوو لە ڕابوردوو و لە هاتوو!

کەچی (وەك ئاگری ژێر کاین لەگەڵ یەك)
بەڕەحمەت بێ کە (حاجی) ڕاستی فەرموو!

لەبۆ بێگانە چەند خزمەتگوزارن،
وەفادارو ئەمین و ڕاست و یەك ڕوو!!

لەگەڵ یەکتر بە وێنەی گورگی هارن
شڕو دڕ، ترش و تاڵ و گرژ و بەدخوو

لەگەڵ یەك دا هەموو ئازاو نەبەردن،
بە وێنەی ڕۆستەمی داستان و برزوو

لە ڕۆژێکی چوویە ژێر باری ئایین،
لەبەر کەم هەستی، ئیمانت لەبیر چوو

وەهات زانی کە قەومیەت درۆیە،
دەبێ هەر مل بدەیتە نوێژ و ڕۆژوو

لەلات وابوو هەموو ئیسلام برایە،
عەرەب بێ، کورد وفورس وتورك و هیندوو

کە ئێستا تێگەیشتی گشت درۆیە
هەموو بۆ خۆی هەڵی کرد قۆڵ و بازوو

تەماشاکە لە دەوری لاشەکەی تۆ
هەموو کۆیە قەل و داڵاش و قاژوو

لەگەڵ یەك چەند عەجوول و لێك نەبورن
بەڵام دوژمن هەمووی بەستن بەیەك موو

جەواڵ هی خۆتە کاڵای خۆتە ئەمجا،
لە ژێر باری گران شانت جدەو بوو

بە سامان و دراو وماڵی تۆیە
کە دوژمن شاد، ئەتۆش بێ خێرو خوێڕوو

کە بانگت کا وەڵامت هەر بەڵێ یە
بەڵێ ئامادەیە هەرچیت کە فەرموو

برای کوردم بەسە تاکەی نەزانین؟
موتاڵا کە هەموو پەرتووکی مێژوو

ئەتۆش قەومێکی کۆنی ئاریایی،
ئەتۆش فەرمان ڕەوا بووی سەردەمی زوو

تەوژمی هێرشێکی توندی تۆ بوو
سوپای ئاشوور بە جارێکی لەناو چوو

ئەویستاش دەرفەتە گەر یەك دی بگرن
بەمەرجێکی هەموو یەك ڕەنگ و یەك خوو

وەکو (حاجی) کە فەرمووی یەك دی نەگرن
(دەبینی زوو وڵاتیشت لە دەست چوو)

شەرمەزاری

هەر کەسێکی دژ بە گەل یان نیشتمان جوولایەوە
کۆچی کورد ڕۆیی لە مێژوو ڕوو ڕەشی بۆ مایەوە

ئافەرین بۆ ئەو جوانمەردەی لە ژین کۆڵی نەدا
کردەوەی بەرزی لە دەفتەر یەك بەیەك خوێندرایەوە

ماڵ و دارایی جیهان هەرگیز بەرامبەر ناکرێ
وەك شەهادەت نامەکەی لاوێك بە خوێن نووسرایەوە

یادی سەربازێکی وون بوو بوو لە کۆڕی جەنگ دا
شاهیدی ڕێز گرتنە گۆڕی بە گوڵ ڕازایەوە!
هەر لە ڕۆژێکی گەلان هەستیان بە ماف کورد ڕاپەڕین
ئەم شەڕو شۆڕەی کە هەر نابڕێتەوە ونەبڕایەوە !!

ئاگری ژێر کای تەمەع کە دەستی لێ هەڵ ناگری
ساڵەهای ساڵە دەسووتێ بۆچی هەرنەکوژایەوە

ڕاستی وحەق گەر هەبێ هەروا سنوورێکی هەیە
نە چووە ژێر باری کەسێك بۆیە بەبێ کەس مایەوە

هەر کەسێك بۆ خۆی نەژی هەروەك دەڵێن خوا بیکوژێ
هەروەکو ئەو مریشکەیە حاجی کە بۆی گێڕایەوە !!

ئەی برادەران

كۆیە: ١٩٣٧

ئەی برادەران واچاکە ڕوو بکەینە یەک بە یاری
جەوهەر و هیممەت لازمە بۆ قەومی کوردەواری

ئیمڕۆ هیممەت نەنوێنین سبەی بە جێ دەمێنین
بە خودا هیچ پارە ناکا گریان وشین وزاری

کەسێک شاد بێ بە جێگات بە خودا دەبەستێ ڕێگات
قوڕ بەسەر بۆ کوێ دەچێ دەتکا بە عەبدو جاری(١)

ژیانی دیلی نەنگە ئازادی هەر بە جەنگە
کامیانت لا پەسەندە، تۆ خاوەن ئیختیاری؟

بەسیە لە خەو هەڵستە پشت بە خودا ببەستە
مردن بە مەردی خۆشە نەک ژینی بەندی واری

نیشتمان دایکی تۆیە، چاوی لەدەستی تۆیە
زۆر شەرمە ئەی کوڕی کورد ناچی بۆ هاریکاری

ئازاد و سەربەخۆ بین، خاوەنی مافی خۆ بین
خەریکی جوست و جۆ(٢) بین، ڕووکەینە بە ختیاری

(١) جاری: جاریە بۆ کێشی شیعرەکە سووک کراوە
(٢) جوست وجۆ: پشکنین

خەونی سەربەستی

هەر لە ڕێبازی خەباتا پیری ئیرشادم دەوێ
من گەلێکی سەربەخۆ و سەربەست و ئازادم دەوێ

مل کەچی و ژێر دەستی پیشەی من نی یە ئەی بەد گومان
باسی مێژووی ڕۆژگاری میدیا و مادم دەوێ

سەر گوزشتەی قەیس ولەیلا باس مەکە بۆ من ڕەقیب
داستانی زین و مەم، شیرین وفەرهادم دەوێ

سەر نزم ناکەم لە بەر هێزو تەوژمی ڕۆژگار
تێ دەکۆشم یان مەرگ یان ژینی پڕ دادم دەوێ

شەرتە کۆڵ نادەم هەتا ڕۆژێك بە ئامانجم دەگەم
کوردم و ڕۆڵەی بە جەرگ و عەزمی پۆلادم دەوێ

شۆڕشی شێخی حەفید و شێخی پیران شێخ سەعید
بارەگای سمکۆی شکاك، قازی مەهابادم دەوێ!

قارەمانی شۆڕش و ناوداری چەرخی بیستەمین
جافە سوڵتان و قەدەم خێرو پەریزادم دەوێ

هەڵگری ئاڵای خەباتن بە چکە شێرانی گەلم
سەر بڵندم، سەر بڵندیی خۆم و ئەحفادم دەوێ

(عەونی) سەربەستی لە ڕێبازی خەباتا دێتە دی
من نەوەی زاناو بە هەست و ژیر و ئوستادم دەوێ

نەوتی خۆمان

کۆیە ١٩٨٣

نەوتی خۆمانە گڕی گرتووە و دەم سووتێنێ
ئاوی خابوور وفورات، هاتووە دەم خنکێنێ!

دەستی ناگاتە سەرم هێندە بڵند وستاوم
بەردی ئەڵوەندو حەسارۆستە سەرم دەشکێنێ

کوڕی خۆم وا چەکی هەڵگرتووە دژم وەستاوە
هەر برای خۆمە لە بۆ دوژمنی دەم ترسێنێ!

دوژمنم شادە کە دەم بینێ وەها پێدەکەنی
دۆستم بۆم دەگری دەم دەمە دەم گرێنێ

کوڕی کورد ئەم چەکە ئاڕاستەی دوژمن کە
پشتی من بگرە برا خوێنی برا نەڕژێنێ

بەسە دەست هەڵگرە لەو من منەکێ و پوولەکێ یە
بیر لە ئازادی بکە ئەو کە مرۆڤ دەژیێنێ

سەیری مێژووکە کە سەربەستی چلۆن دەست دەکەوێ
گەلێ ئازادی بوێ خوێنی لە ڕێ دەڕژێنێ ! !

وتوویژی لاو و پیر (١)

کۆیە: ١٩٣٣

لاو: ئەی مامە چەند ئیختیاری
تۆ خەڵکی کامە دیاری؟
بۆچی دەکەی شین وزاری؟
بە چ دەردێك گرفتاری؟

پیر: ڕۆڵە من کوردی عیراقم
کەم سەبر پڕ ئیشتیاقم
قەومێکی خاوەن نیفاقم!!
بێ ئابڕوو بووم بە یەکجاری!

لاو: ئەی مامە ئەی نووری چاوم
کوردێکی جگەر سووتاوم،
خزم و برادەر کوژراوم
مەکەن مەنعم بکەم زاری

پیر: ڕۆڵە سەبرت تاڵە شەهدی پێوەیە
کۆششی مەردانە جەهدی پێوەیە!
زوڵمەتی شەو نووری مەهدی پێویە
مەگری زۆر بە ئازاری (٢)

لاو: ئەی مامە ئەی تاجی سەرم
منیش وەك تۆ قوڕ بەسەرم
لە خاكی خۆم دەر بەدەرم!
دەچێژم دەردی هەژاری

پیر: ڕۆڵە گیان زۆری نەماوە
شۆڕشێكە بەر پا كراوە
لاوی كورد بڕیاری داوە
بۆت بێنن مژدەی ڕزگاری

(١) ئەم دەمە تەقێ یە لەگەڵ تەمسیلی (نیرۆن) كە لەلایەن قوتا بی یانەی قوتابخانەی سەرەتایی كۆیە لەسەر دەمی قایمقامێتی خوا لێ خۆش بوو صالح زەكی صاحیبقران پێشكەش كرا، لەلایەن قوتابی یان (غەریب مستەفا) لەدەوری (لاو) و (حەمەڕەش) لەدەوری (پیر) پێشكەش كرا و شاعیریش لەسەر داوای هەندێك لە قوتابی یانی ئەو قوتابخانەیە دایناوە.

(٢) لە هەموو دەسنووسەكاندا ئەم بەشەو نیوە دێرەكانی یەكەم و دووەم و سێ یەمی لەسەر كێشی ١١ بڕگەیین و نیوە دێڕی چوارەمی وەكو ئەوانی تر ٨ بڕگەیە.

هەر ژمارەییکی
به ٢٦ فلسه

سالی سەیەم
بەرگی پێنجەم
ژمارە — ٨

دەنگی گیتی ی تازە

ئەدەبی ، خوێندەواری ، زمانی ، اجتماعی ، پەیامی ، هەفتەیی ـ کوردیە

مسجلة بدائرة البريد رقم ـ ١٨٥

ناوەروك

١٤٦ـ شیرین و خەسرەو

١٤٧ـ ژیانی اجتماعی

١٤٩ـ کوردی تالیش

١٥١ـ دەنگی گیتی ی تازە

١٥٢ـ پارچە شیعریکی مصباح

١٥٣ـ ووتەی جگەر خوین

١٥٤ـ شاعیرو شیعر

١٥٥ـ بو یژەکانی دەلو

١٥٧ـ ووتەی عەونی

١٥٨ـ زەوقی ئەدەبی

١٥٨ـ آخ پیری ـ ووتەی جگەر خوین

١٦١ـ وورچ

١٦٢ـ پیکهەیاندی آمراز بو رادیو

١٦٣ـ مردنی عباس محمود آغا

١٦٥ـ شیرین و فەرهاد

چاپخانەی معارف — بەغدا

گوتم ئەی کچ (١)

کۆیە ١٩٤٠

گوتم: ئەی کچ لە گەشتی
شارستانی یان دەشتی
وا جوان و پاک ڕەوشتی
مەسیحی یان زەردەشتی؟!

ئەو کچە کوردە نازدارە،
ڕەنگ زەردو لێو بە بارە
بەرگی ڕەشی پۆشیوە،
وا مەلوول و غەمبارە !!

ئەو کچە کوردەی وا نازدار
کەمن لێم دەکرد پرسیار،
دەستی کرد بە گرینێ
فرمێسکی دەهاتنە خوار!!

گوتم: ئە کچ تو و یەزدان
بۆ دەستت کرد بە گریان؟
کە من وا تۆ دەبینم،
جەرگم دەبێتە بریان!!

گوتی: ئەی برای کوردی من
گەر بزانی دەردی من
هیچ جاری تر نا پرسی
مەلوولی و ڕەنگ زەردی من

کیژێکم لێم قەوماوە،
خزم و برام کوژراوە،
هانام هێناوتە بەرتان
نازانم کێ تان پیاوە؟

ئەو گەورانەی ناسراون
دەڵێن کورد زۆر پیاون
هەموو میللەت فرۆشن،
جاهیل و نا تەواون!!

پەنام بردە بەر گشتیان،
لە وردیان تا درشتیان
هەموو لێم ڕوو گرژبوون
تفو لە چارەی ڕەشیان!!

تفو لە چارەیان بێ،
لە موڵك وپارەیان بێ
ئەو ڕۆژە شەرمەزارین
ڕۆژی ژمارەیان بێ

حەیفم لەکوردەواری
بۆ لاوانی هوشیاری
خۆڕایی ڕەنجەڕۆ بن
زۆرن تێکدەری کاری!!

(١) لە گۆڤاری (دەنگی گێتی تازە) ژمارە ٨ ساڵی سێیەم لە ١٩٤٥/١٢/٢٤ بە ناوی (سکاڵای کچێك) بڵاوکراوەتەوە.

جیهانم پشکنیوە (١)

جیهانم پشکنیوە،
نازدار جوانم زۆر دیوە

بەڵام وەك تۆ نازەنین
نەم دی لەسەر ڕووی زەمین

نەگوڵی نە هوزاری
جوان و شیرین ڕەفتاری

بڵێم فرشتەی ئەو نی
دەنگت خۆشە وەك کەو نی

نە شاهێنی نەبازی
نەکۆتری تەقڵە بازی

نە ساحیری نە جادوو
دڵ و دینمەت چۆن برد توو

نەوەك ماهی تابانی
نە ئەستێرەی بەیانی

گەلاوێژی هەڵاتووی
پێرووی یانە تەرازووی؟

نه پێرووی نه گەلاوێژ
بێ تیخ و بێ چەك خوێن ڕێژ

نەوەك شاهی سەر تەختی
نەوەك گوڵی نەو بەختی

نه سێوی نه هەناری
نه سەرووی نه چناری

شۆخ و شەنگ و شیرینی
فریشتەی ڕووی زەمینی

نەوەك مۆدەی فەڕەنسەی
نه کچی نازداری نەمسەی

نه ئادەمی نه پەری
نەوەك کچی کۆچەری

بەم ئاوات و نیازە
بەم دەنگ و بەم ئاوازە

کیژێ تۆم دی وام زانی
تۆ کچی کوردستانی

بەیەزدان و بە زەردەشت
بەو فریشتانەی بەهەشت

ئەگەر ئەوی بە ڕاستی
ڕزگار دەبم لە پەستی

نازدارەی ماه ڕوخسار،
ئەوەی بیست هاتە گوفتار

لەسەرەتا تا ئەنجام،
وەهای پێ گووتم وەرام

من گۆران، تۆ کرمانج
هەردوو بۆ شوێن یەک ئامانج

هەر دەڕۆین و پێ ناگەین
هەر دەڵێین و تێ ناگەین

شێوەی ئەم گفتوگۆیە،
لای کورد ڕەنجەڕۆیە !!

نە لەیەک دەگەین
نە بە یەک دەگەین !!

(١) لەسەرەتای پەنجاکانی سەدەی رابردووەوە بە دەنگە زوڵاڵەکەی هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق دەگوترێ.

خەون وخەو

ئافرەتێکم لە خەوا دی کزو ڕەنگ زەردو نەخۆش
پەست و دڵگیر بوو کە فرمێسکی دەڕشت زۆر بە پەرۆش

گوتم: ئەی خوشکی بەڕێزم چی یە هاوار و گرین؟
بۆچی کردۆتە بەرت بەرگی ڕەشی ماتەم و شین

گوتی: نازانی مەگەر بۆچی بەسەر هاتی من
شین و ڕۆ ڕۆیە هەموو وەخت و دەم و کاتی من؟

ئێستە نام ناسی یەوە من کچەکەی کەرکوکم؟
خاوەنی نازو نیاز بووم و ئەویستا چووکم!!

ڕەنگ و ڕووم زەرد بووە دووچاری پەژارە و دەردم
من لە کەم هەستی و بەد بەختی لە عالەم فەردم

وا خەریکن بە هەموو شێوە بگۆڕن ناوم
چونکە بەم ناوە کە ئێستاکە هەمە ناسراوم

من بەشێکی وەتەنی کوردم و کوردستانم
خاوەنی مێژووەکی کۆن و هەزار داستانم!

گوتم: ئەی کچ بەسە پێویست نی یە گریان و شین
دڵنیا بە هەموو تیمار دەکرێن زام و برین

شەقڵم لێ داوە بە کوردی لە هەموو دەشت و بەنت
نا توانن بە درۆ و ساختە بکۆڕن ڕەسەنت!

وا مەزانە نەتەوەی کوردکە لە تۆ بێ خەبەرن
هێندە ئارام بە هەتا بەم زووە یەکتر دەگرن!

چاك دەزانن لە هەموو لاوە نیازی بەدکار
هەر خەریکن کە لە ڕەگ بێننە دەر کوردی هەژار

تۆکە تەنیانی دەناڵێنی لە دەست داگیر کەر
موبتەلایە وەکو تۆ خاك و وڵاتمان یەکسەر

بەچە شێران، کوڕی کورد، زێدە بە قین وقاڕن
تووڕەنە، داخ لە دڵ و دوژمنی بەد ڕەفتارن!

هەر بە کاتێکی لەت وپەت دەکرێن دوژمنی تۆ
قەڵ و داڵ هێزی نی یە دەرچێ لەدەست بازو هەڵۆ

لە چەپ و ڕاست کە پەلامار دەدرێن خوارو ژوور
تا بە سەر شۆڕی هەموو ڕادەکەنە دوور لە سنوور

ئەو دەمە شاد بە ئەتۆ بەرگی ڕەشت دا بکەنە
هەر بە ڕوو سووری لە باخت گوڵی هیوا بچنە

خەبەرم بۆوە بەسەر سامی یەوە نیوە شەوە
تێگەیشتم ئەمە هوشیاری نی یە خەون وخەوە !!

کۆیە ١٩٨٥/١/١

ساڵی نوێ

١٩٨٦/١٢/٣١

یەکەم ڕۆژی ساڵی نوێ
بە خێر هاتی لە منت کەوێ
دەزانی من چیم لێت دەوێ؟
بۆم بگەڕێ لێرەو لەوێ

لە پزیشکێکی شارەزا،
لە نە خۆشی یەکەم تێ بگا،
لە مێژە ئازارم دەدا
کە نەفت بووم هێزم لێ بڕا

ڕێی نیشان دام دڵسۆزانە،
ناردمی بۆ نەخۆشخانە،
پزیشک پرسی برایانە
کێ تۆی هێنایە ئێرانە؟

پێی گوتم: دەردت دژوارە
زۆر زۆر بە ئێش و ئازارە،
دەرمانی تۆ کوا لەم شارە
چەند ببەخشی پوول و پارە

ئەی بچمە کوێ بۆ دەرمانێك

دەست بدا بۆ دەردو ژانێك،

بە پرسیار و لێ دوانێك،

کە دەستم کەوێ لوقمانێك!

ئەم پزیشکە شارەزایە،

خاوەن بەهرەو توانایە،

دەرمانی بۆ تۆ دانایە

بەکار هێنانی ڕەوایە!!

یە کبوون چاکترین دەرمانە،

ئەو دەرمانەش لای خۆتانە،

دەرچوون لە دەستی بێگانە

هەڵ دەگری ئەم دەردو ژانە!

لە پزیشك و ساڵی نوێ

ئامۆژگاریم لێ یان دەوێ

منیش گەر هیچم دەست کەوێ

کۆڕێ دەبەستین بۆ شەوێ!!

کام گوڵ؟

کام گوڵ، کام خونچە، کام وەرزی بەهار
شینی نەگێڕا هوزاری هەژار؟

کام فرمێسکی چاو کام سۆزی دەروون
نەڕژا بە ڕوودا سوور وەك ڕەنگی خوون؟

کام بزەی لێوی کام کۆرپەی ساوا
کام دایکی هەژار ئەسرین لە چاوا؟

کام باوکی پیری ناوقەد دا چەماو
نە گریاو نەڕژا فرمێسکی لە چاو؟

کام ماڵ سووتاوی بێچارەی هەژار
کام بێ تاوانی کە نە درا لە دار ؟

کام دایك دەبینی بەرگی ڕەش نەبێ
لە هەموو مافی ژین بێ بەش نەبێ ؟

کام باوك لە شینی ڕۆڵەی بێ گۆڕی
یاساغ نەبوولێی بەرگی بگۆڕی؟

کەی ساوای ئێمە بزەی لە لێوە
هەر چاوی گەشە فرمێسکی پێوە؟

کام ماڵ سووتاوی کوردی ئاوارە
پێی نە گوتراوە مەڵێ هاوارە؟

کام خونچە گوڵمان لە باخی ژیان
پێش ڕەنگ هێنانی هەڵیان نەوەران؟

بەرەو هەورازی سەرکەوتن

کۆچ بارکۆچی کرد بەرەو کۆهساران

بنەو بارگەیان خست لە نزاران

بەرەو هەورازی سەرکەوتن دەڕۆن

مژدەی سەربەستی دەدەن بە یاران

دوا حەشارگەم بۆ لانەی خوێناویم

دەگەڕێمەوە لای گیان سپاران!

بە خوێنی سووری زامی ناسۆرم

دەبێ ڕەنگین بێ مەکۆ گای جاران!!

شین بۆ پێشەوا (١)

لە سی مارتی چل و حەوتا
لە چەپ گەردی چەرخی چەوتا

لە مەهاباد لە چوار چرا
داری بێ دادی هەڵکرا

ئەو دارەی پێش نیوە شەوا
وەستا لە ژێریا پێشەوا

گوتی: ئێستا دەڵێم کوردم
لە ڕێی ئازادی کورد مردم

شەوێکی پڕ تا سەو خەم بوو
لە کوردستانا ما تەم بوو

شین بوو، ڕۆ ڕۆ بوو فەریاد بوو
بۆ پێشەوای مەهاباد بوو

لە مێژووی کوردا ئەم شەوە
هەتا ئەبەد ناسڕێتەوە!

مێژووی کوردی پڕ کرد لە قین
بەرامبەر زۆر داری لەعین

ڕۆژێك دێت کورد هەڵمەت بەرێ
تۆڵەی لە دوژمن وەرگرێ

هەزارانی وەك پێشەوا،

خوێنیان ڕژا بە ناڕەوا!

کورد ناترسێنێ سێدارە،

کرداری دەستی زۆردارە!

هەر دەبێ زۆر دار کەساد بێ

زۆر لێ کراویش ئازاد بێ

کورد دەبێ بۆ خۆی هوشیار بێ

نا بێ لەکەس هیوا دار بێ

دەبێ زاناو هونەر مەند بێ

لە زانستا دەوڵەمەند بێ

پێشەوای کورد بە بێ ترسان

کردیە ملی پەتی خنکان!

لە دوا هەناسەی پێش مەرگی

ئەمەی فەرموو بە دڵ تەنگی:

بۆ شۆڕەوی شوورەیی بوو

ئێمە هیوامان بە وی بوو

لە مەهابادی ئازادا،

کە هیوای کوردی بە بادا!!

(١) ئەم هۆنراوەیە لە ڕۆژنامەی (خەبات) ی ژمارە ٨١٦ی مانگی ئاداری ١٩٩٢ بڵاوکراوەتەوە. مێژووی دانانیشی دەگەڕێتەوە بۆ چەند ڕۆژێك پاش لەسێدارەدانی پێشەوا قازی محمد و هەڤاڵانی لە گۆڕەپانی چوارچرای شاری مەهابادا.

لەم جیهانە

لەم جیهانە دڵ پەشێوو چاو بە گریان هەر منم

دەر بەدەری ئاوارەی بێ کەسی خانە وێران هەرمنم

شادو سەربەستن هەموو کەس وا بە ئازادی دەژین

دیل و ژێر دەست و هەژارو بەندی زیندان هەر منم

شەعبی ئەفریقیا خەریکە یەک بەیەک ئازاد دەبن

کوردم و تەنیا کە بێ بەش مافی ئینسان هەر منم

دوژمنی خۆ بوونی خۆمم ئاشنای بێگانە بوون

بۆیە شایانی شەق و نەفرین و لێ دان هەر منم

کانی زێڕینم هەیە پوولم لە گیرفانا نی یە

خاوەنی عەردو بەراوی بێ ئاو و بێ نان هەر منم

ئێمەی کورد

ئێمەی کورد یەکجار کەم هەست و خاوین
لە قافلەی گەلان گەلێك جیێ ماوین !

ئێمەی دواکەوتوو تازە وەك مندالێ
کەوتووینە سەرپیێ دەکەین گڕ و گالێ

ژیانی ئێستاو سەد سالێ لەمەو بەر
هیچ نەگۆڕاوە لە پیێ هەتا سەر !

نەخوێندەوارو کەم هەست و پەستین
دژی خوێندن و زانست و هەستین

بۆیە ژێر دەست و دیل و داماوین
وەك گای قوربانی بەش بەش کراوین

ئەوەی کەم زانست، نیو خوێندەوارە
بێگانە دۆست و خزمەتگوزارە !

بۆ پارە هەردەم جەرگی پارەیە،
تا مردن پیشەی هەر ئەو کارەیە !

چارەنووسی کورد

نیشتمانی شیرینم،
تۆی هیواو شادی ژینم

خۆشەویستیی تۆ تەنیا،
بە منی بە خشی هیوا!

من زۆر هیوا بڕاو بووم
نا کام و کاڵ و خاو بووم

خۆشەویستی و دڵداری
خستمیە ڕێی هوشیاری

کاتێ خەو دەی بردمەوە
تۆ بووی ئاگات کردمەوە

هەستام لە خەوی مەستی
هاتمە ناو کۆڕی هەستی

سەرنجم دا لە هەر لا،
هەر خۆم بینی بە تەنیا

لە گێتی پان و بەرین
من بێ بە ش ما بووم لە ژین

مەرجم کرد لەگەڵ یەزدان
سوێندم خوارد بە کوردستان

ڕۆژ و شەوم نەسرەوم،
دەبێ منیش سەرکەوم !

بە فرمێسکی مرواریم،
تاری ڕشتەی هەژاریم

خەم وپەژارەو تاسە،
لەگەڵ بۆ سۆی هەناسە

لە گڕی ناخی دەروون
لە قوڵایی دەریای خوون

گەوهەرێکی نرخدار،
بێنمە بەر چاوی کڕیار!

پارچە پارچە شیعری جوان
بهۆنمەوە بێ وچان!

بیفرۆشم بە یەکجاری
بیبەم بۆ لای کڕیاری

پوول و دراو وەر بگرم
چەکی شەڕی پێ بکڕم

بیدەم بە تۆپ و تفەنگ
بۆ پێویستی ڕۆژی جەنگ!

بێ بەخشم بە کوڕی لاو
لەگەڵ جوانترین سڵاو!

ئەو مافم بۆ وەردەگری
ئەو لێم دەکا بەرگری

ئەو خوێنی خۆی دەڕژێنێ
ئەو تۆڵەم بۆ دەستێنێ

سوێندم بەم نیشتمانە
بەڵێنێکی مەردانە!!

تا گیان مابێ لە لەشم
لە کردەوەت هاو بەشم!

تاکو ئەو ڕۆژە دەمرم،
دەست لە خەبات هەڵ نەگرم!

لەگەڵ لاوانی نەبەرد
بگەڕێم لەدەشتو هەرد

ئەو بە چەک، من بە پێنووس
تا دەگەینە چارە نووس

چارەنووسێك پڕ داد بێ
کوردی تێ دا ئازاد بێ!!

سەربەستی ناکرێ

دەڵێن سەربەستی ناکرێ

ماف وەردەگیرێ نادرێ

دەبێ چەکی بۆ هەڵگری

بە پشوو بی بۆ بەرگری

دەبێ خوێنی بۆ بڕژێنی

دەبی ڕۆڵەی بۆ بمرێنی

کوردیش چەکی هەڵگرتووە

خوێنی لاوانی ڕێژ تووە

چەند هەزار گوندمان سووتاوە

ماڵیان بە تاڵان براوە!

هەزار دایک بەرگ ڕەشن

لە شادی و خۆشی بێ بەشن

منداڵیان بێ باوك ماوه

ڕۆڵەیان شەهید کراوە!

لە ڕێی سەربەستی و ڕزگاری

بۆ مافی گشت کوردەواری

کوردستانی بەش بەش کراو

برا لە برا دابڕاو!

بۆ ئازادی بۆ یەکگرتن

خەبات، تێکۆشان تا مردن

هەموو ناکۆکیمان گۆڕ کەن

خۆمان شادو دوژمن کۆر کەن

مەرج و بەڵێن وا دانرا

دەست لە ناو دەست کەین وەك برا

کۆیە: ١٩٧٠/١/٣

نەسرین ئەمڕۆ نەورۆزە(١)

نەسرین گوڵی بەهارم

نمونەی ڕۆژگارم،

کچێکی کوردستانم،

جوانێکی کردگارم !!

نەسرین ئیمڕۆ بەهارە

خۆشتر لە ساڵی پارە

بابڕۆینە سەیری باخان

لەو دەشت و مێر گوزارە

نەسرین ئیمڕۆ نەورۆزە

لێت بێ جەژنە پیرۆزە

لە کوردستانی گەورە

جەژنی گشت تیرەو هۆزە

ڕۆژێك بە یادی مەستی

دەستم گەیشتە دەستی

پێم گوت: نەسرین تو بێ خوا

گەر لێرە ڕانەوەستی!

کە وەستا بانگی کردم

بەم گوتە هۆشی بردم

بۆیە سووکم لەلاتان،

چونکە کچێکی کوردم!!

(١) لە پەنجاکانی سەدەی رابردووەوە هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق بەدەنگی خۆی تۆماری کردووە و دەیڵێ.

بەیادی کاوە

کۆیە ١٩٨٣/٨/٢٠

ئای بۆ کاوەیێ، وەک کاوەی نەمر،
بێتە مەیدانێ نەبەرد کت وپڕ!!

بە دەستێ ئالآ، بە دەستێ کوتەک
بە بیرو بڕوا بەهێزی مەچەک

هەموو هێزی گەل یەك ڕەنگ یەك بڕوا
بەرەو ئازادی و رزگاری بڕوا

لەگەلێ لاوانی چەوساوەو هەژار
هێرش بەرنە سەر قەلآتی زۆردار!!

لە ڕەگ و ڕیشە، هەلێ وەشێنن!
بەردی بنچینەی گشت بەدەر بێنن!

زۆردار پەتك کەن وەك سەگ بە زنجیر
بیکەن بە پەندی ڕۆژگاری پیر

لە دادگای گەل دا بنووسرێ فەرمان
بکرێ بە بەریا بەراتی خنکان!

مافیان وەرگرن زۆر لێ کراوان
کاریش بسپێرێ بە کوڕ کوژراوان!

پاك بکرێتەوە ولآت لە زۆردار
گۆڕ بکرێ هەموو دروشمی بەدکار

بۆ بەختیاری بۆ شادمانی
بە حوکمی یاسای زەوی و ئاسمانی

لە ناو کۆمەڵ دا هەرکەس بە تەنیا
لەسەرو ماڵی ببێ دڵنیا

سەر لێ شێواویی و پاشا گەردانی
ئەنجامی ڕەشە دەبێ بیزانی

گەر موتاڵاکەی مێژووی ڕابردوو،
زۆر ڕووداوی وای لێ هاتووتە ڕوو

ئەوەی حەز بکا بمرێ بە پاکی
شاهیدی ئەدا کردەوەی چاکی

ئەوەی بەد کار بێ ئەنجامی ڕەشە
لەناو کۆمەڵدا سووک وڕوو ڕەشە

ئەوەی کە چاکەی کردۆتە پیشە
نەمرە، نامرێ، دەژی هەمیشە

بۆ هاو ڕەگەزت خزمەت گوزار بە
بۆئازادیان گورج و بەکار بە

سستی مەنوێنە چیت توانایە
پاداشتی چاکەت لەلای خودایە

کورد و کاروانی ئازادیی گەلان

لەگەڵ کاروانی ئازادیی گەلان
کورد هاوبەش بووە بەبێ پشوو دان

وێڵ و سەرگەردان، لەو بیابانە
ڕەنجی کێشاوە لەم ڕێگەو بانە!

هەرگیز ناوەستێ، قەت نەوەستاوە
هەر بۆپێشەوە هەنگاوی ناوە!

کوردیش هەروەکو گەلانی جیهان
بۆ ئازادی خۆی هاتۆتە مەیدان

لەزۆر مەڵبەندو لە ڕێ گوزارا
چەندان سەرداری کران بەدارا

بەڵێ هەزاران ڕۆڵەی دلێری
پیرو جوانی وەك بە چە شێری

قەڵاچۆ کران یان لە زیندانا
مردن و بێ بەش بوون لە ژیانا

هەزاران ماڵیان لێ وێران کردن
ماڵ و سامانیان بە تاڵان بردن

لەگەڵ ئەم هەموو ئێش و ئازارە
سووتان وخنکان، بەندی و قەنارە

دەم بە دەم خۆشتر هەنگاو هەڵ دەگرن
ناوەستن ڕێگای دوور و سەخت دەبڕن

بۆ ئەوە ڕۆژێك بگەن بە شادی
بچێژن تام و چێژی ئازادی

ئەگەر هەروەها بڕۆن نە سرەون
دەگەن بە ئامانج هەر سەر دەکەون

برا نەوەستی دڵت نە لەرزی
تا کو دەگەیتە سەر لووتکەی بەرزی

ئازادی بە ڕەنج بە تێکۆشانە
بەرهەمی هەوك و خوێن وئێسقانە

گەر نەمری لە ڕێی ئازادی گەلت
لە دەستت دەڕوا دەرفەت و هەلت

گەلێك ژێر دەست بێ دوور لە ژیانە
بەشی ئەو گەلە مەرگ و نەمانە !

تام چێژی ژیان بە ئازادی یە
گشت بەختەوەری و خۆشی و شادی یە

لەم کاروانەی کورد ناوەستێتەوە

تا سەر بەست نەبێ ناگەڕێتەوە!

بە خوێن مۆر دەکا نامەی سەربەستی

تا وەری نەگرێ و نەکەوتە دەستی

سوێندی خواردووە بە کوردستانی

بە گۆڕی قازی و شەهیدەکانی

ژین بە سەربەستی، مردن بە مەردی

دەبێ چارەنووس وابێ بە کوردی

هەر خەبات دەکا بەبێ وچانی

کۆڵ نادا هەتا مابێ ژیانی!

ئەی بادی شەماڵ

ئەی بادی شەماڵ، ئەی سروەی بەیان
نامەی ناردووە بۆت، دایکی نیشتمان

زوو وەری بگرە، ئازاو و دەست و برد
بگەڕێ هەموو نیشتمانی کورد!

بڵێ: گوێ دێر بن، لەم بانگەوازە
دایکی نیشتمان ئەمەی دڵخوازە!

مەڵێن دوژمنمان زۆر نا تەبانە،
بۆ نەمانی کورد گشت وەك برانە

ئێستا لەسەرچی لەگەڵ یەك دژن؟
بۆسوودی دوژمن یەکتر دەکوژن؟!

دژ بەیەك هەردەم لەناو سەنگەرن
ئەی چەند نەزان و چەند ئاخر شەڕن

دوژمن خەریکە هێرشێك بێنێ
خاکت داگیر کا، خوێنت بڕژێنێ

ئێستا دەرفەتە هەموو بەیەك دەنگ
بوەستن لە ڕووی هێزو زەبرو زەنگ

نازانم بۆچی هێندە بەد کارن

لەگەڵ یەك هەموو وەك گورگی هارن؟

هەردەم خەریکی گیانی یەکترن

هەرگیزاو هەرگیز یەکتر ناگرن!

ئاوا خەریکن دایکی نیشتمان

ڕزگار کەن لە ژێر دەستی دوژمنان؟

داخم ئەوەیە من تاکو ماوم،

لەیەك گرتنتان هیوا بڕاوم!

ڕاستتان پێ دەڵێم قەت ڕزگار نابن

هەتا لەگەڵ یەك وا نا تەبا بن!!

ئەستێرەی هیوای کورد

نە لە ڕۆژ ئاوا، نە لە ڕۆژ هەڵات

ئەستێرەی هیوای کورد بۆ هەڵ نەهات؟

دەڵێن لە ماوەی سەد ساڵدا یەک جار

هەڵدێ ئەستێرەی سووری کلکدار!!

دوو هەزار ساڵە کورد وا مایەوە

ئەستێرەی هیوای نەدرەوشایەوە!

مەسەلێک هەیە بە کوردی دەڵێ

چاوی لە دەرێ خۆڵی تێ وەرێ

گەر ڕۆژ هەڵاتە گەر ڕۆژ ئاوایە،

بۆ گەلی هەژار کەی جێی بڕوایە؟

بەرژەوەند پەرست بۆ سوودی خۆیان

بلوێر دەژەنن، کۆگای درۆیان!

بۆ دەست كەوتنی لیترێك نەوتی ڕەش

بە كوشتن دەدەن هەزار سپی و ڕەش

برا چارەمان تەنیا خەباتە !

برایەتی و یەك بوون ڕێگای نەجاتە !

بە هەڵمەت بردن وەك شێری شەرزە

تەختی ڕۆژگار بێنینە لەرزە !

بێ ترس و بێ باك، ئازا و نەبەز بین

بابڕووخێنەری قەڵای نا حەزبین

بە هونەرمەندی و بە زۆری بازوو

خۆمان بخەینە تابەی تەرا زوو!!

نەورۆز و بەهار

نەورۆز و بەهار وەك جووتەی خوشكان
لە شادی کڕین ئەمسالّ تیّ شكان!

بەهار بنەوشەی لە زستان کڕی
کراسی جەژنی بۆ نەوڕۆز بڕی

بۆچی نەی زانی بنەوشەی سەر شین
بۆ شایی نایە هەر دەیکا بە شین؟

ئەم کە پەروەردەی سەرمای زستانە
سەر کزەلۆکەو چاو بە گریانە
نەورۆز نەی دەویست بابان وێران بیّ
گۆرانی و شایی، شین و گریان بیّ

یان وا کۆست کەوتوو وا بیّ نەوا بیّ
شانۆی هەلّپەرکیّ ی کۆڕی شینگا بیّ

نەورۆز دەیەویست گولّی زەردو سوور
شادی هێنەر بیّ بۆ نزیك و دوور!

– بەلّێن بیّ منیش بۆ جەژنی ئەمسالّ
جلی سەوزو سوور بکڕم بۆ کەژالّ

لەسەر پەلکی گولێ شەونم بباری
بۆی بهۆنمەوە ملەی مرواری

بکەم بە بەریا بەرگی ڕەنگاو ڕەنگ
بێن بۆ تەماشای لە چین وفەڕەنگ

بیڕازێنمەوە وەك بووکی بەهار
وێنەی نەدی بێ چاوی ڕۆژگار

بچێ بۆ شایی بە شادمانی
بە ئاوازی خۆش بڵێ گۆرانی

چ گۆرانی یەك نەغمەی ئازادی
دەنگ بداتەوە دژی بێدادی

بەهار لە زستان تۆڵە بستێنێ
پەیمانی سەهۆڵ بەستن بشکێنێ

کەژاڵ و نەورۆز بە هاریکاری
چەپکێك گوڵی سوور بکەن بە دیاری

نەورۆز حەز دەکا گولێ بۆ بەهار بێ
کەژاڵ دەیەوێ گەلی ڕزگار بێ!

لاوی کورد

لاوی کورد دەبێ بسووتێ وەک شەم
ڕووناک کا بۆ گەل ڕێی تاریک و تەم

ئاڵا هەڵگری ڕێی ئازادی بێ
مژدە هێنەری خۆشی، شادی بێ

دروشمی دەبێ تۆڵە سەندن بێ
نابێ لە بیری خۆ نواندن بێ

لاوی کورد دەبێ چوست و چالاک بێ
لە کاتی پێویست لە گیان بێ باک بێ

لە کاتی ئاشتی زاناو رابەر بێ
لە ڕۆژی شەڕدا شێری سەنگەر بێ

دەبێ نموونەی خوو و ڕەوشت بێ
کارو کردەوەی بۆ سوودی گشت بێ

هیواو ئاواتی هەر یەکیەتی بێ
دوور لە دوو ڕەنگی، کوردی پەتی بێ

کۆڵ نەدان

نە خەڵەتام کۆڵم نەدا،
چەند تەلیسمم هاتنە ڕێگا

بە وێنەی دێوو دڕندە
بە هەڕەشەو بگرەو بەردە

هەر یەک بەڕەنگێکی دزێو
هاتە بەر چاوم وەکو دێو

مەرامیان بوو بم ترسێنن
ورە بەردەم بم تۆقێنن

بۆ وتو وێژیان گوێ دێر بم
چۆنیان بوێ من وا فێر بم

بەڵام ئەم هەموو دەعبایە،
هیچیان بۆ نەهاتە کایە!

وەک کوڕە کوردێکی نەبەز
ڕێی لێ نەگرتم ترس ولەرز!

دا نەچڵەکیم دووا نە کەوتم،
لە چەند هەورازێک سەرکەوتم

هەنگاو بە هەنگاو چوومە پێش
ترسم نەبوو لە زام و ئێش

تا گەیشتمە لێرە وا رێك،
هاتنە سەر ڕێم چەند چەكدارێك

دەیانە ویست ڕێم پێ بگرن
بە گوللەی وێڵ جەرگم بدڕن
پێم گوتن: (خزمی خۆتانم
خەڵكی جەزیرە و بۆتانم»!

هاتمە لاتان بۆ هاوكاری
بچین بۆ ڕێگای ڕزگاری

ئەم چەكەی خستۆتە شانت
بیخە كار دژ دوژمنانت

ئێمە بۆ لەگەڵ یەك دژ بین
دوژمن پەرست و خۆ كوژ بین

لە ڕووی دوژمن بیتەقێنین
بێ وەستان خوێنی بڕژێنین

من وتۆ لای ئەو یەك كێشین
تا زووە ڕیشەی هەڵكێشین

من وتۆ وەك قاو و چەرخین
لەلای ئەو هەردووك یەك نرخین!

ئەمەی بیست كاكی چەك لە شان
وەك شەنگە بی هاتە هەژان!

ئەی شەهیدان

ئەی شەهیدانی ڕێگای نیشتمان
خۆتان بەخت کرد کران بە قوربان
لە ڕێی ئازادی و سەربەستی ژیان
لە بیر ناچنەوە بە درێژی زەمان
مێژوو دەنووسێ یەك یەك ناوتان

ئەو دەستەی کەوا خوێنی ڕژاندن
ئەو گوللەی کەوا مێشکی پژاندن
ئەو هێزەی هەمووی لە خوێن گەوزاندن
جەرگی هەزاران دایکی سووتاندن
باخێکی دانا نەمامی چاندن!

ئێوە نامرن، نا مرن دەژین
گیانی پاکتان لە سەما و زەمین
بانگمان دەکەن وا بە پێکەنین
دەستی یەك بگرن یەك بن هەموو چین
وا چویتە کەمین دوژمنی لە عین

هەروا خەریکە بە فڕو فیشاڵ
لێکمان تەفریق کا بە پوول و بەماڵ
بۆ ئەوەی یەك یەك بمان نێتە چاڵ
دەستمان ببەستێ وەك تەیری بێ باڵ
تا داگیری کا گەنجینەی حەڵاڵ!

خەیاڵی پووچە دوێنێ بەسەر چوو
میللەت تێ گەیی فڕو فێڵی توو
عەرەب وکورد و مەسیحی و جوو
هەموو یەك نیاز یەك بیرو یەك ڕوو
سەفیان بەستووە بە یەك ئارەزوو

پێکەوە تێکڕا وا هاوار دەکەن
تف لە ڕەوشتی ئیستیعمار دەکەن
نەعلەت لە ڕووحی گشت زۆردار دەکەن
میللەت لە دیلی زوو ڕزگار دەکەن
دیموکراتیەت چاوە نواڕ دەکەن!

کوردە دەیەوێ ژینی سەربەستی
کوردە دەیەوێ نان و پێویستی
کوردە دەیەوێ دەرچێ لە پەستی
کوردە دەڕژێنێ خوێن بۆ مەبەستی
بمرێ ئیستیعمار، کۆنە پەرستی

ئیتر بەسیەتی فیکری عونسری
بوو بە قسەی کۆن سونی و جەعفەری
یەکێتی عێراق بە موختەسەری
پێك هات بە خوێنی ڕژاوی بەری
تێکیشی نادا دەسایس گەری!

کوردە دەیەوێ خوێنی شەهیدان

کێ بوو موسەبیب بخرێتە زیندان

مەحکەمەی بکا میللەت لە مەیدان

حوکم جاری بێ بۆ وان بە خنکان

بمرێ دوژمنی گەل و نیشتمان!!

(١) ئەم هۆنراوەیە لە ڕاپەرینەکەی کانوونی دووەمی ١٩٤٨دا (وثبة کانون) گوتراوە و شاعیر ئەم شیعرەی لە ڕۆژی چلەی شەهیدان لە مزگەوتی گەورەی کۆیە و دێرێی دیانەکانی کۆیە و پاشانیش لە (کەنیشتی)ی جوولەکانی ئەو شارە خوێندۆتەوە و خەڵکێکی زۆر لە ڕۆشنبیران و نیشتمان پەروەرانی و پیاو ماقوڵانی ئەو سای شاری کۆیە بەشداریی یان لەو کۆبوونەوە میللیانەدا کرد بوو.

چەپکە گوڵێك

١٩٧٧/١/١٨

منی کچە کوردی خاوەن هەست،
شوورەیی یە نەی کەم چیم بێ لە دەست

لە کۆڕی تێکۆشانی خوێنین ڕەنگ
گیان بەخت کەم بە هێمنی و بێ دەنگ

بەتاری قژی کاڵم چەپکە گوڵێك
چلێ چڵە ببیبەستم وێنەی دڵێك

هەروەکو خاتوو زینی دڵ بەخەم،
بیکەم بە دیاری بۆ سەر گۆڕی مەم

گۆڕی ئەولاوەی کە بە چالاکی،
بەختی کرد بۆ کورد گیانی پاکی

لە پێناوی گەلێکی ماف خوراودا
گەلێکی زۆر لێ کراو و دڵ شکاودا

هەر چیان پێ کرا بەبێ وەستان،

کردیان دوژمنانی کوردستان!

تا نەگەن بە ئامانج هەر چەند پەلەكەن،

نزیك بووە مەرگیان با هەڵەكەن

كە من مردم ئەو ڕۆژە بێ خەم

تەرمم بنێژن لە تەك گۆڕی مەم

سڵاو لە نیشتمانەكەی ژینم،

سڵاو لە یارەكەی دێرینم !!

ئەوەندەی كە پێم كرا توانیم

كردم وگوتم هەرچی زانیم !!

بۆ ئازادی کورد

کۆیە: ١٩٧٠/١/٨

ژێر هەر دارێك، سەر بەردێك
سوور بووە بە خوێنی کوردێك

بەم خوێنە وەها نووسراوە،
بۆ ئازادی کورد ڕژاوە

ڕۆژێك ئەم خوێنە لافاوی
دوژمن لوول دەدا گەرداوی

دەبێتەلافاو و شەپۆڵ،
دەگرێتە پێش خۆی دەشت وچۆڵ

خاوەنی ئەم خوێنە سوورە
لاوێکی کوردی جەسوورە!

بۆیە بەختی کرد ژیانی
تا ڕزگار بێ کوردستانی

مێژووی کوردمان کۆن وتازە
لای نەداوە لەو ڕێبازە

ئێستا رابوردوو و داهاتی
هەر خوێنینە بەسەر هاتی

لاوێك لە ڕێی نیشتمانی
بەخت بكا گیان و ژیانی

هەر دەمێنێ ناو و یادی
شەهیدی ڕێگای ئازادی

سوور هەڵگەڕا ڕووی گوڵاڵە
ئاودرا بەم خوێنە ئاڵە !

مەسەلێكی زۆر مەشهوورە
كورد عاشقی ڕەنگی سوورە

لەم شوێنەی خوێن زۆر ڕژاوە
گوڵی ڕەنگاو ڕەنگ ڕوواوە،
چەپكە گوڵێك هەڵ دەبژێرم
لەكاتی خۆی بۆی دەنێرم

دەستە گوڵێكی ڕازاوە
پێشكەش بە گیانی ئەو لاوە

ئەو لاوەی زۆر بە چالاكی
بەخشی بە كورد گیانی پاكی

بانگەواز

کۆیە: ١٩٦٩

هاواری گەلی کورد لە کوردستان
بۆ ئەنجوومەنی یەکگرتووی گەلان!

وێنەی بۆ لقی مافی مرۆڤان
پێی دەڵێن (لیژنەی حقووقی ئینسان)

بیست وسێ ساڵی تەواو لەمەو بەر
گۆڕ کرا فاشست مرد شەیتانی شەڕ

یاسای حقووقی ئینسان مۆر کرا
بانگی ئاسایش لە جیهان درا

بڕیار بوو هەموو نەتەوەی جیهان
ئازادی بدرێ بە هەموو گەلان

سەربەست بێ هەرکەس لە کارو لە ژین
بێ جیاوازی لە ڕەگەز، لە دین

گەلانی ژێر دەست شادو مەسروور بوون
بەم بانگەوازە زۆر پشت ئەستوور بوون

گوتیان ژێر دەستی و زۆر داری نەما
قەڵای زۆر داری وخوێن ڕێژی ڕما

بەپێچەوانەی هیواو ئارەزوو
خۆزیا سەد خۆزی بە دەوری پێشوو

چەرخی ئەتۆمە مرۆڤ لە گەشتی،
بۆ ناو مانگ دەچێ لە دەورو پشتی!

بیستی گەلاوێژ ساڵی شەست و نۆ
لە مانگ نیشتەوە کەشتی ئەپۆ لۆ

هونەری مرۆڤ مانگی پشکنی
خونچەی لە باخی نهێنی چنی

ئەمجا با بێمە سەر راستی مەبەست
بنووسم بۆتان لە رووی بیرو هەست

لە دوایی رێزو سڵاو بێ ژمار
بۆتان دەنووسم هەر یەك لە هەزار

بۆ ئێوەی بەرێز کە داد پەروەرن
دژی زۆرداری و کاری بێ فەڕن

کوردیش گەلێکە خاوەن نیشتمان
خاوەن رەوشت و رابوردوو و زمان

بەدەست ئیستیعمار بەش بەش کراوە
وەك لاکی مردوو دەوریان داوە

ئەوە هەشت ساڵە هەشت ساڵی تەواو
گەلی هەژاری کوردی ماف خوراو!

لەسەر کەمترین ماف و داخوازی
کار بە دەستانی فاشست و نازی

هەموو کەرەستەی شەڕو شۆڕ و جەنگ
بەکار دەهێنن لەگەڵ زەبرو زەنگ

فڕۆکەی مێك و هەنتەر و هەلوشن
وەکوو کوورەی هەنگ زۆر زۆر بە جۆشن

بۆمبای ناپاڵم زۆر دەهاوێژن
لەوەش زیاتر تیزاب دەڕێژن !!

شارو دێهاتمان بۆ مباران دەکەن
ئاوایی و چۆڵ، چۆل وێران دەکەن

گوند دەسووتێنن بێ تاوان دەگرن
سکی منداڵ و ژنان هەڵ دەدڕن !!

نەك هەر قەنارە جەڵەب بەند کردن
بە زیندوویی چاو مرۆڤ کوێر کردن

لە بیست و شەشی ئابی شەست و نۆ
لە ژن ومنداڵ شەست و هەشت مرۆ

بڕیار وا درا گشتی بەند کردن
دەبێ بسووتێن ئەوانە کوردن

ژنی هەژارو منداڵی ورد بوون،
تەنیا تاوانیان ئەوە بوو کورد بوون

دژ بە مرۆڤن پەستن بەد کارن
لەسەرکەوتن دا وەك گورگی هارن

جەنگیزی هۆلاکۆی تا تەیمووری لەنگ
بەم کردەوانە دەڵێن عارو نەنگ!

کوڕی گۆبلز و نەوەی هیتلەرن
دژی ئاشتی و ئاشنای شەڕن

ئەی ئەنجومەنی یەکگرتووی گەلان
لەسەر شانتانە ئەرکێکی گران !!

ئێستە هەر ئێوە دەستەڵات دارن
کە پارێزەری گەلی هەژارن!

دژی زۆر دارو دەست درێژ کەرن
دۆستی هەژارو ڕێ نیشاندەرن!

کەوابێ هەتا زوو کەن درەنگە
بۆ ناوی بەرزی ئێوە زۆر نەنگە

چەرخی ئەتۆم و مانگی دەست کردە
تازە بڕیاری قەلاچۆی کوردە

ئێوەش وەک (عوصبە) گەر چاو بپۆشن!!
لە مافی گەلان چاوتان بپۆشن

ئەگەر زوو دەستی زۆر دار نەبەستن
گەر ڕابوەستن ئێوەش هەر پەستن!!

گەشتێك

ڕۆژێك لە گەشت بووم، لە كۆهسارێك،
لە ژێری سایەو سێبەری دارێك

دانیشتم ئارام، ماندووم سایەوە
سەرم هەڵبڕی ئاوڕم دایەوە !

كە تەماشام كرد، پیرە دار بەڕوو
بە شنەی شەماڵ، دەهات و دەچوو

بیرم كردەوە تەمەنی درێژی
گەر لێی بپرسم چیم پێ دەبێژێ

گەر ڕابردووی خۆی بگێڕێتەوە
زۆر نهێنی مان بیر دێنێتەوە !

گەر لێی بپرسم دەنگ بداتەوە
بێ گومان زۆر شت ڕوون دەكاتەوە!

پیرە دار بەڕوو دەنگی دامەوە،
زۆر لە ڕابردووی بۆ گێڕامەوە!

گوتی: دەوەن بووم كاتێ بووم بە دار
كەوتمە ژێر ترسی چەرخی ڕۆژگار!

بۆت بگێڕمەوە گشت بەسەر هاتم
کەم دەبێتەوە لەوەخت وکاتم!

یەکەم ڕووداوێك کە دێتە یادم
بۆت دەگێڕمەوە زۆر پێ دڵشادم

دە هەزار سەرباز لەشکری یۆنان
لەگەڵ گەزنەفۆن هاتنە کوردستان

لەسەر چیاکان بەرد باران کران
لە دوای شەڕ وشۆڕ، زۆریان لێ کوژران

بەسەر شکاوی بە ورگی دڕاو
پەرت وبڵاو بوون وەك پۆڕی خوراو

هەزارانی تر سەریان دا لەبەرد
هاتنە کوردستان بوونە تۆز و گەرد

پیرە دار گوتی: ڕۆژێك لە ڕۆژان
لەم دەورو بەرە سووپای جەنگیزخان

ڕۆژێکیش تەیموور، ڕۆژێك هۆلاکۆ
کەوتنە تاڵان و کوشتار و بڕۆ!

ئەم کوردستانە بوو بە گۆمی خوون
کەژو دارستان سووتان بوون بە توون

لێرە لەم کێوە دوژمنی بەدکار
هەڵوەری و ڕژا وەکو گەڵای دار

من چەند سووتام هەر ژیامەوە،
چۆنم دەبینی هەروا ما مەوە

چیا بەرزەکان کێوانی سەرکەش
نیشتمانی کورد ناکرێ بەش بەش

ئەوەی کورد بخوا زوو دەڕشێتەوە
بۆی هەزم نابێ دەی هێنێتەوە !!

داگیر کەرانی هاتنە کوردستان
نەگەڕانەوە، چوون بۆ گۆڕستان

کورد هەروا ژیا، هەروا مایەوە
نا توێتەوە و نەتاوایەوە !!

نە سوڵتان سەلیم، نە شای صەفەوی
نەیان توانیوە کورد کەن سەر نەوی

بۆ ئەم مەبەستە، زۆر کۆششیان کرد
کەوا هان بدەن، کورد لە دژی کورد

بۆ ئەوەی خۆیان بە دڵنیایی
کوردستان بەش کەن بە ناڕەوایی

بەڵام گەلی کورد دژیان ڕاوەستا
ئەم بینەو بەرە، ماوە تا ئێستا

ئێستاش خەریکن کورد بتوێننەوە،
مێژوو بەرەو دوا بگەڕێننەوە !!

خەیاڵیان خاوە کورد ناتوێتەوە
چەرخ بەرەو دوا نا سووڕێتەوە!

کاوەی سەدەی بیستەمین

دوو هەزار ساڵ لەمەو بەر
هەستا کاوەی ئاسنگەر

بوو بە پێشڕەوی و ڕابەر،
دەستی کرد بە شۆڕ و شەڕ

بە هێزی بازوو ومەچەك
نایە سەر شانی کوتەك

دژی زۆر داری ڕاوەستا
سوێندی خوارد بە ئاوێستا

دەبێ زۆر دار بمرێنین
خوێنی بەدکار بڕژێنین

لەگەڵ لاوانی دلێر،
هێرشیان برد وەکو شێر

قەلای بەدکاریان ڕماند
خوێنی زۆر داریان ڕژاند

دەرچوون لەدەست بێ دادی
شەکا ئالای ئازادی

چوار سەد ساڵ لە پێش کاوە
کە ئاگر هەڵکراوە،

هێزی یەزدان پەرستی
زاڵ بوو بەسەر خوای پەستی

ئاگر ئەوسا هەڵکرا،
بانگی سەربەستی درا!

لەو سا ئاگری یەکجاری
دروشمە بۆ ڕزگاری

پشت بە پشت هەر مایەوە
بە هیچ هێز نە کوژرایەوە

تاکو سەدەی بیستەم هات
پاش هەزاران کارەسات

لە کوردستانی بەرین
کاوەی سەدەی بیستەمین

کاوەی نەمر بارزانی
ئاڵای خستە سەر شانی

شۆڕشێکی بەر پا کرد،
مافی کوردی داوا کرد

داوای مافی ڕەوامان،
بۆمان نووسرا بە تاوان

دوژمن چەند هێرشی کرد
بۆ لە ناوبردنی کورد

گەلی کوردی قارەمان
نە ترسا لە دوژمنان!

بە خوێنی ڕۆڵەکانی،
سووری کرد کوردستانی

هەر ژێر داری سەر بەردێ
سوور بوو بە خوێنی کوردێ

لە ساڵی بیست تا حەفتا،
دوژمن لە هیچ نەوەستا

بە توندی دەستی وەشاند
چەند توانی خوێنی ڕژاند

نەی توانی کورد سەر شۆڕکا
نامەی پەستی پێ مۆر کا!

نا چار خۆی سەری شۆڕ کرد
پەیمانی دۆستیی مۆر کرد!

دانی نا بە مافی کورد

ئۆتۆنۆمی بەیان کرد

یازدەی ئادار بانگ درا

کوردو عەرەب بوونە برا

شەڕو شۆڕ بڕایەوە،

جا ئاشتی گەڕایەوە !!

یازدەی ئادار و نەورۆز

دوو جەژنن هەردوو پیرۆز

نامرن ئەم دوو ناوە

یەك بارزانی یەك کاوە !!

سروودێکی تازە (١)

ڕۆژێک دانیشتبووم تەنیا
سەرم پڕ بوو لە ما خولیا

لە پڕ برادەرێک هاتە لام
دانیشت و لێی کردم سەلام

فەرمووی دەزانی بۆ هاتم
زۆر لەمێژە بە ئاواتم

کە لێت بپرسم پرسیارێ
نەک پرسیاری هەرزە کارێ

تکایە لێم دلگیر مەبە،
لە پرسیارم زویر مەبە

پێم گوت: (کاکە تۆ برادەرمی
لێم بپرسە بەبێ شەرمی

چیت مەرامە چیت نیازە؟
تا بۆت بەیان کەم ئەم ڕازە!)

گوتی: (جاران تۆ بوێژ بووی
شیرین گوفتار و ڕاوێژ بووی

ئێستا بۆ بێ دەنگ وماتی
دوور لە هەموو کارەساتی!

کزو خەمبار و داماوی
لە ژیان هیوا بڕاوی!)

پێم گوت:(کاکە چاك بزانە
من زۆر هیوام بە ژیانە

ئارام بە هێور ببمەوە،
سەر لەنوێ تێ هەڵدەچمەوە

پێت دەڵێم گشت کارەساتم
لەهەموو سەر، بەسەر هاتم!

پێش ماوەیەك لە شەڕ دابووم
شەڕێکی وا تێ گلابووم!!

هێندە توندو دڵ تەزێن بوو
دروشمی هەر مەرگ و خوێن بوو)

ناکاو دەنگێ هاتە بەر گوێم،
بانگی کردم وەهای گوت پێم:

مەترسە من پشتیوانم،
یاریت دەکەم چەند بتوانم!

چیت پێویستە لێم داوا کە
تا پێت بسپێرم ئێستاکە،

من بۆ ئێوە زۆر دڵسۆزم
لە دوژمن دەتان پارێزم

دڵنیا بووم بە بەڵێنی
نەم زانی پشتم دەشکێنی

کە شەڕ دەستی پێ کردەوە،
دڵنیا بووم دەم بردەوە

ڕق ئەستوور بە قار وقین
دوژمنم هێنابووە لەرزین

بەڵام ڕۆژێکی کتو پڕ،
بەڵێنەکانی بوو بە تڕ،

دەستی هێنا لە تەنیشتم،
خەنجەرێکی دا لە پشتم!!

لەو ڕۆژەوە دەخولێمەوە،
بە زامی خۆم دەتلێمەوە!

گەر نەمردم بەم برینە
ئەمجا ئاكارم ببینە !!

بەكاردێنم بیر و هەستم
سروودێك وا هەڵدەبەستم!

قارەمانی ناو سەنگەر بێ
پێشمەرگەی دەست بە خەنجەر بێ

مووشەكێكی تانك شكێن بێ
هێزێكی دوژمن بەزێن بێ

مێك بێ، میراج بێ، ڤانتۆم بێ
هەڵگری بۆمبای ئەتۆم بێ

سروودێك ناوی تۆڵە بێ
دژی ئەم (شایە)* زۆڵە بێ

خودا یار بێ بدا دەستم
دەبێ دوو دەستی ببەستم

ڕقی ئێستا و زۆر لە مێژم
هەمووی هەر پێدا بڕێژم !!

لە چوار چرا دەی دەم لە دار

ببێته پەندی ڕۆژگار!!

دەری بێنم لە بنە ڕەتی

وەك گۆڕ بە گۆڕی لە عنەتی

ئەمجا سروودێکی تازە،

دەهۆنمەوە بەم ئاوازە!!

مژدە هێنەری شادی بێ

رزگاری بێ، ئازادی بێ

ئاشتی بێ، برایەتی بێ

مرۆڤایەتی پەتی بێ

دەست لە ناو دەستی یەکتر نانبێ

بەختیاری بێ، ژیان بێ

لە ئازار کەم ئازار تر بێ

لە نەورۆز خۆشی زۆر تر بێ

(١) ئەم هۆنراوەیە لەپاش نسکۆی ٦ی ئازاری ساڵی ١٩٧٥ وتراوە کە تێیدا خیانەتی شای ئێران و ئەمریکا بەرامبەر کورد نیشان دەدات.

(*) ئەم (شایە) مەبەست لە شای ئێران محمد رضا شای پهلویە کە خیانەتی لە شۆڕش و گەلی کوردستان کرد بە ئیمزاکردنی ڕێککەوتننامەی خیانەتکاری (الجزائر) لەگەڵ (صدام حسین)ی دکتاتۆردا.

شیعری دڵداری

قوربان[1]

قوربانی دوو ئەبرۆی رەشی فیتنەگەرت بم

حەیرانی لەپی خەندەیی شیرین شەکرت بم

ئەم مەجلیسە وا مەستە لەبەر بادەیی ساقی

هەر من بە رووح و جان و جگەر بادەگەرت بم

بۆ مەحزی تەماشا وەرە ئیمرۆکە بە لەنجە

قوربانی قەدی شۆخ و شەدەی لاری سەرت بم

سەیری کە لەم دولبەرە چەند شۆخ و زەریفە

قوربانی سوپا و عەسکەری دایم لەشەرت بم

هەر کەس وەکو (عەونی) زەدەیی تیغی برۆتە

قوربانی دوو سەد نازی بەچاوی ئەمەلت بم

---

[1] ئەم شیعرە لە لایەن خوالێخۆشبوو دەروێش عبدالله لە سەرەتای چلەکانەوە بە دەق گوتویەتی و تا ئێستاش پارێزراوە.

له دووری تۆ

له‌دووری تۆ دڵی زارم ئه‌گه‌ر زاری نه‌کا چ بکا
له چاوان خوێن وه‌کو دیجله و فورات جاری نه‌کا چ بکا

وه‌کو بولبول به‌شین و ناڵه گوڵشه‌ن گه‌ر نه شێوێنێ
له ده‌ستی باغه‌وان شه‌کوا له به‌دکاری نه‌کا چ بکا

له‌شامی په‌رچه‌مت گه‌ر شه‌معی روخسارت بگێرسێنێ(١)
وه‌کو په‌روانه دڵ گه‌ر مه‌شقی دڵداری نه‌کا چ بکا

له‌گۆشه‌ی بێ که‌سی دا بێ ئومێد و بێ ئه‌مه‌ل ماوه
له‌ژین بێزاره داوای مه‌رگی یه‌کجاری نه‌کا چ بکا

ئه‌وه‌ی کوشته‌ی نیگاهت بێ به‌ده‌رمان ناکرێ چاری
له‌لای تۆ گه‌ر به‌یانی ده‌ردو ئازاری نه‌کا چ بکا

که‌سێ گه‌ر به‌سته‌یی زولفی که‌مه‌ندی یاری شیرین بێ
وه‌کو فه‌رهاد له بێستوون کۆهکه‌ن کاری نه‌کا چ بکا(٢)

گوتی: (عه‌ونی) ئه‌گه‌ر بێ باخه‌وان باخی سینه‌م بێ
به نارنج و تورنج وسێو وبێ یاری نه‌کا چ بکا !!

(١) شام: سه‌ره‌تای شه‌و، ئێواره
(٢) کۆهکه‌ن: کێو هه‌ڵکه‌ندن.

چەندە خۆشە

چەندە خۆشە دڵ لە ڕابردووی من تۆ یاد دەکا
داستانێکە کە باسی شیرین و فەرهاد دەکا !

موڵکی ئاشووری دڵی وێران و خاپوور کردووم،
هێرشی غەمزەت لەسەر بازانی ئازای ماد دەکا

تاقی کیسرایە برۆت چاوت وەکو نەو شیرەوان
داوەرێکە لەم دەرە فەرمانی ڕەوایی وداد دەکا(١)

ماوەییێکە دڵ گرفتارە لە چینی پەرچەمت
جەژنە وەعدی فەرمووە گیراوەکان ئازاد دەکا
وا لە ژێر باری خەمت دەستم لە ئەژنۆ گرتووە
هەر بزەی لێوی تووە تەنیا ئەمن دڵشاد دەکا

چاوی باز، ئەبرۆ کەوان، تیر بژانگ، زولفی کەمەند
هەر بەچاو نوقاندنێك ڕاوی دووسەد سەیاد دەکا

(عەونی) پیری من بەمەی فتوای حەڵاڵی فەرمووە
ئافەرین لەو پیرە بێ بۆ گەل بە خێر ئیرشاد دەکا !!

(١) داوەر: بەداد، دادوەر، حاکم.

وێنەکەت

بەگریان قەت نەشۆرا وێنەکەت هەرگیز لە چاوم دا
دڵۆپێك کەم نەبوو یادت لە دڵی شووشەی شکاوم دا

کە دیتم دولبەرم دڵگیرە لێم، پێم گوت کە بم بەخشە
گوتی: ئەبرۆ و موژەم بۆ کوشتنی تۆ تازە ساوم دا

وەها چەسپا لە جەستەم خۆشەویستی تان تەماشاکە
نیگاری(١) خۆت دەبینی چۆن لەناو خوێنی ڕژاوم دا

دڵە ڕەنجاوەکەم وەك هاتە لای تۆ بێ سەرو شوێنە
گوتی: لێرە لە ژێر پێم کەوتبوو ئیمڕۆکە قاوم دا

هەڵەی دڵ بوو کە ڕەنجا دلبەرم فەرمووی بەڵێن وابێ
هەتا ماوە دەبێ بەندبێ لە چینی پرچی خاوم دا

کە دوێنێ نامەکەم دا دەست سەبا بۆ کۆیی(٢) دڵدارم
بەیانم کردبوو دەردم لەگەڵ ڕێزو سڵاوم دا

لە کاڵای (٣) بەرهەمم چەند پارچەیێکم برد لە بازاڕا
بە پارە نەی کڕی کەس لێم بەبێ پوول و دراوم دا

(١) نیگار، شکل، وێنە
(٢) کۆی: گەڕەك
(٣) کاڵا: کوتاڵ، قوماش

لەگەڵ پیری موغان دا

١٩٨٩/٣/١٤

لەگەڵ پیری موغان دوێنێ لەڕێ دا
بەسەد پەیمانە پەیمانم گرێ دا

شکاندم جامی تۆبە و زوهد وتەقوا
عەساو تەسبیح و بەرماڵم فڕێ دا

هەتا مردن کە دەرناچم لە بەندی
کەمەندی زوڵفی ئەو شۆخەم لە پێ دا

نهێنی جوانی ڕووی تۆم پشکنی بوو
لەدەرسی یێکەمینی ئەلف و بێ دا

کە زانیم دڵ یە لام دەردم دەپرسی
سەرم هێنا لە ژێر پێت خستمە ڕێ دا

لە دوو لا پەرچەمت ڕووی گرتە باوەش
منی تۆراند و سامانی بە کێ دا

لە (عەونی) گەر دەپرسی تەندروستی
ئەتۆ خۆش یەك نەفەس ماوە لەڕێ دا

ئابڕوی تکا

١٩٨٦/٨/٩

خونچەی لێوی کردەوە وەك پێکەنی ئابڕوی تکا
چەند دڵۆ پێك شەونمی شەرمی بەسەر روودا تکا

باخەوان شادبوو گوڵی بینی لە باخ پشکوتوە
بولبولیش خۆی رەنجەڕۆ زانی دەبێ شیوەن بکا

هێندە بایی بوو بە ڕەنگ و ڕوو لەتاقی جوانیا
تاکو وەیشوومەی خەزان لێ یدا لق وپۆپی شکا

تا نەڕەنجێ لێم زیاتر یاری ناسکتر لە گوڵ
لێ ی مەکەن هەرگیز تکا گەر دژ بەمن هەرچی بکا
خۆی دەزانێ دڵ کە پێکاوی نیگای چاوی ئەوە
دڵ ڕەقە ڕەحمی نی یە بڕوا مەکەن چی بۆ بکا

ئاشکرایە لای کە چەند خۆشم دەوێ سوودی نی یە
گەر رەقیبی سەگ سیفەت سەد هێندە بەدگۆیی بکا

پەرچەمی لادا لەسەر ڕووی وەك چرای دڵ تێکەیی
چەشنی پەروانە دەبێ شەو مەشقی مەرگی خۆی بکا

نەخۆشی چاوەکانت

نەخۆشی ی چاوەکانت هاتە چاوم دەردو و ژانی گرت
لەچاوی تۆ بەدوور بێ چاوەکانی من کە تانی گرت

لەژێر باری خەمت قەدی چەمیوی من تەماشا کە
گوناهی چاوتە تیری موژەت گۆشەی کەوانی گرت

بەمەستی نازەوە چاوی خەواڵووت بێ خەوی دامێ
بەڵێ بۆباخی سینەی پاسەوان و باخەوانی گرت

بە پەنجەی دوگمەکەی سینەی ترازاند من کە ئەم زانی
کەچی شەو ئاشکرا بوو وا شەفەق دەوری بەیانی گرت

کەمانگی ڕووت لە شامی پەرچەمت دەرکەوت چ بەرپا بوو
کتوپڕ عاشقی ڕووت یەك بەیەك دەردی کتانی گرت

بە وێنەی وردە خاڵی ڕووتە شێوەی ئاسمان ئیمشەو،
تەرازووی تالعم هەڵهات و ڕێگای کاکە شانی گرت

بەپوولەی ئارەزووم وەك نیشتە سەر خونچەی دەم و لێوت
خدر ئاسا بەبێ ئەرك چاوەیی ئاوی ژیانی گرت

بەشێوەی ڕەنگی زەردی من بوو عەکسی کرد لە ڕوخسارت
بەهاری شادمانی زووبەزوو شێوەی خەزانی گرت

لەگەڵ (عەونی) لە کۆڕی بەزمتان مەیلی نەبوو ساقی
بەناچاری پەنای برد دامەنی پیری موغانی گرت ! !

چەند بەدەنگی خۆشەوە

چەند بەدەنگی خۆشەوە گۆرانی بێژت و جێی نەگرت
چەندی مەی گێڕ فەرموو فەرمووی کردو گوێی لێ نەگرت

من گوتم واتیری نازی چاوی تۆ پێکای دڵم
پێکەنی فەرمووی بەڕێک کەوت بوو نیشانم لێی نەگرت

کۆرپەکەی ساوام لە بێشکەی نازدا چەند ڕاژەنی
هێندە بێ هێز بوو نەخۆشی گرت بوو، قەت پێی نەگرت

من کە تاوانم نی یە ئەم شۆخە بۆ دڵگیرە لێم
چەندی بانگم کردوو لێی پاڕامەوە هیچ گوێی نەگرت

دڵ شکاوم بۆیە فرمێسکم دەبارێنم بە کوڵ
تووڕە بوو فەرمووی درۆیە من چ بەردم تێی نەگرت

لێگەڕێ بەدکار بەدەردو ژانی خۆی بتلێتەوە
وێڵ و سەر گەردان دەبێ هەر کەس بە ڕاستی ڕێی نەگرت

خەم زەدەی خۆت بو دڵی بێچارە چەند پاڕایەوە
ڕۆژێ بڕوات پێ نەکرد تاکو لە ژێر پێت قێی نەگرت!

دوێنێ کە بەتەنیا

دوێنێ کە بە تەنیا بە چەمەندا گوزەرم کرد
سەیری گوڵ و ڕەیحان وگوڵی نەیلۆ فەرم کرد

گوڵ ویستی بەناز وێنەیی ڕووی تۆ بنوێنێ
ئیمڕۆکە بەیانی بە سەرت لێرە دەرم کرد!

ڕەیحانە بە هیوا بوو وەکو پەرچەمی تۆ بێ
نەم هێشت بدوێ گرتم و بەندی کەمەرم کرد

لاقی قەدی تۆی کەوتە سەری سەرو و سنەوبەر
ڕاستی لەمەدا سەر زەنشتی نەی شەکەرم کرد

شەرحێکی موتەووەل بوو بەیانی سەری زوڵفت
ئیمشەو بە چرای کوڵمەتەوە موختە سەرم کرد،

من ئەو دەمە زانیم چی یە ئازاری جودایی
ئەو ڕۆژە کە نەم زانی بەبێ تۆ سەفەرم کرد

لەم مەجلیسە مەستانە لەبەر دیدەیی مەستت
من بۆ مەزە هێنام و کەبابی جگەرم کرد

موژگان و برۆت تیرو کەوانن لە کەمینن
لەم دیمەنە سامناکە بە ڕاستی حەزەرم کرد!

لەو ساوە دڵم داوە بە تۆ هەروەکو (عەونی)
لێی بێ خەبەرم تەسلیمی دەستی قەدەرم کرد!!

هۆگربوون

کەمن هۆگر بە تۆ بووم تازە بۆچی دولبەرێکی تر،
دەرم کەی لێرە ناڕۆم ناچمە کووچەو دەرێکی تر

منی دیت نیوە کوشتەی نازی چاوی خۆیەتی فەرمووی
خەڵاتی مەرگە بۆ تۆ بگرە ها دەی خەنجەرێکی تر

لە سیحری سامیری باکم نی یە ترسم هەیە چاوت
بەمەستی نازەوە بم خاتە دەست ئەفسوونگەرێکی تر

لەفیکری تۆ نەوەستاوم بە پیری نازەنینی کورد
ئەگەر پەنچەم قەڵەم بگرێ دەنووسم دەفتەرێکی تر

لە چەرخی ڕۆژگار گیرۆدە ماوم هێندە دڵ تەنگم
پەنا بۆ مەی نەبەم هیچ چارە ناکا ڕابەرێکی تر

دە مەی گێڕ دەستی من داوێنی تۆ بێ وەک عەرەب سەدجار
فەرامۆشی نەکەی وا تازە هات سەودا سەرێکی تر!!

خەیاڵی بووکی شادی بۆ دڵی پەستم زەماوەندە
دە نەی ژەن لێ دە نەی با چۆپی بڕوا چەند گەڕێکی تر

دەبا دە ئاگی بە دخوو خوێن بڕێژێ تاکو ڕۆژی دێ
دەکەوتە بەر شەپۆلی هەڵمەتی ئاسنگەرێکی تر!!

لە گوێم دەنگێ زرنگا پێی گوتم دڵگیر مەبە(عەونی)
ئەمە چەرخە دەسووڕێ دێتەوە دەورو بەرێکی تر!!

عەقڵی دا بەر شەق

عەقڵی دا بەر شەق کە ڕووی کردە دڵم سوڵتانی عەشق
ئیختیارم پێ نەما وەك چوومە ژێر فەرمانی عەشق

بێ مەحببەت دۆزەخە، باخی بەهەشت، خولدی بەرین(١)
گوڵشەنێکی زۆر فراوانە لەلام زیندانی عەشق

من سەرم دانالە ڕێی دڵداریا سامانی چی
سەد هەزارانی وەکو من بێ سەرو سامانی عەشق

دڵنیامە ئارەزوو وئاواتی من هەر دێتە دی
مژدەیی وەسڵی تیا نووسرا شەوی هیجرانی عەشق

لەیل و مەجنوونی عەرەب، یان شیرن وفەرهادی کورد
زۆر بە زەحمەت تاکو چوونە ڕیزی شاگردانی عەشق

یووسفی میسری عەزیز بۆ چی دەزانی عاقیبەت
کەی دەگەییە مەرتەبە تا نەچووە ناو زیندانی عەشق

واز لەسەر هێنانی یەکەم مەرجە کە (عەونی) خۆی دەڵێ:
زۆر لە مێژە ئەو سەری گۆیە لەبەر چەوگانی عەشق(٢)

(١) خولدی بەرین: بەهەشتی پان وبەرین
(٢) چەوگان: گۆچان، قاشۆ

دڵم بەندە

دڵ بەندە بەتای زوڵفی نیگارێك،
سەرم گێژە بە سەودای شەم عوزارێك(١)

هوزار ئاسا کە هۆگر بووم بەزاری(٢)
شەوو ڕۆژم بە یادی خونچە زارێك!

نی یە هیوام بە ڕزگاریم لە بەندت
کە دەرناچێ لە چنگ بازا شکارێك

مەزارگەی دولبەرێکی نازەنینە،
کە من کردوومەتە کەعبەو مەزارێك

بە دوو دڵ دا گەڕام وادی بە وادی
شوێنم بردە داوێن کۆهسارێك(٣)

لەوێ خوێنی ڕژاوم دیت و زانیم
کە پێکاوە بە غەمزەی چاو خومارێك!

عیلاجی گەر نەکا ئەم شۆخە ئیمڕۆ
بە(عەونی) ناکرێ دەرمان وچارێك!

(١) عوزار: ڕوو
(٢) هوزار: بولبول
(٣) کۆهسار: عەردی شاخاوی

دڵخوازی باڵا

بەیادی بەژن و باڵات تاکو کەی دڵخوازی باڵا بم
بەبێ تاوان وەکو یوسف لە زیندانی زولەیخا بم

هەمیشە من لە تو نێزیکترم ڕووت هەر لەبەر چاوە
لەتاریکی شەوی تەنیاییا من بێ چرا نا بم

دڵی سەرکەش دەزانم چی دەوێ ئەنجام نەزانینە
لە بۆ قەندی دەمت گەر من وەکو منداڵی ساوابم

چەشەم گەر خاڵی گۆنات بێ لەلام خۆشە هەتا مردن
لەبەندو کۆت وزنجیر و کەمەندی زوڵفی تۆ دابم (١)

ئەمەندەم دەردی دووری چەشتووە مەرج و بەڵێن وابێ
ئەگەر بمرم ئەگینا تاکو ماوم لێت جودا نا بم

خومارە، شەڕ فرۆشە، فیتنە بازە، مەست وئاڵۆزە
شەوو ڕۆژ قەت لە سیحری چاوەکانت دڵنیا نابم

گوتم ماچی دەمت نرخی چی یە گیانت دەوێ فەرموو
گوتی: پێم ناکرێ (عەونی) کە هەر سەر گەرمی سەودابم

(١) کەمەند: گوریسی درێژ، گوریسێکی قایمە پێی بە دیوار هەڵدەگەڕێن.

وەرە مەی گێڕ

وەرە مەی گێڕ ئەتۆ بۆم تێکە کەم کەم
مەزەی مەستیی منە ماچێکی دەم دەم

ئەتۆش ساز ژەن دە بۆمان سازکە سازێ
بەشادی دەیشکێنم لە شکری غەم!

بە چاوی تۆ ئەگەر تۆم ئاشنا بی
لەگەڵ غەم ئاشنا نابم هەتا هەم

بە شوێن دڵ دا گەڕام هیچم نەزانی
لە حەڵقەی زولفیا یا چینی پەرچەم

بە ماچێکی دەمی تۆ دەی فرۆشم
ئەگەر بم بێ هەموو موڵکی کەی و جەم (١)

لە پەروانە ئەمن زووتر دەسووتێم
بەراورد ناکرێ ڕووی تۆ لەگەڵ شەم

لەئاسك سڵترە ئەم شۆخە (عەونی)
دڵم نایێ دڵی بشکێ بە ئاستەم!!

(١) کەی: مەبەستی لە کەیخوسرەوی شای ناودارە
جەم: مەبەستی لە جەمشیدی شای ناوداری ئێرانە.

گلەیی

١٩٨٦/١٢/٢٠

هەڵی کرد ئاهـ و ناڵەی بەر بەیانم
سەری کرد خوێنی ئاڵی چاوەکانم

لە گەرمی سۆزی سینەی خۆم دەترسم
کە ئاگر بەر بداتە جیسم و جانم!

لەمەرگی خۆم پەرۆش نیم خۆی دەزانێ
کە دڵشادیم نەدیت ماوەی ژیانم!

کە زانیت کوشتنی من بەرژەوەندە،
دەبێ زوو بێ‌ی بە پێویستی دەزانم

لە بۆ پاراستنی گوڵزاری ڕووی تۆ
شەوو ڕۆژ باخەوان و پاسەوانم

دەمێکە من بە هیوای مژدەییێکم،
کە سارێژ کا هەموو زامی بە ژانم

لەلام ئەم ڕۆژە جەژنە گیان بەخت کەم
لە پێناو سەربەخۆیی نیشتمانم،

ئەگەر بێ بم کوژێت و لەت لەتم کا
گلەی ناکەم لە یاری میهرەبانم

بەرەو پیری بەهاری شادمانی
دەڕۆم ئێمڕۆ دەبێ کۆچ کا خەزانم

لەگەڵ بولبول هەڤاڵم

لە گوڵزارا لەگەڵ بولبول هەڤاڵم
بە ڕۆژ و شەو خەریکی ناڵە ناڵم!

وەکو تۆ شێفتەی گوڵ نیمە بولبول(*)
ئەمن شەیدایی خونچەی لێوی ئاڵم!

مەی و مەی گێڕ و مەیخانە بەڵەد نیم
وەها سەرخۆش و مەستی چاوی کاڵم

چ خۆشە پێ دەنێیە بانی چاوم
بە جاروبی موژەم ژێر پێت بماڵم(١)

چ دەربەست دەردو ئازار و نەخۆشیم
ئەگەر جارێ بپرسی چۆنە حاڵم؟

لە دڵداری ئەمن تەنیا کەسێکم
لەناو بۆتەی ئەوین وەک زێڕی قاڵم

وەکو (عەونی) لە تۆ دوور نیمە قوربان
هەمیشە وای لەبەر چاوی خەیاڵم!!

(١) جاروب: وشەیەکی فارسییە، بە مانای گەسک دێت
(*) شیفتە: ئاشق

له شوێنی چی دەچی

له شوێنی چی دەچی ئەی دڵ خەیاڵت خاوە دەیزانم
ئەوەی تۆ بۆی خەریکی ئەو لە تۆ تۆراوە دەیزانم

وەکو دوێنێ مەبە بێ باك لە ڕێگای خۆشەویستی دا،
تەماشای شێوەیی ئیمڕۆ گەلێ گۆڕاوە دەیزانم!

فریبی چاوی مەستی قەت مەخۆ ئەم شۆخە عەییارە (١)
وەفاو عەهدو بەڵێنی هەر درۆیە و ناوە دەیزانم

برۆ و موژگان و غەمزەت چاوەکەم پێویست نی یە بێنی
بە تەنیا کوشتنی من یەك ئیشارەی چاوە دەیزانم

بەهەر لا ڕابکا ڕزگاری نابێ دڵ لەبەر چەنگی
دوو چاوی بازی یاری من کە فێری ڕاوە دەیزانم

دەبێ داوا بکەم مافی ڕەوای خۆم با زەلیلیش بم
دەبێ هەر خۆم وەری بگرم بەکەس نەدراوە دەیزانم

گوتی:(عەونی) نەکەی قەت دڵنیای جەوری ڕەقیبت بی
گوتم: قوربان ئەوێستا بەڵد ڕەوشتی باوە دەیزانم

(١) فریب: حیلە تەفرە

جاری جاران

١٩٨٦/١٠/١٨

جاری جاران پرچ و زوڵفی دولبەران
وەك حەشارگەو لانەیەك بوون بۆ دڵان

گەر بتۆرێت دڵ پەنا بۆ كوێ ببات
ئێستە پرچی لوول نەمان هەڵ پاچران

با لە گوڵزارێ ببێتە نیشتەجێ
لانەیەك ساز كا لەسەر پۆپی چڵان

بولبول ئاسا با بكا شیوەن لە باغ
با بزانی دڵ ڕەقن ڕوومەت گوڵان

زۆر لە مێژە گوڵ كە خۆی فێر كردووە
پێكەنینی دێت بە ناڵەی بولبولان

بەختیاریت ڕۆژێ گەر بۆت ڕێك كەوێ
دەم لەسەر دەم دەست بخەیتە سەر ملان

لاقی دڵداری بەبێ مەشق لێ مەدە
چەند سوار چاكان لە مەیدانا گلان

پیاوەتی وعەهدو وەفا جاران هەبوون
ئێستە بێ سوودن لە ناوان دەر كران!

یادی تۆ

یادی تۆ هەروەکو جۆلانە دڵی خستە هەژان
زام و ناسۆری دەروونم کتوپڕ هاتنە ژان

شاری پڕ شۆڕی ئەڤینە کە لەوێ شاهـ و گەدا
دەست و پێی بەستە هەموو کەوتووە بێ ناوو نیشان

سیحری چاوت بۆ منی خستە تەلیسمی زوڵفت
بیری دەرچون لەسەرم دەرچوو بەمان وبەنەمان

من لە ڕێبازی ترسناکی ئەڤین بێ باکم
سەری خۆم ڕۆژی بەری بردە مەکۆ گاهی ژوان(١)

تەختی شاهی چی یە لام من کە خودا پێی داوم
خادیمی مورشیدی پیرم لە خەراباتی (٢) موغان(٣)

وەکو ئەسکەندەری بێ هوودە لە شوێن ئاوی بەقا
مەگەڕێ هەردوو کە بێ هوودە لام مەرگ و ژیان

(عەونی) باوەڕ بکە ئەم نوکتە وەکو حاجی دەڵێ:
{ئەسپی کۆن زەحمەتە دەرچێ لەگەڵ ئاهوو ڕەوشان}

(١) مەکۆ گاهـ: جێگەی خۆشاردنەوە، مخبأ
(٢) خەرابات: مەیخانە (٣) موغان: کۆی موغ، پیاوە ئایینی یەکانی ئایینی زەردەشتی

خوار و کەچین

١٩٨٦

ڕێی خەتا مەگرە دڵە ڕوو بکە چین
گەر دەزانی لە مەبەست بۆچی دەچین

تا نەچین ناگەیە ئاوات و مەبەست
دەست بخە دەستم و ڕێ بگرە بچین

ڕێگە هەرچەندە ترسناکە بەڵام
ئەمە مەرجێکە مەڵێ بۆچی دەچین

بەر لەچوون بیرێ لە داهاتوو مەکە
ئەو دەمە حاڵی دەبی ڕۆژێ دەچین

خۆت دەڵێی نابێ نەچین زووکە بچین
گەر بزانی چی یە ئەنجامی نەچین؟

هەر کێ ڕێ بگری بە ڕاست دەی گاتێ
ئێمە ناگەین چی یە؟ گشت خوار و کەچین!!

خاڵی سەر ڕووی چەشەبوو خستی یە داو
هیچ گومانم نی یە دەرناچێ لە چین!!

چاوی تۆیە

چاوی تۆیە کەمنی کردووە بەرگەشتە لە ژین

لەیەکەم ڕۆژەوە دیم بوومەتە مەیخانە نشین

شۆخی تەرسا بەچە، چەند پیری لە دین لا داوە

شێخی سەنعانی کە ناچار بووە بتخانە نشین

قوربەسەر ئەو کەسە بەر هێرشی موژگانی کەوێ

خودا زەحمەتە دەرمانی بکا زام و برین!!

یاری من

یاری من نازداری من خونچەیی گوڵزاری من
خونچەیی گوڵزاری من، یاری من نازداری من

شەمع و شەوی تاری من، کوڵمەو زوڵفی تووە
کوڵمەوو زوڵفی تووە، شەمع و شەوی تاری من

ماهی دەو چواری من ڕەونەقی ئەنجوم دەبا
ڕەونەقی ئەنجوم دەبا، ماهی دەو چواری من (١)

دەفتەری ئەشعاری من، تەعنە لە حافز دەدا
تەعنە لە حافز دەدا، دەفتەری ئەشعاری من!

لەو دڵی بیماری من، خەنجەری موژگانی تۆ(٢)
خەنجەری موژگانی تۆ، لەو دڵی بیماری من

بەسیە تو خوا یاری من، میحنەت و جەورو جەفا
میحنەت و جەورو جەفا، بەسیە تو خوا یاری من

ئەو بتی فەر خاری من سەجدە بە (عەونی) دەبا(٣)
سەجدە بە عەونی دەبا، ئەو بتی فەرخاری من

(١) ماهی دەوچوار: مانگی چواردە
(٢) بیمار: نەخۆش، موژگان: برژانگ
(٣) بتی فەر خار: بتی لایق و ڕێك.

لەم كوڵبەیی ئەحزانە*

لەم كوڵبەیی(١) ئەحزانە، عەشقی سەنەمێكم بوو
لەم چۆڵ و بیابانە، باخی ئیرەمێكم بوو(٢)

ئەی دڵ بەخەتا تاكەی، مایل بەخەتا كاری؟
دوێنێكە دەمێكم بوو، ئەمڕۆ نەدەمێكم بوو

بێ هاودەم و هەمتا مام، بۆ خلوەتی تەنیایی
بۆ موئنیسی ئەحزانی گوڵ غونچە دەمێكم بوو

ئاخر فەلەكی بەدكار دوچاری غەمی كردم
جارێ لە خەوا وەسڵی لەب جامی جەمێكم بوو(٣)

شایستەیی شاهی بێ، تورەی سەری زولفەینە
لەم جوملە عەلاماتە، قامەت عەلەمێكم بوو

شەوبۆیی سەری زوڵفی، ئاشفتە دڵی كردم(٤)
دەرناچێ لە دڵ دایم، هەرچەند كە كەمێكم بوو

عەونی كە بە خامۆشی، ڕازی دڵی پەنهانە
باتین لەخەتەر دایە، پەروانە شەمێكم بوو!

* ئەم هۆنراوەیە هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق و چەند هونەرمەندێكی دیكەی كورد بە ئاوازێكی تایبەتی دەیڵێن.

(١) كولبە: كلبە (ف): كولیت، ژوور

(٢) ئیرەم: إرم: شاری كۆنی وەك بە هەشت ڕازاوە بووە، ناوی لە قورئان دا هاتووە

(٣) جامی جەم: جامێك بوو جەمشیدی شای كۆنی ئێران وەك ئاوێنە ڕووداوی دنیای تێدا دەبینی

(٤) ئاشفتە: شێواو، پەشۆكاو

ئەرخەوان

کانونی یەکەم ١٩٨٦

دولبەری شۆخ و نیگارم کە بەیەك غەمزەیی چاو

هەست و هۆش و دڵ و دینی کە ڕفاندم لە نکاو

خۆم دەپاراست و دەترسام لە هەموو ڕووداوێك

لە ووزەی من نەبوو دوبارە منی خستەوە داو!

هەر لە ئێستاوە بە هیوامە ئەگەر ڕێك بکەوێ

چی لە دڵمایە بڵێم پێی بە وتو وێژی تەواو

بەسە ئازار و سزاو سەرکەشی بێ ئەندازە

بۆ فەرامۆشی دەکەی ڕۆژی جەزا خانە ڕماو

پێت بڵێم خزمەتی بێگانە چی یە ئەنجامی

ڕوو ڕەشی و چاو لەبەری ومل کەچی یە وقنگی دڕاو

ئەرخەوان بەم گوڵی سورت مەبە بایی لە بەهار

وێنەییێکە کەوەرت گرتووە لە خوێنی ڕژاو

تەختی بەلقیسە بەسەر مەرزی منا تێ دەپەڕێ

جێی نیە زۆرو کەمیش پێی بکەوێ تیشکی هەتاو

نەکو دڵگیر بێ لەوە شاهی سلێمانی ڕۆژێ

لەشکری بێ بگرێ عەردو سەماو ڕووبەری ئاو

هود هودی بادی سەبا بۆنی گوڵی پەخشان کرد

بەسەدان پیری بە ساڵا چوو هەموو بوونەوە لاو

چ بەراتێکە کە سوود بەخشە بە بەرکێ بکەوێ

شادمان بەختەوەرە دوورە لە ئاژاوەو داو

ئەم شەوە دوا شەوی شەعبانە ئەوند خۆت مەست مەکە

تا شەوی جەژنە دەڵێن دەنگی نەما تەپڵی دڕاو!!

گەلاوێژ کاتێ ھەڵھات

گەلاوێژ کاتێ ھەڵھات نیوە شەو بوو
کە چاوی مەستی ئەو شۆخە لە خەو بوو

بەیان بوو خونچە پشکووت و ھوزاریش،
خەواڵوو کفت و کۆی بێداریی شەو بوو

ھەناسەم زوڵفەکەی لادا لەسەر ڕوو
کە مانگ ئاوابوو ئەمجا مانگە شەو بوو

گوتم: بەختی خەواڵوو زووکە! زووکە
دەھەستە ھاتنی ڕۆژت بەشەو بوو

مەگەر وا تاریک و ڕوونی بەیانە،
کە ڕۆژ ھەڵھات بە بۆنەی کۆچی شەو بوو

کە ئەو ڕۆیی بزانن من نەماوم
کە بوونی من لە سایەی مانی ئەو بوو

لە ڕێی ھاتا نەھات ئەمجارە (عەونی)
لە مەیدانی گرەو ئەسپی جدەو بوو! !(١)

(١) جدەو بوون: بریندار بوونی پشتی ولاخ لەبەر بار یان زین کردن

جوانی و شۆخی

١٩٨٧/٢/٨

جوانی و شۆخی وەکو تاقی کراوە
کراسێکە بە باڵای تۆ بڕاوە!

کە تۆ ڕووت کردە گوڵشەن ئاشکرابوو
کە سەروو نەی لە پاش باڵات چەماوە

گوڵیش ویستی بەرامبەر ڕووت بوەستێ
هەڵەی کرد و بە دڵ تەنگی گەڕاوە

نیگاری و شۆخی هەر شایانی تۆیە
لە کۆڕی دولبەران وا مۆر کراوە

لە شوێنی خۆم نەجووڵێم بەرژەوەندە،
هەموو ڕێگا لە ڕووی من داخراوە!

بە خەندەو نازی لێوو چاوی کاڵی
چ ئاشووبێکە بۆ من ڕێك خراوە!

بە هەر لادا بڕۆم زەحمەت کە دەرچم،
لە هەر هەنگاوێ سەد داو دانراوە!

لەدەوری تۆ خەیاڵ و هەست و هۆشم
بە شێوەی پەرچەم و زوڵفێکی خاوە

لە دووری تۆ لە خانەی خەم نشینی
ئەوەندەی ماوە ژین مەحکووم کراوە !!

چاوی خومار

١٩٨٦/٤/١٨

چیم لە جامی مەیە من چاوی خومارم گەرەکە !!
بۆ مەزە ماچی دەم و لەنجەیی یارم گەرەکە

خانمی شۆخ و نیگارم بەسە مەستم کە بەمەی
نەغمەیی عودو کەمان و نەی وتارم گەرەکە

بولبولی گۆشەیی گولزاری هیوام لەم چەمەنە
من لەباخی ئەمەلم خونچەیی زارم گەرەکە

باخەوان لێم مەبە دلگیر کە لەباخت دەگەڕێم
هیچ نیازم نی یە هەر سێوو هەنارم گەرەکە

شوێنی ئەو ئاسکە کەوتم لە هەموو دەشت و هەرێم
وا مەزانن لە هەموو گەشتێ شکارم گەرەکە!

قامەتی دولبەری من سەروی چەمەن ئارایە
لەم چەمەن زارە بەلێ لەنجەوولارم گەرەکە!

با هەژاریش بێ بەلام خووی ڕەوشتی بەرزی
من مرۆڤ دۆستم و نەك کۆشك و تەلارم گەرەکە

ئەم بەلێنەی بە منت فەرموو گوتت: (دێمە ژووان)
چاوە ڕێم ڕۆژ و شەوم وەعدەیی یارم گەرەکە

سوودی دەریا کە دەلێن زۆرە بەلام ترسی هەیە
زێڕ و زیو نرخی نی یە سەیری کەنارم گەرەکە !!

سۆزی دەروون

دڵم لەم

دڵم لەم کولبەیی ئەحزانە   دەگری
دەڵێی یەعقوبە لەو کەنعانە   دەگری

دڵی من نەك لە لایی وا لە دوولا
لەدەست ئاشنا و بێگانە   دەگری

لەبۆ ماچێکی لێوی تابەیانی
منداڵ فێرە بۆ موچانە   دەگری

عەزیزێکی مەگەر گوم کردوە بۆیە
دەگری تاکو چاوی تانە   دەگری

هەمیشە دەست لە ئەژنۆبەش و غەمگین
بەیادی چاوی ئەو چاو جوانە دەگری

بەشوێنی چی کە وێڵی چۆل و دەشتە
پەرێشانە وەکو دێوانە   دەگری

نەکەی هیوابڕاو بی قەت لە یەزدان
هەزاران وا لەبەر ئەم خانە   دەگری

وەکو عەونی بە پیری ئەی دڵەی شێت
هەتاکەی بۆ مەی و مەیخانە دەگری

دەمێکە من

دەمێکە من بەهیوام لێت بپرسم
وەڵامی گەر بفەرمووی چی دەپرسم

فریشتەی یان پەری باخی بەهەشتی
جوان و شۆخ و شەنگ و پاك رەوشتی

لە هەڵوێست و لەڕەوتا چەشنی ئاسك
نییە وێنەت کچۆڵەی کوردی ناسك

سوێندم خوارد بە چاوی مەست و کاڵت
بە باڵای بەرز و خونچەی لێو ئاڵت

ئەوە مەرجێکە تا مابێ ژیانم
ئەتۆم هەر خۆش بووێ وەك چاوەکانم

خۆشی

لەزەتی خۆشی ژیان ساقی راقیە
خۆراکی گیانە (راست) مەقامی عیراقییە

نیە پەیوەندیم وەك و کیسرا بە تاقەوە
محرابی سوجدە گاهم تاقە برۆی تاقیە

شادی خۆشی و لاوێنی نەماوە
ئێستا پەژارە و پیری و خەم باقیە

رەنگی سۆر و بەرگی سەوزی نەورۆزی
روو زەردیە لە دەستی خەزانی فراقیە

غرور حوسنە یاخۆ موقتەزای زەوقە
چرا کە لە شەودا قاتلی عوشاقیە

هۆی دوا کەوتن ژێر دەستی و نەمان
بۆ هەموو میللەتێك سەبەب بیَ اتفاقیە

عەونی نەکەی بێهودە تەرکی یار و مەی بکەی
خۆشی بەهەشتیش حۆری و شەراب و ساقیە

رووی سپی کاغەز

رووی سپی کاغەز بە نووکی خامە بۆ ڕەش هەڵگەڕا
دوو زمانی هاتە کارو نامە سەر بەرگی دڕا

بۆیە گشت ڕازو نهێنی دڵ بە جارێ هاتە ڕوو
شەو لە نیوەی تێپەڕی خەتی بەیان بوو ئاشکرا

شەونمی فرمێسکی بولبول وەك ڕژا سەر پەلکی گوڵ
خونچەی لێوی کردەوە وەك پێکەنی ئابڕووی تکا

سوێند بە ئاوێستا دە خوا پەروانە خۆی زەردە شتی یە
بۆ پەرستگا دەچێ، وا ڕوو بە رووناکی چرا

نەزمی ڕێك و پێك و ساف ووردە وێنەی شەو چراغ
کێشی سووکە، نرخی زۆرە، تا بە تایە کێشرا

هەنگی دڵ وەك نیشتە سەر خونچەی دەمت تا بیمژێ
شانەیی هەنگوینی هەڵبەست و گوڵاوی تێکرا !!

نەی ژەن

گوێ لە نەی بگرە کە نەی ژەن فوو دەکا
ڕاست دەبێژێ باسی ڕابردوو دەکا!

پێت دەڵێ: ئەم ڕۆژگارەی بێ وەفا
ڕووی ڕەشێکە هەر شەوێك سەد شوو دەکا

کامیراییێکی لە دەست وەك وێنەگر،
پێچەوانە ڕاستی ی ئاوە ژوو دەکا!

چاکە هوشیار بی نەکەوی یە داوی ئەو
بێ گومان تۆیش چەشنی خۆی بەد خوو دەکا

تیخی بۆ چاکە کولە هیچ نابڕێ
بۆ خراپی هێندە تیژە موو دەکا

ئاشنا نابێ بەکەس تا ئەو کەسەش
هەروەکو خۆی سووك و بێ ئابڕوو دەکا

بێ شەنە ئەیداتە دەم با کاو دان،
وەك سەپانێك گشتی تاوو توو دەکا

خۆی دەپارێزێ هەمیشە ئەو کەسەی
وەك موتاڵای لاپەڕەی مێژوو دەکا

عیززەتی نەفس و کەڕامەت سەروەتە،
ناوی چاکە مردووان زیندوو دەکا !

ڕێگەییێکی بێ پەناو پێچ بگرە بەر
پیاوی مەرد لەو ڕێگە هاتوو چوو دەکا

بەد ڕەوشتی ڕوو بە وێرانکاریی یە
کوندە بۆیە خاوەنی کوو کوو دەکا

ئەم جیهانەی سپڵە پەروەر ئاوسە
هەر بە دەنگی ئاخ و ئۆف بێزوو دەکا

خوو ڕەوشتی بەرز و یەکبوون بێ گومان
ڕێ نومایی چینی دا هاتوو دەکا !

گوڵزاری ئەمەل

١٩٨٧/٢/٦

لە گوڵزاری ئەمەل خونچەی نە پشکوتوو کە پشکۆ کا
دەبێ هەر کەس وەکو بولبول لە گوڵشەن لانە بۆ خۆ کا

ئەگەر ڕۆژێ بەهاری شادی ڕووی کردە گەلا ڕێژی
دەبێ حاڵی چ بێ ئەو کاتە بولبول قوڕ بەسەر خۆ کا

کە ڕستەی داوی بەدناوی لەدەست و پێ گرێ داوم
دەترسم من لە ئاخیردا حەواڵەی تیغی ئەبرۆ کا

بە بیرم دا نەهات ڕۆژێ کە چەرخی ڕۆژگار وایە
ئەوەی سەردانەوێنێ بۆی دەبێ کالای لەبەرخۆ کا
ڕقی لێمە ڕەقیب وا لێوی دەکرۆژی لە داخانا
بە وێنەی ئەهریمەن با تۆقی بەدخۆیی لە ئەستۆکا

دەمێکە بەختی بەر گەشتە لە تاریکی شەوا خەوتوو
دەبێ هەستێ لەخەو ئیتر بەسە ڕووی خۆی لە ئاسۆ کا

کە پێویستم بە دڵسۆزێکی زانای کوردی لێ زانە
هەموو بیرێکی دژ یەك بوون لەناو یەك بۆتەدا کۆکا

ئەوەی هۆ هۆ دەکا هیچ کاتێ من پێی دڵنیا نابم
کەسێکم خۆش دەوێ مەرد بێ هەمیشە حەز بە کۆکۆ کا

بەد ڕەوشتی

بەد ڕەوشتی و نا جوانمەردی چ زوو ساندی ڕەواج
گەر لە بۆ نانیش نەبێ هەر باوە ڕوو کردن لە ساج

زۆر جیاوازی لە ئێستا و دەوری ڕابردوو هەیە
تاج لە بۆ سەر بوو، بەڵام ئێستاکە هەر بۆ پێیە تاج

ئەو کەسەی دوێنێکە داوای تەختی پاشایی دەکرد
ئیمڕۆ سەد کرنووش دەکێشێ، بیکەنە مەئمووری باج

پێ لەسەر نان و جوێندانت بە زانا یانی خۆت
تف لە ڕووی خۆ کردنە وەك لەعنەتی راهیب لە خاچ

هێند بە نزمی وا سەری خۆی نایە ژێر پێی دوژمنی
قەت لە بازاڕ نافرۆشن شت بە پوولی نا ڕەواج

ڕووکەشی پاقڵ بکا وەستا مەحاڵە ببتە زێڕ
ئەو کەسەی نا مەردە هەر نا مەردە بچتە بورجی عاج

کۆنە بارگیر چۆن دەبێتە ئەسپی تازی ئەی نەزان
ڕەخت و زین هەر چەند بگۆڕێ چی دەکا وەستای سەراج

بۆ مەرگی خوالێ خۆشبوو

ئیدریس بارزانی

گوێم لە ڕادیۆ گرت بوو تا هەست بکەم دەنگێکی خۆش
خستیە بەر گوێم کت وپڕ دەنگی پڕ سۆز و پەرۆش

دەنگی مەرگی خۆشەویستێکە لە بیر ناچێتەوە
هەر کە بیستم هێندە دڵگیر بووم نەما لام هەست و هۆش

ڕۆژگار ڕووت سوور نە بێ هەروا بەشت بێ ڕوویی ڕەش
ڕوو ڕەش و دڵگیر و پەست بی هەر بە ئازار و نەخۆش

خۆت نەگرت ڕۆژێك بە باسێکی کەمێك دڵ خۆش بکا
غەیری گریەو شیوەنێك هەستی مرۆڤ بێنێتە جۆش

ڕۆژی (سی و ئێکی کانوون» نۆ سەدو هەشتاو حەوت
هەر کە بیستم ڕاچەنیم لەرزیم و کەوتم چووم لە هۆش

ڕێم ببێ دەستە گوڵێك بەستم لە بۆ سەر گۆڕەکەی
پێی بڵێم تۆ نامری ناوت دەژی ژینێکی خۆش!

بەر لە خۆر کەوتن

بەر لە خۆر کەوتن بەیانی چوومە باغ
تاوەکو بولبول بدەم زاخی دەماغ

یادی ڕەنگ و ڕووی نیگارێکم دەکرد
بۆ شەوی تاریك ببێتە شەو چراغ

نێرگزی چاو مەست کە فرمێسکی ڕژاند
لالە سوور بوو نایە دڵ سەد دەردو داغ

سووسنی ڕوو سوور کە لێوی کردەوە
هەر وەکو زاری شەقایق ڕوو لە باغ
هات وەکو مەستان سوراحی گرتە دەست
بوو بە مەی گێڕ خستیە سەر پەنجەی ئەیاغ

هێندە سەرکەش بوو بە جوانی ڕەنگ و ڕوو
چەند هوزاری خستە سەر کاسەی فەراغ

ڕیزی بگرە کاتی لاوێنی جەوان
نامە هێنەر چی هەیە غەیری بەلاغ

گەشتی دەریا بێ گومان سوودی هەیە
ترسی زۆرە کەسبی لەعل و شەو چراغ

پیاوەتی تا ڕەنج نەدەی دەست ناکەوێ
شەوقی نابێ خۆی نەسووتێنێ چراغ

کرداری فەلەك

هەرچی کردی لەگەڵ ئێمە، بە نەزانی بوو فەلەك،
دەستی بەستم منی دا، دەست عەجەم و تورك و وەلەك

کەرو گا حاکمی غاباتە، لە جێی شێر و پڵنگ
چەقەڵ و ڕێوی گەڕیش، خۆ دەفرۆشن بە دەڵەك

لەعل و مرواری و یاقووت، هەموویان بێ برەون
مس و پاقڵ بوونەتە، زێڕی خولاسەیی مەحەك

ڕاستی بە جارێ گوم بووە، نای دۆزی یەوە بێ سوودە
برەوی سەندووە دەست بڕین و فریوو فێڵ و کەڵەك

ڕاستی وا پشتی چەماوە بووەتە کۆشی کەوان
خوارو خێچیش بە خسوسی دەکەنە دۆخی خەڕەك

ئەمڕۆ ڕۆژگارێکە هەموو خوو ڕەوشتمان گۆڕاوە
داد لە بێ دادی یەوە هاتووە، یاسا و قانون لە کوتەك

(عەونی) نەکەی بێزار بی تۆ، هەر یادی بکە ڕابردوو،
دڵ مەگۆڕە، نەوەك ڕۆژێ لە پڕێك بێتەوە نەك!

خودایه

خودایه تۆ دروستت کرد سروشتم،
له خوانی نیعمەتی تۆ پێگەیشتم!

نی یه چاکەم له بۆ ڕۆژی حیسابم،
که لوتفی تۆ نەبێ من بەد ڕەوشتم!

به بێ هوودە ژیانی خۆم بەسەر برد
له بێ بەختی درەنگ من تێگەیشتم!

له تاوان ئەسپی خۆم لینگ دا بەبێ ڕێ
سەراسیمە (١) که وێڵی چۆڵ و دەشتم!

پەنا بۆ کوێ بەرم بێ سوودە ئیمڕۆ
له زۆری کردەوەی ناڕێك و زوشتم(٣) !

له بەدکاری و بەد خوویی ی ڕەوشتم،
له ژێر باری گوناها کۆمە پشتم!

شیاوی ئاگری دۆزەخ منم من
به ڕەحمی خوا هیواداری بە هەشتم!

که هۆی بەد بەختی خۆت هەر خۆتی (عەونی)
مەڵێ وابوو له ئەووەل سەر نویشتم(٢)!

(١) سەراسیمە: به پەلە.

(٢) سەر نوێشت: قەدەر. بەسەر هات.

(٣) زوشت: خراپ

ئەگەر من

ئەگەر من تاجی پاشایی لەسەر کەم،

وە یاخود بەرگی دەروێشی لەبەر کەم

جیاوازی چی یە بۆ مەرگ و ژینم،

کە وایە بۆچی خۆم تووشی کەدەر کەم

بخوازم گەر لە گێتی بەهرە مەند بم،

دەبێ خۆم هۆگری فەزل و هونەر کەم!

جوان مەردی و ڕەوشتی چاك پەسەندە

بە چاکە لازمە خۆم بەهرەوەر کەم

دژی بەدکار دەبێ دژبم بە توندی

ئەگەر من خزمەتی جنسی بەشەر کەم!

پەنا دەگرم بە خوا، خوا یاری دەربێ

لە دوو گێتی دەبێ خۆم بەختەوەر کەم!

گەرمی ئەتۆم و سۆزی دڵ

نیسبەتی گەرمی ئەتۆم تێکەڵ بە سۆزی دڵ دەکەم
گەر بگریەم هەر بە لافاوێك جیهان کاول دەکەم

ڕەنگی گوڵ سوورە لە ڕوو سووریی کچێکی کورد دەکا
دوور لە میکیاج ئارەزووی چاوی ڕەشی بێ کل دەکەم

داوی ئاڵۆزاوی زولفیم دیت لە دەوری خاڵی ڕوو
ترس و لەرزی زۆرمە لەم داوو دانە سڵ دەکەم

بۆ گوڵی هیوایە هەردەم ئاه و ناڵەم بێ وچان
وا مەزانن بولبولم مەیلی گوڵی سەر چڵ دەکەم

دولبەری دڵخوازی من هەر نیشتمانە نیشتمان
گەر خودا دەستم بدا دەستی لە شان و مل دەکەم

قەت لە مەولا ڕێ هەڵە و چەوت و چەوێڵ ناگرمە بەر
گوێ لە بۆ گشت پەند و ئامۆژگاری زانا شل دەکەم

تف لە ئاکارو ڕەوشتی دۆستی گەوج و هیچ نەزان
من هەمیشە ئافەرینی دژمنی ئاقڵ دەکەم!

گەر لەگەڵ بەدکار و بەد بین دا بگونجێم بێ گومان
زێڕی قاڵ و خالیسی خۆم تێکەڵی پاقڵ دەکەم!!

یەکبوون(١)

ئێستە من پیر بووم وشوێن دڵداری لاوی ناکەوم
ڕێ سەرەو هەورازە بۆ خۆم تێ دەگەم سەر ناکەوم!

دوای هەموو زانست و تاقی کردنەوەم ماوەی ژیان
من بە هاندانی ئەم و ئەو تازە هیچ تێ ناکەوم

من بەڵێنم داوە تا ماوم بەسەر بەرزی بژیم
گەر سەرم بڕوا لە ڕێ دا قەت لە ژێر پێ ناکەوم

تەندروستیم هەر نی یە ئیمڕۆ مەترسی مەرگمە
تاکو دوژمن شاد نەبێ بۆیە لەسەر جێ ناکەوم

تۆش داروی دەردی گشت یەکبوونە دەیزانین هەموو
گەر هیوا داریم بە یەکبوون شوێن ئەم و ئەو ناکەوم

ئاشنا گەر ئەم کوژێ ترسم نی یە نا ئاشنا
با هەمیشە گوللە بارانم بکا پێی ناکەوم!!

خۆشە نەمرم تاکو ڕۆژێ خۆم بە سەربەستی دەدی
بشمرم باکم نی یە ئەو ساکە شوێن سوێ ناکەوم

(١) ئەم هۆنراوەیە لە گۆڤاری کاروانی ژمارە (٨٨)ی ساڵی ١٩٨٦ دا بڵاو کراوەتەوە.

برایان

برایان، ئاشنایان، دۆست ویاران
دەنالێنم وەکو هەوری بەهاران!

لە سۆزی سینەو جەرگی بڕاوم
کە خوێن سەرکا لەچاوم عەینی باران

مەکەن لۆمەم کە بێ ئارام وسەبرم
وەکو شێت گەر بکەومە کۆهساران!

نەبینن ئێوە قەت مەرگی عەزیزان
نەکەن شێوەن لەداخی کۆچی یاران
کەسێك گەر موبتەلا بوو بەم بەڵایە
هەتا دەمرێ مەحاڵە شادی جاران

تیماری ناکرێ زامێکی سەختە،
بەسەد هاوین و زستان و بەهاران

خودایە خۆت بکە ڕەحمێ بە حاڵم
کە ڕەحمی تۆیە چاری دەردە داران

کە دەردی مەرگ نەبوو هەرگیز عیلاجی
لە هیچ چەرخ وزەمان و ڕۆژگاران!!

لەبو فەرمانی حەق سەردا نەوێنە،
کە (عەونی) بچی یە ڕێزی هەرزەکاران!

فەلەك

فەلەك پابەندی کردم هەم شکاری ناکەسی کردم

مەحەببەت غەدری لێ کردم دوچاری ناکەسی کردم

عەجەب قیسمەت هەڵی گرتم بە چۆڵ و بادیەی عەشقا

بە ناکامی چلۆن تووشی دیاری ناکەسی کردم

زمامی دڵ بەدەستی من نەبوو چ بکەم رەفیقانم

ئەزەل تەقدیری وا بو تەفرەخواری ناکەسی کردم

باری خەم (١)

لە ژێر باری خەمت ئەی سەروو قامەت قامەتم نوونە
لەسەرما سایەیی سەروی قەدت بۆچی لەکەم بوونە

چ بوو تاوانی فەرهاد پێم بڵێ ئەی شیرینی ئەرمەن
دڵۆپی خوێنی ئاڵی ئەو گوڵاڵەی کێوی بێستوونە

ئەگەر لەیلا بە هۆی مەجنوونەوە مەشهووری عالەم بوو
لە سایەی عشقی لەیلا دەشتی نەجدیش قەسری مەجنوونە

وەکو یەعقووب لە گۆشەی خەم نشینی کەوتووم هەردەم
بە هیوای مژدەیێکی ئەو کەسەم لێم بێ سەرو شوونە!

(١) ئەم هۆنراوەیە لە جێی خۆی حەوت دێڕ شیعر بووە، بەڵام ون بووە و کە دۆزراوەتەوە تەنیا ئەم چوار دێڕە چنگ کەوتووە.

ئاشنایێکم هەبێ

ئاشنایێکم هەبێ لەم عالەمە تەنیا غەمە
ماڵی ئاوابێ وەفاداری وەها ئەمڕۆ کەمە

هەمدەمی ڕۆژ و شەوانم هەر ئەوەو هەر ئەو دەبێ
ئەو نەبێ من بێ کەسم قوربانی بێ هەرچی هەمە

هۆگری شادی نەبووم قەت بۆیە ڕووناکاتە من
من دڵی خۆم دا بە غەم شادی لەوێ نا مەحرەمە

موبتەلای دەردێکی وا بووم لە دەردی میللەتم
پێکەنیم گریەیە، خۆشیم هەمووی هەر ماتەمە

من کە کوردم عیززەتی نەفسم ئەبەد لێم ناگەڕێ
خزمەتی بێگانە کردن لام شتێکی ئەستەمە !

مردنم لا خۆشترە سەد جار لە ژینێکی کەوا
وێڵ و ئاوارەی وڵاتان بم وەکو ئێستا هەمە

پادشایی بۆچی یە گەر ژینی دەروێشی ببێ
گۆشەیی کونجی قەناعەت من لەمەو دوا جێگەمە

ئەو فریبی خوارد بوو بۆیە لە جەننەت دەرکرا
هەرچی تاوانێکی من دەیکەم لە ئەستۆی ئادەمە

(عەونی) هوشیار بوو نەکەوتە داوو بەندی ڕۆژگار
خۆ فرۆشتن ئیمڕۆ زۆر باوە بەڵام نرخی کەمە !!

بە توندی پێ مەنێ

بە توندی پێ مەنێ سەر خاك و ئەندامی نیگارێکە(١)

نەکەی پێی دا برۆی چونکە لە جەستەی چەند هەزارێکە

بە سووکی تێ مەگە ئەم خاکە لاتان زۆر بە قیمەت بێ

هەمووی هەر خاکی دەست وپێ و چاوو لێوو زارێکە

ئەگەر تۆهەڵکەنی سا ناو دڵی خاك بۆت بەدەربێخی

چ جێگای ئاوەدانی بێ، چ جێگای شوێنە وارێکە!

ئەگەر بێتو بە چاوی دڵ سەرنج بگری دەزانی تۆ

کە شار وێران بووە وێرانەیە ئێستاکە شارێکە!

هەموو جێ شانشینە ئێستا وا خانووی هەژارانە

هەمووی کوختی هەژارە، ئێستە قەسری شەهریارێکە

دروستی کردووی وا ئافەریدگار(٢) چی دەزانی تۆ

سروشتت پادشایە، یان گەدایە، یان هەژارێکە

ئەوەی هۆگر ڕەوشت و خوویی چاك بوو چاكی لێ زانی

لە دوو گێتی بەڕاستی بە ختیار و بەختیارێكە!

مەبە بایی بە دارایی جیهان ئەم پیرە مەكرۆیە

ئەگەر قەندت لەدەم كا بێ گومان هەر ژاری مارێكە

بە هیوای شادی و خۆشی لە گێتی دوور لە زانینە

ئەوەی شادی دەبینێ لێی بپرسە دەردە دارێكە

شەوو ڕۆژ، مانگ و خۆر، دەریا و زەوی، چەرخ و فەلەك گشتی

ئەتۆ بڕوا بكە(عەونی) كە كاری كرد گارێكە!!

(١)نیگار: یاری جوانی خۆشەویست

(٢) ئافەریدگار: خالیق، خودای گەورە

ئەو دەمەی (١)

ئەو دەمەی دڵ بیرو یادی پەرچەم و روخسار دەکا

ڕێی (خەتا) دەگرێ دەچێ بۆ چین لە عەنبەر بار دەکا

چاوەکانی مەستی نازن شەڕ فرۆشن نازەنین

هەر بە ڕەمزێکی تیماری سەد دڵی بیمار دەکا

ئەو دەمە تۆ پێکەنی دڵ ڕاچەنی ئەوسا گوتم:

حەقیەتی بولبول کە مەشقی گوڵشەن و گوڵزار دەکا

تا لە شەودا هەڵ نەگیرسا وەک چرا روخساری تۆ

نەقدی پەروانەم دەکرد بۆچی لە ڕۆح بێزار دەکا

(١) ئەم غەزەلە لە جێی خۆی دا حەوت دێڕە شیعر بووە، بەڵام ون بووە و هەر ئەم چوار دێڕەمان چنگ کەوتوەتەوە.

(٢) خەتا: ناوی کۆنی ناوچەکانی باکووری وڵاتی چینە بە موشک بەناوبانگە.

چەند سلێمان هاتن

زولفی پەخشان کرد لە ڕووی دولبەر چ داوی نایەوە
لەم هەرێمە هەر دڵێك ئاوارە بوو پێچایەوە !

ئەی دڵی زارو نەخۆش سەد ئافەرین بۆ چاوەکەی
وەك مەسیحا مردوویێکی گیان بە بەر هێنایەوە

چەند سلێمان هاتن و فەرمانڕەوا بوون سەردەمێ
ڕۆژگار ئەو سەر گوزشتەی یەك بە یەك گێڕایەوە

دژ مەوەستە هەرچی ڕووداوێك زەمان هێنایە پێش
گەر مەبەستت بەرژەوندیی گشتە بێتە کایەوە !

کافری دڵ ڕەق هەژارێکی وەها چی کردبوو
بۆچی کوشتت وا بە زاری چەندی لێت پاڕایەوە

چەندەها گرتیانە بەر ڕێگا بەرەو ئاوی حەیات
نەی گەیشتێ کەس هەتا ئێستا کە پێی نەخورایەوە

دەستی پێ کرد نم نمەی بارانی ڕەحمەت دای ڕژاند
هەرچی تاونێکی ئادەم کرد بووی شۆرایەوە ! !

فریشتەی ئاشتی

با دەری کەین ئەهرەمەن، شەڕ خوازی دوور بخرێتەوە

با فریشتەی ئاشتیمان پێشوازی لێ بکرێتەوە !

با جیهان بخرێتە ژێر سێبەری باڵی هوما

ئاگری شەڕ دا بمرکێت خوێن ڕژان ببڕێتەوە

لەم جیهانەی وا بەرین هەرکەس بە ئازادی بژی

هەر گەلێ مافی خوراوە مافی زوو بدرێتەوە

با دروشمی خۆشەویستی و برایەتی یەک هەڵگرین

هەر کەسە ئازاد لە خاک و مەرزی خۆی بخولێتەوە

نرخی ئەم ساروخ و تۆپ و گوللە و بۆمبای ئەتۆم

هەر لە کیسەی چەند کەسێکی پیسە کۆ دەکرێتەوە

با لە جێگای نرکەیی تۆپ و تەق و تۆقی تفەنگ

بەزم و هەڵپەرکێ و گۆرانی لە جێی بکرێتەوە !!

پشت بە کێ بەستم

پشت بە کێ بەستم کە بڕواییم بە هیچ لایێ نی یە
گوێ لە چی بگرم کە دەنگی من لە هیچ نایێ نی یە

هۆشی خۆم گەر دەربڕم تاوانە دەم کوت چاترە
دادگایی داوەری ئیمڕۆ لە دنیایێ نی یە

من لە ئەنجامی بەسەر هات و هەڵەی خۆم تێگەییم
گەر لە بۆشایی نەبێ شاییم بە هیچ شایێ نی یە

ماف و دادو ڕاستی گەر ڕاستت دەوێ هەر سێ درۆن
گەر هەبێ بۆ دەست بڕان ئاسایە یاسایێ نی یە

(سوورەتا) بێ و(تا ڕەشە) بۆ من جیاوازی چی یە
من لە ترسی (سێبەڕۆ) ئاگام لە هیچ تایێ نی یە

یاسای سروشت

هەموو سۆزی دەروون هەست وئەڤینە

دڵی دڵدار کە کوورەی ئاگرینە!

ئەمە یاسای سروشتی ڕۆژگارە

لە ئادەم تاکو ئێستا چین بە چینە!

نەکەی لەم ڕۆژگارە دڵنیا بی

بە راتی ژان و فرمێسك و گرینە!

کەسێك هۆگر نەبوو بۆ بەد ڕەوشتی

شیاوی ڕێزە، جێگای ئافەرینە

لە بۆ چاکە کەسێ گیانی بەخت کا،

سولەیمانێکە خاوەن سەد نگینە!

گومان ناکەم چ تاوانم هەبێ من

زەمان بۆچی لەگەڵ من وا بە قینە؟!

له زیندانی ئەڤین هەر کەس وەکو مەم

که بەندی داوی زولفی خاتو زینه

بە یادی چاوی لەیلا بۆیە مەجنوون

که چۆلی نەجدی لا وەك شانشینه

ئەوەی دڵداری بۆ خۆی کردە پیشە

چ دەر بەست شین و شایی و مەرگ و ژینه

نه چی بۆ دیتنی دولبەر له شەو دا

ترسناکە هەمووی بۆ سەو کەمینه !

له لووتکەی بەرزیا هەرکەس کە سەر کەوت

گومانی ناوی دوایی دا بەزینه

ئەوەی ڕۆژێك له ژین دا پێکەنی بێ

سزای ئەولای کەمی ساڵێك گرینه !

ئەگریجە(١)

ئەگریجەو پەشمینە لەسەر کولّمە کە لاچێ
ڕۆم و عەجەم و عوربە هەمووی قیمەتی ماچێ

بۆ تەرکی وەفای هێندە جەفای دام کە بنالّم
عەشقی لە دلّم سابیتە زۆر زەحمەتە لاچێ

دەی فەرموو گولّم هەر کەسی بەدگۆ و عەدوومە
یا ڕەب لە جیهان هەروەکو (عەونی) بە فەناچێ

(١) ئەم پارچە شیعرە هۆنراوەیەك بووە لە ناو چووە و تەنیا ئەم سێ دێڕەی چنگ کەوتۆتەوە.

بەرژەوەندی

قەدو باڵایی شۆخت بێ بەڵا بێ
کە سێك گەروا نە بێژێ بەر بەڵا بێ

لە چاو وزاری بەدکاران بە دوور بێ
لە ژێر سایەیی باڵی هوما بێ

ئەوەی خۆشت نەویست دژ بەو دوعاکە
بەدەردی خود پەسەندی موبتەلابێ

ئەوە مەردە هەموو دەم دژ بوەستێ
لە هەر بڕیار و کارێکا ڕەوا بێ

لە پێناو بەرژەوەندیی ئادەمیزاد
مەبەستت هەر ڕەزامەندیی خودا بێ

ڕەوشتی بەرزو هۆگر بوون بە چاکە
لە ماوەی ژین کەسێك پێی ئاشنا بێ

ئەوە پاداشتی کرداری پەسەندە
لە تاریکی شەوا شوعلەی چرا بێ

ئەوەی ئاژاوە خوازو بەد ڕەوشتە
هەموو دەم بەندی زیندانی سزا بێ

بە یادی لاوێنی

وەرە مەی گێڕ لەمەی ڕەنگ ئەرخەوانی
بە یادی ڕۆژی لاوێنی و جوانی

بە یادی ڕۆژگارێکی بەسەر چوو،
کەوا پڕ بوو لە خۆشی و کامەرانی

بە یادی ئەو دەمەی ئێوارە وەختان
بەرامبەر باخەکەی ئۆمەر خو چانی

بە یادی ئەو دەمەی کۆڕی هەڤاڵان
بە گۆرانی و بەستە و نەغمە خوانی

لە کاتێك دا نسیێ باڵی دەکێشا
بەسەر باخ و چەم و ڕووبار و کانی

لەسەر گردی (جووان) ئەمجا بەرەو شار
بە شادیی و بە ختیاری و کامەرانی

لە ماڵێك دا بە کۆمەڵ دا دەنیشتین،
بە بەزم و شادی تا کاتی بەیانی

نەکەی دڵگیر ببی گەر لێت بپرسم
لە کوێن ئێستاکە یارانی گیانی

به خوا سوێندت دەدەم ئێستا لە کوێ یە

بە ڕاستی پێم بڵێ: گەر هیچ دەزانی

وەڵامی دامەوە مەی گێڕ گوتی پێم:

گەلێك دڵگیر دەبی ڕاستی بزانی

برایان، ئاشنایان، دۆست ویاران

کە ڕوویان کردە دنیای جاویدانی

لەوە دڵگیر مەبە یاسای سروشتە

کە کەس ڕزگاری نابێ چاك دەزانی

کەسێك گەر حەز بکا ناوی بمێنێ

بە چاکە بەخت بکا ماوەی ژیانی

لە پێناو ئادەمی زادا بە گشتی،

بە تایبەت بۆ گەل و بۆ نیشتمانی

له پێناو خۆشەویستی

له پێناو خۆشەویستی و میهرەبانی

دڵم دابوو سەریشم نایە بانی

قەڵەم مەرجم هەیە گەر پێت بنووسم

دەبێ واز بێنی بەس کەی دوو زمانی

ڕەقیبیش خۆی مەڵاس دابوو لە پەنهان

هەتا رازی نهێنی دڵ بزانی

منیش بۆیە لە ترسی چاوی بەدکار

لە تاریکی شەوا چوم بۆ ژوانی

لە سەر چڵ دا لە گوڵشەن بۆ گوڵی ڕووی

کە شەوگاری درێژم تا بەیانی

مەبا دا دەستی بەدکاری بگاتێ

بە ئەرکی خۆم دەزانی پاسەوانی

بەڵام ڕۆژێك لە ناكاوا كت و پڕ،

هەڵی كرد باو بۆڕانی خەزانی

گەڵاڕێزان و گوڵ با بردی، بولبول

بە ناچاری بە جێ ی هێشت ئاشیانی(١)

دەبێ من سەرپەرشتی باخەكەم كەم

لە كاروباری مەرجی باخەوانی

بە دەستووری سروشت گەر دڵنیا بین

لە پاش ناخۆشی یە دێت شادمانی

(١) ئاشیان: هێلانە

بێ وەفایی

سەری هەڵداوە شێوەی بێ وەفایی
نەما لای کەس نیشانەی ئاشنایی

دەبێ مل کەچ بکا ئیمڕۆ هونەرمەند
لەبەر دەردی هەژاری و بێ نەوایی

ئەوانەی بەهرەمەندن تاکو ماون،
لە بەندی خەم کە نا بینن ڕەهایی

کەسانێکی نەزان و هەرجو مەرجن،
لە ڕیزی پێشەوەن بۆ ڕێ نومایی

بنووسێ شاعیرێك هەڵبەستی هەر چەند،
کە دڵ پڕکا لە شادی و ڕۆشنایی

بە پوولێ نای کڕن ئیمڕۆ لە بازاڕ
هەزار حاجی و وگۆران و وەفایی

کە دەنگی هاتە گوێم فەرمووی برادەر
بڕۆ ئارام بە مەگرە ڕێی جودایی

کە مرشد حەز بکا با ڕەش بەڵەك بێ
دەبێ شێخ بگری خۆی سەر چۆپی شایی

وەرە عەونی من و تۆ لێرە دەرچین
کە هەرگیز ناگرین ڕێی ڕووسیایی

گۆرانی بێژی

گۆرانی بێژی گەرەکمە نایێ
بچڕێ قەتاری خاوکەر نەوایێ

یان هۆرەی جاف یان ئەڵڵا وەیسی
لاوک، حەیرانی، ڕاستی، سەبایێ

دەشتی، پایزی، سوارۆ، سەحەرێ
بەیات، ماهووری، شۆڕی، سێگایێ

شمشاڵی، زیلی، عوودی، کەمانی
نەیی، بلوێری، پیکی زوڕنایێ

یاری، دولبەری، شۆخی، نیگاری
فرشتە خوویی، پەری سیمایێ

خاتوو زینی ڕەنگی، شیرینی شێوەیێ
کاکە مەم ڕەوشت، فەرهاد ئاسایێ

کۆڕی نەی ژەنی، مەیی، مەی گێڕی
بە زمی سەیرانی، سەیری، سەفایێ

شەوێکی تاری، ڕێ ترسناکێ
خوداوەند سا زوو هەڵکەی چرایێ!

بای شەماڵ

دڵ بە ئازارە هەمیشە کە دەکا داد و بڕۆی،
خەمی یاری بە هەزار خستوەتە سەر خەمی خۆی!

بای شەماڵ ڕۆژێ بە کۆی دولبەری من تێ دەپەڕێ،
هیچ فەرامۆشی نەکەی عەرزی سەلامم هەیە بۆی

پێی بڵێ لەو دەمە پاساری دڵم گیراوە
زۆر پەرێشان و بە ئازارە لە دەست چاوی هەڵۆی

دەرفەتە ئێستە ئەگەر مەیلی هەبێ چاری بکا
خۆ ئەگەر لوتفی نی یە بیدەوە دەست خاوەنی خۆی

توورە بوو دایەوە دەستم دڵی ئازارو نەخۆش
گوتی : پێویستە هەر ئێستاکە دەبێ لێرە بڕۆی

دڵ گوتی: نایەمەوە لێم گەڕێ واز بێنە بڕۆ
مردن و دەردە سەریم خۆشترە نەك بێمەوە کۆی

کون کون و لەت لەتە جەرگ و دڵی من بەر لە دەمێ
بەتیر ئاوێژی بژانگ و چ بە شمشێری برۆی !!

هەر کاتێ کاتم بێ

لە بۆ قوربانی تۆ ئامادەمە هەر کاتێ کاتم بێ
بە مەرجێ کاتێ هاتی، بم کوژی بەلگەی خەلاتم بێ

ئەگەر سەد هێندە ئازارم بدەی زاری لە تۆ ناکەم
لە دووریت بشمرم بڕوا مەکە ڕۆژێ شکاتم بێ

ئەتۆ بڕیاری مەرگم دەربکەی خۆم دێمە پێشوازی
لە دەست ئەم ڕۆژگارە بەدخووە بازو نەجاتم بێ

لە ژێر باری گرانی دەردو خەم دانا چلەکێ شانم
بەسەریا زاڵ دەبم بۆ خۆم دەبێ عەزم و سەباتم بێ

ولاتم کەعبەیی ئامالمە جێی نایەلم ڕۆژێ
لە جێگای دلنوازیم سا ئەگەر مەرگم بەراتم بێ

لە دەستی هێرشی موژگانی دەر ناچم بە ئاسانی
ئەگەر بێتو هەزاران کۆنگر و بورج و قەلاتم بێ

زەوی (دێم)یم ئەوەند کێلاوە کردوومە بە کشتوکاڵ
بەشی ناکا ئەگەر گشت ئاوی سەرچاوەی فوراتم بێ

پەنا بۆ کوێ بەرم ئەی شۆخی دڵ ڕەق ڕێنماییم کە
کە هات ڕۆژێ لە ڕۆژان من لەدەستی تۆ شکاتم بێ

بە شوێنی چارەنووس کەوتووم و ڕاستی ڕێگە بەر نادەم
بە پێی زانست و زانین هەردەبێ لەم ڕێگە هاتم بێ!

مانگی تازە

مانگی تازە دەرکەوێ وێنەی هیلالێکی دەوێ
گەر تەمەن دوو حەفتە بوو ئەوسا کەماڵێکی دەوێ

ماوەیەك پشت گوێ خرابوو تیغی ژەنگاوی خەیاڵ
بۆ جەلا ئێستاکە سەقڵ و مشت و ماڵێکی دەوێ

ڕاستە حەق ژێر ناکەوێ پێویست بە تێکۆشان دەکا
ئاشکرایە بانگی ڕاستی خۆ بیلالێکی دەوێ!

گەر کەسێك ویستی کە ڕۆژێ ڕێنمایی بۆ بکەی
کەمترین ماوە لە بۆ ئەم حاڵە ساڵێکی دەوێ

دڵنیا بە هەروەکو یوسف لە ڕێگای چارەنووس
بۆ هەموو سەرکەوتنێك زیندان و چاڵێکی دەوێ

سەیری بورجی کەوکەبەی بەختم بکا ئەستێرە ناس
دوو دڵی بوون بۆ هەموو کارێکی فاڵێکی دەوێ

نا گەیە ئامانج هەتا فوتوا نەدا پیری موغان
سەرپەرشتی مەیکەدەی کەی دیدە کاڵێکی دەوێ!

خۆشه له جیهانی خەیاڵ

خۆشه له جیهانی خەیاڵ
مرۆڤ بفڕی وەك مەل بە باڵ

لەسەر دارێکی زۆر بڵند
لانە هەڵ بەستێ دەستو برد

بیپارێزێ هەموو کاتێ
دەستی زۆرداری نە گاتێ

بەدکار بەرد بگرێتە لانەت
لێت تێك بدات مەرزو خانەت

دەستێکی لێ بوەشێنێ
بێ وەستان خوێنی بڕژێنێ

قۆڵی لێ هەڵکەی مەردانە
بێ ڕەتێنی لەم دەورانە !

کارێکی پێ بکەی تا ماوە
ڕوو نەکاتەوە ئەم ناوە

بیکەی بە پەندی زەمانە !
بەدکار ئەنجامی نەمانە ! !

ڕێی چارە ڕەشی

گەلێك ڕووی كردە ڕێی چارەڕەشی
ئەم كردەوانە دە بێتە بەشی!

گێلّ و هیچ نەزان، دەبێتە سەركار
پوشت و ترسنۆك دەبێتە چەكدار

زانیاری و زانست نای مینێ برەو
زانا سووك دەبێ لەلای ئەم و ئەو

دارایی دەچتە لای پیاوی لە چەر
ڕێزیان دەگیرێ پیاوی شێت و كەر

دوژمن دەبێتە كارگێڕی كاری
دۆست بێ دەستەڵات نای مینێ چاری

ڕەوشتی پاك و خووی جوانمەردی
لێی بێزار دەبێ درشت و وردی

كردەوەی پووچەڵ دزی و بەدكاری
برەو دەستێنێ نرخ و بازاڕی

بە ڕاست بێژ دەڵێن وتاری ڕەقە
درۆ و دەلەسە وتەی نەستەقە!

خوایە كورد دوور بێ لەم كردەوانە
هەرگیز نە چێتە ئەو ڕێگە و بانە!!

باسی کۆیه

دانیشه لام خۆشەویستم
دەستت بێنە بیخە دەستم

داستانێکە نەک ئەفسانە
باسی کۆیەی خنجیلانە !!

وەکو دڵێن: هەبوو نەبوو
لە ڕۆژگاری ڕابور دوو،

ئێمە منداڵ بووین و لاو بووین
چوستە و چالاک و پاراو بووین

وەرزی بەهار، ڕۆژی هەزار،
سەر چڵ دەگەڕاین وەک هوزار

(ئۆمەر خوچان) باخی (شەمە)
سەیرانگای شاربوون ئەو دەمە

(شاخی مشکە) وەک کێوی (توور)
ئەدرەوشایەوە دوور بە دوور

سەر (قۆنگرە) و (کانی بسکان)
(کەندەکۆخ) و (سەر پلووسکان)

لە (حەمامۆك) تازە یاران
دەبوو بە كۆڕی شایەران

(هەیبەت سوڵتان) تا (پوور تاوس) (١)
جوانتر لە شاری (كەیكاوس)

ناو باخەكانی (تۆبزاوە)
وێنەی بە هەشت بوو ڕازاوە!

خێزان خێزان، دەستە دەستە!
دادەنیشتن وەك گوڵ بەستە

سەماوەری زەردی میر سوار،
قۆریەی سوور پیاڵەی گوڵدار

چێشت و نان و هێلكەی كوڵاو
ماست وپەنیر، گۆشتی برژاو

ژن لەگەڵ ژن، پیاو لەگەڵ پیاو
هێندی خێزانیش تێكەڵاو!!

پاش خواردن و خواردنەوە،
ئەمجا هەموو كۆبوونەوە!

دەبوو بە بەستەو گۆرانی
هەڵپەركێ و شایی وشێخانی

دەست لەناو دەست بوو کیژۆلاو
دڵدار ودولبەر تێکەڵاو،

دیمەنی کیژی ئەو کاتە
دەت گوت فریشتەی ئاواتە

تاسی لەسەر، تاسی زیوین
لا گیرەو دەسرۆکە و پۆشین

گوارەی زێڕی بە لەرزانە
پۆیلەو ملوانکە و گەردانە

باونج لە زیی سوخمەی سووری
دەیبەست لە سینگی بلووری

کەمەرەی زیوو هەیاسە،
هەر کەس دەی بینی و دەتاسا

گۆزینگ بە خاش خاش و خڕخاڵ
سەرو سەر پۆش، مل و دەسماڵ

لە پێ سۆل و پانی بەرزی
لەنجەو لارو باڵای بەرزی

کچی کورد بەم وێنە و شێوە،
ئەوسا وا دەچوو بە ڕێوە!

لە بێ گەردی و داوێن پاکی
چوو بوونە باوەش خوای چاکی

دەبوو بە شایی ی ڕەش بەڵەك
تێکەڵ دەبوو حۆرو مەلەك

وێنەی فرشتەو بە هەشت بوو
پۆل پۆل سەیرانکار لە گەشت بوو

(عەزە) کە زوڕنای دەژەنی
دڵی دڵدار ڕادە چەنی!

دەنگی دە هۆڵ دەبڕایەوە،
شایی تەواو دە کوژایەوە

دەبوو بە بەزمی سازو نەی
ساقی دەی گێڕا جامی مەی

(بەندی لەشکری) بە شمشاڵ،
بۆی دەگوتین (حەمەی خەیاڵ)

دەنگ خۆشان گۆرانی بێژان
هونەرمەندان و بوێژان،

دەنگی خۆشی خاڵە (سێوە)(٢)
سەدای دەداوە لەو کێوە!

كراسى شەنگى (شەنگ مێرەم)ە(٣)
مەقامێکە وێنەی کەمە!

(نیوە شەو) (سوارێ) و (سەحەر)
(ئازیز) و(پایز)، (بووك گەوهەر)(٤)

ڕێکو پێك و ساف وردن
ئاوێنەی ڕابوردووی کوردن

دەنگی خۆشی (کاکە مەلا)(٥)
بە ئاوازی (شوور) و(سەبا)!

(بەیات) و (دیوان) و (نەوا)
(دەشت) و (ماهوور) و (چوار گا)

ئەمجا بەستەی (شلەو خانان)
دەیان گوت لەسەر گوێی بانان

(گۆجە)و(کەچەڵێ)، (سێوە)و (مەلا)(٦)
هەر چوار بەیەك بەزم و نەوا
کاتی ئێواران ڕۆژ ئاوا،
بووکیان دەهێنا بۆزاوا

(ئەحمەد) بە (ئای شیرین بەهار)
خۆشتر لە ئاوازی هوزار

له ئێواره تا نیوەی شەو
خۆشتر له بەزمی کەی خوسرەو

بەزم وئاهەنگ و شادی بوو
دوور له خەم و بێ دادی بوو

نەك وەك دۆست و ئاشنا بووین
هەمووی لەگەڵ یەك برا بووین

نه سینەما و سینەما بوو،
ئەوسا هەڵپەڕکێ و سەما بوو!

١. ئەو ناوانەی لەناو جووت کەوانەکانن ناوی سەیرانگا و شوێنی خۆشی شاری کۆیەن.
٢. سێوە: مەقام بێژێکی هونەرمەندی کورد بوو (١٨٨٤–١٩٦٤).
٣. شەنگ مێرەم: مەقامێکی زۆر خۆشی سێوەی هونەرمەندە.
٤. ئەو انوانەی ناو جووت کەوانەکانن ناوی مەقامی کوردین و له کۆیه دەگوتران.
٥. کاکه مەلا: مەبەستی له مەلا ئەسعەدی گۆرانیبێژە (١٨٩٠–١٩٥٨).
٦. گۆجە و کەچەڵ و سێوە و مەلا: مەبەست له محەمەد ئەمینه گۆجە و قاله کەچەڵ و سێوە و مەلا ئەسعەدی گۆرانیبێژی ناسراوانی کۆیەی ئەو سەردەمه بوون.

له شين دام

ياران له شين دام ياران له شين دام

نيوه سەر براو، له خاك و خوێن دام

ئەو تيرەی غەمزەی له ئەبرۆی کەوان

نيشانت لێ گرت وەك نێچيرەوان

هيچ سەری نەكرد پێكای نيشانه،

لانەی يادی تۆی كردم وێرانه

ئێستا دڵەكەم بێ لانەو مەرزه

ئاوارەو گەڕۆك وەك لاوی هەرزه

هيچ ئارام نابێ دڵەی ئازووردە (١)

زۆر خەمبار تره له ئازيز مردە!

هەر بە یادی تۆژیانی ما بوو

ئەستێرەی هیوای دیسان ئاوا بوو

هەر کارێ بکرێت بێ تاقیکاری

چاوەڕێ دەکرێ ئێش و ئازاری

ئەمە ئەنجامی هەموو نەزانە

کە خۆی بسپێرێ بە دەست بێگانە !!

کە بەرژەوەندی خۆی هاتە کایە

فوتوای مەرگی تۆی لەلا ڕەوایە

لە مردنی تۆ زۆر زۆر بێ باکە

وەر بگرە نەزان ئەمەت بۆ چاکە!

(١) ئازووردە: دڵ شکاو

ڕەنج دەکێشم (١)

ئەی کەمان ژەن لێ دە ئاوازی (نەوا)
بێژە (ڕاست) تا دێتە سەر (شۆر) و (سەبا)

ئەو دەمە ئارام بوەستە تا بەیان
دەم لەسەر دەم دەست دەچێتە سەر (بەیان)

شەو کە ڕادەبڕێ کش و ئارام و مات
کێ دەزانێ تا بەیان چی ڕوو دەدات؟

من کەبێ ئارامم و دڵ پڕ لە دەرد
دژ بە من وەستاوە چەرخی لا جوەرد!

شەڕ فرۆش و زویرە لێم دڵ پڕ لە قین
بەد ڕەوشتی گەیوەتە حەددی یەقین

سەر نزم ناکەم ئەگەر سەر هەڵبڕم
بێ گومان سەد بەرد دەهاوێ بۆ سەرم

ئاشنا نابین لەگەڵ یەک چونکە من
نابمە هەم سایەی ئەوانەی بێ خەمن

ڕەنج دەکێشم، تێ دەکۆشم، ڕۆژ و شەو
تا بەدەست دێنم هەموو مەرجی گرەو!

ئەو دەمە زۆر سەر فراز و بەختیار
دەچمە ڕیزی چینی داماو و هەژار!

خۆ بە زۆر دانان و بایی بوون بە خۆ

ئافەتێکە مەرد دەکا سووك و خەڕۆ!

چەند بە نرخی گەر بزانی نرخی خۆت

چەشنی موو دەپسێ لە پێت زنجیر وکۆت

ڕاست بڕۆی گیرو گرفت چەند بێتە ڕێت

دڵنیا بە چقڵێ هەڵناچێ لە پێت

ئەی کەمان ژەن بیرکەوە وا هات بەیان

شەو بەسەر چوو چیت نەکرد بۆمان بەیان

پێی گوتم: (عەونی) وەرە ئێستا بڕۆ

زۆر نەماوە دێیتەوە سەر گفتو گۆ!!

(١) ئەم هۆنراوەیە لە گۆڤاری (کاروان)ی ژمارە ٦٦ی تەمموزی ساڵی ١٩٨٦ دا بڵاو کراوەتەوە.

گەشتی مانگە شەو

١٩٨٦/١٢/٣٠

هاوین شەوێکی مانگە شەو،

دانیشتم چاوم نە چووە خەو!

کەوتمە بیری دوور ئەندێشی،

کە سەرنجم ڕا دەکێشی!!

بەرەو جیهانێکی بەرین،

کە ئێمە لێی بێ خەبەرین،

ئاسمانێکی بێ سنوورە

ڕێگەی زۆر بە ترس و دوورە!!

هەستام چووم ڕووم کردە چۆلێك

کەوتمە داوێن هەردو دۆلێك

منی ئاوارە و سەر گەردان،

بە بیرم دا نەهات ترسان

زۆر گەڕام لەو چۆڵ و دەشتە

ئەو دەشتەی وێنەی بە هەشتە !

کەوتمە داوێن کۆهسارێك

ڕێم دەر نەکرد لە کنارێك

تا ماندوو بووم لە پێ کەوتم

هەورازێك بوو، سەر نە کەوتم !

لەو کاتەدا مانگ ئاوابوو

ڕێگای دوورم لێ کۆتا بوو

دەبێ چاو لە ڕێی کاروان بم

گوێ گری بانگی بەیان بم

هونەری جوان

هەڵبەست و وێژە، مۆسیقا و وێنە
هونەری جوانن، هەر سێ بێ وێنە

وێنە ئایاتی سیحر وبەیانە
مۆسیقا، ئاواز خۆراکی گیانە

هەمووی بەرهەمی پەنجەی هونەرن
نرخیان وەکو ڕشتەی گەوهەرن

هەر گەلێك هونەر بوو بەسامانی
ڕێزی بۆ دانێ نرخی بزانی

ئەو نەتەوەیە ناوی لە ناوا
هەر نەمر دەبێ وڵاتی ئاوا !!

وەرزش، هەڵپەڕکێ، سەما هونەرن
بیکەن زۆر کەڵکیان لێ وەر دەگرن !!

جیهان

پرسیان لە جیهان بۆچی شووت نەکرد هەروا مایەوە،
سەری هەڵبڕی ناسك لەسەر خۆ جوابی دایەوە!

ئەو کەسەی ویستم من شووی پێ بکەم کە خۆشم دەویست
زۆر کۆششم کرد لە بەختی ڕەشم ئەو منی نەویست

هێندێك لە وانەی خۆشیان دەویستم هاتنە داخوازی
شووم پێ نەکردن بە هیچ کام لەوان من نەبووم ڕازی

جا لەو ساوە هەم وەکو دەم بینی هەروا مامەوە
دڵنیات دەکەم هیچ کەس ناتوانێ بێ بەلامەوە!

سوپاس و ڕێزم بۆ ئەو کەسانە دەژین مەردانە
سەر نزم ناکەن، خۆ نا فرۆشن، بە پوول و ئانە!

نازێ

ڕاوەستا بووم لە ڕێی بازێ
کیژێکم بینی ناو (نازێ)

کیژێك شۆخ و شەنگ و ناسك
جوانتر و سڵتر لە ئاسك

وا دیار بوو هێندێك گریا بوو
فرمێسکی لە چاوا وەستا بوو

پێم گوت: ئەی کیژ تو جوانیت
تۆ خۆشەویستەکەی گیا نیت

بۆ وا پەرۆش و داماوی؟
گیرۆدەی عەشقی کام لاوی؟

کە ئەمەی بیست کیژۆڵەی ژیر
گوتی: مامە، ئەی مامەی پیر

سوێند بە یەزدانی بێ هاوتا
دڵم لای خۆمە تا ئێستا!

من کە گیرۆدەی ئەڤین نیم
لە بیرو یادی کەس دا نیم!

برام شەهید بووە، ڕۆژ و شەو
بێ ئارامم بێ خواردن وخەو

لەو بیرە دام چەك هەڵگرم
تۆڵەی خوێنی ئەو وەرگرم

پێکەنین ناچتە سەر لێوم

شاد نابێ دڵەی پەشێوم!

حەز دەکەم منیش وەك کاکم

بە خوێنی خۆم سوور کەم خاکم

بەرگری بکەم لە نیشتمان،

نە کەوێتە دەست دوژمنان!!

– ئافەرین بۆ هەستی پاکت!

خوشکی دڵسۆزی بۆ کاکت

ڕۆڵەی وەك تۆی بێ نیشتمان

قوڕ بەسەری داگیر کەران!!

دەبێ لێی دەرچن بێ وەستان

خاوەنی هەیە کوردستان!

ڕۆڵەی ئازا و جوامێرن،

لە هەڵمەت بردن وەک شێرن

دوور نی یە ئەو ڕۆژە بەیەک دەنگ

بشکێنن تۆقی عارو نەنگ!

حاجی دەڵێ: گەر یەک بگرن

دەورو پشتی خۆیان دەگرن

واز بێنن لە ناتە بایی

بێ گومان دەکەن بە شایی

دەست لە دەستی یەک خەن، هەستن

یەک دەنگ بن، پشت بە خوا بەستن!

ئەی لاوی ژیر

گوێ بگرە ئەی لاوی ژیر
پەند و ئامۆژگاری پیر!

وەک زێڕ بیخە گیرفانت
بۆ ڕۆژی لێ قەومانت

ڕووداوی سات و کاتە،
دەستکەوتی بەسەر هاتە!

لە ڕۆژانی پێویستی،
بۆ ژین و تەندروستی

لە پێناو خۆشی و شادی
بۆ سەر بەرزی و ئازادی

ڕۆژان ڕۆژی لە دوایە
بۆت دەبێتە سەرمایە!

چرای شەوی تاریکە،
ڕابەری ڕێی باریکە!

لە بیرت بێ هەمیشە،
بۆ خۆت بیکە بە پیشە!

هاوڕێی نەزان بێ سوودە
ڕەنجت دەڕوا بێ هوودە

ڕێگەی پێش خۆت ببینە،
ئەمجا هەنگاو هەڵێنە ! !

مەبە مەلی بەرزە فڕ
دەکەویە خوار کتو پڕ!

ئەمەت بیستوە لە مێژە
(زۆر ببیە کەم ببێژە ! !)

کارێکت گەر نەزانی
لیَی مەدوێ بە نەزانی

لە ئەم لە ئەو بپرسە
زوو فێر دەبی مەترسە

فەرموویانە لەمەو پێش
(خێر بە خوێش نەك بە دەروێش)

لە ڕەنجی دەست و شانت
بخۆ لە نان و خوانت

چاو چنۆکی و بە خیلی
دەتخاتە چاڵی دیلی

چاکە بکە چەند دەتوانی،
نا بینی پەشیمانی!

تۆ بۆ خۆت چیت پێ خۆشە
کردەوەت وابێ خۆشە!

دەست و داوێنت پاك بێ
کردوەت بەرزو چاك بێ

لە درۆ خۆت بپارێزە،
درۆزن سووك و بێ ڕێزە!

لەگەڵ ڕاستی ئاشنابە
لە کۆمەڵ جێی بڕوابە!

هەر کەس کاری کەوتە لات
بە پێی هێزو دەسەڵات

بە جێ بێنە پێویستی
لە لای خوا خۆشەویستی

کێ خاوەن هەستی پاکە،
خۆی هۆگر کا بۆ چاکە!

هەموو ئامۆژگاریی پیر،
بۆ تۆیە ئەی لاوی ژیر

با گەلت سەر فراز بێ
جێگای هیواو نیاز بێ!!

با ڕزگاربین

با بۆی دەرچین، با ڕزگاربین
بۆچی لە ژیان بێزار بین

ژینی وا پڕ تاڵی و تاسە
دوور لە شادی یەك هەناسە

ئێمەش مرۆڤین دەزانین
پێویستی خۆشی ژیانین

تاکەی وەها چارە ڕەش بین
لە شادی و خۆشی بێ بەش بین

وا چاکە دەستی یەك بگرین
ڕێگای زۆر دوور و سەخت ببڕین

بڕۆین بڕۆین تا دەتوانین
بەرەو ئاسۆی گەش بڕوانین

ڕێگە زۆر پڕ ترس و لەرزە
چیای هیوا لوتکەی بەرزە ! !

بەڵام لەوێ کە سەرکەوتین
خاوەنی ماف ودەسکەوتین

دەچین بۆ جیهانی تازە
جێی هیواو خواست و نیازە

ئەوەی لەوێ بەهرەوەر بێ
دەشێ لە ژین بەختەوەر بێ

دوور لە بەدکاری و ئاژاوە
هەموو مافێك پارێز راوە!

لە وێ تێکۆشان و خەبات
دەتبا لە بۆ ڕێگای نەجات

نە شەڕو شۆڕ، نە خوێن ڕێژی
نە تاونکاری و بەد بێژی

نە خوێن مژین، نە زۆر داری
نە بێ کاریی، نە هەژاری

هەر کەس بۆ خۆی تێ دەکۆشێ
دەخوا، دەخەوێ، دەنۆشێ!

وەیشوومەی خەزان

وەیشوومەی خەزان، باخی شێواندم
گەڵای درەختی هیوای وەراندم!

بە هاری سەوزو سووری زەرد کردم
خونچەی نا کامی بە تاڵان بردم

سروەی بەیانم بووە گەردە لوول
ئادارم گۆڕا، دیسان بە ئەیلوول

کردی بە شێوەن بولبول لە چڵدا
چقڵی ئازاری گوڵی لە دڵدا!

باخەوان کردی بە شین و زاری
قینی خەزانی لە ڕووی دەباری

تف لە ڕەوشتی چەرخی بەد کردار
خۆی کرد بە کوتەك بۆ دەستی زۆردار

خەزانیش دەڕوا بەهار دێتەوە
(گیا لەسەر ڕنجی خۆی دەڕوێتەوە)

خونچە گوڵێك

خونچە گوڵێك، لەسەر چڵێك
گوێی گرت بوو، لە بولبولێك

بولبول بە دڵێكی پڕ لە جۆش
جیهانی كردبوو فەرامۆش

وەستا بوو بەرامبەر بە گوڵ
فرمێسكی دەڕژاند زۆر بە كوڵ

دەی خوێند هەردەم بە ئاوازێك
بۆی ئاشكرا دەكرد ڕازێك !

خونچەی دڵ تەنگ بێ بەزەیی
لە نهێنی بولبول گەیی

پەردەی لە ڕووی لا كردەوە،
لەسەر خۆ لێوی كردەوە !

گوتی: بولبول هەر زەكاری
لێت بۆتە خوو شین و زاری

هەردەم لەسەر لقی چڵی
هەر ڕۆژ بەرامبەر بە گوڵی

فرمێسکی خوێنین دەرێژی

گۆرانی خۆش خۆش دەبێژی

هەر بۆ ئەوەی بەد کەی نێوم

لێوت بخەیتە سەر لێوم

زۆر خۆت دەکەی ماندوو وشەقی

چقڵێک لە ژێر پێت دەچەقی

من تا ئێستا پارێزراوم ،

چقڵی خۆمە دەوری داوم!

نە تۆ نە باخەوانی پیر

نا توانن بم کەن دەست گیر!!

خونچەی باخی کوردەواریم

بەراتی مژدەی ڕزگاریم!!

خانمی مەی گێڕ

١٩٨٢-١٩٨١

خانمی مەی گێڕ وەرە بۆم تێکەوە
ڕێگە دوور و زۆر بە ترسە پێم کەوە

پەستم و کەو توومەتە ناو چاڵی غەم
بگرە دەستم زویر مەبە لێم تاکو هەم

زۆر پەرێشانم بە دەست ئەم چەرخەوە
بەختی بەد ڕەفتار بەسە وەر چەرخەوە

تۆ کە دەم بینی بە بێ هێزو زەبوون
سیس و ژاکاو کەوتمە نا گۆمی خوون

وا بەزامی خۆمەوە دەتلێمەوە،
بێ کەس و ئاوارەمە دەخولێمەوە

گوم بووە لێم ڕێگەیی ڕاستی نەجات
کێ دەزانێ چارەنووس بۆ کێم دەبات

ئاشنایێک بێتە ڕێ نیشاندەرم
پێم بڵێ ڕاستی پەنا بۆ کوێ بەرم؟

چاکە خۆم ئامادە کەم بۆ بەرگری
دوژمنم لاسارە دەست هەڵناگری

ڕیزی خۆم ڕێك خەم بە زانست و بە هۆش
هێزی خۆم یەك خەم وەكو هەنگ بێمە جۆش

تا بەیەك هێرش لە مەیدانی نەبەرد
دوژمنم پەرت كەم ببێتە تۆزو گەرد

خانمی مەی گێڕ بە جامی ڕووكە من
تا نە شێواوم و وزەم پێ ماوە من

هەر كەسێك بەردێك بهاوێژێتە من
پێی دەبەستم دەستی زوو دەبڕم لەبن

دەی كەمە پەند تا ببینن دوژمنان
من كە كوورەی ئاگرێكم بێ ئەمان

دێمە مەیدانی شەڕی مان ونەمان
تا بە جارێك تارو مار كەم دوژمنان

چۆن ببینم نیشتمانی بەش بەشم
بویتە مۆلگەی دوژمن و من بێ بەشم

دەبمە نا پالم وەیان بۆمبای ئەتۆم
تا بسووتێنم ئەوانەی دژ بە خۆم

ئەو دەمە دەرمان دەبن زام وبرین
سەر لە نو دەست پێ دەكا دووبارە ژین

خاك و مەرزم لەو پەڕی تا ئەو پەڕی
نا یەڵم دوژمن بە ناویا تێ پەڕی

دەستی دەبڕم قاچی دەشکێنم بە بەرد
چۆن دەبێ لێم بۆ گەکا پاوانی هەرد

سەر لەنوێ بۆی دێمەوە کۆڕی خەبات
سەد بەڵێن بێ کۆڵ نەدەریم تا مەمات

گشت برینی کۆن و تازەم هاتە سوو
بۆ پزیشکێ بێ بکا دەرمانی زوو

خانمی مەی گێڕ بە جامێ ڕوو کە من
تا نەشێواوم، وزەم پێ ماوە من

گەر چی پێویستم هەیە بۆ سانەوە
خۆشترە بمرم بە دەردو ژانەوە

خۆشترە بمرم لە کۆڕی جەنگەوە،
نەك ژیانێك پڕ لە عارو نەنگەوە

گیان بەخت کردن لە ڕێگای نیشتمان
بۆ هەمیشە زۆر پیرۆزە کۆڵ نەدان

دوژمنت گەر هەست بکا هێزت هەیە
ئەو حسابت بۆ دەکا ڕێزت هەیە

دێمە مەیدان بۆ فیداکاری و نەبەرد
تا لە دوژمن تەنگ بکەم ڕێی دەشت و هەرد

شاری مێرووی لێ ببێتە قەیسەری
ناهێڵم گیانی بە هیچ لا دەر پەڕی

گەر ئەمن زوو نەی کوژم ئەو دەم کوژی
خوا موعین بێ نایەڵم چیتر بژی

ئەو کەسەی من بۆی دەگریەم ڕۆژ و شەو
وا حەرامم کرد لە خۆم خۆراك و خەو!!

ئەو چەکی هەڵگرتووە دێت دەم کوژی
پێم دەڵێ تۆ زۆر بڵێی نابێ بژی!

ئەی برای کورد بەسیە تاکەی بیر کەوە
خۆت لە زەڵکاوی نەزانی دەرکەوە!!

(خانمی مەی گێڕ بەجامێ پڕ لەمەی
ئارەزوومەندم فەرامۆشم نەکەی!!)

هەر ئەوەی گیانی لە ڕێگا بەخت دەکەی
ڕێی بە ترس و لەرزی وا بۆ تەخت دەکەی

ئەو هەلی بۆ هەڵکەوێ دەتکا بە قووت
کاتێ زانیت کەوتیە ناو زاری حووت!!

سوود نابەخشێ پەشیمان بوونەوە
ماوە نامێنێ لە بۆ دەرچوونەوە !

من بە پێویستی دەزانم ڕۆژ و شەو
هەر بە چاکە ڕێنماییت بۆ بکەم

بەرگری کردن لە کاری بەد ڕەوشت
ئەرکی سەر شانە لەسەر وردو درشت

تا لە خاك ومەرزی خۆم نەی نێمە دەر
دەستی لێ هەڵناگرم خاکی بەسەر

دەیکەمە پەند بۆ هەموو دەس درێژەکان
چی دیکە ژێر پێی نەخەن مافی گەلان

ڕێی نەجات دەگرم لە دوژمن ڕا نەکا
تا قیامەت فیتنەیەك بەر پا نەکا

بۆ ڕەزامەندی خوداو پێغەمبەران،
زۆر پیرۆزە بەرگری دەست درێژ کەران!

بەم گوتە بڕوا مەکە حەق ژێر کەوێ
هەر درۆیە ! نابێ نا حەق سەرکەوێ

(خانمی مەی گێڕ وەرە واهات بەیان
تێکە جامێك لا بەرێ گشت دەردو ژان !)

نا گەیە ئامانج بە دانیشتن برا،
(لیس للانسان الا ما سعی)

بەرهەمی ڕەنج و فیداکاری و خەبات
سەر بڵندی و بەختیاریت دەست دەخات

من لە لایەن خۆم لەگەڵ داگیر کەران
دژ دەوەستم تاکو ماوم بێ وچان

کورد لە کوردستان بمێنێ یەك نەفەر
نابێ داگیر کەر بکا گەشت و گوزەر

کورد هەیە! کورد خوا موعین بێ هەر دەژی
نایەڵێ قەت خەونی دوژمن بێتە دی

جارەها دوژمن کە سەریان دا لە بەرد
هاتنە کوردستان و بوونە تۆزو گەرد!

هەروەکو جارانی پێشوو و زێدە تر،
نەوت وپووشە دوژمنم خۆم دەبمە گڕ

ئاگری تێ بەر دەدەم نە کوژێتەوە،
وا بسووتێ تا ئەبەد نەکوژێتەوە

بۆ قەل و داڵ چۆن دەبێ لانەی هەڵۆ
چۆن بکا ڕێوی لە جێی شێر هات و چۆ؟

خانمی مەی گێڕ لە دوژمن دڵ پڕم،
تاکو ماوم دەستی لێ هەڵناگرم!

تێکە بۆ من لەو مەیەی دوو بارەیە
تا بجەنگم شەرتی هەر ئەم جارەیە

چۆڵ بکەم مەیدان و دوژمن سەرکەوێ
زۆر بە زەحمەت جارێکی تر دەرکەوێ

وەك هەڵۆ چەنگی لە خاکم گیر بکا
زۆر بە ئاسانی منیش دەستگیر بکا

هەر کەوا بێ ئەرکی سەر شانی تووە
گیان فیداکەی ئەی برا هەر چەند زووە

تار ومار کەین دوژمنان پەرت وبڵاو
با زەوی دێم کەین لە خوێنی وان بەراو

بەرگری کردن لە کاری بەد ڕەوشت
ئەرکی سەر شانە لە بۆ وردو درشت

زۆری وا هەن ئێستێکە هەرگیز نەبوون
هاتنە نێو مەیدانی زانست و فنوون

ئێستە ئەندامن لە ڕیزی دەوڵەتان،
خاوەنی هێزو سوپا و فەرمانڕەوان!!

نێو چاوانی من بە تەنیا مۆر کرا
شەقڵی ژێر دەستیم لە چوار لا لێدرا

ئاشناییێکم نی یە لەم عالەمە
چونکە خۆم بڕوام بە بوونی خۆم کەمە

ڕوو لە هەر ڕێگا دەکەم بەستراوە لێم
سەر بە هەر کوێ دادەکەم نا پرسی کێم؟

(خانمی مەی گێڕ خەم و دەردو کەسەر
دەوریان داوم بە زەحمەت بچمە دەر)

گورگی بەد ڕەفتارە دوژمن برسی یە،
مەڕ شوانی گەر نەبوو ترسی نی یە!

خۆی دەزانێ بوونی من بۆ مافی ئەو
ترسناکە ڕۆژی گەر هەستم لە خەو

بۆ قەل و داڵ چۆن دەبێ لانەی هەڵۆ
چۆن بکا ڕێوی لە جێی شێر هاتو چۆ؟

تێگەیشتم ئێستە هوشیارم ئەمن
وای بە چی دەردێك گرفتارم ئەمن

دژ بە یەکتر بوونمان چۆن فێر ئەکەن
یەك نە ناسین بۆیە چاومان کوێر دەکەن

زۆر لە مێژە موبتەلام بەم دەردەوە
وەك لە خەو هەستام و چاوم كردەوە

تێگەیشتم من هەڵەم زۆر كردووە !
بۆچی بۆپارە برای خۆم كوشتووە ؟

یەك لە وانەی وا پەشیمان بوونەوە
ئێستە بۆ ڕیزی شەرەف هاتوونەوە

گوێ گرە چیت بۆ دەبێژی ئەی برا
دەستی یەك بگرین هەموومان وەك برا

ئەو برایەی هەر لە ڕێ ی سەربەستی من
خۆی بەخت كرد چۆن نە بزوێ هەستی من ؟

خانمی مەی گێڕ خەم و دەردو كەسەر
دەوریان داوم بە زەحمەت بچمە دەر

زوو بە زوو جامێ لە مەی ڕەنگ ئەرخەوان
با بنۆشم هەست دەكەم ئێستا ژیان

شەرمەزارم ڕووم نی یە سەر هەڵبڕم
ئێستە خۆم ناسی لە دوژمن دڵ پڕم

گەر فیداكاری نەكەم بۆ نیشتمان
لێم حەرام بێ ئەی برای كوردم ژیان !!

بۆ چڵەی خوا لێخۆشبوو
هونەرمەند تایەر تۆفیق

١٩٨٧/١١/٢٠

ئەمڕۆ ڕۆژێکە کەوا تێپەڕ دەبێ ڕۆژی چلەی
چونکە هەر لەم ڕۆژەدا وەستا لە لێدان ئەو دڵەی
ئەو دڵە پڕ سۆز و پڕ جۆش و چریکەی بولبولەی
نیشتمان بوو خواستی ئەو خستبوویە شوێنی ئەو گوڵەی
نامرێ دەنگی دەمێنێ تایەری خۆش خوانی من

ژین و مەرگ حاجی دەڵێت وێنەی هەتاوو سایەیە
ئەو کەسەی خووی چاکی کردە پیشە بۆی سەرمایەیە
خۆشەویستی کۆمەڵ هەردەم لە بەرزی پایەیە
کردەوەی چاکی پەسندە جێی ڕەزای ئەو خوایەیە
نامرێ دەنگی دەمێنێ تایەری خۆش خوانی من

ئەو کەسە زانایە گەر ڕۆژانی ژین بایی نەبێ
تووشی بێ ڕێزی و هەڵە و شێوان و سەودایی نەبێ
گەر لەماوەی ژینیا چەند پێش کەوێ بایی نەبێ
زۆر دەبێ ئاگای لە خۆی بێ تووشی ڕیسوایی نەبێ
نامرێ دەنگی دەمێنێ تایەری خۆش خوانی من

زۆر هەژاری چەشت لە ژین دا ماوەییێکیش ڕای بوارد
مل کەچی بۆ کەس نەکرد تا ڕۆژێ هات گیانی سپارد
یارمەتی داوا نەکرد و خواستی بۆلای کەس نەنارد
خۆی لەبۆ خۆی هان دەدا بۆ پیاوەتی خۆی هەڵبژارد
نامرێ دەنگی دەمێنێ تایەری خۆش خوانی من

کۆڕی شینی بۆ دەگێڕێت هەر کەسێ کۆڵی نەدا
هەر کەسێکی تاکو مردن قەت لە ڕێ ی ڕاست لای نەدا
هەر کەسێك وابوو لە ماوەی ژینیا خۆی بانەدا
ئافەرین بۆ ئەو کەسە بۆ دەست بڕین خۆی هەڵ نەدا
نامرێ دەنگی دەمینێ تایەری خۆش خوانی من

سەد درودو سەد سەڵاوم بێ لە گیانی پاکی تۆ
دەستەیێ گوڵ پێشکەشی سەر گۆڕەکە و سەر خاکی تۆ
ئافەرین سەد ئافەرین بۆ هەست و نەستی چاکی تۆ
خوایە ڕەحمەت ڕێژی کا سەرگۆڕی باوك و دایکی تۆ
نامرێ دەنگی دەمینێ تایەری خۆش خوانی من

زوڵفی پەخشان کرد

زوڵفی پەخشان کرد لە ڕووی دولبەر چ داوی نایەوە
لەم هەرێمە هەر دڵێك ئاوارە بوو پێچایەوە !

ئەی دڵی زارو نەخۆش سەد ئافەرین بۆ چاوەکەی
وەك مەسیحا مردووێکی گیان بەبەر هێنایەوە !

چەند سولەیمان هاتن و فەرمان ڕەوا بوون سەرەدەمێ
ڕۆژگار ئەو سەرگوزشتەی یەك بە یەك گێڕایەوە

دژ مەوەستە هەرچی ڕووداوێك زەمان هێنایە پێش
گەر مەبەستت بەرژەوەندی گشتە بێتە کایەوە

کافری دڵ ڕەق هەژارێکی وەها چی کرد بوو،
بۆچی کوشتت وا بەزاری چەندی لێت پاڕایەوە

چەندەها گرتیانە بەر ڕێگا بەرەو ئاوی حەیات
نەی گەیشتێ کەس هەتا ئێستا کە پێی نەخورایەوە

دەستی پێ کرد نم نمەی بارانی ڕەحمەت دای ڕژاند
هەرچی تاوانێکی ئادەم کردبووی شۆرایەوە !

ئەم چیهرە گوڵە

ئەم چیهرە گوڵە سەروە قەدەی لالە جەمالە
چاو بازە کەمەر مامزە شیرین خەت و خاڵە

زولفی شەوە، مەستی خەوە، لەنجەی کەوە یارم
چاو ئەختەرە(١)، ڕووی بەدرە، برۆی عەینی هیلالە

بۆ غارەتی سەر چین و خەتا کافی یە قوربان
جەیشی سەری زولفی لەگەڵ ئەم عەسکەری خاڵە

باوەڕ بکە هەرچەند بگرییم من لە فیراقت
خوێنێ جگەرم جاری یە هەر شەو لە مەجالە

سۆزیدە(٢) نەبێ قەلبێ لە ناو ئاگری عەشقا
ئەم جیسمە لە ڕوح خالی یە وەك شووشە بەتاڵە

خوێن ڕێژە برۆت شێوەی جەللادی یە چاوت
حاشا چ دەکەی تیری موژەت شاهیدی حاڵە!

مەنعی مەکە(عەونی) کە دەمێك بێتە حزوورت
پەروانەیی ڕووی تۆیە کە موشتاقی ویساڵە!

(١) ئەختەر: ئەستێرە (٢) سۆزیدە: سوتاو

ئەی کچی کورد

ئەی کچی کورد ڕووت بە وێنەی گوڵ گەشە
شۆخ و شەنگ باڵات کە سەروی سەرکەشە

هەڵگرە ڕوو بەند و پێچەت بۆ چی یە؟
تۆ کە ڕوو سووری پەچە بۆ ڕووی ڕەشە!

گەر بپۆشی بەرگی ڕەش شایستە بۆت
چونکە شین وماتەمین بۆ تۆ بەشە!

ڕاستی فەرموو هێمنی شاعیر دەڵێ:
ئەوگەلەی حاشا دەکەن بوونی و هەشە!

من لە بێ دادی پەنا بۆ کوێ بەرم؟
ڕووم نی یە لای کەس بڵێم چارەم ڕەشە

ئەم جیهانەی پڕ لە شادی و خۆشی یە
کوردی گەر لێ لابەرێ کێ بێ بەشە ؟!

کونجی بەندیخانەو سێدارەکان،
هەر بە باڵای کورد بڕاوە ئەم بەشە!

تا زووە خوایە هەڵی کەی بای شەماڵ
سیس و ژاکاوین لە دەستی با ڕەشە!

بە هیوای هاتنت

بە هیوای هاتنت شەوتا بەیانی
بە چاوی مەستی تۆ چاوم لە ڕێ یە!

چی یە جاری گوزەر فەرمووی بە لامان
نیشانەی گەورەیی و کاری بە جێ یە!

سەبا ئیمشۆکە مژدەی خۆشی هێنا
گوتی: ئامادە بە دولبەر لە ڕێ یە!

کەسێك پرسی لە لەیلا خۆت دەزانی
کە مەجنوون وێڵ و سەرگەردانی کێ یە؟

یەکەم سەر مەشقی دەرسی عەشقە فەرمووی
لە پۆلێکا هەزار مەجنوونی لێ یە!

لە بێستوون یادگاری دەستی فەرهاد،
نیگاری(١) شیرنە ئێستا لەوێ یە!

ئەگەر دەستم لە گەردەن تەوقی مل بێ
کەمەندی زولفی ئەم شۆخەم لە پێ یە!

وەکو (عەونی) منیش بۆ فەرشی ژێر پێت
سەرم دانا، سەری دانا لە ڕێ یە!!

(١) نیگار: لێرەدا بە مانای نەخش، شکل، وێنە دێت.

یاری من

یاری من سەرو قەدە، ڕووی گوڵە، لێو قرمزی یە
چاوی بازە، لەنجە کەوە، ڕەوت و ڕەوی مامزی یە

سەیری ئەم دیمەنە شیرینە سەرو گەردەن ومل
تاسی زێڕی لەسەرە دوگمە و دەرزی لە زی یە

بازنی زیوو مەچەك دەستی سپی مووسایە
کێوی توورە بەدەنم بەردی سووتاو رزی یە

خوا بیپارێزی لەدەستی دزو بەدکارو حەسوود
ئەژدهای گەنجینەیی حوسنی دوو ماری کەزی یە

چەمەن ئارابوو بە خەندەی گوڵ و ئاوازی هوزار
پەست وخەمبارە بنەوشە بەشلی ئەو سەری کزی یە

لەو دەمە تۆ بە چەمەن دا گوزەرت کردو گوڵیش
ڕەنگی گۆڕاوە لە بازاڕ برەوی دا بەزی یە

وەکو بەختی منە چاوت لە خەوایە شەوو ڕۆژ،
چەندە ئازاری بە من داوە خەوی لێم دزی یە!

بەهرەوەر نابێ کەسێك کاری هونەر کاری نەبێ
بێتە مەیدانێ گرەو چەند بەزی یە(١) هەربەزی یە(٢)

(عەونی) بێچارە لە دووری تۆ کە ئارامی نی یە،
لەو دەمە تۆ بەسەفەر چووی دڵ و جەرگی تەزی یە!

(١) بەزی: ڕای کرد (٢) بەزی: دۆڕاندی

هات فەسڵی گوڵان (*)

هات فەسڵی گوڵان، بولبولی دێوانە لە کوێ یە؟
شەو ڕۆیی ئەدی عاشقی پەروانە لە کوێ یە؟

تەفرەم مەدە بەم سەروە کە وێنەی قەدی تۆیە
سەرو سەمەن و لە نجەیی جانانە لە کوێ یە؟

مەستم بە هەوای عەنبەری دوو زوڵفی سیاهت
بۆیی سەمەن و سونبول و ڕەیحانە لە کوێ یە؟

دەنگی دەف و ئاوازی نەی و زەمزەمەی ساقی
موتیرب بە فیدات بم ڕەهی مەیخانە لە کوێ یە؟

فەرموی بە تەبەسوم وەرە وا جەژنی ویصاڵە
بێ تەوفی حەرەم جەژنەیی قەربانە لە کوێ یە؟(١)
تێنووم بە لەبی کەوسەرو ساقی کەرەمت بێ

غەمزەو نیگەهـ و بادەو پەیمانە لە کوێ یە؟(٢)
وای فەرموو گوڵم (عەونی) زەدەی دەستی نیگارە(٣)
ئەم دەنگ و سەدای ناڵەو گریانە لە کوێ یە؟!

(*) ئەم هۆنراوەیە لە لایەن چەندین هونەرمەندی رەسەنی کۆیە ئاوازی بۆ دانراوە و گوتراوە.

(١) تەوفی حەرەم: تەوافی کابە لە کاتی حەج کردندا.

(٢) پەیمانە: پەرداخی شەراب، پێک

(٣) زەدە: شکست.

سەرو لافی قەدی تۆی

سەروو لافی قەدی تۆی کەوتە سەری
ڕاستی قەدی چەماوە قوڕ بەسەری

خونچە تەنگی دەمی تۆی دیت گریا
زوو بەزوو تیری حەسەد جەرگی بڕی

گوڵ کە زانی بە گوڵی ڕووت ناگا
چوو بە دەم باوە یەخەی دا دەدڕی

شۆڕشی چاوی گەلاوێژی تووە،
مشتەری کەوتە سەما ڕەنگی پەڕی

تۆزی ڕێ مژدەیی شادی پێ یە وا
من لە ئێوارەوە چاوم دەفڕی

قەت هیوای چاکە لە ڕوو ڕەش ناکەم
بێوەژن شادە کەوا قەڵ دەفڕی

(عەونی) سڵ نابێ لە بەد گۆیی ڕەقیب
لێ گەڕێ لەم دەرە با سەگ بوەڕی

خەوم دی

له كێ پرسم بلێم دوێ شەو خەوم دی
چی یه واتای له خەو ماهی نەوم دی؟

كه من دیتم به وێنەی یەك شەوی بوو
بەڵام تاكو بەیانی پرتەوم دی!

لەسەر ئاوێكی ڕوون بووم دەم ڕووانی
به وێنەی زێڕو زیو زیخ و چەوم دی

لەوێ نێچیر گرێ داوی تەنی بوو
له نێزیك داوەكه پۆڵ پۆڵ كەوم دی

لەناكاو هاته خوار هەڵ نیشت هەڵۆیێ
كه دانەو داوی لوول دا خۆم ئەوم دی

فڕی ڕۆیشت به تاقی ئاسمانا
كه داوی خسته دەریا وەك شەوم دی

كه ئارام بوو نەما هەورە تریشقە،
نەما بوون داو ودانه هەر كەوم دی!!

تکا کارم لە تۆ

تکا کارم لە تۆ مەی گێڕ نەکەی شادیم بەبەر بادەی
خەمی ئێستا و لەمەو پێشم دەبێ ئیمشۆکە بەر بادەی

کە من دڵخوازی بادەو ئارەزووی ئاوازی شمشاڵم
پیاڵەی پڕ لەمەی هێنا گوتم: بۆچی لەنەی نادەی

دەمێکە دوور لە بەزمی ئێوە، گیرۆدەی خەم و دەردم
فەرامۆشی دەکەم گشتی، ئەگەر پەردە لە ڕووت لادەی

منم تەنیا لە کۆڕی بادە نۆشان ئاشنای ساقی
کە چی تۆ هەروەکو بێگانە ئاسا ڕوو بە من نادەی

دەمێکە ئارەزووی ماچێکی لێوی تۆم لە دڵ دایە
چ خۆشە من بڵێم زووکە بفەرمووی تۆش بڵێی: هادەی

کە پەنجەی زیوی کردە شانە، زوڵفی لوولی دابێنێ
شنەی با دڵ دەبزوێنێ ئەگەر زوڵفت بە بەر بادەی

ئەمن مەیخانەوو ساقی، بە شێخ و خانەقا نادەم
گوتی(عەونی) هەتا ماوی نەکەی لەم ڕێگە قەت لادەی

قوربان وەرە

قوربان وەرە ئەم جەژنە قوربانە ئەگەر چی
ئەم زەحمەت و ئازارو جەفادانە لەسەر چی

گەر دەم کوژی بەم چاوە بلێ فورسەتە ئیمڕۆ
نەک ڕۆژی لە پەنهانەوە خوێنم بەهەدەر چی(١)

ڕەنگین کە بە خوێنم وەرە دەی پەنجەیی ئاڵت
شایستە لە جەژنا بتەوێ گەر بەسەفەر چی

دوو زولفی سیاهت کە لە ڕووت هاتە تەماشا
نێزیکە فەڕەنگ بێتۆ لەبۆ کەشفی قەمەر چی!

ئاهی منی دێوانە لەگەڵ بولبولی شەیدا،
پڕ سۆزە ئەگەر بێ لە موناجاتی سەحەر چی

مەقسەد نی یە گەر کوشتنی من بۆچی لە دوولا
سەف بەستەو ئامادەیە ئیعلانی بەشەڕ چی

تەرکی نەزەری بادەی مەستانە کە (عەونی)
دووچاری دەبێ چاهی زەلالەت بەنەزەر چی! (٢)

(١) خوێنم بەهەدەر چی: خوێنم بڕژی
(٢) چاه: بیر، چاڵ

پەری پەیکەر جوان

پەری پەیکەر جوانی خونچە زاری
نیگار شۆخ و شەنگی چاو خوماری

بە ڕووگوڵ، غونچە دەم، سینە وەکو باخ
بەباڵا سەروە، مەم سێو و هەناری

لە کاتی پێکەنین و زەردە خەندە،
دڕ و یاقووت و مرواری دەباری

دەزانی دڵ کە پێکاوی بژانگە
بفەرموو خۆت بکە دەرمانی جاری

بە تاتا پەرچەمی هاتۆتە سەر ڕوو
بەبای دا عەنبەری سارا بە باری

ئەوە جەژنە هەموو کەس شادمانە،
منیش ئاوارەم و دوورم لە یاری

بەهارە چۆپی یە ئاهەنگ و بەزمە
دە نەی ژەن لێ دە ئاوازی قەتاری

وەرە مەی گێڕ بە چاوی مەست وکاڵت
ئەتۆش من مەست و بێ هۆش کە بە جاری

وەکو (عەونی) بە چەشنی ئاسکی کێوی
کە بەستراوم بە سام و تای سواری

خوماری چاو خومارێک

خوماری چاو خومارێکم هەزاران وا خوماریتی(١)
ئەسیری زولفی یارێکم هەموو عالەم شکاریتی (٢)

وەکو لەیلا بەسەد نازو نەزاکەت عەقڵی لێ ساندم
دڵم دایم وەکو مەجنوون لە عەشقا بێ قەراریتی

لە ئیقلیمی مەلاحەت چونکە بێ هاوتایە ئەو شۆخە(٣)
دەبینی چەند شەهەنشا وا موتیعی ڕاگوزاریتی
دەزانم دەم کوژی چاوی، تەنافی زولفی داو داوی
بڕۆی قەوس و موژەی پەیکانی عوشاقی هەژاریتی

بە غەمزەی چاوەکەی عەقڵ و دڵ و دینم بە غارەت چو
خودا چی بوو کە وا ئیمڕۆ هەموو کەس ئینتیزاریتی

گوڵی ڕوخسارە، خونچەی لێوە، عەرعەر قەددی شۆخیتی
گەهێ بولبول، گەهێ قومری، گەهێ دڵ وا هوزاریتی

شکۆفەی خونچەیی لێوی لە باخا وا دەمی داوە
ئەمە بۆی عەترە (عەونی) خەندەیێکی لێوو زاریتی

(١) خومار: سەرخۆش
(٢) شکار: ڕاو (٣) مەلاحەت، ملاحە: جوانی
(٤) پەیکان: نووکە تیر (٥) شکوفە: غونچە.

دڵم تاکەی دەڕەنجێنی

١٩٨٦/١٢/٧

نیگاری بێ وەفا و دڵ ڕەق، دڵم تاکەی دەڕەنجێنی،
کەمن دێم بۆ تەماشا ئەو دەمە زوڵفت دەشوێنی!

بەقەندم گوت: کە بازاڕت شکا ئەمڕۆ لەبی یارم
بە نیوە پێکە نینێکی بە بار شەککەر دەبارێنی

بە جوانی ڕەنگ و ڕووی خونچە دڵی تەنگ بوو وەکو لێوی
هوزاریش وای دەزانی زویر بووە فرمێسکی دەڕژێنی

ئەمن ئاوی حەیاتم بۆ چی یە تازە لە بی یارم
بە ماچێکی ژیانێکی دووبارەم بۆ دەرەخسێنی!

دەمێکە چاوەڕێتم بای شەماڵ ڕابێرە ئەمشۆکە،
بە شادی دڵنیام دەنگێکی خۆش هەستم دەبزوێنی

لە لایەن یاری شیرین نامەیەك هات بۆمی نووسی بوو
بەڵێنێکی کە داوتە بەر لە ئێستا تۆ بە نەشکێنی

دە مەی گێڕ تێکە جامێ هێندە مەستم کە کەبێ هۆشم
هەتا دولبەر بە ناز دێتە سەرینم تا هەڵم سێنی!

گەزندەم بوو لە دڵداری

١٠ شوباتی ١٩٨٩

گەزندەم بوو لە دڵداری بەگەنجی دڵ دەڕەنجێنێ
نەکا ڕۆژێ لە نا کاو کارەساتێکی بخوڵقێنێ

کە پیر بووم من گوتم: زۆر خۆشە ڕزگار بوون لە دڵداری
کە چی من ئەم دەزانی داری ووشك زووتر گڕ ئەستێنێ!

لە سۆزی ئاگری دڵ زامی ناسۆری دەروون گیانە
وەرە سەرچاوەکەی چاوم بە گەرمی خوێن دەپڕژێنێ

بە تینە ئاگری دڵ باوەشێنی پەرچەمی هەڵکرد
مەزە بۆ چاوەکەی مەستی کەبابێکی دەبرژێنێ
سروشت گەر هەرکەسێکی گرتە باوەش هەر بەڕێکەوتی
نەزان هێند بەرزە کا جۆرێ هەزار زانا دەتاسێنێ

دەبێ ساوا بەجۆرێ فێر بکەی ساوا نەبێ کارت
لە هەڵوەستی بەبێ وەستان لە دوژمن تۆڵە بستێنێ

گەلێ گەر چێژی ئازادی بکا هەڵمەت دەبا ڕۆژێ
وەها دەیگرتە باوەش تەختی زۆر داران دەلەرزێنێ

دڵ لە من تۆراوە

دڵ لە من تۆراوە دیسان هەم دەمی یاری دەوێ
ئارەزووی گەشت و گوزارە باخ و گوڵزاری دەوێ

بولبول ئاسا وا خەریکی ئاشیان هەڵ بەستنە
خونچەییێکی ناسکی وێنەی دەمی یاری دەوێ!

پەرچەمی چین چین بەڕیز هێنایە دەوری ڕوومەتی
گەنجی ڕوخساری هەمیشە جووتێ پاسداری دەوێ!

فرمێسکی تاڵی

١٩٨٦/١٢/٢٤

لەو ڕۆژە خۆشم ویستی

هەروەك بت دەم پەرستی

ڕووگە و ئارامگەی گیانم بووی

هۆی خۆش بەختی و ژیانم بووی

بەرو بوومی ڕەنج کێشانم،

لە ئەنجامی کۆڵ نەدانم!!

چەند ئاوارە و دەر بەدەر بم،

دوو چاری ڕەنج و کەسەر بم!

بیر و هۆشم هەر لای تۆیە

وەك چۆلەکەی دەستە مۆیە

هاتمە شوێنت زۆر لێت گەڕام

لە زۆر ڕێگا کەوتم گلام!

خۆشەویستیت سروشتی یە،

لە ڕێگای تاڵیم چەشتی یە.

کە خۆت لەمن دوور خستەوە،

بە ئەڤین دڵمت بەستەوە!

کە ڕۆیشتی بە جێت هێشتم،

فرمێسکی تاڵیت پێ ڕێشتم

ئێستاش ئەی گیانی شیرینم

بۆچی هەر لە خەو بت بینم؟

گەر بێتە یادت لەو ساوە،

منداڵ بووم بەڵێنم داوە!

گیان بەخت کەم لە پێناوت

بگەیتە خواستی تەواوت

ئەوسا دەتوانم بت بینم

لە ڕووی تۆ چاوم هەڵێنم!

خۆزگە

١٩٨٩/١/٢٥

خۆزگە وەك خۆم دەم ویست وا بام
لەگەڵ شیعر ئاشنا بام!

شۆخی و جوانی تۆم نووسیبا،
لە چاوی بەد نە ترسا بام!

بەختەوەر بووم بم توانیا یە،
چەند دەفتەرم بنووسیایە

ئەگەر زۆریش نەبا کەمێك
جوانی تۆم باس بکردایە

گشت توانا و بیرو هەستم
بمخستایە دەست مەبەستم

هەر کەس وێنەی تۆی بینیبا
لە ناو ئاوێنەی هەڵبەستم!

سەر سام دەما وەك گێژ ولاڵ
دەی کرد سەد ئەندێشە و خەیاڵ

یەزدان ئاوا نەی داوتە کەس
بە ژن، بالا، شۆخی، دەلال

پێویست وایە بیپارێزم،
توند توند بیگرمە ئامێزم

لەگەڵ بەدبین و بەد کاران
بەکار بێنم کینە و هێزم!

گیان بەخت کەم هەموو کاتێ
دەستی بەدکاری نە گاتێ

بۆ گەیشتن بەم هیوایە
دەچمە ڕێی هات و نەهاتێ

ئەمجا یاری خۆشەویستم
لە ڕێی دڵداریت ناوەستم

گیان بەخت کەم لە پێناوت
تا پێك دێت هەموو مەبەستم

شۆخی نازەنین

ڕۆژگارێکە شۆخی نازەنین
بە لەنجەولار و عیشوە و پێکەنین

هەروا خەریکە بە نازی چاوی
ڕۆژێك بم گری بم خاتە داوی

بێ مەرج و بەڵێن ببەستی دەستم
دوور بم لە ڕاستی هەست ومەبەستم

هەروا کوێرانە بکەومە شوێنی
چی بکا بەر نەدەم دەست لە داوێنی!

ئەو چی پێ خۆش بێت منیش هەروا بم
با لەناو کۆمەڵ سووك و ڕیسوا بم

خەیاڵی خاوە من بەرزە لا نەم
پارێزراوی ئەو تیر و تا نەم!

من گشت مەبەست وهیوا و ئاواتم
شادی و رزگاری گەلە و وڵاتم

یەکە هەنگاوی ڕێ ی ڕزگاریمە،
هیوای سەر بەرزیی و بەختیاریمە !!

بۆ خۆم بۆ گەلی زۆر لێ کراوم
بۆ نیشتمانی بەش بەش کراوم

سەردەمێ منیش فەرمان ڕەوا بووم
خاوەن بارەگاو هێزو سووپا بووم

فەرامۆشم کرد لە ڕووی نەزانی
یادی ڕۆژانی میدیاو ساسانی

فەرمان ڕەواییم بوو بە ژێر دەستی
شادی و خۆش بەختیم گۆڕا بە پەستی

ئێستا دوچاری شوورەیی و نەنگم
لە هەموو لاوە مەحکووم بە مەرگم

ئەی کیژە جوانی کوردی ئاوارە
بەدەنگی بەرز بڵێ هاوارە!

تۆش گیان فیدابە هەروەکو کاکت
بۆ پارێزگاری وڵات وخاکت

بە کۆمەڵ لاوان بەند کە لە داوت
سەردا نەوێنن بۆ سیحری چاوت

یەکەم مەشقت بێ خۆ بەخت کاری
گیان فیداکاری هەتا ڕزگاری

نابێ ڕاوەستین لە هەڵمەت بردن
بۆ پاك كردنەوەی وڵات لە دوژمن

تا هینانە دی مافێكی ڕەوا
دابمەزرێنی سوپا و بارەگا

عیشوەو نەزاكەت چەكی شۆڕش بێ
هاندانت هەروا لە بۆ هێرش بێ

دڵت بە شادی و خۆشی گەل شاد بێ
جەژنت ڕۆژێك بێ گەلت ئازاد بێ

بەڵێن بێ ئەوسا هەرتۆم خۆش دەوێ
هاوڕێی خەباتم تا مردن دەوێ

فریشتەی جوانی

فریشتەی جوانی، شۆخی پەری ڕوو
داد لە دڵداری، وای لە دەستی تو

نێچیرت کردم بەنیگای چاوت
خستمتە بەندی پەرچەمی خاوت

خۆ ڕزگاربوونم یەکجار مەحاڵە
گەیشتن بە تۆ خەون خەیاڵە

تۆ کە هەمیشە بە شادمانی
لە پلەی بەرزی و شۆخی و جوانی

دەڵێی پەروەردەی بە هەشتی خوایی
لە بەرز فڕین لاف و دارایی

منیش کۆست کەوتووی چاڵی خەمباری
لەو پەڕی ڕووتی ولاتی و هەژاری

ئای لە دڵداریی دەردی گرانە
تایبەتی بۆ من کە بێ دەرمانە

ئاسمان وڕێسمان لە من ڕووی داوە
گەیشتن بە تۆ خەیاڵی خاوە !!

مەی گێڕ

مەی گێڕ بە چاوی مەست و شەڕ فرۆش
لە کۆڕی بەزمت نەم کەی فەرامۆش

دەمێکە پەستی دەستی ڕۆژگارم،
مات و سەر سامی چەرخی بەد کارم!

دەمەوێ ساتێ دوور بم لە پەستی
کاتێ ڕابوێرم بە شادی و مەستی

هێندەش مەست نەبم کە پێی سەرخۆش بم
نەک بۆ کەسێکی دی شەڕ فرۆش بم!!

بنۆشم جامی مەی ڕەنگ ئەرخەوان
ئاشنا دەبین بە یەک بێ گومان

گۆرانی بێژی بە ئاوازی چەنگ،
مەی گێڕ ببەخشێ پیاڵەی گوڵ ڕەنگ!

ئەم بە ئاوازی نەواو قەتار،
ئەو بە نازکی و بەلەنجەو بە لار!

ئەم بە قژی زەرد بە چاوی کەژاڵ
ئەو بە سۆزی نەی بە دەنگی شمشاڵ

گاهـ بۆ تەماشا، دەمێ گوێ دێر بم
دەمەوێ ژیان لەگەڵ تۆ فێر بم

تۆ بە پێکەنین بە غەمزەو و بە ناز
منیش بە هیواو ئاوات و نیاز!!

ئەمە سەرەتایساڵی تازەیە،
خۆشی من و تۆ، بێ ئەندازەیە!

شیعری وەسف

ئەی گوڵ(*)

ئەی گوڵ لەسەر چڵانت

بویین بەپاسەوانت،

لە ترسی بولبولانت

بۆ تۆ ئەی گوڵ، گوڵی سوورم

لە تۆدوورم من مەلوول

ئێستا لە تافی جوانی

قیبلە گای دڵدارانی

منیش دەڵێم گۆرانی

بۆ تۆ ئەی گوڵ، گوڵی سوورم

لە تۆ دوورم من مەلوول

نا مەوێ ژینی پەستی

دەکەومە بیرو هەستی

دەینم مژدەی سەربەستی

بۆتۆ ئەی گوڵ گوڵی سوورم

لەتۆ دوورم من مەلوول

شەوو ڕۆژ بیرو خەیاڵم،

دڵداری لێوی ئاڵم،

گوێ بگرە ناڵە ناڵم!

بۆ تۆ ئەی گوڵ گوڵی سوورم

لە تۆ دوورم من مەلوول

بەهیوای بەختیاری

چووم لە پێناو دڵداری

گوێ بگرە شین و زاری

بۆ تۆ ئەی گوڵ،گوڵی سوورم

لە تۆ دوورم من مەلول

(*) ئەم هۆنراوەیەش لە پەنجاکانی سەدەی رابردوو بە دەنگی هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق گوتراوە.

وەك هوزارێك

وەك هوزارێك لە گوڵزارێك
لانەم هەڵبەست لەسەر دارێك

بەرامبەر بە گوڵ هەمیشە
ناڵینم کرد بووە پیشە

لە ئێوارە تا بەیانی
من کرد بووم پاسەوانی

چریکە و ئاوازی خۆشم
ناڵەی دڵی پڕ لە جۆشم

چیمەن پڕ بوو بوو لە شادی
نەم بوو هیچ ترسی بێ دادی

هیوام ژیانی بێ ژان بوو
ستەم کاریم لاگران بوو

هەموو ئاوات و مەبەستم
لەگەڵ خونچەی خۆشەویستم

کۆڕێ ببەستین دوو بە دوو
پێی بڵێم تاکەی من و توو؟

داخ لە دڵ و ڕەنجەڕۆ بین
جێگای ڕەخنە و پەند وپۆ بین

خونچە گریا یەخەی دڕاند

دڵۆپێك فرمێسكی ڕژاند

گوتی: من جوانیی ڕوخسارم

بویتە هۆی دەردو ئازارم

دڵنیا نیم لە هیچ كاتێ

دەستی باخەوان نەم گاتێ

بێ بە زەیی بێت بم چنێ

ڕیشەی ژینم هەڵ بكەنێ

بم با لە بازاڕ بە هەرزان

بم فرۆشێ بە نا كەسان!!

دەم ژاكێنن هەڵ دەوەرم

لە ژێر پێیان دا دەمرم!!

بولبول(١)

وەرە ئەی بولبولەکەی خۆش خوانم،
هۆگری خونچە گوڵی باخانم!

باخەوان دەنگی نی یە نیوە شەوە
دەرفەتە تاکو بەیانی مەخەوە!

بەر لەوەی خونچە کەوا پێ بکەنێ
باخەوان هەستێ لە خەو گوڵ بچنێ!

چڵ بە چڵ شوێن گوڵی هیوا بکەوە
بۆی خەریك بە پەلەکە دوا مەکەوە
هیچ گومانم نی یە هەر دەست دەکەوێ
کۆڵ نەدانی گەرەکە ڕەنجی دەوێ

هەر گەلێ درێژە بدات گەر بە خەبات
بانگی ئازادی لە بۆ دێت بە خەڵات

ئەم بەراتەی کە بە خوێن دەست دەکەوێ
نرخی بۆدابنێ ژێر پێ نەکەوێ

بەرهەمی ڕەنجە برا بەختەوەری
داری ئازادی بە خوێن بەر دەگری!

وەرە ئەی بولبولەکەی دەنگ خۆشم
مژدە بێ لێت کە منیش دڵ خۆشم

من و تۆ و گوڵەکە یەک دەگرین
لێک جیا نابینەوە تا دەمرین

تۆ بخوێنە لە لق و پۆپی چڵان،
دەنگی ئازادی بکەینە بە گوڵان!

هێرشی هێزی شکا شۆڕی خەزان
چاوەڕێ بن هەڵی کا بادی خەزان

گوڵ بە ڕوو سووری بە ناز پێ بکەنێ
بەرگی بێ شەرمی لەبەر دا بکەنێ

دۆستی ئێوەش کە بەڵێن دا پێتان
هەموو ڕوو داوێ بنووسێ بۆتان!

(١) ئەم هۆنراوەیە لە گۆڤاری (کاروان)ی ژمارە ٢١ی مانگی حوزەیرانی ساڵی ١٩٨٤ دا بڵاو کراوەتەوە.

کەو

ئەی کەوی ڕەوت جوان

ئەی دەنگ خۆشی ناو مەلان

دەنووك سوور گەردن نەخشاو

نە کەوی یە ناو بەندو داو

لەم سەر بەرد بۆ ئەو سەر بەرد

هەڵدەفڕی بێ ئەرك و دەرد!

لە نسێ و لە نزاران،

لە هەردەو کۆهساران!

لە دەشت وکێو و گەلی

ئەتو جوانترین مەلی

هۆگری دەنگی خۆشم،

پەندێکت پێ دەفرۆشم!

واز بێنە لە دانەو داو،

ڕاو کەرێک دەتکا بە ڕاو!

کە ڕووداوی ڕۆژگار

بۆ کەس نایەتە ژمار

هەر چەند بۆخۆشت کەوی

شوێن دەنگی کەو نەکەوی

بۆت دەخوێنێ بە گەرمی

بانگت دەکا بە نەرمی!

بۆ ئەوەی بتخاتە داو،

باڵ شکاوو سەر بڕاو!

نەورۆزی ساڵی تازە

نەورۆزی ساڵی تازە جەژنی بەهارە ئیمڕۆ
دەنگی بلوێر لە دێیە یان نەی لە شارە ئیمڕۆ

خونچە لە باخی شادی لێوی بە پێکەنینە،
بۆیە لەسەر چڵانی شینی هوزارە ئیمڕۆ

مەی گێڕ بە چاوی مەستی لە کۆڕی بەزمی یاران
موفتی سەما دەکێشێ واعیز خومارە ئیمڕۆ

زولفی لە ڕووی کە شێواند، کزەی وەزانی شە و بۆ
میسکی خوتەن بە تا تاڵ، عەنبەر بە بارە ئیمڕۆ

لەم دەشت و مێرغوزارە، لەو باخ و جۆیە بارە
قومری بە شین و زاری، شایی چنارە ئیمڕۆ

پۆل پۆلی کیژ و لاوە، لەو دەشتە تێکەڵاوە
هەر زەرد و سەوز وئاڵە بو سەو کەنارە ئیمڕۆ

دڵدار ویاری دولبەر، ڕاز و نیاز و ئاوات
هەر یێکەدوو لە سێیە، هەر سێ لە چوارە ئیمڕۆ

ئاسکی ئەم هەرێمە، ماڵی یە دەستە مۆیە
شەهێنی ڕاوە یاخۆ بازی شکارە ئیمڕۆ!

(عەونی) بە یادی جاران، لە کۆڕی بەزمی یاران
لە ڕیزی مەی گوساران، تەنیا دیارە ئیمڕۆ!!

وەرزی بەهار

ئارایشی خۆی داوە چەمەن وەرزی بەهارە
بووکی گوڵە ئامادەیە، دامادی(١) هوزارە

بنوارە کە وێنەی هونەری دەستی سروشتە
ئەم دەشت و کەژە گوڵ گوڵ و ڕەنگین و نیگارە

بەیبوون و بنەوشە بە جیا سونبول و سووسن
وەک پەرچەمی یارە بەرەزا وا لە نەزارە

شەونم مەیە، نێرگز قەدەحە، لالە سوراحی
دارو دەوەن و دەشت و چیا مەست و خومارە

گۆرانی یە، ئاهەنگە، چ بەزمێکە لە گوڵزار
قومری بە نەواو(٢) ناڵەیە چۆپی لە چنارە

ئاهیستە(٣) نەسیم دێت و دەبزوێنێ گەڵای دار
شا باشی دەکا گەوهەرو مرواری بە بارە

لوو لوو دەڕژێنیٚ لە دەر و پشتی بنەوشە،

بەخشندەیە گوڵ یەعنی کە دڵسۆزی هەژارە!

مەی گێڕ چ دەبیٚ ئیمشۆ ئەگەر کۆڕیٚ ببەستین

لەم باخە کە وەك جەننەتە جێی مەسکەنی یارە

ئەم شارە کچی حۆری یە کوڕیان هەموو غیلمان

سەیری کە هەمووی شادو گەش و خەندە لە زارە

دوور بی لە بەڵا و ئافەتی ناوەختی زەمانە

ئەم خاك و گەلی کوردە نەیاری بە هەزارە

ساقی قەدەحی مەست و خومارم کە هەمیشە،

دووربم لە خەم و جەورو جەفا و دەردو پەژارە

(١) داماد: زاوا (٢) نەوا: ناڵە، ئاواز

(٣) ئاهیستە: لەسەرە خۆ

ڤینۆس

ڤینۆس وێنەی خۆی کێشا بە جوانی
تەنیا ناوی خۆی نا بوو (خوای جوانی)

ڕۆژێك بە ڕێك کەوت لە ڕێگوزاری
چاوی هەڵ ئەنگوت لە نەو نیگاری

هێزی پێی نەما هەنگاو هەڵێنی
ویستی ڕوو بە ڕوو خۆی بۆ بنوێنی

ئەو ساکە وەستا بەرامبەر بە تۆ
تۆقی بەندەیی تۆی خستە ئەستۆ

سەری دانەواند وەك سەرۆی سەرکەش
ڕووی سووری زەرد بوو وەك سێوی دڵ ڕەش

لە شۆخی و شەنگی تۆ شەرمەزار بوو
لە بڕیاری خۆی گەلێ بێزار بوو

گوتی: کیژۆڵە پەپوولەی بێ گەرد
بژی بە شادی بێ ئازار و دەرد

بە وێنەی خونچە دەمت کردەوە،
گرەوی جوانیت لە من بردەوە!

بەلقیس و جولێت، شیرین و لەیلا
بۆ کەنیزەییت هاتنە بەر دەرگا

سوێند بە یەزدان و زەند و ئاوێستا
نەم دیوە جوانێك وەك تۆ تا ئێستا

منیش بەم هەموو عیشوە و نازەوە
بەم هەموو نازی بێ ئەندازەوە !!

نەم توانی پیرێك بەند کەم لە داوم
مل کەچ بوەستێ بۆ سیحری چاوم

هەر چەند جوانترین کیژی فەڕەنگی
کە هاو تات نی یە لە شۆخ و شەنگی

تۆ وەك من نەکەی لە ڕووی نەزانی
خۆت بە پێشەوای جوانان بزانی

ئەتۆش بەرامبەر نازداری کوردان
دەبیە گولاڵەی مانگی جۆزەردان

گەر گەشتێ بکەی لە کوردستانا
بەناو گوڵزار و باخ و بۆستانا !

پۆل پۆل دەبینی کیژی شۆخ و شەنگ
بێ لاف و گەزاف، بێ هەست و بێ دەنگ

هەر کامێ یەك لەوان ناسکتر لە گوڵ
پەرچەم سوسن و ئەگریجە سونبول

ئەوان جوانترین کیژی جیهانن
بێ کل و کلدان، میکیاج نازانن

گفتو گۆ شیرین، پاك خوو و ڕەوشتن
نموونەی جوانی دەستی سروشتن

نازدار و دولبەر هەم دڵ شکێنن
باجی تەماشا لە چاو دەستێنن!

بەڵام داخەکەم چەرخی بەد پیشە
ڕەشپۆشی بۆ وان کردۆتە پیشە

زیزن لە داخی مەرگی ئازیزان
زستان و بەهار، هاوین، پایزان!

لە هەر چوار وەرزا دیلی بێ دادین،
بێ بەش لە خۆشی و شادی و ئازادین!!

خەباتی گەلان

ڤیەتنام

کۆیە ١٢/٤/١٩٦٩

سڵاوی زۆر و چەپکێك گوڵی سوور
دەنێرم لە بۆ خۆر هەڵاتی دوور

سڵاو لە ڤیەتنام مەکۆی دلێران
لانەی نەبەردان، مەڵبەندی شێران

سڵاو لە ڤیەتکۆنگ لەڕێی ئازادی
دەجەنگن لە گەڵ هێزی بێ دادی

سڵاو بۆ گەلی ڤیەتنامی مەزن
ئازاو نەبەردن هەرگیز نابەزن

هەر چەند زۆریشە ژمارەی دوژمن
فڕۆکەو تانك و ئاگر و ئاسن

بەڵام کار ناکا لە بیرو ئایین
دا نا چڵەکێنێ دڵی پۆڵایین

سوپای داگیر کەر لە ڕێی بێدادی
ناوەستێ لە ڕووی هێزی ئازادی

گەلێ ئاشنای چین و شورەوی
ئازادی خوازی هەموو ڕووی زەوی

هەمووپشتگیری گەلی ڤیەتنامن

لە قارەمانی ڤیەتکۆنگ سەر سامن

ئیمپریالیزمی خاوەنی دۆلار

هەر دەتوێتەوە وەکو بەفری پار!

ژیان دوا ڕۆژی خۆشی بۆ گەلە

حوکمی سروشتە پێی ناوێ پەلە

شەمال زوو بە زوو وەك پەیکی ڕەوان

برۆ بە پەلە بەبێ پشوودان

بەرەوڤیتنامی بە خوێن سوور کراو

بەرەو ڤیەتنامی گڕ تێ بەر دراو

ئەوسا گەیشتی بە بێ ترس و لەرز

بچووە بارەگای ڤیەتکۆنگی نەبەز

بڵێ: ئەرکی ڕێگای دوورم کێشاوە

سڵاوی گەلی کوردم هێناوە !!

بۆ ئەو لاوانەی کە چەك لە شانن

گیان بەخت کەری ڕێگای نیشتمانن

تا بە خوێنی گەش سوور نەبێ وڵات

هەرگیز ئەو گەلە ناگا بە ئاوات

مژدە بێ بڵێ زۆری نەماوە

زۆردار لە دەنگی گەلان ترساوە

چڵی زەیتوون و کۆتری بیکاسۆ

مژدەیی ئاشتی دەگەینن بە تۆ

نامەیەك

بۆ برا فیدایییەکانی فەلەستین*

کۆیە ١٩٦٩/٢/٢٤

سڵاوی ئێمەی ئازاو و کۆڵ نەدەر
پێشمەرگەی کوردین لە مەیدانی شەڕ

سڵاوی ئێمەی بازوو پۆڵایین
خەباتمان لەلا بووە بە ئایین

سڵاوی ئێمەی مەردو بە هەڵمەت
بە هێرش دوژمن دەکەین لەت و پەت

سەد هەزار سڵاو لە نزیك و دوور
پێشکەش بە گیانی فیدایی جەسوور

سڵاوی ئێمەی برای کوردتان
هەست دەکەین هەموو زام و دەردتان

سڵاوی ئێمەی لە کوردستانا،
لە بەرزترین لووتکەی کێوانا

بۆ برای فیدایی لە فەڵەستینا
لە گەڵ خەباتی سەختی خوێنینا!

لە دەردو زاریی ئێوە بێزارین
دژی ئیستیعمار، دژی زۆر دارین

ژێر دەستی پیشەی بێ دەسەڵاتە
ئازادی بەرهەم ڕەنج و خەباتە !

لە سەرکەوتنتان شادو دڵخۆشین
کە نسکۆ بێنن زۆر بە پەرۆشین!

خوا لەگەڵ حەقە و ئێوەش حەقدارن
چەوسێنراوەی دەستی زۆر دارن

دەر بەدەر، هەژار، برا کوژراون
خاك داگیر کراو، گیرۆدەی داون

بەڵام لەو ڕۆژەی شۆڕش دەگێڕن
خاکی وڵاتتان بە خوێن دە دێرن!

بە هەڵمەت بردن وەك شێری شەرزە
دوژمن لە ترسان کەوتۆتە لەرزە

هەر گەلێك لە ڕێی ماف بەدەست هێنان
نە ترسێ لە مەرگ لە کۆت و زیندان

ئەم گەلە دەژی نامرێ ناوی
وەر دەگرێتەوە مافی خوراوی

لا پەڕەی مێژووی نزیك و دووری
بنووسێتەوە بە خوێنی سووری

بە لێ ئەو گەلە شیاوی ژینە،
خەباتی سەختی هەمووی خوێنینە

ئەگەر دەستم بێ برای فیدایی
بەڵێن بێ بەبێ فەرق و جودایی

وەك برای دڵسۆز من دێم بۆ یاریت
خوێنم دەڕژێنم لە ڕێی ڕزگاریت

دەبم بە هاوڕێی سەختی خەباتت
تا دەگاتە جێ هەموو ئاواتت

ئەم ئاواتەی تۆ کە ئازادی یە
وەك تۆ بۆ منیش مایەی شادی یە

وای پیشان داوە مێژووی ڕابوردوو
ڕژاو تێکەڵ بوو، خوێنی من و توو

خۆ شەڕی سەلیب هەر لەبەر چاوە
لە زۆر جێ ئێستاش ئاساری ماوە

کوردم من نەوەی سەلاحەددینم
برای بە وەفای عەهدی دێرینم!

برای فیدایی نەك هەر من تەنیا
بۆت بە پەرۆشم وەك باوك و برا

هەموو ئازادی خوازانی جیهان
پشتیوانی تۆن وەك من بێ گومان

برای فیدایی قۆڵ تێك هەڵكێشین
تا ڕیشەی دوژمن لە بن دەركێشین

دەست لە ناو دەست كەین پشت بە خوا بەستین
هەردوو عەودالی شوێن یەك مەبەستین!

من بۆ كوردستان، تۆ بۆ فەلەستین
تا ڕزگار دەبن هیچ ڕا نەوەستین

تۆ بۆ من برای منیش براتم،
بۆیە ڕزگاریت بۆتە ئاواتم!

هیوای ڕزگاری گشت فەلەستینە،
لە دەست سەهیۆنی پیسی لە عینە!

مژدە بێ مژدە مژدەی سەركەوتن
نزیكە ڕۆژی دوژمن دەر كردن

ئەمجا پێكەوە لە قودسی پیرۆز،
بە یەكتر دەڵێین جەژنمان پیرۆز!!

* ئەم هۆنراوەیە لە گۆڤاری هەولێر ژمارە ٢، ٣ ساڵی یەك حوزەیران/ تەمووز ١٩٧٠

فەلەستین

١٩٨٦/١٢/٤

وەرن ئەی شۆڕشگێڕانی فەلەستین،
لە پێناو چارەنووس کۆڕێ ببەستین

هەموو داگیر کەرانی ئێمە یەك سەر
بە زەحمەت ببتە چوار ملیۆن بە دەفتەر

نفووسی گشت عەرەب بکرێت ژمارە
سەدو پەنجاو دوو ملیۆن دیارە

لە بیست دەوڵەت زیاتر خۆ دەزانن
هەموو خاوەن سوپا و هێزو کیانن

لە وانە کامی دۆستی زایۆنیزمە،
لەناو بۆتەی عەرەب کەم نرخ و نزمە!

ئەوانە ڕوو ڕەش و بەدکار و گێژن
لە جیاتی یارمەتی خوێنم دەڕێژن!

ئەگەر داگیر کەران چەند خوێن بڕێژن
سزای بەدکاریی خۆیان هەر دەچێژن

لە زۆر خاکی عەرەب نزیك وەیادوور
تە ماشا چۆن بە خوێنی من کرا سوور

چ هێزێك ناتوانێ بم شكێنێ،
له ڕاست دوژمن به چۆكم دابهێنێ!

ئەوەندە خوێن دەڕێژم بێتە لافاو
كە دوژمن وەك پەلاش بێنێتە سەر ئاو

سەر و ماڵ و ژن و منداڵی ساوا
بە گڵپەی ئاگری دوژمن سوتاوا

دروشمێکم هەیە من كۆڵ نەدانە
هەتا سەرکەوتنم هەربێ وچانە

خودا یاربێ بە یاریدەی برایان
بە سەرکەوتن دەبێ جەنگ بێتە پایان

دەبێ ئاڵای فەلەستین هەڵ شەكا بێ
بە خوێن ئازادی تێ دا نووسرابێ

ریکاردۆسێكی تر هێرش بهێنێ
سەلاحەددینێ ماوە بێ شكێنێ!

تێبینی:

(١) ئەم هۆنراوەیە بە زمانی تێكۆشەرێكی فەلەستینی گوتراوە.

(٢) ڕیكاردۆس لە شەڕی خاچ پەرستەكان سەركردەی سوپای فەڕەنگەكان بوو.

چیرۆکە شیعر

سەرگوزشتەی مام ڕێوی و ورچ

ساڵ کۆی پایز لە ئاخە لێوە
هەڵی کرد سەرماو بەفرو کڕێوە

مام ڕێوی خۆی و لەگەڵ سێ بێچوو
دەگەڕا شوێنێك دابین بکا زوو

کە لە زستاندا لێی دڵنیا بن
دوور لە ئاژاوەو دەردو بەڵا بن

بەرەنگاریان بوو ورچێکی سەر چل
ئەویش لەگەڵیا سێ بێچووی سەر زل

ڕێوی لێی پرسی ئەی گەورەی زانا
خاوەن دەسەڵات هێزو توانا

من وا خەریکم بۆ ئەم زستانە
شوێنێك پەیدا کەم بیکەم بە لانە

ئەی ئێوە بەڕێز لەگەڵ بێچووەکان
لە چی دەگەڕێن وێڵ و سەرگەردان

ڕووی کردە ڕێوی ورچی هیچ نەزان
گوتی: وا منیش لە ترسی زستان

ئاوارە بووم لەم دەشت و چۆڵە
وا دەپشکنم ئەم هەردەو دۆڵە !

شوێنێك پەیدا کەم تێی دا ستار بین
لە سەرماو سۆڵەی زستان ڕزگاربین

مام ڕێوی پێی گوت: بەڵەد نیی لێرە
تۆ ئەم خزمەتە بەمن بسپێرە ! !

من زۆر شارەزام لە کێو و مەرزە
ئەشکەوتێك هەیە لەم شاخە بەرزە

هەردووك وەك برا بۆ ئەم زستانە
بچین دروست کەین ئارامگەو لانە !

پەیمان ببەستین هەروەك یەك خێزان
پێکەوە بژین تا دوایی زستان ! !

ئەتۆ بگەڕێ لە ڕاوو شکار،
من لە ماڵ دەبم بۆ خزمەت گوزار!

ماوەی چەند ڕۆژێك وایان بەسەر برد
تا ڕۆژێك سەرماو تۆفان هەڵی کرد

ورچە ئەو ڕۆژە هەر چەند خەریك بوو
بۆ ماڵ گەڕاوە چی دەستگیر نە بوو!

شەو گار درێژ بوو هەر نەبڕایەوە
بە زگی برسی سەریان نایەوە

دیسان بەیانی بۆڕاوو شکار
ورچە کەوتە ڕێ بە دڵێکی خەمبار

ئەمجا مام ڕێوی لەگەڵ بە چکەکان
پیلانی ڕێکخست دژی ورچەکان

کردیان بە گاڵە ها بردی بردی
بە چکە ورچێکیان برد بۆ پشت گردی

بە بێ ڕاوەستان ورگیان هەڵدڕاند
بە هەر سێ و چوار گۆشتە کەیان خوارد

ورچە ئێوارە لە ڕاو گەڕاوە،
دیتی مام ڕێوی لە ڕێ وەستاوە

دڵی خورپەی کرد پرسی ها خێرە
وا بە خەمباری وەستاوی لێرە!

مام ڕێوی گوتی: جەرگم بڕاوە
لە بێچوەکانمان یەکێک خوراوە

ورچە لێی پرسی لەوانەی تووە
مام ڕێوی گوتی: لەبیرم چووە!

فەرقیان ناکەم هی کامە مانە !

بەڵام وا دیار بوو سەر زلە کانە

گەڕانەوە ماڵ بە دڵی خەمگین

ئەو شەوە کردیان بە گریان وشین

چەند ڕۆژ تێپەڕی لەم فەند و فێڵە

دیسان هەڵیکرد سەرماو ڕەهێڵە !

ڕێوی ئەمجارەش وەك جاری پێشوو

شانۆ گەریەکەی هێنایەوە ڕوو! !

بەهار دیاری دا بە سەرچوو زستان

دیسان مام ڕێوی لەگەڵ بێچوەکان

لەسەر زلەکان هەر یەکێك مابوو

ئەستێرەی ژینی ئەویش ئاوابوو

ڕێوی شاردی یەوە گشت بە چکەکانی

لە شوێنێکی وا هیچ کەس نەزانی

ئەمجا گەڕاوە سەر ڕێگای پێشوو،

بە هەمان گەزو و کێش و تەرازوو

ورچە لیٚ پرسی هی کا مە مانە؟

مام ڕێوی گوتی: سەر زلەکانە!

لە ڕاستی بۆ خۆت زۆر زۆر دلٚ پیسی

بۆیە هەموو جار وام لیٚ دەپرسی

هی تۆ یان هی خۆم بیٚ درۆ کردن
ڕۆژێك لە ڕۆژان فەرقم نەکردن

بەلاٚم لەگەلٚ هی وەك تۆبرایەتی
سەر دەکێشێتە دوژمنایەتی

ئەوا ڕۆیشتم وازت لیٚ دێنم
بەلٚێن بیٚ ئیتر قەت نەت دوێنم!!

ڕێوی و دەهۆڵ

لە نزیک گوندێک شایی و لۆغان بوو
پیاوێک کە پیشەی دەهۆڵ لێدان بوو

بە خۆشی و شادی وبەزم و گۆرانی
شایی دەگێڕا شەو تا بەیانی

شایی تەواو بوو وەک هەموو جارێک
دەهۆڵی خستە ژێر لقی دارێک

ڕۆژێک مام ڕێوی بە شادی و دەماخ
لە گەشت دەگەڕا ، لە بێستان و باخ

ڕۆیشت گەیشتە دارستانی چڕ
دەنگێکی گەورەی هاتە گوێ لە پڕ

ڕێوی وای زانی پیلان و داوە !
تایبەت بۆ کەوڵی ڕێوی کراوە

لە ترسان خێرا کەوتە ڕاکردن،
تا گیان ڕزگار کا لەدەستی مردن

ڕای کرد ماندوو بوو هەڵوێستێکی کرد
ئاورێکی داوە سەری بڵند کرد

هیچ کەسی نەدیت کە بێ بە شوێنی
فێڵبازە ڕێوی کەوتە تێ بینی !!

دەمێك پشووی دا تا حەسایەوە،
لەو ڕێگەی هاتبوو ڕاست گەڕایەوە

چوو بۆ شوێنی دەنگ هێندەی نە کێشا
شتێك سەرنجی ڕێوی ڕاکێشا

گوتی: بە دیمەن گەورەو مەزنە
لە ڕواڵەت دا پێستی بزنە !!

یا خود قاورمەی خاوەن بێستانە
حەشاری داوە لەم دارستانە !!

هەڵمەتی بۆ برد قۆڵی هەڵماڵی
دۆڵ دڕا دیتی ناو زگی خاڵی

کە ئەمەی بینی ڕێوی حەپەسا،
گوتی: من تازە بووم بە مامۆستا !!

پەیکەری گەورە، بۆش و بەتاڵە
مەسەلەی کوردە چەند هەزار ساڵە

سەرگوزشتەی ورچ و مەیموون

کۆیە 1871

لە ڕابوردوو دا وەها ڕووی داوە
ئەم بە سەرهاتە وا باس کراوە

لە وڵاتێکی خۆش ئاو و هەوا
ڕەگەزی مەیموون بە خۆشی دەژیا

وڵاتێکی خۆش فێنک بە میوە
وێنەی بە هەشت بوو لە هەموو شێوە

کانی و سەرچاوەی هەمووی لا لەزار
وەرزی پاییزی خۆشتر لە بەهار

خاکی خۆیان بوو زۆر ئاشکرا بوو
پشت بە پشت لە کۆن بۆیان جێما بوو

لە سنووری وان هێندێك بەرەو خوار
وڵاتێك هەبوو وشك و گەرمە سار

ناوی ئەو شوێنە ورچ ئاوا بوو،
وڵاتێکی زۆر وشك و گەرما بوو

ڕۆژێك لە ڕۆژان ورچێك لە برسان
سنوور بە زیی کرد هات بۆ دارستان

هاته ناو خاکی خۆشی بۆ زینە
کە وەك بەهەشتی خولدی بەرینە

ورچی چاو برسی وتی: ئەم خاکە،
بۆ مەیموون ناشێ، بۆ ئێمە چاکە

زۆری خوارد میوە و بەری دارانی
تێر بوو گەڕاوە بۆ لای خوێشانی

گوتیان: لە کوێ بووی بێ باس و خەبەر
ئێمە لێت گەڕاین هەموو دەشت و دەر

گوتی: بەڕاستی ئیمڕۆ لە گەشت بووم
نەك لەسەر زەوی لە ناو بە هەشت بووم

ڕێکەوت هەڵەم کرد لێرە بەم لاوە
داری میوەیە و سەرچاوەی ئاوە!

وڵاتێکی خۆشی، زۆر سازگارە،
چوار وەرزی ساڵی هەموو بەهارە

ڕەگەزی مەیموون دەژی لەم دەشتە،
ئەو دەشتەی وەکو باخی بە هەشتە

ئێمەش لەم دێمە و لەم گەرمە سارە
هیچ لێ نە هاتووین، برسی و ئاوارە

مەیموون بچووك و بیٚ دەسەلاتن!

لەو پەڕی شادی و خۆشی و ئاواتن

ئێمەش بە دیمەن گەورەو بە کارین

کە چی هەمیشە برسی و هەژارین

پێویستە هەموو هێرشێك بەرین

چ مەیموون هەیە لە ناوی بەرین

بیکەین بە خاك و ولاتی خۆمان

مادام بە هێزین، دەگونجیٚ بۆمان

پۆلٚ پۆلٚ دەهاتن، بوو بە جەماوەر

گوتیان: ئەتۆمان وا کرد بە ڕابەر

هەرچی تۆ بلٚیٚی زۆر زۆر بە جیٚ یە

هەر ئەمر بکە، سەرمان لە ڕیٚ یە!

گوتی: پێویستە هەر بە (شەبەی خوون)[1]

قەلا چۆ بکەین ڕەگەزی مەیموون!!

لە شکر کەوتە ڕیٚ هات بۆ دارستان

ئابلووقەیان دا دەمی بەر بەیان

بوو بە شەڕو شۆڕ هاوار و کوشتار

لە مەیموون کوژراو گەیشتە هەزار

پەڕاگەندە بوون، پەرت و ئاوارە
هەندێك زامدار و هەندێك بێ چارە

کوڕ لەگەڵ باوك، برا لەگەڵ برا
منداڵ ودایك لەیەك دابڕا

بە شەپرزەیی و سەر لێ شێواوی،
بە ماڵ وێران بوون بە لێ قەوماوی

بە شادی و خۆشی ورچی بەد کردار
بوون بە خاوەنی باخ و مێرغوزار!!

دانای نا تەوان تەوانا دەبێ
تەوانای نەزان، نا تەوان دەبێ

پاش ئەم ڕووداوە و ئەو بەسەر هاتە
مەیموون کەوتنە خۆ بە ماتە ماتە

بۆ پیلان دانان بۆ ڕاوو تەگبیر
بۆ ڕێك و پێکی هاتن بۆلای پیر

سەرۆکی مەیموون کەم هێز و پیر بوو
بەڵام زۆر زانا و دوور بین و ژیر بوو

گوتی: برادەران! ئێوە :گوێ بگرن
نرخی گرانە پەندم لێ بکڕن!

لێم دەن بە لیس و بە بەرد و بەدار
خوێن لە سەرو گوێم بچۆڕێتە خوار

دەست وپێم بشکێ، پشتم زامدار بێ
نا بێ هیچ کامتان بۆم خەفەتبار بێ

ئەمجا تکایە بەبێ گیر و دار
بم بەن فڕێم دەن لە نزیکی شار

گەورە لە پێناو گەلی هەژاری
خۆی بەخت نەکا نابێ ڕزگاری

چوار ڕۆژ پاش ئێستا بەڵێن بێ بۆتان
بگەڕێنەوە وڵاتی خۆتان!!

هەرچی پێی گوتن چۆن بڕیار درا
فەرمانی سەرۆك جێ بە جێ کرا!

کاتی خۆر کەوتن گزنگی هەتاو
ورچێکی پیرە دەهات بۆ سەر ئاو

مەیموونێکی دیت سەرو ودەست شکاو
هاواری دەکرد برا کەس نەماو

ورچە ئەمەی دیت گەڕاوە بۆ شار
ئەوەی دیت بووی گوتی بە سەردار

سەردار ئەمری کرد ورچێك دەست و برد
بە ڕاکردن چوو مەیموونی هاورد

ڕووی کردە مەیموون ورچ بە وردی
پرسی پێم بڵێ: کێ وای لێ کردی؟

مەیموون گوتی پێی: گەورەی گەورانم
بە جێم هێناوە ئەرکی سەر شانم

لەڕێی ئێوەدا وا دەر بەدەر بووم
تووشی کڵۆڵی و ڕەنج و کەسەر بووم

ورچ پێی گوت: مەگەر کارێك رووی داوە
بۆم بگێڕەوە لە سەرە تاوە،

گوتی: گەورەی خۆم لێت ناشارمەوە
ئەوەی کە دیومە،بۆت دەگێڕمەوە

لە پاش ئەو شەوە کە ئێوەی بەکار
هێرشتان هێنا بوون بە گەورەی شار

مەیموون کەوتوونە خۆ کۆ کردنەوە،
بۆ هەڵمەت هێنان، تۆڵە سەندنەوە

سوپایان زۆر تر لە بیست هەزارە
دوو شەوی ماوەی هێرش بڕیارە

هاتم بە ئێوە بڵێم کارەسات
وەکو دم بینی وەهام بەسەر هات

وتیان سیخوڕە ئەم پیرە بۆزە
دژی نەتەوەو ڕەگەزو هۆزە !!

پیرە ورچ دەمێك کەوتە بیر کردن
سەری هەڵبڕی بۆ تەگبیر کردن!

گوتی: سەر لەشکر بانگ کەن بە پەلە
تاکو لەدەستمان نەچووە ئەم هەلە!

دەبێ هەر ئیمشەو هێرشێك بەرین
تا کیان لێ ببڕین لە ناویان بەرین

دەنگ درا لە شار، بڕیار وەها بوو
لەشکر بە ڕێ بێ کە خۆر ئاوا بوو

بە مەیموونی گوت: تۆش بەزانایی
لە گەڵمان وەرە بۆ شارەزایی

هەر چەند زامدار و کەم هێزو پیری
بەڵام بە وەفاو و دڵسۆز و ژیری

ئەمرەکەم ورچێك بتکاتە سەر شان
لە پێشەوە بی بۆ ڕێ نیشاندان

مەیموون لە وەڵام گوتی: (بەجێ یە
بۆ خۆشی ئێوە سەرم لە ڕێ یە !)

لە شکر کەوتە ڕێ مەیموون ڕابەر بوو
هەر خۆی دەیزانی، چی لە ژێر سەر بوو

ڕووی کردە چۆڵێك وشك ودێمە کار
شەو تا بەیانی ڕۆیشتن بە غار

پێش خۆر هەڵاتن بەیانی ڕووناك بوو
لەشکر شپرزە و ماندوو وهیلاك بوو

ورچێکی بایی ڕووی کردە مەیموون
کوان لە کوێن تاکو بیان کەین زەبوون؟

مەیموون پێی گوتن: ئەی قوڕتان بەسەر
بۆ مەرگی ئێوە، بووم بە ڕابەر!!

بوەستن هەتا خۆر سەر دەردێنێ
گەرما جۆرێکە دەمان سووتێنێ!

لەگەڵ ئێوەدا هاتم بۆ مردن
بمرم لەڕێگای گەل رزگار کردن

گیان ڕزگار ناکەن لەم دەشت و چۆڵە
کەسێك زۆڵ نەبێ دەستێنێ تۆڵە

پاش ئەوەی مەیموون بێ ترس وەستان
گەڕانەوە ناو شارو دارستان

ئیدی ئەو ڕۆژەی وەکو یادگار
هەموو ساڵ جەژنە بە یادی سەردار!!

(١) شەبەی خوون: هێرش بردنی بەشەو.
(-) لە کەلیلەو دمنەوە بە شیعر کراوە بە کوردی و لە ڕۆژی ١٦/١/١٩٧٠دا تەواو بووە.

پیرێك

پیرێك دەڕۆیشت لە ڕێگوزاریێ
بە رەنگاریی بوون چەند هەرزەکاریێ

پیر تەماشای کرد بەم لاو بەم لاوە
هەڵوێستێکی کرد ماندووی حەساوە

سەری هەڵبڕی بە ڕووی ئاسمان
لەڕووی هاتە خوار فرمێسکی گریان

لاوێك لێی پرسی ئەی پیری زانا
چیت ون کردووە لە ڕووی جیهانا ؟

وا ماندوو و شەکەت بۆی بە پەڕۆشی
ناکرێ چاوی گەر لێ بپۆشی ! !

پیر بە پێکەنین تەماشای کردن
لە بیرم ناچێ تا ڕۆژی مردن

بە نرخترین کاڵا و سەر مایە !
لە کیسم چووە، لە دەستم دایە ! !

یەك (تەندروستی) دووەم (لاوێتی)
ناگەڕێنەوە خۆی بۆ بمرێنی !

ڕۆڵە ئەگەر تۆش نەمری بە لاوی
ڕۆژێك دێت وەك من دەكەونە داوی

بەر لەوەی تەمەن بڕوا بێ هوودە
نرخی بزانی یە کجار بە سوودە

کە دەوری گرتی پیری و نەخۆشی
ڕزگاریت نابێ هەر چەند بکۆشی

چیت بۆ ناکرێ بە خۆزیا و بریا
یاسای سروشتە وەها دا نرا!

ئەگەر زۆر زاناو ژیر و هوشیاری
بگرە گوێ، پەندم بۆ ئامۆژگاری!

خۆش ڕابوێرە ماوەی ژیانت
ڕێزت لێ بگرن هاو نیشتمانت

ئەمە سەر مایەی دین و دنیایە !!
جێی ڕەزا مەندیی خەڵك و خودایە!

مامەی لادێی

ڕۆژێك بەیانی بەر لە خۆر هەڵات
مامە لادێی ڕوو بەرەو شار هات

کەم هێزوو ماندوو کفت و شەکەت بوو
سەرو پیش بە تۆز دڵ پڕ خەفەت بوو

سڵاوی کرد لێم، وەڵام سەد سڵاو
زۆر بەخێر هاتی مامی قەد چەماو

– بۆچ وا پەشێوی چیت لێ قەوماوە
نەژدە لێی دای یان ماڵت سووتاوە؟

– نە نەژدە لێی دام، نە ماڵ سووتاوم
بۆ خزمەت شێخە یەکجار بە تاوم

– مەبەستت کام شێخە؟ (حاجی شێخ بابە)
شێخو مە شایخ عالی جەنابە !!

– بۆچ وا بە پەلە، وا بێ ئارامی؟
– هەر بۆ زیارەت زاتی کیرامی !!

کوڕم نە خۆشە هاتووم بۆ نووشتە
بۆ هەموو دەردێك دەرمانی گشتە !

– دیارە ئەرکی ڕێی دوورت کێشاوە
دیاری و بەراتت بۆ شێخ هێناوە؟

– هەرچی بۆی بەرم بۆ شێخ شایستە
چونکە لەلای خوا زۆر خۆشەویستە

دوعای یەک بە یەک وەک پەنسلینە،
دەرمانی هەموو دەردو برینە!

پێم گوت: مامە گیان توو بەشقی خودا
کەی بۆتە دەرمان کشتەک و دوعا

کوڕەکەت بەرە بۆ نەخۆشخانە،
هەموو پزیشکەو پڕ لە دەرمانە

دوکتۆر ببینی دەردی دەزانی
زوو چاری دەکا زۆر بە ئاسانی

کەی نووشتە و کشتەک دەرمانی دەردە
تاکەی تێ ناگا خوایە ئەم دەردە؟!

پێم گوت: مامە گیان حاجی شێخ بابا
ئەو زاتەی بێ بەش لە هەموو بابا

غەیری دەست بڕین بە فریب بردن
سوێندت بۆدەخۆم چی بۆ نەکردن

بۆ خۆی نەخۆش بێ شێخی جادوو کەر
بۆ نەخۆشخانە ڕادەکا یەکسەر

ئەی بۆچی بۆ خۆی ڕۆژێک لە ڕۆژان
کشتەك و دوعا ناکا بە دەرمان؟!

فەرموو با بچین بۆ نەخۆشخانە،
بۆ خزمەت شێخی ورگ هەمانە

ئەوە چەند ڕۆژە بۆ چارەو دەرمان
لە وێ کەوتووە شێخی هیچ نەزان

مامە کە بینی لە نەخۆشخانە
شێخیش موحتاجی دەواو دەرمانە

مامەی لادێیی لە شوێن خۆی وەستا
کە شێخی بینی مات بوو حەپەسا

گوتی: (سەد لەعنەت لەو شێخ و پیرە
لە پەنای دین دا پیشەی تەزویرە !!

مارو باخەوان

ئەی برادەر خۆت دەزانی بێ گومان
سەر گوزشتەی مارو مامەی باخەوان

باخەوان ڕەش پۆش بوو بۆ مەرگی کوڕی
مار بە دەستی باخەوان کلکی پەڕی

باخەوان ڕووی کردە مار (ئاشت بینەوە
هەرچی بوو چوو ئێستە هێور بینەوە ! !)

مارگوتی: (ئەی باخەوان تۆ درۆزنی
من هەمیشە بێت دەڵێم تۆم دوژمنی

من کوڕی تۆم کوشت و جەرگی تۆم بڕی
هەر بەدەستی تۆ بوو من کلکم پەڕی ! !

ئاشنا بوونمان بە یەکتر بێ گومان
جێ ی گومانە جێ ی گومانە جێ ی گومان ! !

کلکی خۆم هیچ دەم لە بیر نا چێتەوە،
حەقتە تۆش بۆ ڕۆڵەکەت سوێت بێتەوە

دڵنیا بوونمان لە یەکتر گەوجی یە
تۆڵە ساندن فەلسەفەی بێ مەرجی یە ! !)

گوڵ و بولبول

گوڵی پشکوتوو بۆ بولبول
هەڵی ڕشت ڕازو نیازی دڵ

گازاندەی کرد لە خاوەنی
باخی ڕازاوەو گوڵشەنی

ئەمەی وت ئاخی هەڵکێشا،
جەرگ و دڵی لەگەڵ ئێشا !
–:(باخەوان ئەوەی مەبەستە
دەستم ببەستی بە دەستەتە

بمبا بۆ کووچە و بازاڕان
بکەومە دەست هەرزە کاران

بە پوولی کەم بم فرۆشێ
تاڵی مەرگم پێ بنۆشێ!

سیس و ژاکاو هەڵ بوەرم
زوو بێت مەرگی کت و پڕم !!

– گەردو گێژە لووکەی خەزان
لە تۆش زوو تاڵ دەکا ژیان

لانەو مەرزت دەشێوێنێ
گەڵای باخان دەورێنێ

گوڵ نامێنێ لەسەر چڵان
تێك دەچێ لانەی بولبولان

سەرمای کوشندەو ڕەشەبا
وێنەی دێڵە گورگی بە با

ڕووی کردە هەر جێگاو مەرزێ
گیان لەبەر تیێی دا دەلەرزێ

لە تەختی گوڵ، چقڵ و دڕوو
لە جێی هوزار، قەلی بەد خوو

ئەم بە تیژی و زەخم گازی
ئەم بە ئاوازەی نا سازی

ئەو زام بەخش، ئەو ڕووی ڕەشە
ڕۆژ ڕۆژی خوێڕی و ڕوو ڕەشە

بازرگان و توتی

١٩٨٥/٣/١٩

وا دەگێڕنەوە لە ڕۆژگارێك
تاجیرێك هەبوو لە گەورە شارێك

ڕۆژێك لە ڕۆژان لەگەڵ خێزانی
وتو وێژیان بوو بە شادمانی

گوتی:(من دەڕۆم بۆ سەفەری دوور
پڕ مەترسیی یەو لەو پەڕی سنوور!!

کە گەڕامەوە شادو بەختەوەر
چیتان بۆ بێنم دیاریی سەفەر

هەر یەك پێویستی چی بوو بۆی نووسی
سەفەرت خێر بێ دوور لە مەترسی

تووتی یەکی هەبوو کاکی بازرگان
قەفەزی زێڕی بۆ کردبوو بە لان

ڕووی کردە تووتی: ئەتۆ چیت دەوێ؟
شەرت بێ بۆت بێنم گەر دەستم کەوێ

تووتی ڕووی کردە ئاغای بازرگان
بەڵێنم دەیە بە دڵ و بە گیان

بازرگان گوتی:(تووتی بەڵێن بێ
بۆتی دەهێنم لەهەر جێ و شوێن بێ)

تووتیەکە گوتی :(لە دوورگەی خاوەر
لە خۆر هەڵاتی دوورگە لە ئەو بەر

هێلانەی دایکم لەسەر دارێکە
بۆم سۆراخ بکە لە چ حاڵێکە

سەفەرت خێر بێ بە شادمانی
بگەڕێیەوە بۆ ناو خێزانی

لە دوای چەند ڕۆژێك ئەم بازرگانە
کەوتە ڕێ لەگەڵ بارگەو بارخانە

هەتا گەیشتە دڕوگەی جاوە
کڕین و فرۆشتن کە لەوێ باوە

فرۆشتی هەر چەند کاڵای هێنابوو
قازانج و سوودی زۆری تێ دابوو

کەوتە بیر کردن بۆ گەڕانەوە،
ئامادەو دروست بە بارخانەوە

لە پڕ تووتی یەکەی هاتەوە خەیاڵ
گوتی: (بەڵێنم داوە بە هەر حاڵ)

بە پرسیارکردن ڕێگەی گرتە بەر
هەتاکو گەیشتە دڕوگەی خاوەر

چوو بۆ ئەو شوێنەی نیشان کرابوو
بانگی کرد وەکو ڕاسپێردرا بوو

دایکی تووتی یەکە لە دار هاتە خوار
پێی گوت: (بفەرموو چیت هەیە پرسیار؟)

بازرگان پێی گوت: (دەبێ دڵخۆش بی
نابێ بۆ کچەکەت هیچ بە پەرۆش بی

من خۆشم دەوێ زۆر شادمانە
قەفەزی زێڕم بۆی کرد بە لانە

هەر چەند لە لای من شادو ئازادە
بەڵام هەمیشە تۆی هەر لە یادە

تووتی کە ئەمەی بیست لە بازرگان
لەسەر دارەکە کەوتە خوار بێ گیان

بازرگان سەرسام لەوە دڵگیر بوو
مردنی تووتی یەکەی لا بە تەئسیر بوو

ناچار گەڕاوە بۆ لای هاوڕێکان
ئەو بەسەر هاتەی گێڕاوە بۆیان

دوای ئەوە کەوتە کەل و پەل کڕین،
بار کرا کاڵاو کوتاڵی ڕەنگین

کاروان بە ڕێ کەوت بەرەو ماڵ دەهات
دوای چەند ڕۆژێك گەییەوە وڵات

بەیەکتر شاد بوون خۆی و خێزانی
کەوتنە هەڵپەرکێ و شایی و گۆرانی

کاتێك بازرگان تووتی یەکەی بینی
لە گۆشەی قەفەز زۆر بە غەمگینی

تووتی یەکە پێی وت: چیت بۆ هێناوم
یان لەبیرت چوو ڕاسپێردراوم؟

بازرگان گوتی: تووتی بە ڕاستی
لە ڕاسپاردەت نەم نواند سستی

من زۆر دڵگیر بووم لەم کارەساتە
چیت بۆ باس بکەم لەم بەسەر هاتە

تووتی یەکە گوتی: لە سەرەتاوە،
بۆم بگێڕەوە هەرچی ڕووی داوە

بازرگان هەر چی دی بوو دەیزانی
بۆی گێڕاییەوە بە نیگەرانی

تووتی ئەوەی بیست ڕاچڵەکی لەرزی
لاشە بێ گیانی کەوتە سەر ئەرزی

بازرگان تووتی دەرکرد لە قەفەس
کە تەماشای کرد بێ هەست و نەفەس

لە پێش خۆی دانا تەماشای دەکرد
دەی گوت: من بۆچی ئەم باسەم بۆ کرد

لەناکاو تووتی جوڵا و هەڵ فڕی
لە لقی دارێک هەڵنیشت و چڕی

بازرگان سەرسام کە ئەوەی بینی
بێ دەنگو مات بوو کەوتە تێبینی

گوتی: ئەی تووتی گوێت بۆم بدێرە
تۆ یەکەم تووتی قەفەزت زێڕە!

خواردنت هەموو شەکر و حەڵوایە
زۆر خۆشەویستی لە لام بەو خوایە

لەسەر چڵان دا لەگەڵ ناکەسان
دەترسم ڕۆژێک بمری لە برسان

وەرەوە بۆ ناو قەفەز و لانت
لە خۆت تاڵ مەکە خۆشی ژیانت

تووتی یەکە گوتی: ئاغای بازرگان
من تۆم خۆش دەوێ بە دڵ و بە گیان

ئەتۆ کە دیتت دایکم خۆی مراند
ئەوی پەندێك بوو بۆ منی نواند

تا خۆم ڕزگار کەم لە بەندو قەفەس
ئازاد و سەربەست هەڵکێشم نەفەس

قەفەزی زێڕ و گەنج و دارایی
بێ نرخە لە لام من بە تەنیایی!

لەسەر دارێکدا هەڵێ بەستم لانە
با لەوێ بمرم بێ ئاوو دانە

گەر وەها بمرم لەلام خۆشترە
ئازادی نرخی لە ژین زۆر ترە !!

ماڵت ئاوابێ ناگەڕێمەوە،
با بەسەر بەستی سەر بنێمەوە !!

دیوانی عەونی

چاپی دووەم ٢٠١١

لەسەر ئەرکی فەرهاد عەونی چاپکراوە
لەگەڵ پێداچوونەوە و ڕێکخستنی

پێنج خشتەکی عەونی
لەسەر شیعرەکانی خۆی

بەقەد شمشادی بۆستانە(*)

بەقەد شمشادی بۆستانە بە ڕوو باغ و گوڵستانە
بە لێو کەوسەر، بە چاو ساقی، بە وێنە حووری غیلمانە
لەسەر کێوی دڵم دایم وەکو مووسایی عیمرانە
بە شوعلەی شەمعی ڕوخساری هەموو دنیا چراخانە
تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خووبانە
***
لە نێو خوبانی عالەم تاکە ئەم شۆخە بە بێ باکی
بە حوسنی سەرکەش و مەغروورە مەشهورە بە سەفاکی
دڵە گەر تۆ نەترساوی چی یە وا مات و غەمناکی
لە مەیدانی مەلاحەت شاسوارێکە بە چالاکی
تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خووبانە !
***
شوکر یاران لە قەیدی خەم دڵی بێ چارە ئازادە
دەخیلت بم وەرە موتریب فیدات بم ساقی ی سادە
لە بۆم لێ دە لە عوود ونەی پەیاپەی بێنە بۆم بادە
حیکایاتی من و یارم وەکو شیرین و فەرهادە !
تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خوبانە
***
بە خەندە و پێکەنین و چاوی مەخمووری دڵی بردم
بە غەمزە و نازو عیشوە و نازکی عەقڵی لەسەر بردم
لە بابل دەرسی سیحری خوێندووە وا فێڵی لێ کردم
ڕەفیقان سا مەکەن لۆمەم ئەگەر بەم دەردە من مردم
تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خوبانە
***

بەیان نابێ بە نووسین چەندە شیرین و چ مەحبووبە

بە لەنجەی سەرو مەعیووبە، بە خەندەی خونچە مەحجووبە

بیحەمدیللا کە بێ هەمتایە وەك ئەولادی یەعقووبە

بە ئینعام و عەتا یارم بە حەققەت کانی مەگلوبە

تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خوبانە

***

لە ترسی تەلعەتی ڕووی ڕۆژ کە سەرگەردانە هەڵنایێ

نە ئەو هات و نە ئەم هەڵهات دەزانم ئەو کە هەرنایێ

کە قەیسی عامیری چی بوو لە عەشقی ڕووی لەیلایێ

هەموو عالەم ئەگەر بێ ببتە مەجنوون عەیبی لێ نایێ

تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خووبانە!

***

دەگرییێم و دەناڵم ڕۆژ و شەو دایم لە هیجرانی

لە دەریایی خەفەت خنکام وکو (عەونی) کە نازانێ

لەلایێ جەیشی ئەگریجەی، لەلایێ تیپی موژگانی

هەزار عاشق کەتاب و تاقەتی نابێ لە مەیدانێ

تەماشای دولبەری من کەن سوپا سالاری خووبانە!

(*) ئەم پێنج خشتەکییە شاعیر لەسەر شیعرێکی خۆی دایناوە و مەلا ئەحمەدی کوڕەی هونەرمەندی خوالێخۆشبوو بە دەف و بە دەنگی خۆی گوتوویەتی.

وەکو قومری(*)

وەکو قومری لە باخ و جۆیی باران

لە بۆ سەروی قەدی شاهی نیگاران

دەرێژم ئەشکی چاوم عەینی باران

دەناڵێنم لە عەشقی گوڵ عوزاران

وەکو بولبول لە چڵ فەسڵی بەهاران

***

لە دووریت زارو ڕەنجوورم هەمیشە

لە عەشقت مات و مەهجوورم هەمیشە

ئەویستا بۆیە مەسروورم هەمیشە

بەبێ مەی مەست و مەخموورم هەمیشە

بەڵێ مەستم بە نەشئەی چاو خوماران

***

لەسەر بۆ چیمە تاجی کەی قوبادی

تەڵەب ناکەم هەتا زیندوومە شادی

دەپۆشم بەرگی نا چاری و کەسادی

وەکو مەجنوون دەڕۆم وادی بە وادی

لە تەعقیباتی یارم دوور لە یاران

***

لە چاوم دێتە خوار ئەشکی ڕەوانم،

زەمین شێوا لەبەر ناڵەو فیغانم!

نەوەك بمرم ئەجەل نادا ئەمانم

وەرە ئەی خوسرەوی شاهی جیهانم،

بپرسە جارێ حاڵی غەم گوساران!!(١)

***

به لوتفت شادمان سەر فرازم

ئەگەر مەحموودی تۆ من هەر ئەیازم

بکە ڕەحمێ کە یەك ڕوخسەت بخوازم

بە خەنجەر بم کوژە قوربان چ لازم

بە تابووری مژەت بۆ تیرە باران!

***

بە دیمەن ڕووت و بێ کەس وەك هەتیوم

وەکو پیرێکی سەد ساڵە ڕزیوم،

هەتا مردن دەبێ هەر قوڕ بپیوم

لە ژێر باری خەفەت من چۆن چەمیوم

بە گەنجی چوومە ڕیزی دەست بە داران

***

کە تۆ عاجز بی من بۆ چیمە ژینم

فیدات بم عەقڵ و ماڵ و روح و دینم

مەکە مەنعم کە جار جارت ببینم!

لەگەڵ (عەونی) بە بێ مەیلت دەبینم

فیدات بم چی بەسەر هات لوتفی جاران؟

(١)غەم گوساران: غەم گوسار، خۆشەویست، مەعشووقژووان

(*) ئەم پێنج خشتەکییەش شاعر لەسەر شیعرێکی خۆی داینـاوە و لەسـەرتای چلەکانی سـەدەی رابردوودا دەروێش عەبدوللا بە دەف و بە دەنگی خۆی گوتوویەتی.

ژووان

بەڵێن وا بوو شەوێك بێ ی بۆ ژوانم
بپرسی حاڵ و ئەحواڵ و ژیانم
منیش عەرزی بکەم ڕازی نیهانم
ئەگەر چی پیرو کەم هێز، ناتەوانم
بە یادی ڕوویی تۆ هەردەم جوانم!
***
لە خۆشی و شادی هەردەم بێ نەسیبم
لە گۆشەی بێ کەسی زارو کە ئیبم!
ئەگەر لوتفی ببێ ڕۆژێ حەبیبم
نی یە باکم لەبەد گۆیی ڕەقیبم
بگا دەستم بە یاری میهرەبانم!
***
ئەوەی دیومە ئەوەی بیستم لە شاران
بەسەر هات، سەر گوزشتەی ڕۆژگاران
لە دەستی شۆخ شەنگو چاو خوماران
لە سەد لاوە دڵم پێکاوە یاران
بە تیری دولبەری ئەبرۆ کەوانم
***
دەمێ دڵ موبتەلای دوو لێوی ئاڵە
دەمێ ئاڵۆز و داخی زوڵف و خاڵە
دەمێ دنیای لە لا خەون و خەیاڵە
دەزانم خۆ کە ڕزگاری مەحاڵە
لە فیتنەی چاوەکانت بێ ئەمانم

***

لە خانەی خەم نشین وەك پیری كەنعان

دوو چاوم هەردوو تاریك بوون بە گریان

شەو و ڕۆژ هەردوو لای من بوونە یەكسان

بە یادی چاوی مەستی تۆیە قوربان

كە ئیمڕۆ خادیمی پیری موغانم!

***

دەزانی خۆژیانی من بەبێ تۆ

هەموو هەر شینە، هەر گریانە ڕۆ ڕۆ

دەناڵێنم لە ژانی زامی ئەبرۆ!

نە هاتی بەختی بەد بۆ من كە ئیمڕۆ

نیشانەی تیرو تانەی نا كەسانم

***

لە ڕۆژانی ژیان تۆ بووی مەبەستم

لەلای تۆ بوو هەمیشە بیرو هەستم

ئەمە مەرجە وەكو بت بتپەرستم،

گوتی (عەونی) كە دەر ناچی لەدەستم

ئەتۆ بەندی بە سیحری چاوەكانم!

مەهابادی (١)

لە ڕێی دڵداریا ژینم بە با ڕۆیی بە نامرادی
لە شوێنی یارا وەکو شێت کەوتمە دەشت و کەژو وادی
لەدەستی چارەنووس خۆشیم نە دیوە غەیری نا شادی
لەبەر جەوری کەسێکی کۆیی بێزار بووم بە بێ دادی
فەلەك خستمیە بەر دەست چاو جوانێکی مەهابادی
***
کە یار ویستی گوزەر بێنێ لە ڕێ یدا کەوتمە بەر پێی
نیازم بوو کە دەرفەت بێ نهێنی دڵ بپرسم لێی
منی دیت توورە بوو فەرمووی لە ڕێگام لاکەوە تۆ کێی
کە لێی دام غەمزەییێکی خستمی هەستام وەهام گوت پێی
کچی کورد ئافەرین بۆ تۆ کە چالاکی لە سەیادی
***
لە نەی ڕەنگی زەمان و دوو ڕوویی ئەم خەڵکە تێ ماوم
هەتا دوێنێ چ بوو ئیمڕۆ چی یە من بۆیە تا ساوم
گوتم: نابێ لە ڕێگای ڕاستی خۆم لا دەم هەتا ماوم
گوتی: هەر کەس کە کەوتە بەندو داوی پەرچەمی خاوم
مە حاڵە بەر ببێ نابێ بکا قەت بیری ئازادی
***
بە لەیلایی کە دولبەر دەست و پێی بەستم وەکو مەجنوون
بە شیرینی کە پیشەی کردمە هەڵکەندنی بێستوون
گوتم : قوربان چی یە ئەم عالەمە وا دیل و بەندی توون
لە کوردستان نەبوو سیحرو تەلیسم و جادوو ئەفسوون
لە کوێ فێربوویی شۆخی و دولبەری وا هێندە ئوستادی
***

بە نازو ناسکی شۆخی هونەرکاری دڵی بردم
بە غەمزەی چاوی فەتتانی لەسەد لا جەرگی لەت کردم
لەکەم هەستی و بە دڵ پاکی منی دیت تێگەیشت کوردم
بە شێوەی شیرنی تۆقی ئەڤینی خۆی لە مل کردم
منیش وا لێ بڕاوم بێنمە دی ئاکاری فەرهادی
***
نە پێویستم بە دارایی و نەهیوام تەختی دارایە
نە مەیلی بە زمی جەمشید و نەدڵ خۆشیم تەمەننایە
لە کۆڕی ئێمە شینە گریە یە ڕۆ ڕۆیە غەو غایە
ئەمن مەجنوونم و زنجیری ئەستۆم زولفی لەیلایە
ئەگەر مەیلی ببێ یا خۆ نەبێ من هەر دەکەم یادی
***
لەیەك ڕەنگی گومانم بوو کە چی ئەم چەرخە سەد ڕەنگە
گوڵاڵە ڕەنگی سوورە چونکە خوێناوی دڵ و جەرگە،
لە باوە بەد ڕەوشتی چاکە ئێستا شوورەیی و نەنگە
لە دووری تۆیە (عەونی) کەوتووە وا چاوەڕێی مەرگە
کە نەت بیست چاوەکەم جارێ چریکە و داد و فەریادی

(١) ئەم پێنج خشتەکیە لەسەر شیعرێکی شاعیر خۆیەتی کە لەبەشی دڵداریی ئەو دیوانەی دا بڵاو کراوەتەوە.

پێنج خشتەکییەکانی شاعیر لەسەر هەندێ
لە شیعری شاعیرە بەناوبانگەکانی کورد

پێنج خشتەکی عەونی لەسەر شیعرێکی (نالی)

6811 /66/61

نیشتمانم کە سەراسەر گوڵ و باخ چەمەنە
لا لە زارێکە هەمووی سوسن و شەوبۆ و سەمەنە
هەر کەسێك دژ بێ بە خاك و گەلەکەی ناڕەسەنە
دڵ سیاسەنگ نەبێ مائیلی خاکی وەتەنە
خاڵی لەعلی حەبەشە، ساکینی بوردی یەمەنە

***

ماری گەنجینەیی ڕووی زوڵفی لە گەردن وشانی
ویستی وێنەی بگرێ، دەستی دەلەرزی (مانی)
لوتفی یەزدانە کە پێی داوە نیگاری و جوانی
پەرچەمی سونبلی و قەددی (قەچیب البانی)
زوڵفی بە هلوولی و خەت ڕەنگی و وەجهی حەسەنە

***

هەرکەسە جۆرێ دووا ماوەیی ڕۆژانی ژیان،
کەس بە ئامانج نە گەیشت دەرکی نەکرد رازی نیهان
کە نەزانی لە مەدا گشتی هونەرمەندی جیهان!
تەلعەتی ئایەتی جان مەزهەری ئیعجازو بەیان
لەبی درج و دەهەنی سیڕ و کەلامی عەلەنە!

***

ڕێی نەجاتم نی یە تا دەم خەنە ژێری گڵ و خاك
من لە گێژاوی غەما شێفتە ماوم تەك وتاك
دولبەری شۆخ و نیگارم بەسە سینەم مەکە چاك
دەست لە خوێنم مەدە ئالوودە مەکە دامەنی پاك
خوێنی من سابیتە باتڵ نی یە وەك ڕەنگی خەنە!

***

حاڵی بولبول چی یە ئەو کاتە کە گوڵ پێ دەکەنی
زارو بێزارو سەراسیمە لە خەو ڕادەچەنی
کە بکەم باسی قەدو قامەت و غونچەی دەهەنی
وەك گوڵی ئاتەشی خەمڵیوە بە بەرگی چەمەنی
قامەتی نارە بەرە، نارەوە، نارەوەنە ! !

***

قەدی یەعقووب لە خەمی یوسفی گوم گەشتە چەمی
چاوی تاریك بوو کەوا گۆشە نشین بوو لەخەمی
هاتە گوێی مژدە کت و پڕ کە ڕەوی دەردو هەمی
ڕەوشنیی دیدەیی ئینسانە کە مژدەی قەدەمی
ڕەوشنیی دیدەیی غەم دیدەیی (بیت الحزنە)

***

دڵی زارم بە هیوای گەشتی لە باغە ئێستاش
بۆچی نازانی کە پڕ قەل و زاغە ئێستاش
(عەونی) باوەڕ بکە هەر چەندە نە ساغە ئێستاش
دڵی (نالی) کە ئەنیسی قەرەداغە ئێستاش
داغی سەر چاوە وو دێوانەیی دارو و دەوەنە !

پێنج خشتەکی عەونی لەسەر شیعرێکی (وەفایی)

ئەی شاهی زەمان مەرحەمەتی خۆت بنوێنە
زنجیری محەببەت لە دڵم دا مەپسێنە
بازاری مەلاحەت لە جەمالت مەشکێنە!
ئەی حوسنی ئەزەل وا نەفەسی خۆت بنوێنە
ئاوێنەیی ڕووی خۆتە دڵی من مەشکێنە!!

***

دڵ حەپس و گرفتارە لە حەڵقەی خەمی گێسووت (۱)
تەن عاجزو خەمناکە لەبەر دیدەیی جادووت
هەر مونتەزیری مەرحەمەتم جاریٚ کە فەرمووت
کەوتوومە شکەنجەی(۲) خەمی زولفت بە تەمای ڕووت
یاریم کە نەکەی چووم بەتەلیسماتی خەزینە

***

ئەم چاوە کە ئیمڕۆ نەزەری زەوقی بەمەی دا
ناڵەی دڵی زارم بوو کە ناڵینی بە نەی دا
ئەی دڵ سەفەری خێرە ئەگەر بمریٚ لە ڕیٚ دا
ڕابرە بە دامان و خیابانی یەخەی دا
نەختیٚ لە گوڵ و سونبول ونەسرین بوەشێنە

***

لەو ڕۆژەوە پەروانەیی دڵ چوو بە چرا دا
بەو دەوڵەتی وەصڵت کە بگەم ڕوح لە بەها دا
عەقڵ و دڵ و دینم هەموو بێ هوودە بە بادا
چونکە سەبەبی قوربی بەقا وا لە فە نادا
ئەی دڵ وەرە تا زیندوو دەبی خۆت بمرێنە
***
پەروانە سیفەت دێم بە رووی لالە عوزاران
دایم دەگریم هەروەکو بولبول لە کەناران
فرمێسکی دوو چاوم دەڕژێنم وەکو باران
چونکە سەبەبی دەوڵەتی خەندەی گوڵە باران
ئەی دیدە هەتا هەی بگری خوێن بڕژێنە
***
لەو ڕۆژەوە ئەی دڵ کە بە ناکامی بەسەر چووی
زانیم خەتەرە بۆ من و تۆ حەڵقەیی گێسووی
ئێستاکە لە ژێر سەڵتەنەتی تاقی دوو ئەبرۆی
عەینی کەرەم و مەرحەمەتە هەرچی بفەرمووی
لوتفت نی یە جارێ بە جوێنم بدوێنە!
***

سەر گەشتەوو دێوانە بە دوو چاوی خوماری
سەودا سەرو ڕیسوا و مەلامەت گەری کاری
گەه گڕ دەگرێ دڵ لە نەزەر شەمعی عوزاری
سووتاوە دەروونم وەرە ئەی بادی بەهاری
زیندووم کەوە بۆنێکی لە غونچەی دەمی بێنە
***
دەرناچێ دەمی دولبەرەکەم قەت لە خەیاڵم!
هەر چەندە کە دوو چاری غەم و جەور و مەلالم
(عەونی)م و لەدڵ دا زەدەیی پەنجەیی ئاڵم
فەرمووتە (وەفایی) بە دڵی تۆیە و یساڵم
قوربان هەر ئەتۆ و دڵ وەرە روحیش بستێنە !!

(١) خەمی گێسو: پێچی زوڵف، یان پێچی کەزی
(٢) شکەنجە: عەزاب، ئەزیەت و ئازار.
(*) خوالێخۆشبوو مەلا ئەحمەدی کۆرە بە دەف گوتوویەتی.

پێنج خشتەکی عەونی لەسەر شیعرە غەزەلێکی (صافی)

دڵ وەکو مەجنوون لە عەشقا دەشت و دەر واتەی ئەکا
یار کە وای زانی ئیتر لەیلا صیفەت لۆمەی ئەکا !
یەعنی خۆی تەکلیفی بەزم و مەجلیسی بادەی ئەکا
دڵ لەبەر دەردی فیراقی یارە مەیلی مەی دەکا
گوێ لە دەنگی سازو عودو بەزمی نای و نەی ئەکا
***
گاهێ بۆ نووری جەماڵت دڵ وەکو پەروانەیە
گاه لە عەشقی لێو و کوڵمت بولبولی دێوانەیە
گاه مجەوری تەکیە یە گاه مل کەچی بوتخانەیە
سەردەمێ مەست و خومار و خادیمی مەیخانەیە
وەختێ تەسبیحی لە دەستە، صۆفیە حەی حەی ئەکا
***
گاهێ وا بەرماڵ لە شانی خاڵە زاهید خۆیەتی
گاهێ ناصیحی ئەمینە، گاهێ فاسید خۆیەتی
گاهێ مەیخانە نشینە مەستە شاهید خۆیەتی
هێندە جاران عالیمی عامیل و عابید خۆیەتی
وەختێ جەهل و فیسقی زۆرە عالەمێ لۆمەی دەکا
***
گاهێ سوڵتانی جیهانە گاه غوڵام و بەندەیە
گاهێ بەستەی زولفی یارە گاه لە غەم ئازادەیە
من کە هەر فیکری جنوونی لێ ئەکەم لەم مادەیە
جار بە جارێ زۆر بە کەیف و پێکەنین و خەندەیە !
هێندە شەو مەجنوونە شین وگریە بۆ لەیلەی دەکا

***

جارەها عەرزی دەکەم بەس تاڵبی نادانی بە

بەس لە دژ من وا لە چۆڵ و دەشت و سەر گەردانی بە

یارئەگەر ئەمرێکی کرد فەرمان بەر و قوربانی بە

پێ ی دەڵێم ئەی دڵ وەرە ئێرانی یا تورانی بە

ئەو لە بەینی هەردوو ڕێگە ڕوو لە دەشتی ڕەی دەکا

***

ڕۆژێ هوشیارەدڵم ڕۆژێکی وا مەستانەیە

گاه لە کێوو گاه لەدەشت وگاه لە کۆی جانانەیە

چەندی من لۆمەی ئەکەم واز بێنە لای ئەفسانیە

دڵ نەزان و شێتە یا سەر خۆشە یان دێوا نەیە

یا ئیلاهی ئیشی وا عەکسی بە من تاکەی ئەکا !

***

دڵ لە ڕیزی مردووان بوو، تاکو ئێستا گەر ژیا

چەند لە نێو شاران گەڕابوو ببوە سائیل و گەدا

(عەونی) تۆ وەحشەت لە دڵ بۆچی ئەکەی هەرچی دەکا

دووری یارە دڵ لە بۆیە بێ سوباتە (صافی) یا

تاکو لەم سەگ مەرگە دابێ ئیختیاری وەی ئەکا

پێنج خشتەکی عەونی لەسەر شیعرێکی (مەیلی)(١)

وا چرای کوڵمەی بە عەزمی سوتنی دڵ شوعلەدا
چۆن وەکو پەروانە سوتێم ڕوو بە ڕوویی لا لەدا
چۆن وەکوبولبول نە ناڵم من لە دەوری غونچەدا
وا لەدەوری باخی کوڵمی ماری زوڵفی حەڵقەدا
بولبولی دڵ پاسەوان و حاجیبە لەم باخەدا

***

دڵ وەکو منداڵی ساوا وا لە دەرگات کەوتووە
نا ڕوا چونکە بە شەهدی لوتفی تۆ پێی گرتووە
موودەتێکە وا لە شەککەر خەندەیی تۆی چەشتووە
من کە تیفلێکی نەفامم لەم یەخەم گڕ گرتووە
تا وەکو قەندی مەمی بۆم دەر دەخا لەم سینەدا

***

گاه لەگەڵ بولبول لە گوڵشەن ناڵە ناڵێکم هەیە
گاه لەگەڵ قومری دەناڵم چۆن فیغانێکم هەیە
هەردەمە من باخەوانانە خەیاڵێکم هەیە
من لەناو باخ و گوڵستان نەو نەمامێکم هەیە
دوو هەناری زەردو سوور و دوو گوڵ و خونچێك ئەدا

***

دڵ وەکو مەجنوون دەناڵێ وا لەبەر پێ کەوتووە
هەم بە نەشئەی تاس و تورەی پەرچەمت تەسخیر بووە
تۆ کە لەو ساوە بە قەتڵی ئێمە وادەت فەرمووە
وا بە لەرزانەی گوارە دڵ بە لەرزین کەوتوە
زۆر ئەترسم هەڵقەنێ ڕوحم بەدەم ئەم لەرزەدا

***

تا بەکەی ئەم تاڵی یە ئەی دولبەری شیرین کەلام
بێتو گەر جارێ کەرەم کەی تۆ بە خەندە بێ یە لام
نامەوێ من نەهری کەوسەر یا نەخۆ دارولسەلام
جەننەت و دۆزەخ چ فەرقێکی نی یە قوربان لەلام
من هەتا ماوم ئەگەر شادبم لە ئەم فیردەوسە دا
***
قەت بەیان نابێ بە نووسین ماجەرای دەردی دڵم
گەرلەلای تۆوە چ ڕەحمەت بێ چ میحنەت قایلم
حاڵ و بێ حاڵیم ئەگەر بێ پێت دەڵێم چۆنە گوڵم
خانەیی سەبرو تەحەمول ڕوو لە وێرانە دڵم،
جار بە جار بۆ قووەتی دڵ ماچی لێوانی ئەدا
***
چاوەکەم چاوم لە ڕێتە تا سەحەر نانووم شەوێ
ئینتزاری لەلالەیی ڕووتم کە کەی بۆم دەردەکەوێ
هەروەکوو (عەونی) بە قوربان بەرگی شادیت قەت نەوێ
(مەیلیا) گەر مەیلی ڕووی ڕوحی شیرینت نەوێ
هەروەکو پەروانە ڕووحی خۆی بە ڕوویی لالە دا

(١) مەیلی: ناز ناوی شیعریی شاعیری کورد (مەلا سابیری مەلا حەبیب)ە و لەساڵی ١٩١٤دا لە شاری کۆیە لەدایك بووە و ئێستا لە شاری کەرکووك دەژی. بە دەنگی هونەرمەندی گەورە تایەر تۆفیق تۆمار کراوە و گوتراوە.

پێنج خشتەکییەکانی عەونی

لەسەر (حەوت) شیعری

هێمنی مەهابادی

١. عیشق و ئازادی.

٢. تاوانی بێ هێز.

٣. ئەو دڵەی بێ خەم دەژی.

٤. گلێنەی شاعیر.

٥. چارەنووسی شاعیر.

٦. ماچی شیرین.

٧. وەرە مەگێڕ.

مامۆستا کەریم شارەزا لە پێشەکییە وردەکارییەکەی ئەم دیوانە دەربارەی تەخمیسەکانی عەونی شاعیر لەسەر شیعرەکانی هێمنی مەهابادی لە دوو شوێندا نووسیویەتی کە لە خوارەوە ئاماژە بە هەردوو دەقەکە کراوە و ئێمەش چی دیکەی لەوە زیاتر لەسەر نالێین:

* هەر کەسێکی بەوردی ئەم دیوانەی عەونی شاعیرمان بخوێنێتەوە، دەبینێ لە هەموو شاعیرێکی دیکەی کورد پتر خۆی لەشیعری هێمنی مەهابادی داوەو گەلێك لە هۆنراوە ناسك و ناودارەکانی کردووە بە پێنج خشتەکی و زۆر بە جوانی شیعرەکانی خۆی لەگەڵ گیانی شیعرەکانی هێمن دا گونجاندووە.

* هەر ڕەخنەگرێکی شیعری هاوچەرخی کوردی ئەم هۆنراوەیەی عەونی شاعیری لێ هاتووی کورد بەراورد بکات لەگەڵ شیعرە دڵداری یە ناسکەکانی هێمن، ناتوانێ لەوە زیاتر بڵێ کە هەردووکیان لە شاعیریی دا هاوتای یەك بوون و ناتوانێ بڵێ کامیان لە کامیان باڵاترە.

عیشق و ئازادی

بە هیوا بووم كە شادی بێت و خەم بڕوا دەمێكی تر
پزیشكم ساز بكا بۆ چاری زەخمم مەرهەمێكی تر
لە ناكاو ئاسمانی گرتە بەر تۆزو تەمێكی تر
ئەگەر چی شەو درەنگە ساقی بۆم تێكە كەمێكی تر
كەوا ئەمشەو لە ناخم دا سەری هەڵ دا خەمێكی تر
***
لەدەریای خەم شكا كەشتیم كتوپڕ كەوتە قووڵی ئاو
دەبێ دۆستێك درێژ كا دەست و دەربێنێ منی داماو
دەمێكە چاوەڕێتم ساقی چاو مەست شۆخەكەی بێ ناو
لە بادە ئەم ژەمە تێركە منی تێنووی جگەر سوتاو
بە چی دیارە كە دەی بینم شەوێكی تر ژەمێكی تر!
***
پزیشكێ دەست كەوێ وابێ بلێن دلپاك و زانایە
بپرسن لێی نەخۆشی من ئەڤینە یا خۆ سەودایە
ئەگەر چی خۆم دەزانم هەوڵ و تێكۆشان لە خۆڕایە!
ئەوەندە دەردە دارو بێ پەرستارم كە پێم وایە
لەسەر كێكی تەمەن هەڵناكرێ تازە شەمێكی تر
***
بە هیوای مژدەیەك بووم بۆم بنێری چیت نەنارد ئاخۆ
لەگەڵ سروەی بەیان هات ڕادەبرد من رام سپارد ئاخۆ
دوامین بەرژەوەندێكی كە بۆ خۆم هەڵبژارد ئاخۆ
گەلێكم ڕۆژگاری تاڵ و شیرین ڕابورد ئاخۆ
مەرگ مەودا دەدا دیسان ببینم سەردەمێكی تر؟
***

درێژەی ژینی پڕ ژانم بەخت کرد بەرژەوەند زانیم
قوتابی خوێندگەی پڕ نرخ و بەرزی (حاجی)و(خانی)م
ئەمن کۆڵم نەدا ڕۆژێ ئەوەندەی پێم کرا توانیم!
گەیشتمە سەر ترۆپکی ئارەزوو ڕۆژێ کە چی ڕوانیم
لە پێشم دایە زەردو سەخت و ماه و ئەستەمێکی تر
***
لەسەر کۆهساری دەردو خەم ئەوند بەرزم وەکو هەڵگورد
ئەوەی من ئارەزووم بوو بێت نەهات چی بکەم تەمەن ڕابوورد
وەکو ئاونگی سەر گوڵ دا ڕژا سەر من خەمێکی ورد،
هەتا چار شێو بەسەر تۆوە دەبینم نازەنینی کورد
بەسەر بیلبیلەکەی چاوی منا دەکشێ تەمێکی تر
***
لەبەر زامی بژانگی تیژی دوو چاوی گەلاوێژی
بە ئازارم بە هیوام بەم زووە ڕووکاتە سارێژی
ئەگەر بەکرۆکەیەك پەیدا نەبێ دەم دا لەبەد بێژی
نەما خانی هەتا چیرۆکی عیشقی ئێمە دارێژی
دەنا ئێستاش لە کوردستان دەژین زین و مەمێکی تر
***
لە باخی پڕ گوڵی هیوا هەمیشە شادو بێ پەروام
بەرامبەر لالە زاری مێخەك و شەوبۆ بوو ڕاوەستام
ئەوەی هەستم دەبزوێنێ و سەرنجی زۆری ڕاکێشام
پەپوولەی خۆشەویستی ی من لە شوێنێ ناگرێ ئارام
دەنیشێ و باڵی دەبزێوی لەسەر سینەو مەمێکی تر
***

بە هیوا بووم لەبەرزی سەرکەوم دێوێك لەڕێم وەستا
فریشتەی پاك سروشتی تالعم جوولا لەخەو هەستا
بە گیانی پاکی لاوی خوێن ڕژاو، سوێندم بە ئاوێستا
هەزار هێندە پەرێشان و سیا چارە بژیم هێشتا
لە ناو دڵ دا هەمە ئاواتی خاڵ و پەرچەمێکی تر
***
بە ئاشتی و هێمنایی ئاشنام و دژ بە بێ دادیم
لە ئاژاوەو بە شێوەی دوور دەبم لایەنگری شادیم
لە کۆڕی بەزم و دڵداری ئەگەر جێم بێ وەکو خادیم
هەتاکو دوا پشوو ڕێبواری ڕێگای عیشق و ئازادیم
ئەگەر بێجگە لە ناکامیش نەبینم بەرهەمێکی تر
***
بە هیوا بووم کەوا سروەی بەیان بێت مژدەیەك بینی
لە ناو بێشکەی ئەمەل کۆرپەی جگەر گۆشم کە ڕاژێنی
لە ناخم وەك بروسکە دێت و هەستی من دەجوولێنی
کە فرمێسکم لەسەر ڕوخساری کیژی دڵ شکاو بینی
گوتم: یا خوا لەسەر سەر گوڵ نەبینم شەونمێکی تر
***
لە ڕۆژێکی کە خۆشم ویستی هەر لەو ساوە تۆ ویستت
هەموو زانست و هەست و هۆش و بیرم بێتە ژێر دەستت
ژیانیشم بە جارێ کردە پێشکەش چاوەکەی مەستت
شەوێکی چاوەڕوانت بووم نەهاتی گیانەکەم ویستت
منی دڵ ناسکی شاعیر بگێڕم ماتەمێکی تر!!
***

هەمیشە بیر ویادی تۆ دەکەم نەی کەم لە چی بدوێم!

ژیانم بێ بە ئاونگ و لەسەر ڕوخساری گوڵ بڕژێم

ئەگەر ئەسپی ئەجەل هەروا لە مەیدان لنگ بدا دەگلێم

خدر نیم بۆ تەمەن شێت بم بە کانی ژینێ دا نووسێم

ئەوندەم ژین دەوێ تا دەم دەنێمە نێو دەمێکی تر

***

گوتم: وا گەیمە لووتکەی چارەنووس سەیری دەکەم دوورم

منی وا لا نەواز و بێ نەوا بێ هێزو و ڕەنجوورم،

ئەگەر بۆ خۆم نەکەم چاری دڵی تاریك و بێ نوورم

بە تۆ چارەی چلۆن دەکرێ دەروونی پڕ لە ناسۆرم

خەساری بۆ دەکەی دوکتۆری زانا مەرهەمێکی تر؟

***

چریکەی بولبول و قومری لە گوڵشەن سەروی ئازادە

پیاڵەی پڕ نەبێ شەونم بە پەنجەی ساقی ی سادە

لە شایی جەژنی نەورۆزدا کە نێرگز شادو ئامادە

بەهار و گوڵ، کچ و مانگە شەو و شیعری تەڕو بادە

لەوەی زیاتر جەنابی شێخ گەرەکتە عالەمێکی تر؟!

تاوانی بێ هێز

لە گوێ بگرە وتەی شیرین و ناسك نەستەق و پەندە
دەمێکە ئەو دڵەی زارم لە چینی پەرچەمت بەندە
لە خەجیان پرسی ڕەش پۆشی؟ گوتی: شینی سیامەندە
لە کۆ ئەسرین دەبارێنم لە بۆ کوردی پەڕاگەندە،
لە گەرمێن غەرقی ئارەق بووم و چاوم هەر لە سامرەندە
***
دەمێکە خەمزەدەی ئەبرۆی کەوانی خان و مانێکم
لەگەڵ پیری موغان ئیمڕۆ خەریکی لێ دوانێکم!
کە چی ئێستا دەزانم ئەو لە بانێك، من لە بانێکم
منی زنجیر پسێن لێرە ئەسیری بسکی جوانێکم
زەمانە گەرچی ئاڵۆز و پەشێوە کەڵ بە موو بەندە
***
لەبیرم چۆن دەچێت ئەو ڕۆژە بانگی کردم و نەم بیست
خەیاڵی وەك مژی داوێنی کێوێك هات لەسەر سەرنیشت
ئەوندە خۆش بوو لام ناشێ هەتا ماوم لە بیر دەرچێت
گوتی: ئێوارە بازاڕێ وەرە ماچت دەمێ نەم ویست
هەڵۆی کوێستانی کوردستانم و ناژیم بە دەستەندە
***
ئەوەندەم خۆش دەوێی گیانە، ئەوەی بیکەی گلەی ناکەم
ئەگەر غەمزەت هەمووی ئاراستەیی دڵ کەی سوپەر ناکەم
لە ڕۆژێکی کە بیستم لێت گوتت سەرفی نەزەر ناکەم!
دڵم سەد هێندی دیکانە بە ناز بشکێنێ دەنگ ناکەم
چ سوودێکی هەیە کێ یە بپرسێ دادو گازەندە!
***

لە گوڵشەن دەنگی ئاهەنگ و سەفایە بەزم و سەیرانە

سەراسەر چەهچەهی قومری و هوزار، ئاوازی مەستانە

ئەوەی پێی شاد نی یە بڕوا، نەمێنێ لەم هەرێمانە

جیهان و هەرچی خێر و خۆشی یە بۆ هەڵبژاردانە

بە قانوونی تەبیعەت پاشەڕۆك خۆرە ئەوەی گەندە

***

هەمووی هۆی یەك نەبوونی ودوودڵیم بوو وەك لەڕێم لادا

كە ئێستا وا پەرێشان بوویمە تۆزوگەرد لە ژێر پا دا

مەلا گەر خۆی نەمردبا چۆن كەری دەخورا لە سەحرادا

ئەگەر تاوانی بێ هێزی نی یە بۆچی لە دنیادا

بەشی من ماتەم و شینە، بەشی خەڵكی زەماوەندە

***

لە ڕۆژێكی كە فەرمووت دوژمنم نامەردو سەر شۆڕە

ئەوێستاش تیشكی ئەدرەوشێ بە ڕووناكی وەكو خۆرە

بە زیندوویی تێ دەگەن قەت نامرێ ئەم زاتە پسپۆرە

بە مردوویش نیشانەی گوللەیە ئەو كەللە پڕ شۆڕە

ئەوێستاش دەرسی سەربازی دەڵێ ئەو شاعیرە ڕەندە

***

بە زانست چارەسەر دەكرێ ئەوانەی كۆسپی سەر ڕێمن

ئەوەی بەرد بۆم دەهاوێژی هەموو كاتێك لەژێر پێمن

گوتی: (عەونی) دەبێ بمرن ئەوانەی چاو لە ڕێ و جێمن

سەری تەعزیم لەبەر تۆ دا نەواندن فەخرە بۆ (هێمن)

بژی حاجی كە كێوی هیممەتت سەد هێندی ئەلوەندە !

ئەو دڵەی بێ خەم دەژی

ئەو دڵەی بێ خەم دەژی ئەی چی دەخوا گەر خەم نەبێ
چۆن لە شادی دوور ئەبێ گەر هۆگری ماتەم نەبێ
ئاشنا زۆر کەم بووە کەس با لە دەورم جەم نەبێ
نیمە ئاواڵێ لە گۆشەی بێ کەسی دا خەم نەبێ
چاکە ئەو لێرە وەفای هەرماوە سایەی کەم نەبێ
***
باسی ڕابردووی تەمەن دێرێکی وای تێ دا نی یە
گەر موتالای کەی بفەرمووی لێرە جێی بڕوا نی یە
شین لە باتی شایی یە ناڵێن لە جێی گۆرانی یە
لاپەڕەی ژینم هەمووی هەڵدەیتەوە تێی دا نی یە
باسی فرمێسك و هەناسە و شێوەن و ماتەم نەبێ
***
شین وهاوار و بڕۆم شێوەی لە (هۆرەی جاف)ی یە
ڕوو بە هەر لایە دەڕۆم شادیم بەرەو ئیتلاف یە
چەك بەکارهێنان دژی من شەرتی بێ ئینساف یە
ڕەنجی دووری دولبەرم بۆ کوشتنی من کاف یە !
گەر لە دونیادا ئەمن هیچ مەینەتی دیکەم نەبێ
***

ساڵەها دەردی ئەوین چی کرد بە حاڵ و باڵی من
ئاگرێکی چەند بە تینی خستە گیان و ماڵی من؟
پێکەنینی گرت منی دیت دولبەری چاو کاڵی من
کوا دەزانێ چەند پەرێشان و پەشێوە حاڵی من
ئەو کەسەی گیرۆدەیی ئەگریجەو پەرچەم نەبێ

دەردو ئازاری ئەوین دیسان سەری هەڵدایەوە
لە شکری خەم هێرشی هێنا سەرم نە پسایەوە!
پێچەوانەی ئارەزووی من بوو کە ڕەنگی دایەوە
ڕۆژگاری سپڵە بۆ من بۆ سەییێکی نایەوە
نەم دی هەر تیرێکی دەیهاوێ بەرەو سینەم نەبێ
***
ڕۆژگاری بەد ڕەوشت دژ بوو ئەوەندەی پێی کرا
چەند لەلام خۆش بوو، بۆ زیندانی ئەوین بردم پەنا
ڕا دەبرد جار جار بە گوێم دەنگی بە سۆزی ئاشنا
ڕەمزی دڵداری لە ژینێ فێر نەبوو یارم دەنا
کوا ئەوین داری وەفاداری وەکو من مەم نەبێ؟
***

کاری بێ ئەنجامە خوو گرتن لەگەڵ تەزویر و غەش

سەیری چەند چەسپە لەسەر بوردی یەمەن خاڵی حەبەش

ئافرەتی لادێ هەمووی ئازادە ڕوومەتسوورو گەش

کیژی شاریمان لە خۆی وەرگرتووە چار شێوی ڕەش

داخەکەم نەمدی لەوێ مانگێکی دەوری تەم نەبێ

***

ڕەنجەڕۆم ئەی باخەوان من وەك هوزاری سەرچڵم

خۆت دەزانی ڕۆژ و شەو هەر چاو لەدەم خەندەی گوڵم

خەم بە قەد کێوی سەفین نیشتۆتە سەر شان و ملم

شادی جارێکی بە میوانی نە هاتۆتە دڵم!

ڕەنگە خەڵوەت خانەیی خەم شوێنی نا مەحرەم نەبێ

***

گیان لە ڕێی پێشخستنی گەل، بۆیە وامن بەخت دەکەم

هیچ نەوستاوم لە بۆ پێویست لە ڕۆژێ، هەست دەکەم

(عەونی) وەك(هێمن) لە مەیدان ئاگرێ وا هەڵ دەکەم

خۆم دەسووتێنم هەتا بەزمی خەڵك ڕەوشەن بکەم

کێ وەکو شاعیر لە ڕێی خەڵکا دەسووتێ شەم نەبێ

گڵینەی شاعیر

6811 /1/22

دەنووسم نامە بۆیارم بڵێ بادی سەبا بێ با
نیشانەی بەختیاریم بوو، ئەگەر وازوو جەوابێ با
چ خۆش بوو گوێم لە ڕەخنەگرتن و نازو عیتابێ با
ئەگەر خەرمانی عومرم ئێستەکانە پاکی با بێ با
بە مەرگی تۆ مچوڕکیشم بە لەش دانایە با بێ با

***

ژیان تاڵاوی مەرگی پێ چەشاندم لەم نەهاتەی دا
یەکەم ڕۆژی ژیانم سەرنەکەوتم لەم خەباتەی دا
بەڵێ کاکی هونەرمەند ڕاستی فەرموو لەم شکاتەی دا
هونەر گەر خۆی پەرێشانی نەبایە لەم وڵاتەی دا
بەشی من بۆ دەبوو چارە ڕەشی و خانە خرابی با

***

نەزانی و بەد ڕەوشتی و خوو خراپی باوی سەند ئێستا
کەسێکی کارزان وژیر و زانا بوو لە ڕێ وەستا
نە گۆڕا ڕۆژگار شێوەی لە ڕابردوو هەتا ئێستا
لە کوێ حاڵی من و تۆ وا دەبوو ئەی خۆ پەرست ئێستا
ئەگەر دونیا ئوسووڵ و قاعیدە ونەزم وحسابی با !

***

دەبێ کڕنووش بەرم کاتێ بەیان هات بۆ بڕۆی تاقی
بڵێم ئەی نازەنینی شۆخ و شەنگ مەشهووری ئافاقی
تکا کارم لە کووپەت دا ئەوندەی ماوە مەی باقی
بە جامێ بادە تێر نابم ئەگەر مەیلت هەیە ساقی
گڵێنەی خۆم دەنێرمە خزمەتت بۆم تێکە با بێ با

***

دەزانم پێشەوای ئایین و ئەخلاقی جەنابی شێخ
لە زیکری خانەقا مەشهووری ئافاقی جەنابی شێخ
لە پاش زیکر و دووعا گەر وەختی ما باقی جەنابی شێخ
وەبەر من نایەڵێ لێرەش مەی و ساقی جەنابی شێخ
دەنا لەو لا شەراب و حۆری با هەر بۆ جەنابی با

***

گەرەکتە ژین و خۆش بەختی دەبێ دژ بی لەگەڵ هەستی
ژیانت خۆش دەبێ نایێتە لات ڕۆژی خەم و پەستی
لەدەس خۆتی مەدە ئەم دەرفەتە مەنوێنە قەت سستی
هەموو عومری ئەبەد تیای دانی یە خۆشی
دەمی مەستی خدر ئاوی حەیاتی بۆ چ بوو؟ فێری شەرابی با !

چارەنووسی شاعیر

نیگاری شۆخ و شیرینم چ ڕووی دایە کە تۆ ڕایە؟

دەمێکە ئەو دڵەی زارم دوو چاری دەردی سەودایە

بەهەشت بو دۆزەخیش بڕوا بفەرموو ڕاستە هەروایە

بەهاربوو فەسڵی زستانم ئەگەر یارم دەگەڵ بایە

درۆیە گەر گوتوویانە بە خونچێکی بەهار نایە!

***

لە ژینی پڕ لە ژان و دەردو خەم خۆشیم نەدی ڕۆژێ

دەبێ هەر سەرکەوم بۆ بەرزی کێوی ئارەزوو ڕۆژێ

بەڵێن وایە نەوەستم تا مەبەستم دێتەی دی ڕۆژێ

لە بارانێ مەپرسە تا هەور بگرێ بەری ڕۆژێ

دەبێ بگریم هەتا ڕووی تۆ لە ژێر چارشێوی ڕەش دایە

***

مەبە بایی بە باڵای بەرزی سەروی سەرکەشت ئاخر

کە ئارام نابێ ماری زوڵف لە ڕووی پشکۆی گەشت ئاخر

ئەگەر چین هێزی خۆی بێنی، ببێتە هاو بەشت ئاخر

هەناسەم لا ئەدا چارشێو و ڕوو بەندی ڕەشت ئاخر

هەور هەر چەندە پڕ بێ کوا حەریفی قودرەتی بایە؟!

***

دڵی زارم دەمێکە نا بەڵەدبوو کەوتە نێو داوت

تکا کارم کە ڕزگار بم لە چینی پەرچەمی خاوت

ڕەوشت وداد پەرستیت بوویتە نرخی شۆرەت و ناوت

لە ژێر سایەی برۆکەت دا حوکمڕانی دەکا چاوت

لە سایەی دۆخی شمشێرە کە حاکم حوکمی ئیجرایە!

***

له ڕۆژانی ژیانم دا له شادی کردمت بێ بەش
ئەوەندەم تاڵ و سوێری چێشت هەتا خستمتە چاڵی هەش
ئەوێستا شارەزا بوویم و نزیك نابم له فەندو غەش
لەسەر بەفرێ بەکار نایە وەکو بیستوومە داوی ڕەش
لەسەر کۆڵمەت ئەدی بۆ دڵگرە ئەو بسکە تاتایە؟!
***
ئەگەر هێزی سروشت پەنجەی هونەر کاری بجوولێنێ
بە زەحمەت پەیکەرێکی چەشنی باڵای تۆ بخولقێنێ
دەبێ ڤینۆسی خوای جوانی وەکو تۆ خۆی بخەملێنێ
هونەر ناتوانێ جوانی تۆ بە هیچ شێوێکی بنوێنێ
لەمەڕ مەڕ چۆن دەتاشرێ هەیکەلی ئەم بەژن و باڵایە؟
***
شەو ڕۆژم هەمیشە لێم جودا نابێ خەیاڵی تۆ
ئەگەر چی خۆم دەزانم سەرکەشی و شۆخی و دەلالی تۆ
له هەر کوێ بێتە بەر گوێم دەفعەیەك مژدەی ویسالی تۆ
بەڕیشی بۆ زەوە سوجدە دەبەم من بۆ جەماڵی تۆ،
ئەدی بۆچی دەیان گوت: دار کە پیربوو تازە دانایە!!
***
بەڵەد بووم لێت و تۆم ناسی له ماوەی ژینی تاڵم دا
ئەتۆ قاڵ بوویتەوە وەك زێڕ لەناو بۆتەی خەیاڵم دا
بە شێوەی وا پەشێو باڵای چەمیوی وەك هیلالم دا
بزەت نایێتە سەر لێو و بەزەت نایە بە حاڵم دا
ئەگەر چی زۆر له مێژ ساڵە له دووت دەخشێم وەکو سایە!
***

بەدەستی چەرخی بەد ڕەفتار و بەدکرداری گرفتارم
لەبەر زامی برینی کۆن و تازە بە ئازارم
ئەگەر بێ ئاشنایەك، پێی دەڵێم گوێ بگرە گوفتارم
دەزانی بۆچی هێندە پەرێشان و خەفەتبارم؟
لە بازاڕی ژیان غەیری هونەر نیمە چ سەرمایە!
***
فەلەك بەو خوایە ڕۆژی دەم شکاند چەرخت توانی بام
بەجۆرێ ڕێك و پێکتر دام دەرێژا من کە بانی بام
لەچارە نووسی خۆم داوا دەکرد تووشی نەزانی بام
بە(تووتوو»ش تووشی مەکتەب بۆ دەهاتم من کەزانی بام
خەفەت، مەینەت، کەسەر، حەسرەت بەشی ئینسانی زانایە
***
دەبێ خۆم هۆگری ڕۆژی ڕەش و ژینێکی پڕ خەم کەم
خەیاڵی ژینی شادی و بەختیاری من دەبێ کەم کەم
لەمەولاوە خەیاڵی ژینی بێ ژانیش لەسەر دەرکەم
لەگەڵ چارە ڕەشی و دوورە بەشی و نەگبەت دەبێ
هەڵ کەم لەمێژە چارەنووسی شاعیرانی کوردی هەروایە!!

ماچی شیرین

68 11/1/22

ئەگەر بێ پەرچەمی ئاڵۆز و شێواوت لەرووت لاچێ
خەم و دەردو پەژارەم دوور نی یە بڕوا لەگەڵ باچێ
دەزانی خۆشەویستیت بۆ لەدڵ چەسپاوە دەرناچێ
بە منداڵی لە لێوی ئاڵی تۆم ئەستاندووە ماچێ
بە پیریش لەززەتی ئەو ماچە شیرینەم لەبیر ناچێ!

***

ئەوەندەم شین و زاری کرد نەبوو دڵسۆزێ لەوشارەی
کە ڕزگارم بکا ڕۆژێ لە دەست ئەم ئێش و ئازارەی
گوتی پێم ئاشنایەك ڕۆژی ئەووەل تۆ سیا چارەی
بە سەد دکتۆر و دەرمان و پەرستار ناکرێ چارەی
کەسێك تیری مژۆڵی ئەو کچە کوردەی لەدڵ ڕاچێ

***

رەفیقان لێم مەپرسن بۆ چی وا شێواو و ئازوردەی
لەداخی چی کە ڕووم کردۆتە ئەم دەشت و کەژو هەردەی
بەگەنجی لۆمەکاریم بۆ دەکەن سەیر بکە لەم دەردەی
دەکا گیرۆدەتر پیرانی دڵ تەڕ ئەو کچە کوردەی
بچێتە مە کتەب و بسکی بە مۆدەی تازە هەڵپاچێ!

***

ئەمن باکم نی یە هەر چەند لە ناو دەریایی غەم غەرقم
لە مەکتەب ڕۆژی ئەووەل دەرسی دڵداری بوو سەر مەشقم
ئەگەر ئێستا دەپرسی لێم لەبەر چی پەست و بێ شەوقم
خەم و دەردی زەمانە پیری کردم، وشك وبێ زەوقم
کە شاعیر وشك وبێ شۆر بوو لە ناو خەڵکی دەبێ لاچێ

***

لە ڕۆژێکا ئەتۆم دیت خستمە بەر گوێت ئێش و ئازارم

گوتم: گیانە دەمێکە من بە دەردی وا گرفتارم

بە هیچ کەس ناکرێ چارەی ئەگەر خۆت نەبیە خەم خوارم

لە گۆشەی بێ کەسی دا ئێستە وا دڵ تەنگ و خەمبارم

نی یە باکم ئەگەر ماڵم بە جارێکی بە قوڕ داچێ

***

لە چەرخی ڕۆژگاردا سەر نزم ناکا ئەوەی مەردە

لەسەد کۆشك و تەلار خۆشتر لەلای ئەو ناو کەژو هەردە

جیاوازیی چی یە بۆ ئەو هەوا گەرمە وەیا سەردە

بەشی کوردێکی زانا لەم وڵاتە مەینەت و دەردە

ئەوەی نەتویست بڵێ ڕەببی بەدەردی کوردی زانا چێ

***

ئەوەی زانایە دامایە لە هەست و فیکری تۆ هێمن

لە ناو کۆڕی ئەدیبان دێتە مەیدان زیکری تۆ هێمن

لەلای (عەونی) بە نرخە وردە کاری بیکری تۆ هێمن

لە ناو بازاڕی ئەوڕۆ کەی ئەدەب دا شیعری تۆ (هێمن)

وەکو پوولی چرووکە هیچ ڕەواجێکی نی یە و ناچێ!

وەرە مەی گێڕ

هەر بە شادی گەڕەکە پەستی لە دڵ خۆم ڕەم کەم
یار لە باوەش بگرم سەیری سەرو پەرچەم کەم
بۆ مەزە دەم دەمە ماچێکی لە لێو و دەم کەم
وەرە مەی گێڕ دەمەوێ ئەمشۆ خەمی دڵ کەم کەم
لوزەوم بەردە سەرێ نامەوێ جورعەی کەم کەم
***

کاتێ بۆتیری موژەت سنگی منت کردە نیشان
چەندی پاڕامەوە لێت سوودی نەبەخشی گریان
چونکە دەرمان نەکرا زوو کتوپڕ هاتنە ژان
تەشەنا بوونەوە ناسۆری دەروونم دییسان
زامی کۆنە بە مەیی کۆنی دەبێ مەرهەم کەم
***

نازو عیشوەت مەفرۆشە بەسە ئەی شۆخی دەلال
تۆ کە هاوتات نی یە جوانیت گەیی یە حەددی کەماڵ
گەر بکەم باسی قەدو کوڵمی گوڵ و چاوی کەژاڵ
مشت ومالی دەوێ ئاوێنەیی ژەنگاوی خەیاڵ
مەست وگێژم کە هەتا گاڵە بە جامی جەم کەم
***

چارەنووسی ڕوو کەمە کوێ چەند لە شوێنت دەگەڕیم
ڕۆژگار تۆقلی ستەم بەستی لە دوو دەست و لە پێم
ئاشنا و دۆست و هەڤالم، هەر کەسی پرسی لە کێم
ئێستە بۆ چارەیی خەم گۆشەیی مەیخانەیە جێم،
من کە ڕۆژێ دەمەویست میللەتەکەم بێ خەم کەم
***

دەمەویست بیخەمە ڕوو بیر وتواناو هەستی
دژ بوەستم لە هەموو کاری بەبێ جێ و سستی
خۆم بە دوور گرت لە خەم دەردو پەژارە و پەستی
تا نەڕووخاوە بلا پڕ بێ لە خۆشی و مەستی
تازە پێی ناوێ ئەمن هۆدەیی خۆم مەحکەم کەم
***
وا لە ژێر باری خەم و دەردو کەسەرا چەمیوم
لە هەموو ڕێگەیەکی ترسی هەبوو تێپەڕیوم
ئێستە وەک ئاسکێ ڕاوی بکرێ وا ڕەمیوم
چۆن نەبەم بۆ مەی و مەیخانە پەنا تێ گەیوم
لەم ولاتە هەموو شتێ زۆرە بەنی ئادەم کەم
***

سۆزی دڵداری و لاوێنی لەسەر نا سڵەوێ
ڕوو لە هەر لایێ دەڕۆم خۆی دێ بە شوێنم دەکەوێ
یادی ڕۆژانی لەمەو بەر مەکە بۆ دەردەکەوێ
پیرو بێ هێزم و ئێستاش دڵەکەم هەر دەیەوێ
سەرو ماڵم بە فیدای خاڵ و خەت و پەرچەم کەم
***
سەرو ماڵ، گیان وژیان پێشکەشی چاوی بەڵەکە
دڵنیا نیم شەوو ڕۆژ ساتێ لەدەست ئەم فەلەکە
ئێستە وەك گەنجیینەیە باس لە ڕابردوو مەکە
داستانی مەم و زین کۆنە، کچێکم گەرەکە
شلکە ڕانی بگوشم بۆنی لە سینەو مەم کەم
***
وەك زەدەی دەستی پەری سەردەمی زو کەتمە کێو
وێڵ و سەر گەشتەوو ئاوارە، وەها زارو پەشێو
ئێستە بەم پیری یە کەوتوومەتە دڵداری بە نێو
من لە جوانی دەگەڕێم تێپەڕە زستانی دزێو
کچ کە ڕووم نادەنێ با سەیری گوڵ و شەونم کەم
***
(عەونی) هوشیار بە نەسووتێی و ونەچی ڕوو بە فەنا
ئاگرێکە گڕی بەرداوە لە دارو دەوەنا،
ڕوو لە کوێ کەم کە نەماون نەحەشارگە و نەپەنا
شەڕە بایە لە چیاکان و هەوا تووشە دەنا
وەکو شێتان دەمەویست ڕوو لە چیای ئەستەم کەم

ئەو دوو شیعرەی
(عەونی) و (دڵدار)
کە بە یەکەوە دایانناوە

١. دڵ

٢. فەلەك

(دڵ)

لەگەڵ (دڵدار) دایناوە

دڵ لە بەینی تەڵعەتی ڕوو و زوڵفەکەی دەیجووورتە (1)
گاهێ مەیلی شەو ئەکات و گاهێ مەیلی نوورتە

بەحری عوممانی سروشکم (2) وا بەدەم گریانەوە
پڕ لە دانەی گەوهەرە هەم لەعلی وێنەی سوورتە

بادەکەت پڕ ژەهری مار بێ، بیدە پێم نۆشی دەکەم
چونکە گەبعم هێند موگیعە بەندەیی مەیسوورتە

سا ئەزانی چەند پەشێوە ئەو دڵەی بیماری من
پەی کراوی تیری غەمزەی چاوەکەی مەخموورتە !

ئاسمانی حوسنی ڕوخسارت لە ئەبرۆ و چەرخی ڕوو
تاقی ئەبرۆت دوو هیلال و چەرخی کوڵمەی خۆرتە

خونچەکەی نەشکفتەیی لێوت لە باخی مەقصەدم
تا دەمی پشکوتنی دڵ بولبولی مەنفوورتە !

ئارەزووی ئەم شیعرە (دڵدار) تۆ لە (عەونی) بۆ دەکەی
چونکە ئەم غەمبارە دایم بۆ وەتەن مەجبوورتە ! !

(١) دەیجور: تاریک
(٢) سروشك: فرمێسك، ڕۆندك

فەلەك

لەگەڵ (دڵدار) دایناوە

ئەوی کەس بێ فەلەك دایم لە خوێنی خۆی دەگەوزێنی
کە پەنجەی شێری نەگبەت هات ڕەگی ئاساری دەردێنی

لە ژێر پەردەی سەفا بەخشی، لە ساقی بێ دەسی گەردون
بە خۆشی مەی هەزار عاقڵ خەیاڵاتی خەمی دێنی

کە تاڵع ڕۆیی نیگبەت هات، تەبیعەت قاعیدەی وایە
لە چیمەن دا چەقەڵ هەڵسێ ئەبێ شێرێکی بشکێنی!

لە سایەی بەختی بەد بەختی زەمانە هەر کەسێ کەس بێ
نەمامی داری ئومێدی بەسەد میحنەت ئەلەرزێنی

دەسا تیرەی بەشەر سەیرێ لە پەردەی سینەمای ژینا
بەڕەنگی سووری خوێنێ گەش چ گوڵگون ڕەنگی دەنوێنی

غەرق بوونی هەموو کەس هەر لە نێو ئاوە بەڵام بۆ من
بە عەکسی قاعیدەی عالەم هەوا ماسی دەخنکێنی

ئەگەرچی خوێن ڕژان ناخۆشە ئەمما من لە لام خۆشە
ئەگەر خوێنێ ڕژا ئەمڕۆ سبەینێ لالە ئەڕوێنی

لە نێو دنیای ئەمەل(عەونی) بە عەزمێك و نەشاگێ بە
دەسا فەرزە ئەتۆش (دڵدار) دڵی سستیت بفەوتێنی!

تێهەڵكێش لەگەڵ شیعرێكی

(حافظی شیرازی)(١)

بە خوێنی دڵ كە نووسیم بۆ لای نیگارم نامە

(إني رأيت دهراً من هجرك القيامة)

هەرچەند سەرو بنم كرد، هیچ فائیدەی نەبەخشی

(مَنْ جرّب المجرّب، حلت به الندامة)

لە دووری تۆ لە چاوم سەد جۆرە دەردو ژانە

(ليس دموع عيني هذا لنا العلامة!)

پرسیم لە یێكێ زانا ئەحواڵی یارو فەرمووی

(من بعدها عذاب في قربها ندامة)

بەڵا گەردانی تۆ بووم، بۆیە بە پەندو پۆ بووم

(والله ما رأينا حباً بلا ملامة!!)

پێویست نیە كە بیڵێم دەردی دەروونی زارم

(خود میشود محقق از اب ضشم خامة!!)

بادی صەبا هەڵیگرت پەردە لە ڕوویی یارم

(كالشمس في ضحاها تطلع من الغمامة)

(حافظ) كە ویستی (عەونی) جامێ شەراب لە ساقی

(حتى يذوق منه كأساً من الكرامة !!)

(١) شاعیرێكی ناوداری فارس بووە، لە نێوانی (١٣٢٠–١٣٨٩ز)دا ژیاوە.

پارچە شیعرێکی

گۆڕدراوەی ئەبولعەلای مەعری(١) بۆ کوردی

لە لا زقیە شەڕو هەرا بوو،

لەناو گاورو ئیسلام بەرپا بوو!

یەك بە زەنگوڵە لێ دان خەریك بوو

یەك بانگی دەدا هەستن نوێژ ڕابوو

هەر یەك ئایینی خۆی پەسەند دەکرد

خۆزیا دەم زانی کامیان ڕەوا بوو؟!

ئەبولعەلای مەعەری: شاعیری ناوداری عەرب، لە نێوانی ساڵانی (٣٧٩-١٠٥٧)ی زایینی دا ژیاوە، گەلێك شیعری فەلسەفە ئامێزی داناوە.

وەرگێڕان لە فارسییەوە

دوو دەستم هەردووگیراون، بە زولف و گەردەنی ساقی
پیاڵە وەرگرم کامیان بەرەڵڵا کەم لەلام شەرمە!

سەرینم گەر نەبێ باکم نی یە فرمێسکی دوو چاوم
بەشەو نەرمی دەکا وەك لۆکە ئەو بەردەی لە ژێر سەرمە

شیعری
(کەلیمی هەمەدانی) (١)

(١) کەلیمی هەمەدانی: شاعیرێکی ناوداری ئێران بووە، شیعری بە هێزی بە زمانی فارسی داناوە، لە ساڵی ١٦٥٢ی زایینی کۆچی دوایی کردووە.

مێژوو

ئەگەر ڕاستیت دەوێ مێژوو درۆیە
هەموو ڕووداو و ڕابردوو درۆیە !

بە چاوی خۆت دەبینی کارەساتێك
دەگۆڕێ پێچەوانەی هەر لە کاتێك

ئەوەی مێژوو دەنووسێ وەك بە ڕۆژە
گوڵێکە تابیعی سووڕانی ڕۆژە ! !

ئەم چوار دێڕە لە ئیلهامی ڕێککەوتنامەی ١١ی ئازاری ساڵی ١٩٧٠ وتراوە

حیزبی بەعسی ئیشتراکی و پارتی دیموکراتی کورد
بۆعەرەب ئەو پێشەوایە، ئەم لە ڕێی داهاتی کورد
ئەرکی سەرشانیانە هەردوو تێ بکۆشن وەك برا
ئەو لە بۆ وەحدەی عەرەب ئەم بۆ یەکێتی وڵاتی کورد

دوو جار ژیان

پیاوە خێرەو مەند و هونەر پیشەکان

لازمە بۆ وان هەبێ دوو جار ژیان

جارێ یێکەم تەجرووبەی پێ وەرگرن

جارێ دووەم تاکو نەبینن زیان !!

ئەم چوارینەی لە فارسییەوە کردووە بە کوردی

جەژنانە

ملوانکەیێکی لە هەڵبەستی جوان

بۆی دەهۆنمەوە وێنەی مرواری

بە کێشان سووک بێ، بە نرخ گران

پێشکەشی دەکەم بە ناوی دیاری!

کە کردیە ملی گەردانەی هونەر

وەک لەعلی سوورە، شین وەک پیرۆزە

زۆر بە نرختر، لە دانەی گەوهەر

ئەوە جەژنانەی جەژنی نەورۆزە

جاهید و عەونی(١)

نووسەر و شاعیر و رۆشنبیر مەحمود زامدار لە لاپەڕە ٩ی کتێبی (جاهید بگەڕێ) کە ساڵی ٢٠١٠ بڵاویکردۆتەوە دەنووسێ: **مایەوە سەر ئەوەی هەڵنەبوێرم کە: ئەم دەستنووسەی (جاهید)ی یاخی، زۆر ماندووی کردم، چ لەباری (نووسینەوە و رێنووس و رێکخستن) و لادانی هەندێ شتی زیادی (هونەری بیرەوەری نووسین) و هەندێ شتی وا کە تانە و تەشەری بۆ کەسێك یا لایەنێکی تێدابوو، کە بە (..........) ئاماژەم پێکردووە، بەڵام بە هیچ کلۆجێك دەسکاری هیچی ترم نەکردووە و دەسنووسەکە چۆنە، ئاوا وەك خۆی حەزیشم کرد ناوی ئەم کتێبە لە سروشانی پارچە پێنج خشتەکییەکی جاهید لەگەڵ (عەونی) شاعیر و بەسەرناوی (جاهید بگەڕێ) وەرگرم کە دەڵێن:**

هەستاوە لە خەو تازە گوڵی مەست و خومارە

سەد عاشقی وەك من لەبەری مات و پەژارە

(جاهید) بگەڕێ مرووەتە لەم دەشت و کەنارە

وای فەرموو گوڵم (عەونی) زەدەی دەستی بیمارە

ئەم دەنگ و سەدا و ناڵە و گریانە لە کوێیە؟

(١) **تێبینی:** لێکدانەوە و مانای ئەم کۆپلە شیعرە ئەو دەگەیەنێت کە ئەمە دوا کۆپلە قەسیدەیەکی درێژترە سەرەڕای گەڕان و سوڕان و پرسیار کردن لەمە زیاترمان دەست نەکەوت.

چوارینەکانی عەونی

ئەو چوارینانە بریتین لە ٨٨ چوارینە، کە شاعیر لە قۆناغە جیاجیاکانی ژیانیدا داینـاون.

گوتم چاوت شەڕ ئەفروشێ گوتی دڵگیر مەبە مەستە
گوتم غەمزەت لە سینەم کارگەربوو پێی گوتم بەستە
گوتم تیری نگاه و تیخی ئەبرۆ و چاوی فەتانت
گوتی بڕوا مەکە ئەفسانەیە ئەم جۆرە هەڵبەستە

- - - - - - - - - -

من خۆم دەزانم کە تاوان بارم
لە کردەوەی خۆم زۆر شەرمەزارم
روم نییە ئەوسا سەرم هەڵبڕم
ئەگەر نەم بەخشی پەروەردگارم

چوارینەکانی عەونی

بژی ئازادی، ئازادی خواهان
بمرن زۆر داران، بمرن بەد خواهان
کە هێزی میللەت گشت یەکدی گیر بوو
دەرکەوت زاڵم چلۆن حەقیر بوو

***

دەمەویست لەگەڵ عەرەب برا بم
لەم نیشتمانە وەك هاوبەش وا بم
بەڵام ئەو ویستی کە من بێ بەش کا
هەڵەی کرد منیش وا ڕازی نابم!

***

بەناوی ئینتیخابی حوڕ لە میللەت
هەڵئەبژێرن لەبۆ مەجلیسی ئومەت
هەزار مەجلیسی وا خاڵی لە قیمەت
بە لەعنەت بێ بە لەعنەت بێ بە لەعنەت

***

ئەگەر دەردی دڵی خۆم هەڵبڕێژم
دەزانم زۆر خەم و ئازار دەچێژم
بەڵام من لێ بڕاوم وا لەلای تۆ
هەموو ڕازی نهێنی خۆم دەبێژم

***

لە من دڵگیرە دڵدارم لەسەر چی؟
ڕەوای بینیوە ئازارم لەسەر چی؟
گریمان ئێستە کاری نا بە جێم کرد
ئەدی ئازارەکەی پارم لەسەر چی؟

***

به چاوی مەستی تۆ سەر خۆش و مەستم

لەسەر خۆشی دەبزوێ بیرو هەستم

لەناو بۆتەی ئەوین قاڵم وەکو زێڕ

وەهای دارشتووم وەستای ئەلەستم!

***

لەبەر هەڵمی هەناسەم ڕووت لە مژ ما

کە ڕۆژی من لەژێر دەسرۆك و قژما

دەمم برد بۆ دەمی نەم زانی ناکاو

لە دوو لا ماری ڕەش هاتن بە گژما

***

گوڵێکم دیت لەتافی نەو جەوانی

لەسەر تەختی بەهاری شادمانی

گوتم: ئەی گوڵ مەبە بایی و بترسە

کە تۆ مەحکوومی بایێکی خەزانی!

***

لە خەوما چاوەکەی کاڵت لە خەوما

وەکو بەختی ڕەشی من هەر لە خەوما

بە زەبرو زەنگی گێتی نەی توانی

ئەمن لادا لە ڕێی ڕاست و پتەوما

***

ئەمە پەندێکە نرخی زۆر گرانە

گەلێ سوودی هەیە چاکی بزانە

نەزانە،کەودەنە، نا خوێنەدەوارە

ئەوەی نەی خوێند لە دانیشگای زەمانە

***

هەڵی کرد ئاه و ناڵەی بەر بەیانم
سەری کرد جۆگە خوێنی چاوەکانم
لە گەرمی سۆزی سینەی خۆم دەترسم
کە ئاگر بەر بداتە جیسم و جانم!

***

چەهچەی بولبول لەناو باخی گوڵان
شۆرشێکی خستە ناو خاوەن دڵان
باخەوان بۆ خۆی بزانی نرخی گوڵ
بەر گری ناکا لە زاری بولبولان!

***

کە من پرسیم لە یاری نازەنینم،
گوتم: تۆ کێ ی؟ گوتی: من خاتو زینم
گوتم: گیانە منم مەم خۆت دەزانی
دەمێکە بەندی زیندانی ئەوینم!

***

گوڵ ولالە لەباخ و جۆیە باران،
بە شەونم مەست دەبن وەرزی بەهاران
گوڵی من وا دەباری خەم بەسەرما
لە پایز وەک گەڵا ڕێزانی داران!

***

لە مەی گێڕ بگرە بگرەی جامی مەی بێ
لەنەی ژەن دەنگی سازو عودو نەی بێ
لە کۆڕێکی وەها پڕ بەزم و شادی
بە قوربانی هەزار جەمشید و کەی بێ

***

قژی کاڵی لە دەوری گوڵشەنی ڕوو

پەرێشان بوو وەکو سەربازی هیندوو

لە باخی سینە شەو کاتێ بەیانی

کە دەستم کەوتە سەر دوو دانە سنجو

***

گوتی زولفم؟ گوتم: داوی بەلایە

گوتی: ئەبرۆم؟ گوتم: تیغی فەنایە

گوتی: کوڵمم؟ گوتم: بۆ شەو چرایە

گوتی: لێوم؟ گوتم: کانی بەقایە

***

لە لانەی شێری پرسیم کوانێ خێوی؟

کە دەنگی هات، گوتی: ڕای کردە کێوی

گوتم: بۆچی؟ گوتی: بۆچی مەپرسە؟

لە ترسی زەبرو زەنگی دێڵە ڕێوی!!

***

شەوە تاریکە، سەختە ڕێگای خەباتم

کە من دوچاری ڕێگای هات و نەهاتم

دەکۆشم تا گزنگی تیشکی هیوا

سەری دەرخا لەئاسۆی خۆر هەڵاتم

***

بە پەیکانی موژەی ئەنگا و تراوم،

ڕەوی کرد دڵ لە لانەم دا بڕاوم

گەرەکتە گەر نێچیری خۆت ببینی

بچۆ شوێن ڕێچکەیی خوێنی ڕژاوم!

***

بەیانی دا لە ناو باخی بەیانی

بەیان دەکرێ وەرن نرخی بەیانی

بە هەرچەند بیفرۆشن گەر بەیانی

منم کڕیار بەیانی و دوو بەیانی

***

منیش هاتم سەرم هێنا لە ڕێ دا

لەبۆ سەر خاکی ژێر پێی تۆم فڕێ دا

خودا پێدابوو بەختم چاکی هێنا،

کە بەر شەق کەوت و ئەمجا نرخی پێ دا

***

گوتی: عودو کەمانت بێ گوتم:نەی

گوتی: جامی شەرابت بێ گوتم: مەی

گوتی: کوشتن سەوابت بێ گوتم: دەی

گوتی: ماچێ خەڵاتت بێ گوتم: کەی ؟!

***

نە سەر خۆشی مەی و وێسکی و شەرابم

نە گوێ دێری نەی و چەنگ و ڕەبابم

بە یادی چاوی مەستی تۆ هەمیشە

لە ناڵینی دڵەی پەستم خەرابم

***

لەسەر چڵێ دا کە گوڵێ شۆخ و قەشەنگە

لە شوێن خۆی دا کە بەرد قورس و بە سەنگە

گوتەی نەستەق بە کوردی وا دەبێژی

کە دۆزەخ هەر وەکو خانەی بە جەنگە!

***

بەڵێنی داوە یاری نازەنینم!

لە کاتی مەرگ دا بێتە سەرینم

ئەگەر ڕاستە بە جێ بێنێ بەڵێنی

لە نوو دەست پێ دەکا دووبارە ژینم

***

لە ڕاکردن وەکو ئاسک بە بازی

لە نێچیر گرتنا شاهێن و بازی

ئەتۆ تاکێ لە نازو عیشوە بازی

ئەتۆ ڕوگەی دڵانی جێی نیازی

***

بەهاران بولبولی ئەو خونچە زارەم

لە هاوین قومری ئەو باڵا چنارەم

لەپایز جێگری پەروانە زستان

کە باڵ سووتاوی ئەو لالە زارەم

***

بنەوشەم دیت کزو داماوو خەمبار

گوڵم دیت شادو ڕوو گەش دەم بەخەندە

نی یە زانایێ تاکو لێی بپرسین

گەلێک زۆر چارە ڕەش یەک بەهرە مەندە

***

دڵەی ئاسک لە ترسی چاوی بازی

لە ڕاکردن تەماشای ڕەوت و بازی

خەیاڵی خاوە دەرناچێ لە دەستی

مەحاڵە لەم هەرێمە سەر فرازی

***

کزەی بادی سەبا ئێمشەو بەیانی

لە گوڵزارا کە موژدەی خۆشی هانی

گوتی: خونچە بەسەدناز لێوی پشکووت

هوزاریش کەوتە بانگ و نەغمە خوانی

***

ماوەییێکی زۆرە بۆ یەك تاکە گوڵ

پشکنیم باخ وگوڵستان چڵ بە چڵ

داخەکەم هیوام بڕا دەستم نەکەوت

زۆر کەسی تر ئەم مەبەستەی بردە گڵ

***

سەیرە لام کوردێك ببێژم بێ خەمە

خانومانە خوڕەم و خاتر جەمە!

پێکەنین بۆ ئەو حەرامە شێت نەبێ

شین و ڕۆ ڕۆیە لە چوار لا ماتەمە

***

دەمێك بۆ خۆت دەمێك بۆ خوا بکۆشە

کە هەردوو دەم وەکو یەك بۆ تۆ خۆشە

لە هەردوو لاوە گەر نا بەهرەمەندبی

بە بێ هوودە ژیان جێگەی پەڕۆشە

***

لە دەست ئەم چەرخە زانا زۆر کەسادن

هەمیشە دیل و پەست و نامرادن

بەڵام نادان و پەست و لات و خوێڕی

هەمیشە بەختیار و بەرزو شادن!

***

کە شادی هات لام نا شارەزا بوو

لە ناچاری لە گۆشەی دڵ خزا بوو

خەمی لێ ماندە دەم ئێستا دەری کا

یەخەی بگرێ کە شایانی سزا بوو!

***

لەگەڵ خەم ئاشنا بی و گۆشە گیر بی

لە شادی دوور لە خۆشی پەست و زویربی

بڵێ: خەم ئاشنایە، ئاشنایە!

لە تەنگ دەستی ئەوەی دۆستی لە بیر بی

***

بەرەنجی خۆت پەیاکە نانە جۆیێ

گەلێ خۆشتر لە چێشت و نانی دونان

لە کوخێ گەر بژی ئازاد و سەربەست

مەچۆرە کۆشکی نامەرد بۆ پشوودان!

***

بە هیوای گەر لە ژین دا بەختەوەربی

لە گوێت بگرە کوڕی لاو، پەندی پیران

گەرەکتە سوود مەند و بێ زەرەر بی

بکە پەیڕەو ڕەوشتی چاک و پیران

***

گوڵی ژاکاوی شادیم هەڵوەری

مەلی ئاوات و هیوام هەڵفڕی

بۆیە وەکو شێت لە کۆهساران!

یەخەی ئارامم سەراسەر دڕی

***

دڵم وەك خونچەی لێوی تۆ تەنگە
ڕۆژیشم شەوە، تاریكە، زەنگە
سەری من گۆیە، قەدەمیش چەوكان
یاری پێ دەكا، ئەو شۆخ و شەنگە

***

نیگاری بێستوون دەست كردی فەرهاد،
لە سەد لا وێنەی شیرینی كێشا
بە هیوای دیتنی ڕۆژێك ببێ شاد
كە یاری شیرنی دیت بۆ تەماشا

***

ئەو كەسەی گیانی بەخت كردووە
لە ڕێی ئازادی گەل دا مردووە
وێنەی لە چاوگەی ئاوێنەی مێژوو
وا نیشان دەدا كە هەر زیندووە

***

ڕێزو پیاوەتی هەر بە بەخشینە
بەهەشت وەرگرتن، بەخوا ناسینە،
هەر كەس بەخشین و خوا ناسی نەبێ
مردنی سەد جار چاتر لە ژینە !!

***

دولبەر پێی گوتم: بۆچی غەمگینی
گرفتاری كام شۆخی شیرینی
هەستام ئاوێنەم بۆ هێنا گوتم:
(لە ئاوێنەدا تۆ كێ دەبینی؟!)

***

له ساوایيما تاكو بووم به پير
زۆرم بيستووه له زاناو و له پير
شادی و سه‌ربه‌ستی ژيان و خۆشی
ئه‌نجامی كاره له‌لای پياوی ژير!

***

ساقی پياڵه بۆدڵه‌ی غه‌مگين!
به‌ڵكو شاد ده‌بێ ده‌رده‌چێ له شين
ده‌نگی گريانی به جێ خۆشتره،
نه‌ك له جێ نه‌بێ قاقای پێكه‌نين!

***

ساقی پياڵه تا خۆم بكه‌م مه‌ست
چه‌ند ڕۆژێك ژينه‌با نه‌ڕوا له ده‌ست
چه‌رخی سته‌مكار نه‌ی به‌خشی به‌كه‌س
دڵێكی بێ غه‌م، ژينێكی سه‌ربه‌ست!

***

پاش مردن كاتێك، كۆ ده‌كرێينه‌وه
له گۆڕه‌پانی لێ پرسينه‌وه،
هه‌ركه‌س ده‌فته‌رێك ده‌درێته ده‌ستی
ده‌ڵێن: (كرده‌وه‌ی خۆت بخوێنه‌وه!)

***

پرسيان له ژاڵه، بۆ هێنده تاڵی،
وه‌ڵامی داوه له‌به‌ر برا مردن!
پێيان گوت: گوڵت بۆ هێنده ئاڵه،
پێكه‌نی گوتی: بۆ دۆست ودوژمن!

***

عەونی واپیر بووە بێ یاوەرو یار ماوەتەوە!

ئاشنایان هەموو ڕۆیشتن و کەس نایەتەوە !!

ئەوە کاروانێکە لە ڕێ دایە بەبێ ڕاوەستان

لەو دەمە ئادەم و حەوا بووە نە پساوەتەوە!

***

من کە کوردم کەی لە ئازادی وەها بێ بەش کرام

ئەو دەمەی ماف بەش کرا، ئەو ڕۆژەبوو من بەش کرام

هاتەکار لەوح و قەڵەم بۆ چارەنووسی میللەتان

من حەواڵەی ئینگلیزی ڕوو سپی ڕوو ڕەش کرام!

***

هەر کەسێ خولیای سواری کەوتە سەر ئاوزینگ و زین

ئەسپی خۆی باتاو بدات و بێتە مەیدانی بەزین!

تا بە خوێنی زامەوە بەرگی سپی خۆی سوور نەکا

قەت خەیاڵی وا نەکا ڕۆژێ ئەگەر دەرچێ لە شین

***

گەر قەڵەم بۆ گەل نەنووسێ خۆی نەکاتە ڕابەری

خوایە هەردوو دەستی بشکێ، کوێر بێ چاوی نووسەری

هەستیاری، هەست نەکا ئازار و دەردو و ژانی گەل

پێی بڵێن: (بیژووی ئەتۆ لەم ئاوو خاکە بێ بەری! !

***

گوڵ کە بایی بوو بە شۆخی و ڕەنگوڕوو زوو هەڵوەری

دەستە دەستە کەوتە بازاڕ کەس بە پولێ نەی کڕی

دەردی بایی بوون بەڵاییێکە کوشندە و بێ ئەمان

تا سەری نەشکێ لە سەد لا دەستی لێ هەڵ ناگری

***

شەرتە کردوومە ئەمن قەت شوکری نا چاری نەکەم
هەوڵە دەم گیرو گرفتێك بێتە ڕێم چاری بکەم
خاوەنی مافی ڕەوام، چاوم لە ماڵی کەس نی یە
هەر کێ کۆسپ بێ لە ڕێگام تووشی ئازاری دەکەم

***

بەختیاریم گەرەکە بۆ گەلەکەم وێڵی ئەوم
وا خەریکم بە شوێنیا دەگەڕێم ڕۆژ و شەوم
بێ جیاوازی لە هەر لاوە کە دەستم بکەوێ
ڕەنگ و ڕووی چۆن بێ مەبەستم نی یە لێی نا سڵەوم

***

ڕۆژی حەشرە شەرمە زارم ڕووم نی یە سەر هەڵبڕم
دەنکە جۆیێ چاکە شك نابەم پەنا بۆ کوێ بەرم
بەم هەموو تاوانی کردوومە نەجاتم چۆن دەبێ؟
گەر لە لای یەزدان تکا کارم نەکا پێغەمبەرم !!

***

هێندە بەدکارە فەلەك بۆیە لە ئەو بێ ئەمەلم،
جارەها ئاگری بەرداوەتە خەرمان و خەلم !!
وەکوشابازێ بەسەر چۆل و چیادا دەفڕیم
باڵی بەستووم و بە ناچاری یە ژێر دەستی قەلم!

***

لە گوڵشەن چەهچەهەی بولبول دەزانێ شینی گوڵ ناکا
گوڵیش هەر پێکەنینی دێت و گوێ بۆ دەنگی شل ناکا
لەبەر ئازارو دەردی بێ وەفایی گوڵ نی یە بولبول
لە ترسی باخەوانە ئاشیانی خۆی لە چڵ ناکا !!

***

هەموو دەردێك كە دەرمانی هەیە غەیری برا مردن

كە ناسۆری دڵە قەت ناكرێ چاری هەتا مردن

فەلەك بۆ خۆی كەسێكی گەر دەمرد مەعلووم دەبوو ئەوسا

كە زوو وازی دەهێنا ئەو لە كاری ناڕەوا كردن!

***

چرام ناوێ وەكو پەروانە تا باڵم بسووتێنێ

گەرەكمە ئەو لەتاریكی شەوا خۆی دابگیر سێنێ،

لە بۆی ڕووناك بكا ڕێی تەنگو تاریكم كە بتوانم

بە ئازادی منیش پێی دا بڕۆم ونەم خلیسكێنێ!

***

دەبا چاو هەر بڕێژێ تاكو خوێن وەك لالە دەروێنێ

هەتا بەر بەستی ئەم دەربەندە بەم لافاوە دەشكێنێ

شەپۆلی چەند بگاتە دەشت و ئەم چۆل و بیابانە

لە جێی خاری موغیلان دڵنیام هەر لالە دەڕوێنێ!

***

بە چەندان دولبەرانی شۆخ و شەنگی ڕۆژانی لاوێنی

یەكێكی نەی توانی تۆزێ هەستی دڵ بجوولێنی

تۆمەز گیرۆدەیی سیحری نیگارێ بوو لە پەنهانا،

بە ئەفسوون چاوی بەستا بوو نەبوو ماوەی هەڵی بێنی

***

ڕۆژگار خۆی بەد خووە هەر حەز لە دڵگیری دەكا

درۆیە یادی میهرەبانی و ئاقڵی و ژیری دەكا

كاكە دەروێش دەرفەتە ئەو شیعری (عەونی) م بۆ بڵێ

باسی ژینی كاتی لاوی و سەردەمی پیری دەكا!

***

گەر ژیان ماوەم بدات ئەی پیری من پەیمان دەکەم
ببمە کۆیلە بۆ خەرابات خزمەتی ڕەندان دەکەم
دەی خەمە ژێر پێمەوە بەر ماڵ و تەسبیح و عەسا
تاکوماوم هەم نشینی شۆخ و چاو مەستان دەکەم

***

مژدە بدەن بە یاران بادی سەبا لەڕێ یە
هود هودی خۆش خەبەر هات نامەی ویصاڵی پێ یە
ئەی مەلە دەنگ خۆشەکەی خۆشتر لە دەنگی داوود
گوڵیش وەکو سولەیمان خاوەنی دەست وپێ یە!

***

هێزی تاریکی شکاو شەو خۆر هەڵات
دژ نەوەستێ کەس بەرامبەر خۆر هەڵات
چەندە خۆش بوو وەك بەیانی دا بەیان!
هەر کە بیستی شەو بە ڕاکردن هەڵات

***

ئەوانەی شۆخ و شەنگ و دڵ ڕفێنن
هەموویان سەرکەش و پەیمان شکێنن
فریبیان قەت نە خۆن وا ناسراون
ئەوانە تاقمێکن بێ بەڵێنن!!

***

مەیلی گوڵ ناکەم و زوو هەڵ دەوەرێ
بۆ هەموو دەنگی کە بێت گوێ دەگرێ
باخەوان چۆنی مەبەست بێ وایە،
هەموو کەس مافی هەیە لێ ی بکڕێ!

***

وەڵامی دایەوە گوڵ ڕۆژێکە یان دوو
ژیانی تاڵمان ها کا بە سەر چوو
دەمێکە خۆشی ڕابوێرین کێ دەزانی
بەسەرهات چۆن دەبێ ڕۆژێ نەهاتوو؟!

***

خۆ گرتن و نەبەزین لەهەر کارێك
ئەت گەیەنی بە هیوا و ئامانج جارێك
هەر کەسێك کۆڵ نەدا کاتی ژیان
ئەو کە بێ ترسە لە هەر دژوارێك!!

***

دەرمانی دەردی دەماغ نەخۆشان
زۆر بوو لە کۆڕی قەڵەم فرۆشان
شووشەیەك شەڕاب لە خوێنی لاوان
هەرزان دەفرۆشن بە بادە نۆشان!
من گوڵێکم لە چیمەن بۆن خۆشم
ماچی لێوم بە گران دەفرۆشم!!
ئەو کەسەی خۆشی دەوێم چەشنی هوزار،
ڕابکێشێ سەرنج و هۆشم!!

***

من خوماری چاوی مەستی دولبەرێکم موو قەدە،
شێخی سەنعانیش زەمانێ بوو بە کویلەی مەیکەدە
هەر دڵە سۆزێکی تێکەوت هەر سەرە سەودایەکە
با نەشێوێ لێی گەڕێ وەك خۆی بێ دەستی لێ مەدە

***

دوو دەستم هەردووگیراوە بە زوڵف وگەردەنی ساقی
پیاڵە وەرگرم کامیان بەرەڵلا کەم لە لام شەرمە
سەرینم گەر نەبێ باکم نی یە فرمێسکی دوو چاوم
بەشەو نەرمی دەکا وەك لۆکە ئەو بەردەی لە ژێر سەرمە

لەفارسییەوە وەرگێراوە

***

تەرکی شیعر و ئەدبیم کردووە بۆ بێ ئەدەبی
کەسبی ماددە شەرەفی چی هەیە بۆ موکتەسبی
هەر کەسێك جەوهەری زاتی لە وجود مونعەدیمە
اعتباری نی یە بۆی چی بووە ئەصڵ و نەسەبی

***

وە نەوشەم دیت کزو داماو وخەمبار
گوڵم دیت شادو ڕوو گەش دەم بە خەندە
نی یە زانایێ تاکو لێ ی بپرسین
یەکێك وا چارە ڕەش یەك بەهرە مەندە!

***

هوزارێکم لە باخی کوردەواری
بەهار ڕۆیی گوڵی هیوا نەپشکووت
لە هاوین دا لەبەر گەرمای تەمووزا
چلەش ڕۆیی گەلاوێژ هەر نە ئەنگووت!

چوارینەکانی خەیام

عەونی گۆڕیویەتی بۆ سەر زمانی کوردی

١٤١ چوارینەی شاعیر و فەیلەسوفی بەناوبانگی ئێرانی عومەر خەیامە عەونی شاعیر لە نێوانی سالآنی ١٩٦٤-١٩٧٤ وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی

ئەمەی خوارەوە نامەیەکی رۆژنامەنووس و ئەدیب و نووسەر کاك جەلال زەنگابادییە دەربارەی چوارینەکانی (خەییام) کە (عەونی) شاعیر وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی:

براگەورەی هێژام مامۆستا فەرهاد عەونی

ئاواتە خوازم هەمیشە سەلامەت و سەرکەوتووبن هەڵبەتە لەبەر نەخۆشی دڵم و نەشتەرگەرییەکی (٣ دەماری ئاڵوگۆڕ کراوە) گۆشەگیرم، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا هاتم ئەم پرۆژەی خوارەوە بۆتان روون بکەمەوە:

پاش بەراوردکردنی پتر لە پانزە وەرگێڕانی چوارینەکانی خەیام بە زمانێن (عەرەبی، کوردی، تورکی، پەشتۆ، ئینگلیزی، ئیسپانی، پورتوگالی، ئۆردی و ئیتاڵی..) بۆم دەرکەوت کە وەرگێڕانی خوالێخۆشبوو (عەونی) باشترین وەرگێڕانی کوردییە بە (سۆرانی-کرمانجی ناڤین) و وەرگێڕانی شاد ڕەوان (مەلا مشەختی) باشترین وەرگێڕانی کرمانجی باکوورە.

بۆیە پێشنیازی ئەوە دەکەم کە وەرگێڕانی عەونی چاپێکی نوێی جوان بکرێت لەگەڵ دەقە فارسییەکاندا و هەر بەخۆشم توانای ئەوەم هەیە کە تێکستە فارسییەکانی بدۆزمەوە پێشەکییەکی شایستەی بۆ بنووسم.. تەنها چاپکردنی لە ئەستۆتان بێت..

دەبێ ئەوە بزانی کە بەندە (لۆڕم فەیلی) و زمانی فارسی وەکو زمانی داکمە لەگەڵ عەرەبی و کوردی (بە گشت شێوازەکانیەوە) و پێش مانگێك (دیوان عمر الخيام) کە یەکێکە لە ٦ کتێب سەبارەت بە (خەییام) لە (دار الجمل) بڵاوبووەوە، دیوانی راستەقینەی خەییام راستکردۆتەوە (وەك تۆژینەرێکی ئێرانی) و تەنانەت چەندین هەڵەی گەورە لێکۆڵەرە ئێرانی و جیهانییەکانم راستکردۆتەوە.. ئینشاڵا نوسخەی پێشکەشت بۆ دێنم کە پێت بگات..

ئیتر هەر بژیت..

براتان جەلال زەنگەبادی

له چوارینه‌کانی خه‌یام

ده‌ڵێن: ئه‌وانه‌ی چاك پاك ده‌بنه‌وه

چۆن ده‌مرن وه‌ها زیندوو ده‌بنه‌وه

هه‌ر له ئێستاوه من ویار ومه‌ی

تاکو له‌ودنیاش تێ هه‌ڵ چینه‌وه

***

له‌به‌ر دڵی من گیانه هه‌سته زوو

دانیشین ده‌مێ جوانی شیرین خوو

با پێکی شه‌ڕاب نۆش که‌ین به‌ر له‌وه‌ی

بیکه‌ن به گۆزه‌، گڵی من و توو

***

چی ده‌بێ سبه‌ی؟ هیچ که‌س نای زانی

ئیمڕۆ ڕابوێرین به شادمانی

گیانه مانگه شه‌و مه‌ی نۆش که‌ین، که مانگ

دێته‌وه و جێگای ئێمه نازانی

***

که ناخۆیته‌وه مه‌ستان مه‌شکێنه

بنچینه‌ی فڕو فێڵ دا مه‌زرێنه!

تۆ بایی مه‌به که ناخۆیته‌وه

کرده‌وه‌ت هه‌موو ئابڕوو تکێنه!

***

به وێنه و دیمه‌ن شۆخ و جوانم

لاله ڕوو بالا سه‌روی ڕه‌وانم!

ئاشکرا نه‌بوو له جه‌رگه‌ی خاکا

بۆ دروست کرام؟ بۆچی؟ نازانم!

***

من و ساز ژەندو کوخی ڕماوم

گیان،دڵ، پیاڵەی پڕ مەی کراوم

نە هیوای ڕەحمەت نەترسی عەزاب

ئازاد لە باو خاك، ئاگر و ئاوم

***

لە چیمەن هەورە، باران و نێ یە

بێ پیاڵە و مەی ژیان لە کێ یە ؟

ئەم سەبزە زارە سەیرانگەمان بوو

سەبزەی خاکی من سەیرانگای کێ یە ؟

***

ئەم شانشینەی جێی بە زمی جەم بوو

ئاسك لانەی کرد تیایا جەم بوو

بارام کە پیشەی هەر ڕاوی گۆر بوو

گۆڕ نێچیری گرت ناوی بەهرەم بوو!

***

لە گێتی گیانی هاتی بە ڕێك کەوت

سەرسام لە پێنج و چوار و شەش و حەوت

مەست بە نازانی لە کوێوە هاتووی

ناش زانی بۆ کوێت دەبا چەرخی چەوت؟

***

ئەم کەونە کاتێك هاتە کایەوە

هەر کەس بە جۆرێ لێکی دایەوە

بەڵام تا ئێستا لە ڕوویی ڕاستی

هیچ کەس نەی زانی هەروا مایەوە !!

***

ئەم کۆنە سەرای کە گێتی ناوە
جێگای سانەوەو تاریکی و تاوە
شانشینێکە تەختی بەهرامە
بەزمێکە جەمشید سەری سوڕماوە

***

ئەم دوو سێ ڕۆژی ژینی ڕابردوو
وەك ئاوی جۆگا و گەردو بای دەشت بوو
خەمی دوو ڕۆژم بە یاد دا نەهات
ڕۆژی ڕۆیشتوو ڕۆژی نەهاتوو!

***

بەر لەمن و تۆ چی بوو چی نەبوو
شتێك پێویستە بیزانی ئەتوو
هەرچی پێ دەنێ بەسەر ڕووی زەوی
بیلبیلەی چاوی جوانێکە وەك توو

***

بەرد بە ڕووی دەریا تاکەی باوێژم
بۆ بت پەرست، کەنیشت، چ بێژم؟
کێ دەڵێت خەیام جێی ناو ئاگرە؟
ئاگری بەهەشت، کێ چوو، هات، بێژم؟

***

ئەم پیاڵە بە ئەرك دروست کراوە
مەست بۆ شکانی فتوای نەداوە
دەست و سەرو پێی چەند نازەنینە
بەرهەم هات بەناز بەقین شکاوە

***

ئاونگی نەورۆز شووشتی ڕووی لالە
مەی گێر بۆم پڕ کە جام و پیاڵە
ئەم سەوزە زارەی فەرشی ژێر پێ یە
ئێمەش کە مردین ئەوەمان حاڵە

***

نەورۆز پیاڵەت پڕ مەی گوڵ ڕەنگ بێ
هاوڕێت جوانێکی زۆر شۆخ و شەنگ بێ
مەی نۆش کەو شاد بە ئەم کۆنە چەرخە
دەت دا بە خاکا زوو یا درەنگ بێ

***

چەرخ بەئارەزووی هونەرمەند نەبوو
حەفت بێ یان هەشت بێ فەلەك لەلای توو
بمرین بەر لەوەی پێك بێ ئارەزوو
چ گورگ بمان خوا چ مارو مێروو!

***

خاکەکەی ژێر پێ ی هەر هەرزەکارێ
پەنجەی شۆخێکە و گۆنای نازدارێ
هەر خشتێ لەسەر چینی دیوارێ،
دەستی وەزیرە و سەری سەرداری!

***

خوا کە مرۆڤی دروست کرد بە ناو
بە وێنەی ئێستا هێنایە بەر چاو
گەر ڕێك و پێکە بۆ دەی شکێنی
گەر ناتەواوە کێ یە لێ پرسراو!!

***

کەس لە نهێنی سروشت تێ نا گا
تەنیا گیان نەبێ هیچ کەس پێ ناگا
جێی سانەوەمان ناو جەرگەی خاکە
مەست بە هیچ کەس لەم چیرۆکە ناگا!

***

نوست بووم مەردێك لە خەو پێمی گووت
خونچەی شادی کەس لە خەو نەپشکووت
مەست بە بێ گومان ژێر خاکە جێگەت
هاودەمت مەرگەو ئەجەل دێتە دووت

***

لەو جغزەی ئێمە کە لێی دەر دەچین
نەسەری دیارەو نە دوایی یەقین
لە ڕوویی ڕاستی، هیچ کەس نازانێ
لە کوێ وە هاتین لە بۆ کوێ دەچین؟

***

گەر پەری ڕوویێك وەرزی بەهارێ
جامێك مەی بدات پێم لە گوڵزارێ
هەر چەند لەلای خەڵك زۆر ناشیرینە
نا مەرد بم ناوی بە هەشت بەم جارێ

***

ڕێك کەوت ڕێم کەوتە کارگەی گۆزگەر
دیم لە دەوری چەرخ وەستای پڕ هونەر
لە کەللەی پاشا و لەدەستی وەزیر
بۆ گۆزەی دەکرد، مل و دەست و سەر

***

گیانە با نە خۆین خەمی بەیانی
بژمێرین کاتی ژین بە هەرزانی
هاو ڕێگای مردووی سەد هەزار ساڵەین
کە مردین سبەی بەبێ گومانی

***

هەروەك نەبوونە بوونی ئەلەستی
ژینی پڕ گومان دانیشی پەستی
جامێ وەرگرین لەم خەرا باتە
بێ ئاگا دەمرن هوشیار ومەستی

***

ساقی سەوزەو گوڵ زۆر شادمانن
چەند ڕۆژێك دەژین، بەرەو نەمانن
هەڵسە بخۆوە تا چاو بڕ دەکا
سەوزە بوویتە پووش گوڵ داوەرانن

***

ڕابردووی ژینم پڕ تاڵی و خەم بوو
ناخۆشیم زۆر و شادیم کەم بوو
سوپاس بۆ یەزدان هۆی دەردو بەڵا
هەر چەند پێویست بوو لەلای خۆم جەم بوو

***

بەهار لە چیمەن گۆشەی گوڵزارێ
دانیشتن لەگەڵ شۆخی نازدارێ
بێنە پیالە مەستانی سەحەر
دڵنیای مزگەوت و کڵێسان جارێ!

***

نازانم وەستای ئەلەست دای ڕشتم

دۆزەخیم یاخۆ شیاوی بەهەشتم

بادەو سازو یار لە مێر خوزاریێ

بۆ من بێ، بۆتۆ، کاخی بەهەشتم

***

پەردەی تاریکی دڕی مانگە شەو

مەی نۆش کەین چاکتر دەست ناکەوێ لەو

مەترسێ شاد بە زۆر جار مانگە شەو

لەسەر گۆڕمان پەرت دەکا پڕتەو!!

***

سەرخۆشی و شادی خواهیشتی خۆمە

دوور لە کفر و دین ڕەوشتی خۆمە

پرسیم لە بووکی گێتی مارەییت

گوتی دڵ خۆشیت مارەیی خۆمە!!

***

مەی ڕەنگ ئەرخەوان گۆزە کانیتی

پەیکەر، پیاڵە، شەراب، کانیتی

ئەو بادەی بەمەی دێتە پێکەنین

شار دراوەی خوێنی کاوە کانیتی

***

بخۆوە بادە بژی مەستانە

دەست کەوتی لاوی و مایەی ژیانە

کاتی بادەو گوڵ یاران سەرخۆشن

دڵ خۆش و شاد بە ئەوەت ژیانە

***

چاکی و خراپی مرۆڤ پەیوەستە
شادی، خەمباری، کاری ئەلەستە
گلەیی چی دەکەی لە چەرخی گەردوون
چەرخیش وەکو تۆ لەم کارە پەستە!

***

لەهەر جێ باخ و لالە زارێکە
لە خوێنی سووری شەهریارێکە
لە خاك وەنەوشە کە سەر دەربێنێ
خاڵی سەر گۆنای نەو نیگارێکە

***

ژیان دوایی دێت چ شیرین چ تاڵ
پیاڵە پڕ بی، حەرام بێ، حەڵاڵ
مەی نۆش کەین کە مانگ لە پاش من و تۆ
هیلالی جغزە، جغزیشی هیلال

***

ئەوانەی زیرەك کە زۆر زانابوون
لە زانین لای خەڵك وێنەی چرا بوون
لە شەوی تاریك ڕێگەیان گوم کرد
چیرۆکیان دەخوێند، خەوتن ئاوابوون

***

ئەوانەی بۆ چۆڵ ڕۆیین سەرگەردان
کاریان بە جێ بوو، ڕەوشتیان جوان
بەهانە دەگرن ئیمڕۆ بێ گومان
سبەینێ هەر ئەو دروستە و ڕەوان

***

ئەوانەی کۆنن، ئەمانەی تازە

هەر یەك خەریکی ڕاز و نیازە

گێتی هەتا سەر نامێنێ بۆ کەس

ڕۆیشتن، دەڕۆن، دێن و دەر بازە

***

یەکێك دێت تازە یەکێك دەڕفێنن

ڕازێکە بۆ کەس دەری نانوێنن

ئەوەی لە گەردوون ئێمە بیزانین

پەیمانە ژینمان هەڵ دەچەرخێنن

***

بە هەشت ودۆزەخ خۆ کەس نەی دیوە

کەس ڕووی زەمینی نە پشکنیوە

هیواو بێزاری من لە شتێك دا

ناو ونیشانی خۆی نەزانیوە !

***

ئەوانەی لەکار کەتێ دەکۆشن

خۆڕایی هەموو گای نێر دەدۆشن

وا چاکە بەرگی شێتی بپۆشن

گەر خاوەن هۆشن با ئاو بفرۆشن

***

ئەو شانشینەی بەرزو بڵند بوو

شاهان لەوێ دا دەیان برد کڕنوو

دیم لەسەر بانی کوندە بەبۆیێ

هەڵ نیشتووە دەی کرد کوکو کوکو کوو

***

که مردین گیانی پاکمان دەبێ دوور

یەك دوو خشت دەکەن بە سەرپۆشی گۆڕ

ئەمجا بۆ گۆڕی کەسانێکی تر،

لە گڵی ئێمە دەکەن خشتی سوور

***

لەسەر ڕووی زەوی نووستو دەبینم

لە ژێر زەوی دا زیندوو دەبینم

لە چۆلی نەبوون هەر چەند دەنوارم

نە هاتووەکان و ڕۆییو دەبینم

***

لەسەر قەلای تووس مەلێك نیشت بوو

کەللەی کاوسی لە چنگ گرت بوو

بە کەللەی دەگوت: حەیف و مخابن

کوا دەنگی زیل و نالەی تەپڵی توو؟

***

دوێ شەو بووم لەلای، وەستای کۆزەگەر

دوو هەزار کۆزە هوشیار باخەبەر

ناکاو کۆزەییێك بە گریان گوتی:

کوانێ کۆزگەر، کڕیار، فرۆشەر؟

***

وەستای کۆزگەر دەی دەی هەڵستە

تاکەی خەریکی بەم بەندو بەستە

پەنجەی فەرەیدوون دەستی کەی خوسرەو

خستۆتە بەر چەرخ تۆ چیت مەبەستە؟

***

دوێنێ لە بازاڕ دیم گۆزە گەرێ

قوڕی دەشێلا ئەم سەر ئەو سەرێ

قوڕ بە زمانی کات گوتی: ئەی وەستا

دوێنێ وەك تۆبووم ئیمڕۆ لێم گەڕێ

***

لە زانست ڕێگای زۆرم بڕیوە

هەموو ڕازێکم چاك پشکنیوە!

ڕۆژ و شەو حەفتاو دوو ساڵ بیرم کرد

ئەمجا تێ گەییم، چیم نە زانیوە!!

***

ئەو ئەستێرانەی بە ئاسمان بەندن

جێی سەرسام بوونی گشت خیرەو مەندن

نەکەی سەر ڕشتەی زانین لە دەست دەی

ئەوانەی زانان نا بەهرەمەندن!

***

هەوا چەند خۆشە وا لەم کاتەوە

نم نم لە گوڵزار گەرد دەشواتەوە

بولبول بە زمانی حاڵ بە گوڵ دەڵێ

هاوارە هەر کەس نەی بخواتەوە!

***

لە بوونم،گەردوون قازانجی چی بوو؟

لە ڕۆیشتنما توانجی چی بوو؟

لە کەسم نەبیست من بەم دوو گوێ یە

لە هات و چۆی من ئامانجی چی بوو؟

***

گێتی کە نامەی جوانی دڕی

بەهاری شادی ژینی لێم کڕی

ئەومەلەی ناوی نرا لاوێنی

هاوار نازانم بۆ کوێ هەڵ فڕی؟

***

کاروانی ژیان دەڕوا بە پەلە،

کاتمان بە خۆشی بەسەربەین هەلە

ساقی چی دەخۆی خەمی بەیانی

مەی بێ، شەو ڕۆیی، خۆر لەسەر کەلە!

***

پێنووسی ئەلەست بەبێ من نووسی

من بێ تاوانم نیمە مەترسی

کە بانگی کردم لە دادگا داوەر

چاکی و خراپیم چی لێ دەپرسی؟

***

کە زوهرەو مانگت لە ئاسمان دیوە

چاکتر لەمەی ناب هیچ کەس نەی دیوە

من سەرسام ماوم لەومەی فرۆشەی

مەی فرۆشت، چاکتر چی پێ کڕیوە؟

***

تاکەی گیرۆدە و دیلی ڕەنگ و بۆی

تاکەی لە شوێنی ناشیرین نیکۆی

گەر چاوەی زەم زەم ئاوی ژیان بێ

لە جەرگەی خاکا گوم دەبی و دەڕۆی

***

من بیٚ مەیی ناب،تاڵە ژیانم

بیٚ بەزم وبادە ساتیٚ ناتوانم

بەندەی کاتێکم کە مەی گێڕ دەڵیٚ

ئەم جامەش بگرە، منیش ناتوانم!

***

کە مردم بم شۆن بە ئاوی تریٚ

چوارمەست و سەرخۆش تەرمم هەڵگریٚ

بەهەشت و هیوای غیلمان و حۆری

دڵنیام هەرگیز بەکەس نادریٚ

***

ڕاو کەری ئەلەست دانەی خستە داو

نێچیرێکی گرت ئادەمی نا ناو

چاکی و خراپی هەرچی ڕوو دەدا

ئەو دەیکا و ئێمەی پیٚ دەکا بەد ناو

***

بادە بایی بوون لەسەر دەکا کەم

کلیلە بادە بۆ بەندی مەحکەم

ئەهریمەن جارێك بیٚ چێشت با لەمەی

هەزار کڕنووشی دەبرد بۆ ئادەم!

***

دەمەو بەیانە گیانە زووکە دەی

بۆم ساز کە سازی، بێنە جامیٚ مەی

لە هات و چوونی ئەم ڕۆژگارە

نێژراون لە خاك هەزار جەم وکەی!!

***

دەستم با وەك خوا، چەرخی بەد پیشە

دەرم دەهێنای لە ڕەگ و ڕیشە

ئاسمانێکی وام دروست دەکرد

ئازاد لە ژێریا بژیاین هەمیشە!

***

دوێ شەو بە ڕێکەوت چووم بۆ مەیخانە

دیم لەوێ پیری مەست و دێوانە

گوتم: شەرمت بێ، پیر هەڵسا ووتی:

دەرگەی بەخشینی خوا فراوانە!!

***

دوێ شەو دام لەبەرد شووشەو پیاڵە

سەرخۆش و مەست بووم کەوتمە ئەم حاڵە

بە زمانی کاتێ پێی گوتم: شووشە

دێیتە ڕیزی من تۆش لەم چەند ساڵە

***

هەڵسە گیانەکەم بامەی بنۆشین

بێ سوودە تاکەی هەر تێ بکۆشین

چەرخی جەفا کار لە ناکاو ڕۆژێ،

ماوەمان نادا نەفەس بکێشین!

***

مەی نۆش کەین لە دڵ زۆر و کەم خەفەت

هەڵ دەگرێ ترسی حەفتا ودوو میللەت

قەت دوو دڵ مەبە، لە نۆشینی مەی

دڵۆپێك دەبا سەد هەزار عیللەت!

***

تاکەی لە مزگەوت بۆ ڕۆژ و نوێژ

وەرە مەیخانە مەست بە گێژ و وێژ

خەیام بنۆشە بادە گڵی تۆ

گەهـ دەیکەین بە جام، گەهـ پیاڵەی لەب ڕێژ

***

بەر لەوەی مەرگ کە هێرش بێنێ

بفەرموو ساقی مەی گوڵ ڕەنگ بێنێ

خۆ نابی بە زێڕ لەناو خاك و گڵ

هەم بت شارتەوە، هەم دەرت بێنێ!

***

دەرگەی ڕازی مەرگ هەرگیز نەکراوە

نەزان و زانا وەك یەك دا ماوە

من وا دەزانم بچووك وگەورە

پەستن لەو ڕۆژە لە دایکی زاوە!

***

جامی پڕ لە مەی، سەرمایەی ژینە

باجی وڵاتی چین و ماچینە !!

لەسەر ڕووی زەوی مەی تاڵە تەنیا

نرخی بەرامبەر هەزار شیرینە !!

***

لە منداڵیما بووم بە مامۆستا

گوتم: سەد ئۆخەی گەیشتمە هیوا

بە چی گەیشتم لە ئەنجامی کار

لە خاك دەرهاتم کەوتمە دەم با

***

ڕێی کەوتە ناو باخ سەر خۆش بوو بولبول

دی پێکەنینی جام و گەشەی گوڵ

هات بە زمانی کات لەبن گوێم گوتی:

بە شوێنی ڕابردوو هەرگیز مەخۆ خول

***

هوشیار بە هەڵسە کۆچ دەکات ژیان

دەچتە ژێر پەردەی نهێنی و نەمان

مەست بە نازانی لە کێوە هاتی

ناش زانی بۆ کوێ دەڕۆی بێ گومان

***

پێم دەڵێن: دۆزەخ جێگای مەستانە

بەهەشت بۆ شێخ و صۆفی ڕیش پانە

گەر مەست و دڵدار جێگای دۆزەخ بێ

بەهەشت چایەرە مۆڵگەی حەیوانە !!

***

پێکی مەی چاکتر لە موڵکی کاوە

لە چین وماچین لە هیندو جاوە

ناڵەی سەر خۆشی هەنگامی سەحەر

لە گوێم وەك زەبوور دەنگی دەداوە

***

هەر زەڕە تێکەڵ خاکی زەمین بوو

بەر لەمن وتۆ، تاج و نگین بوو

هەر گەردو خۆڵێ لە ڕێ گوزارێ

دەست وسەرو پای چەند نازەنین بوو!

***

خونچەی پیرۆزیت دەگەشێتەوە
دەستت لە جامی مەی نەکرێتەوە
مەست بە ڕۆژگار دوژمن بە تۆیە
ئیمڕۆکە دەڕوا نا گەڕێتەوە !

***

لەبەر چاوی تۆ جیهان ڕەنگینە
مەنواڕە زانا لای نا شیرینە !
زۆر کەس وەکو تۆ هاتن ڕۆیشتن
هەر یەك بەشی خۆی ڕفاند بیبینە !

***

هەر چەند دەتوانی کەس دڵ مەشکێنە
بە ئاگری قین کەس مەسووتێنە !
گەر بەختیاری یەکجاریت دەوێ
خۆت بڕەنجێنە کەس مەڕەنجێنە !

***

من تاوانبارم کوا لێ بووردنت؟
کوا مایەی شادی و دڵ خۆش کردنت؟
بە هەشتم دەیتێ بە نوێژ و ڕۆژ وو
کوا بەخشندەیی داوا کردنت؟

***

لە هەزار لاوە داوی بۆ ناوم
دەڵێت: دەت گرم دەتکەم بەڕاوم
یەك موو دەر ناچی جیهان لە ئەمرت
فەرمانی ڕەوام تۆی، بەد ناوت ناوم!

***

لە ڕازی ئەلەست هەردوو داماوین

لە خوێندنی پیتێك نەزان و خاوین

لە پشت پەردەیە گوتەی من تۆ

کە پەردە لاچوو هەردووك نەماوین

***

هیندێك هەر بەلاف لە خۆبوون بایی

هیندێك بۆ پەری و بە هەشتی خوایی

دەرکەوت کە پەردە لاچوو لە ڕووی کار

ئەمانە کەوتن دوور لەئاوایی!

***

ئەی دڵ کە گێتی حەز بکا پەست بی

گیانت دەردەکا بێ هەست ونەست بی

بەر لەوەی گیا و گۆڵ شین بێ لە خاکت

بە شادی و خۆشی بژی هەر مەست بی

***

بە ڕەنج ئادەمی دەبێتە سەروەر

سەدەف لەقەترە دەبێتە گەوهەر

گەرما لەدەست چوو سەر لە جێ ماوە

پیاڵەی بەتاڵ پڕ دەبێ تا سەر!

***

حەیفم سەرمایەی جوانی لەدەست چوو

بە دەستی ئەجەل جگەر پڕ خوون بوو

کەس نە هاتەوە تا لێی بپرسین

حاڵی ئەوانەی ڕۆیشتن چۆن بوو!!

***

گەر ئێمەش نەماین گێتی هەر دەبێ
ناو ونیشانی ئێمە ون دەبێ
بەر لە هاتنمان هیچ نەوەستا بوو
کەئێمەش دەڕۆین چۆن بوو هەر دەبێ

***

من دڵ خۆش نەبووم هێنامتە کایە
لە ژین سەر سامی بۆم بویتە مایە
ڕۆییم دڵگیر بووم نەم زانی چی بوو
لەم هاتوو چوون و بوونی خۆڕایە

***

هێندێك بیر دەکەن لە مەزهەب و دین
هێندێك سەرسامی گومان و یەقین
لە ناکاو دەنگێك هاتە گوێم گوتی:
ئەمانە ڕێگای ڕاستەقینە نین!!

***

گەڕام گەشتم کرد لە دەشت و لەدەر
پشکنیم جیهان هەمووی سەرانسەر
نەم بیست کە هیچ کەس گەڕابێتەوە،
تا ئێستا جارێك مردووی لەمەو بەر

***

پەیکەر جامێکە بە هۆش ڕازاوە
سەد ماچی بەنازلە ڕووی کراوە
ئەم جامی نازك وەستای گۆزەگەر
دروستی کردو لەبەردی داوە!

***

سەرەتای خولی چەرخ زێڕینە

ئەنجامی وێران بوون لە بنچینە

نەزانرا بە بیر بە لێکدانەوە،

چەند لێی زانابی هەر نەزانینە

***

ژیانت تاکەی بە خۆ پەرستی

بەسەر برد، لە شوێن نەبوون و هەستی

مەی نۆشکە ژینێك مەرگی لە دوابێ

چاکە بەختی کەی بەخەو، بەمەستی

***

ئەی دڵ زانینی پەنهان تێ ناگەی

بەڕیزی زانا و زیرەکان ناگەی

لەمەی لە عل ڕەنگ بەهەشتێ ساز کەین

لەو سەر بە بەهەشت دەگەی یان ناگەی

***

پێرێ تێ پەڕیم لای کۆزە کارێك

دەی نواند هەردەم وێنە و نیگارێك

گڵی باوکم بوو لە ناو دەستی دا

من دیم نای بینێ هەر هەرزەکارێك

***

لە مێشکی کەنم، گەر بم بێ نانێ

کۆزەیەك پڕ مەی گۆشتی مەڕ ڕانێ

لە وێرانەییێك لەگەڵ دولبەرێ

ژینێکە خۆشتر لە ژینی خانێ!

***

ئاسمان وزەوی چی تێ دا برا؟

یەك یەك بەوردی تەماشاکرا

بۆ هەموو دەردێك دەرمان پەیدا بوو

تەنیا دەردی مەرگ ما چاری نەکرا!!

***

هونەر قازانج و سوودی نەماوە

شێتی، نەزانی، گێلی لەباوە

بۆم بێنە ئەوەی مرۆڤ شێت دەکا

کە بەختەوەری پێوە بەستراوە!!

***

تیشکی خۆر پەنجەی خستە کۆساران

ڕۆژ کشا بەسەر کۆلانی شاران

بانگ دەر بانگ دەکات دەمی بەیانی

مەی بخۆنەوە هەتا ئێواران!!

***

سەرمایەی زانا نە زێڕ، نەزیوە

ئەوانەی بێ زیو جەرگیان تەزیوە

وە نەوشە سەرکز لەبەر هەژاری

گوڵ شادو ڕووگەش زێڕی بەزیوە

***

کێ بێ لە گێتی نەی کرد بێ تاوان

چۆن ژیا ئەوەی دوور بو لە تاوان

سزای بەد کارییم گەر بەدکاری بێ

گەورەو بچووکی چی ما لە ناوان؟!

***

گوڵ گوتی: جوانتر لەمن کام جوانە

گوڵا وگر بۆچی لێم، دەگری بەهانە؟

بولبول وای فەرموو بە گوڵ، سزات بێ

ڕۆژێك پێکەنین، ساڵێك گریانە!

***

گەر من سەرخۆشی دێری موغانم

گەر من لە ڕیزی بت پەرستانم!

هەر کەس بە جۆرێك لەمن تێ دەگا

منیش هەر ئەوەی کە خۆم دیزانم!!

***

فەلەك کردوونی بە تۆپی یاری

لە ڕووی ڕاستی، نەك هەرزەکاری

یاری گەمان بوو، ئەم سەر زەمینە

بەر لەوەی بڕۆین بەرەو نا دیاری

***

ئەم کەڵەشێرەی دەمی بەر بەیان

دەخوێنێ، دەڵێ: هەژاری نەزان

خۆش ڕابوێرە نا گەڕێتەوە،

شەوێکی دیکەش ڕۆیشت لە ژیان!

***

فەلەك نا شادم، لە کارو بارت

دەی ئازادم کە، بەس بێ ئازارت

تۆ کە ئاشنا و دۆستی نا کەسی

منیش کۆسپ نیم لە ڕاگوزارت

***

شێخێك بە ژنێكی دەگوت: نا پاكی

لەبەد ڕەوشتی لە گێتی تاكی

ژن گوتی: یا شێخ چیت فەرموو وایە

ئەتۆش ڕاست بڵێ پیاوێكی چاكی

***

ئەم زانایانەی موو دەقەڵێشن،

دەربارەی زاتی خو ادوور ئەندێشن

دەرگەی ئەم ڕازە بۆ كەس نەكراوە

نە بڕاوە ئێستاش لە كێشمە كێشن!!

***

لە خۆت بپرسە گەر زانا و وردی

هاتی چیت هێنا؟ چیت برد كە مردی؟

لە ترسی مردن مەی ناخۆیتەوە

بخۆی یان نە خۆی كە مردی مردی!!

***

من قەت خووم نە گرت بە نوێژ و ڕۆژوو

گەردی تاوانم پاك نەكرد لە ڕوو

هیوا بڕاو نیم لە بارەگای تۆ،

تۆم بەیەك زانی هەرگیز نەم گوت دوو

***

بۆیە مەی ناخۆم ببمە لۆتی ولات

دژی خوو ڕەوشت ئاژاوەی ولات

بۆ هەوڵ دەدەم، مەست وبێ هۆش بم

ڕۆژێك بێ خەم بم دوور لە كارەسات

***

فەرمووتان کە من شایانی سزام

لەم چاوە ڕاوە بۆیە نە ترسام

شوێنێك تۆی لێ بێ سزا کوا لەوێ

جێ یەك تۆی لێ نی نەدراوە ئەنجام

***

لە مزگەوت، لە دێر، موسڵمان، تەرسا

بە هەشتی دەوێ، لە دۆزەخ ترسا

کەسێك شارەزای نهێنی خوا بێ

تۆی وا نا چێنێ لە دڵ هیچ کەسا

***

گیان فیدای کەسێك خاوەن هونەرە

سەر خستنە ژێر پێی وەك تاجی سەرە

حەز دەکەی دۆزەخ بزانی چی یە؟

دۆزەخ دۆستی کەم هەست بەد فەڕە!!

***

ژیان وتەمەن بێ پەروا دەڕوا

زارو خەمبار و بێ هیوا دەڕوا

لەدرێژی ژیان شادیم نە دیووە

حەیفم بۆ ژینێك دەڕوا وا دەڕوا

***

لەگەڵ پیرێکدا هاتینە دووان

پرسیم دەنگو باس لە ڕابردووان

پێکەنی گوتی: زۆری وەك ئێمە

هاتن، ڕۆیشتن، بە دوومردووان

***

شکاندنت شووشەی ڕەنگ ئەرخەوانی

بەستت لێم هەموو ڕێی شادمانی

من هەرچی دەی کەم مەست و سەرخۆشم

لە من مەستتر تۆی، ئایا دەزانی؟

***

من کە بەد ناوم بەمەی گوساری

کەوتمە بەر ڕەخنەو بەر لۆمەکاری

هەموو تاوانێ گەر پێی مەست دەبووین

هەرگیز نەدەما کەس بە هوشیاری

***

بخۆوە دەچیە ژێرخاك و زەوی

بێ یارو یاوەر لەوێ دەخەوی

ئەم ڕازە لای کەس ئاشکرا نەکەی

گوڵێك کە سیس بوو چۆن دەپشکوی

***

گیانە با بەمەی خۆمان دڵشاد کەین

بەس لە نەهاتوو، ڕابردوو یادکەین

با گیانی پاکی ناو زیندانی خەم

دەمێك لە بەندی زانین ئازاد کەین

***

کە شادیی و خۆشی دروست کرد خودا

بۆ ئەو کەسە بوو کە تەنیا دەژیا

کاتێ لە تاکی کە خۆی کرد بە جووت

ژینی ئارامی خۆی خستە بەر با

***

ڕۆژ نیاز دەکەم شەو دەکەم تۆبە

لە مەی لە ساقی جامی جەم تۆبە

ئێستاکە فەسڵی گوڵ هات بێ باکم

تۆ بە بێ تۆبە چۆن دەکەم تۆبە !!

***

مردم فرێیم دەن لە کوچەی شارێك

بەرد بارانم کەن، وەك تاوانبارێك

گڵم دوو بارە بە قوڕ بشێلن،

بیکەن بە شووشەی دەست مەی گوسارێك

***

شادی مەخوازە تەمەن دەمێکە

هەر خشتی دیوار کەڵلەی جەمێکە

ژیان، دڵخۆشی چەرخ و ڕۆژگار

خەو و خەیاڵ و هەورو تەمێکە !!

***

ڕاسپاردەم بێ ئەو ڕۆژەی مردم

مەرگ نەمامی ژینی هەڵ کەندم

لە گڵم پیاڵەی شەڕاب دروست کەن

زیندوو دەبمەوە پێ بەهرەمەندم !!

***

ئەوەندە کەتۆ دەخۆی، دەنۆشی

دروستە هەر چەند بۆ تێ دەکۆشی

لەوە زیاتر هۆشت بێ، بۆچی

ژینی بە نرخت هەرزان دەفرۆشی؟

***

گیان کە هاتەلات دابەزی لە خاك
میوانی تۆیە دڵگیر و خەمناك
ڕیزی لێ بگرە هاکا هەڵفڕی
دەگەڕێتەوە ناو عالەمی پاك

***

هەڵسە بۆم لێ دە عودو نەی و چەنگ
ساقی بۆم بێنە پیاڵەی گوڵ ڕەنگ
بەرماڵی نوێژم بۆ مەی دەفرۆشم
دەشکێنم بەبەرد شووشەی نام ونەنگ

***

مردووی گۆڕستان بوون بە تۆزو گەرد
با بردی پەرت بوو، لە ڕووی دەشت وهەرد
ئای لەو شەڕابە هەر کەس کە نۆشی
بێ هەست بێ ئاگا لە هەر گەرم و سەرد

***

دەمەو بەیانی گوڵ بە ئاشکرا
بەسەر هاتی خۆی باس کرد بۆ سەبا
لە ماوەی دە ڕۆژ چەرخی ستەمکار
خونچەی کرد بە گوڵ گوڵی دا بە با

***

ئای بۆ ئەو دڵەی بێ سۆز وتینە
خاڵی لە سەودا و میهرو ئەڤینە
بەسەر بردنی ڕۆژێك بێ بادە
كارێكی دیژوار زۆر دڵ تەزێنە

***

ڕەنگ و ڕووی گێتی نەخشی سەر ئاوە
گەر وای تێ نەگەی خەیاڵت خاوە
دانیشە شاد بە نۆشكە جامێ مەی
خۆت دوور ڕابگرە لەم بەندو باوە!

***

یاران ئەو دەمەی كە كۆڕ دەگێڕن
بە شادی و خۆشی ئاهەنگ دەگێڕن
لەیادم نەكەن، گیانم شاد دەبێ
كە جار جار بەخێر دوعا بنێرن!

***

لەو ڕۆژە خاكم بە قوڕ شێلدرا
لەگەڵ دەردو خەم لە قاڵب كرا
توانام نەبوو شتێك بگۆڕم
هەر لەیەكەم ڕۆژ وا دروست كرا

***

بگرە گوێ پەندم بیکە بە پیشە

مەست و دڵ خۆش و شاد بە هەمیشە

سەیری یاریگەی ڕۆژگار بکە

لە گۆشەیەکدا ئارام دانیشە!

***

تەمەن و ژیان بێ پەروا دەڕوا

زارو خەفەتبار بێ هیوا دەڕوا

بەدرێژی ژیان شادیم نەدیوە

حەیفم بۆ ژینێك دەڕوا وا دەڕوا

***

خۆتی خاوەنی مردن و ژیان

مانگ و ئەستێرە و زەوی و ئاسمان

منیش بەندەی تۆم هەر چەند بەدکارم

وات دروست کردم من نیمە تاوان!!

مەتەڵ

(6)

ئاوێکی شیرین زۆر سازگاره

ناوەستێ دەڕواو ڕوو بەرەو خواره

لەشەش پیت پێك دێت ناوی تەواوی

دەکرێ بە سێ لەت، چاوەو دەراوی

چوار وپێنج و شەش شارێکە بە ناو

لە کوردستانی ژوو رووی بەش کراو

سێ و چوار و شەش ئێستا زۆر کەمە

بە برنجی کوردی نەی خۆن ستەمە

یەك و دوو سێ خواردنی دەرمانە

مارلێ ی ڕادەکا بۆ گیانی ژانە

یەك و چوار وسێ ڕەنگێکی باوە

دەکرێ بە تارا بۆ بووك وزاوا

یەك ودوو و چوار هەم سوور هەم زەردە

قوبەی سەر سینەی کچێکی کوردە

دوو وپێنج و سێ زۆرم خۆش دەوێ

گەر ڕۆژی جەژنی نەورۆز دەرکەوێ!

شەش و پێنج و سێ ترش و شیرین بێ

لە شارەبان بێ یا نازەنین بێ

بە بیرو زانست مەتەڵ هەڵێنە

بە هێزی بازوو بەرات بستێنە !!

وەڵام (سیروان)

(2)

ناوی شارێکە گەورەو کورد نشین

گەر ئەم حەوت پیتە بەڕیز بنووسین

یەك وسێ و دوو لەگەڵ شەشەمین

ڕیزی لێ دەگرن بە دین و بێ دین

یەك و دوو چوار پەرستشگایە،

ئەگەر ڕووی تێکەی عەینی خەتایە

یەك و سێ و حەوت لە لادێ و لە شار

قەڵاچۆی دەکەن بە تەورو مشار!

شەشەم و سێ یەم بێ دەن بە یەکا

دەی کڕی ئەوەی پێویست بێ بەکا

پێنج و شەش و حەوت زۆرت مەرامە،

ناوی پیاوێکی گەورەی ئیسلامە!

پێنج و چوار وسێ برا برایە،

مەتەڵ نەزانی هووچەت بڕایە

وەڵام (دیار بەکر)

(٣)

مەتەڵ حەوت پیتی کرد بە نیشانە

ناوی شارێکە لە کوردستانە

پیتی پێنج و حەوت، بە سووک و ئاسان

کارێکە و بویتە پیشەی ناکەسان

چوار و شەش و یەک دوو وحەفت هەموو

ڕۆژێکی خۆشە لەلای من وتو

حەوت و سێ و یەک بەبێ بیر کردن

دەشێ بۆ چاکە و خراپە کردن !!

یەک وسێ و حەوت، بە پێچەوانە،

ئاشکرای نەکەی کارێکی جوانە

پێنج و شەش و یەک، دوو بێتە بانی

بە کەسێک دەڵێن دژی ئینسانی

پێنج و یەک و سێ لەگەڵ شەشەمین

هەموو کەس هەوڵی بۆ ئەدا لە ژین

یەک و سێ دوو خۆشە بە سواری

ئەگەر بیزانی بۆت دێنم دیاری

وەڵام (ڕواندوز)

(2)

کێوێکی بڵند بەقەد هەڵگوردە

نیشانەی بەرزیی نەتەوەی کوردە

لە پێنج پیت پێك دێت ناوێ بۆ وێنە

جێی نەوەی میدیای ئاشوور شکێنە

یەك دوو و چوار بۆ ئەو کەسانە

دژ و نەیارن لەم نیشتمانە

چوار و دوو پێنج بەشی هەژارە

پێنج و چوار و سێ زۆرە لەم شارە!

سێ و دوو و چوار ڕەنگی شەڕابە

هەڵی گێڕەوە سەگ و سەگبابە!!

مەتەڵێ هەڵێنی بە ژیر و وردی

قبووڵی بخۆ بە برنجی کوردی

وەڵام (کۆسرەت)

(٥)

ولاتێکی خۆش ناو هەشت پیتە

زانایان دەڵێن یەکجار بەپیتە

یەک و شەش و حەوت و هەشت لەسەر یارە

ئەوەی بیکڕێ بۆ کراسی یارە

پێنج ودوو شەش لەگەڵ حەوت و هەشت

لێی ڕزگار دەبین کە چووین بۆ بە هەشت

پێنج و دوو، حەوت و سێ بە ئاسانی

سوار بە بە کوردی ئەگەر بیزانی

پێنج و دوو سێ سوور سوور دیارە

هەڵی گێڕەوە لە دین بێزارە!

چوار وسێ و حەوت دووی بخەرەبان

زۆری خۆش دەوێ مرۆڤ لە ژیان

چوار ویەک شەش، دوو وسێ گشتیان

وەکو پزیشکە بۆ داوو دەرمان!

چوار و حەوت وپێنج بۆ خەلە وخەرمان

ئەگەر ئەو نەبێ ناگرم سەپان!

شەش و حەوت و پێنج جێگای سەر ڕاسە

بێ خەم و دەردو پەژارە و تاسە!

بیر بکەرەوە ئەگەر بیزانی

دڵسۆزی کوردی لە کوردستانی !!

وەڵام (کوردستان)

(1)

شەش پیت ژمارەی دێ یەکی کۆکە

باریکی نیسک تایەکی نۆکە

پێنج و دوو وشەش سێی بخەرە سەر

حەز دەکەی بڵێ یونس پێغەمبەر

شەش و دوو چوار بۆت بێت بە شادی

لێی خۆشتر نیە مەگەر ئازادی

سێ و پێنج و دوو هەم سوور هەم زەردە

جەمعی ئەو بارە تاکی ئەم فەردە !!

چوار ودوو پێنجیش دووجار تەواوە

شارێکی کۆنی کوردی بە ناوە !

مەتەڵ هەڵێنی بە گۆڕی حاجی

پێشکەشت دەکەم هەموو باواجی

وەڵام (بۆسکێن)

(1)

شارۆچکە یەکی تازە دانراو

لە پێنج پیت پێك دێ ناوی ئەو تەواو

یەك و چوار و دوو لە ژێر کەوانە

لە دوور و نزیك نرخی یەکسانە

دوو چوار و پێنج شارێکی بەناو

هەڵی گێڕەوە زوو دێتە بەر چاو

سێ و چوار و یەك ڕۆژانی لاوی

مەزەی شەڕابە دوور لەبەد ناوی

سێ و چوار و دوو زۆر ئاشکرایە،

ناوی پیاوێکی گەورەی دونیایە!

مەتەڵ هەڵێنی بەسەری شێخی

کەبابی دەخۆین لە گۆشتی بەرخی!!

وەڵام (چۆمان)

(1)

دێ یەکم بینی لە دەشتێکی پان

شەش پیت بوو ناوی ڕۆژێك لە ڕۆژان

زستان وەك ماسی جێی لە ژێر ئاوە

هاوین دەبینی نیوە خنکاوە

سێ و پێنج و شەش جێگای لەبانە

چوار و پێنج و شەش زۆر بۆحەیوانە

دوو و پێنج و چوار چست و بە بازە

گازت لێ بگرێ کارت نا سازە !!

یەك و سێ و چوار کاری زیندووە

لە دوا دوایی دا خانەی مردووە

یەك وچواروپێنج لەگەڵ شەشەمین

زۆر جار دراوە بە ڕۆن و هەنگوین

یەك و دوو چوار لەسەر گەردانی

نا حەسێتەوە تا مابێ گیانی

یەك و چوار دوو جار ئاوازی قەلە

بەخێر بگەڕێ بۆمان ئەم هەلە !

(8)

شوێنێكی دڵ گر زۆر باسەفایە

جێگای تەجللای دیداری خوایە

بە تەمەن پیرە، بە دیمەن لاوە

ڕیش سپی، سەری ڕەشی بێ كڵاوە

لەشەش پیت پێك دێ شۆرەت و ناوی

دەكەوێتە یادی ڕۆژانی لاوی

یەك و دوو و سێ بەدارە دارە

چوار وپێنج و شەش لەژین بێزارە!

چوار و دوو سێ خاوەن فەرمان بوو

میری میری بوو لە كوردستان بوو!!

دوو وپێنج و سێ سەر لە بەیانی

دەم بە پێكەنین لە ڕێگای كانی

شەش و پێنج و سێ وەك زوڵفی یارە

مەگەر پاسداری گەنمی ڕوخسارە!

سێ ودوو وپێنج كاری ناكەسە

دوور بن لە پیاوی بەدرۆ و دەلەسە!!

وەڵام (پیرمام)

(١٠)

پڕ لە شوێنەوار کۆگای دەستکردە

شارێکی کۆن و دێرینی کوردە

هەموو پێنج پیتە بێ زیاد و کەم

بە ئەبجەد دەکات سەدو بیست سێ کەم

دوو پیتی پێشی بخەرە لاوە

ناوی ئاوازێك ئەوەی کە ماوە!

سێ پیتی دوایی بە پێچەوانە،

ناوی شارێکی کۆنی کوردانە

یەك و چوار و پێنج لەگەڵ سێیەمین

گەر ئەومان نەبێ زستان چۆن دەژین

سێ و پێنج و چوار بۆ عام و خاسی

گەر هەڵی گرین کەس کەس نا ناسی

مەتەڵ تەلیسمە گەر بیشکێنی،

گرەوی هونەر بۆ خۆت دەرفێنی!!

وەڵام (نینوا)

تـاكە شيعر

١٨ جووت تـاكە شيعرى جياجيايە كە هەر يەكەيان بە تەنها شاعير لە قۆناغى تايبەتيدا گوتويەتى و وە هەر يەكەشيان مانايەكى تايبەتى خۆى هەيە

کردەوەی چاکت ئەگەر بوو بێ لە مەرگ ترست نەبێ
ئەو کەسانەی کردەوەی چاکیان بووە قەت نامرن!

**

کەس نییە لە جیهان کە دڵگیر نەبێ
مەگەر ئەو کەسەی شێت بێ ژیر نەبێ

**

من لەگەڵ هێزو توانام دەست لە ئەژنۆ ناگرم
خاوەنی مافی ڕەوامە دەستی لێ هەڵ ناگرم

**

شیعرەکانم وەک شعورم کرد بڵاو،
ئێستە چەند ڕاویان دەکەم ناکەونە داو!

**

ماوەیەک پشت گوێ خرابوو تیخی ژەنگاوی خەیاڵ
بۆ جەلا ئێستاکە سەقڵ و مشتو ماڵێکی دەوێ

**

من بە ئاواتم لە لووتکەی کێوی هیوا سەرکەوم
پێی شکاندم ڕۆژگار، هەرگیز خەیاڵی وا نەکەی

**

گەر هەموو تاوانێ وەک مەی ئادەمی سەرخۆش دەکرد
لەم جیهانە نەت دیت تەنیا کەسێ سە رخۆش نەبێ!

**

دولبەری شۆخم لەگەڵ من خوایە مەیلی کەم نەبێ
شادمان و بەختەوەر بێ، تووشی دەردو خەم نەبێ

**

نیگارم عیشوە بازو سەرکەش وبێ ڕەحم و بێ دینە
لەلای ئەو خوێن ڕژاندن، بەدخویی ئاداب و ئایینە !

**

ئافەرین بۆ ئەو گوڵەی گوڵ یاد دەکا
ئەو گوڵەی درێژەی ژیان دڵ شاد دەکا

**

بێوەژن بۆشوو مەیلی هەر ماوە
کوێر هەتا دەمرێ بە تەمای چاوە

**

هەر کەسێکی هەلی بۆ هەڵ کەوت، کەوتە هەڵە
بێ گومان مافی ژیانی نی یە دەمرێ بە پەلە

**

ئەوەی بۆ دوژمن کە سەر شۆڕ ناکا،
جێگای زۆر بەرزە لە ژوور ئەفلاکا !

**

گەر ئارام بگری نەبی تەنگە تاو،
پەسیرەی ترش دەکەی بە دۆشاو !

**

ئەگەردولبەربەچاوی مەستی خۆیناتوانێ من مەست کا

بەڵێن بێ تاکو ماوم هۆگری وێسکی و شەڕاب نابم ! !

**

تف لەوەی نانی هەیە مەیلی بەدو دوونان دەکا

تف لەوەی خوانی هەیە خولیایی بەزمی خان دەکا

**

کۆمەڵەی ماف مرۆڤ و دادگای دادی گەلان

بۆگەلان سوودیان نی یە تەنیا کە هۆی دەردو بەڵان

**

موغەننی دەی ماقامێ بێژە بەیتێکی کەماڵی بێ

لەزەت زۆرتر دەگەیەنی گەر ماڵی بێ جەماڵی بێ

بۆ وەفاتی خوالێخۆش بێ حاکم عمر حبیب
برای گوتراوە

به چاوی خوێن بار به دڵی خەمناك
به ئاهو ناڵە زامی سینە چاك

به دیمەن ئەگەر دەبینی ماوم
وێنەی کۆتەڵم بێ هەست و ادراك

کاکت بۆ مێژووی مەرگی تۆ گوتی
"ئیمڕۆ بهار بوو گوڵم ناشت لەخاك"

١٩٧٦

\- - - - - - - - - -

ئەم چەند بەیتە شیعرە بۆ
جوانەمەرگ (قابیل)ی مەلا فەتاح رۆژبەیانی
کە پورزای کوڕ و کچەکانی شاعیرە گوتراوە

ئەمانە گۆڕی لاوی پاك سروشتن
نەمردوون کە زیندوون و لە گەشتن
شەهیدن شاهیدی ناوی هەمیشە
کە دەرناچن لە فیکر و زیهنی گشتن
ئەگەر چی دڵتەزێنە کۆچی لاوێ
لەناوچێ ئەو بەڵایەی خوێنی رشتن
لە مێژووی مەرگی پرسیم پیرێ فەرمووی
هەموو گیان بولبول باخی بەهەشتن

١٩٨١

بۆ وەفاتی کاکەی حاجی مەحمودی
دۆستی دێرینی خۆی گوتراوە

وەرە ئەی دڵ هەتا ماوی بە تاکە
لە داخی مەرگی یاران سینە چاکە

هەموومان عاقبت ناو خاکە جێمان
بە چاکە تاکو ماوی روو لە خواکە

لەبۆ تاریخی ساڵی مەرگی پرسیم
"وتی تاریخی مەرگی وابو کاکە"
"١٩٧٣"

— — — — — — — — — — — —

بۆ تاریخی وەفاتی بابا کەریم شێخ صدر
کە بە گە نجی سەری نایەوە گوتراوە

نەخۆشی و دەردت شادی لێ بڕیم
کۆچی یەکجاریت جەرگی هەڵدڕیم

بە ژیانی کورتت سەرت نایەوە
لەناو دڵی خاک بێ هاوڕێ و ندیم

بۆ مێژوو گەڕام داوام کرد لەخوا
"بە جەننەت شادکا شێخ بابا کەریم"
١٩٧٦

پەخشان

چەند پەخشانێکی هەمەجۆری پەند ئامێزن کە شاعیر هەندێ جار پەنای بۆ ئەو جۆرە نووسینانە بردووە و هەندێکیانی لە گۆڤاری گەلاوێژ بڵاوکردۆتەوە

١. دیاریی لاوێك	بە دەست نووس ماوەتەوە
٢. پایزم خۆشناوێ	لە ژمارە ٥ی ساڵی ٨ی لە ساڵی ١٩٤٧ی گۆڤاری گەلاوێژ بڵاوکراوەتەوە
٣. کۆششی مێروولە–پێوانی پیاو لەناومانا	لە ژمارە ١–٢ی کانوونی دووەم و شوباتی ساڵی ١٩٤٢ لە گۆڤاری گەلاوێژ بڵاوکراوەتەوە

دیاریی لاوێك

ماوەیەکی زۆر بوو دانیشتوانی شارەکە چاوەڕوانی هاتنی کاروان بوون، چونکە لە ڕۆژگاری پێشوودا هەموو شتێك و پێویستی یەکی دیکە، لە شارێکەوە بۆ شارێکی تر بە هۆی کاروانەوە دەگواسترانەوە، بەڵام ماویەکی زۆر بوو کاروان نەهاتبوو، شتومەك و پێویستی لە بازاڕدا زۆر کەم بوو بوو، دانیشتوانی شارەکە چاوەڕوانی هاتنی کاروان بوون، ڕۆژێك دەنگ بڵاوبووەوە کاروان گەیشت، خەڵکەکە زۆر دڵخۆش بوون. بەڵێ کاروان گەیشت، شتوومەك گواسترایەوە بۆ کۆگاو دوکانەکان، ئەو ڕۆژە ڕۆیشت، ڕۆژی دوایی کۆگاو دوکانەکان کرانەوە، کڕین و فرۆشتن دەست پێ کرا، هەر کەس پێویستی خۆی دەکڕی و بەرەو ماڵ دەکەڕایەوە، تەنیا کوڕێکی لاونەبێ، کە هیچی نەکڕی بوو، سەری بەهەموو کۆگا و دوکانەکاندا دەکرد، زۆر بە وردی سەرنجی دەدا، یەکێك لە خاوەن کۆگا و دوکانەکان ڕووی کردە کوڕە لاوەکەو پێی گوت:

(ئەی کوڕی لاو وا دیارە بە شوێن پێویستی یەکی تایبەتی کەوتووی و لێی دەگەڕێیت و نای دۆزیەوە» لاوەکە لەوەڵامدا گوتی: (بەڵێ کاکی بازرگان پێویستیم بە شتێك هەیە و بە شوێنیدا دەگەڕێم بەڵام نای دۆزمەوە و تەنیا هەر بۆ ئەو عەودالم» بازرگانەکە ڕووی کردە لاوەکە و پێی گووت: (ئەی کوڕی لاو ئەوەی بە دوای دا دەگەڕێی و دەتەوێ بیکڕی پێم بڵێ چی یە؟«.

لاوەکە گوتی: (ملوانکەیەکە شایانی دیاری بێت بۆ خۆشەویستەکەم، تا بتوانم بە دڵنیایی لە گەردەنی بکەم!« بازرگانەکە پێی گوت: (ئەی کوڕی لاو ئەوەی ئەتۆ بە دوای دا دەگەڕێی لای من چنگ دەکەوێ! بەڵام بۆیە نای خەمە پێش چاوان چونکە نرخی یەگجار گرانەو هەموو کەس ناتوانێ بیکڕێت!!)

لاوەکە گوتی: (من ئامادەم بە هەموو نرخێك بیکڕم و بۆم بێنە تەماشای بکەم.« بازرگان هەستا سندوقێکی هێناو سەری هەڵدایەوە ملوانکەیەکی دەرهێنا و دایە دەست لاوەکە و پێی گوت: (وا بزانم ئەوەی کە دەتەوێ بیکڕی ئەوەیە!« لاوەکە ملوانکەکەی وەرگرت و تەماشای کرد، ملوانکەکە بریتی بوو لە چەند دانە گەوهەرێك لەسەر هەر گەوهەری پیتێك نووسرابوو، هەموو پیتەکان ئەم دێڕە نووسینە بوو (بە هۆی } • { ئازادی، رزگاری، بەختیاری دەست دەکەوێ!)

لاوەکە گوتی: (کاکی بازرگان لەم نووسینە هیچ تێ ناگەم وا دیارە ئەم ملوانکەیە دانە گەوهەرێکی لێ کەم کرابێتەوە، چونکە نووسینەکە بێ ئەنجام دەمێنێتەو و ئەتۆ نازانی ئەوگەوهەرەی کە لە گەردانەکەدا جێگای چۆلە چی لەسەر نووسراوە؟« بازرگانەکە گوتی (ئەی

لاو من نازانم کەم و کووڕی گەردانەکە چی یە؟ من هەروەهام کڕیوە و هەروەهاش دەی فرۆشم و زۆر کەس لە پێش تۆدا کڕیویانە و بۆ خۆشەویستەکانیان بردووە!» لاوەکە گوتی: «زۆر باشە ئەمە نرخی چەندە؟» بازرگان گوتی: «جاریَ نرخەکەیت لیَ وەر ناگرم، فەرموو ئەوە ملوانکەکە ببیە ئەگەر خۆشەویستەکەت بە دلی بوو، ئەو پێت دەلێ: نرخی چەندە؟ هەر کاتیَ گەڕایەوە بۆ ئێرە پارەکەم بۆ بێنە، خۆ ئەگەرلیَ ی وەر نەگرتی ئەو کاتە گەردانەکەم بۆ بێنەوە.» لاوەکە گوتی: «لێت وەرناگرم هەتا نرخی ملوانکەکەت پیَ نەدەم!» بازرگان گوتی: «ئەی لاو لە ڕاستی دا منیش نرخی نازانم، بەلام بڕواییم بە تۆ هەیە، فەرموو ئەمە ملوانکەکەو، لێرە بەرەو باشوور گۆڕستانێك هەیە،ئەگەر بچی بۆ ئەویَ ئافرەتێك دەبینی لیَ ی بپرسە، ئەو دەزانیَ نرخی ملوانکەکە چەندە؟». لاوەکە ملوانکەکەی وەرگرت و بەرەو گۆڕستان ڕۆیشت تاگەیشتە ئەویَ و دیتی ئافرەتێك لەسەرگۆڕێك دەگریەو فرمێسکی خوێنین دەبارێنیَ بۆ جگەر گۆشە جوانە مەرگەکەی. لاوەکە بە دیتنی ئافرەتەکە سەرسام بوو، بیَ دەنگ بەرامبەری ڕاوەستاو ماوەیەکی زۆر تەماشای کرد، تا ئافرەتەکە سەری بلند کردو ڕووی تیَ کرد و پیَ ی گوت: «ئەی کوڕی لاو لەم گۆڕستانە چ کارێکت هەیەو بە شوێن چی دا دەگەڕیَ ی؟» لاوەکە گوتی: «دایکی بەڕێز ملوانکەیەکم کڕیوە بۆ خۆشەویستەکەم، دەمەویَ بە دیاری بۆی ببەم بەلام خاوەن ملوانکەکە نرخەکەی لیَ وەر نەگرتووم و پیَ ی گوتووم ببیە بۆ گۆڕستان لەویَ پێت دەلێن نرخی چەندە؟ منیش هاتووم لێت بپرسم نرخی ملوانکەکە چەندە؟» ئافرەتەکە پیَ ی گوت: «کوا ملوانکەکە؟» لاوەکە دەستی خستە گیرفانی و بۆی دەرهێنا، ئافرەتەکە تەماشای ملوانکەکەی کردو ڕووی کردە لاوەکە و پێی گووت: «ئەی لاو تۆ ناتوانی بگەی بە خۆشەویستەکەت و ئەوملوانکەیەی لە گەردنی بکەیت! چونکە ئەم ملوانکەیە گەوهەرێکی کەمە و هەتا ئەم گەوهەرە لە شوێنی خۆی دانەنریَ، ملوانکەکە بە ناتەواوی دەمێنێتەوە و نووسینی گەوهەرەکانی دیکە هیچ واتایەکی وا نابەخشیَ کە پیَ ی دلنیابی و ئەتۆش بە ئاوات ناگەی و هەروەکو ئەوانەی لە پێش تۆدا هاتن و بەئاوات نەگەیشتن! ئەی لاو تەماشای ئەم گۆڕستانە بکە، کە پیَ ی دەلێن گۆڕستانی گیان بەختکەران، هەموویان لاوی گیان فیدا کارو ودلێر بوون، لێرەدا گیانی خۆیان بەخت کردوە، هیچ کامێکیان نەیان توانی دیاری یەکانیان ببەن بۆ خۆشەویستەکانیان و بەئاوات بگەن!» دەستی درێژ کردو لە باخەلی چەند دانە ملوانکەیەکی دەرهێنا وگوتی: «ئەی لاو خاوەنی ئەم ملوانکانە وەکو تۆ بۆ خۆشەویستەکانیان دلسۆز بوون، چونکە ئەم ملوانکەیە وەکو گوتمان دانەیەکی کەمە، هەتا ئەم دانەیە پەیدا نەکرێت و لە شوێن خۆی دا دانەنریَ نووسینی ملوانکەکە هیچ واتایەك نابەخشیَ و کەس لیَ ی تیَ ناگات و هەر

کەسێ بتوانێ ئەم دانەیە دەست خۆی بخات و لەناوی دا داینێ ئەوا ملوانکەکە تەواو دەبێ و دەتوانی لە ملی خۆشەویستەکەتی بکەی !« لاوەکە گوتی: ئەی دایکی بەڕێز! ئەگەر هاتوو ئەم گەوهەرە پەیدا کراو لە شوێن خۆی ڕێزکرا، نووسینی سەر ملوانکەکە چۆن دەخوێنرێتەوە؟« ئافرەتەکە گوتی: (ئەو دانە گەوهەرە لەسەری نوسراوە (یەکیەتی). ئەوکاتە هەموو گەوهەرەکان بەڕیز بهۆندرینەوە نووسینەکە بەم جۆرە دەخوێنرێتەوە: (بەیەکیەتی، ئازادی و رزگاری و بەختیاری دەست دەکەوێ!)

ئەی لاو تەماشاکە ئەوانەی لەم گۆڕستانەی خۆ بەختکەران گیانی خۆیان سپاردووەو نە گەیشتوون بە ئاوات!« لاوەکە گوتی :(ئەی دایکی بەڕێز دەبێ ئەو گەوهەرەی ملوانکەکەی پێ تەواو دەبێ هەر پەیدای بکەم تا بتوانم لە گەردەنی خۆشەویستەکەمی بکەم! ئەی دایکی بەڕێز ئەم گەوهەرە لە کوێ دەست دەکەوێ؟ بەڵێن بێت من بەهەر نرخێك بێت بیکڕم!)

ئافرەتەکە گوتی: (ئەی کوڕی لاو، ئەو بازرگانەی ئەم گەوهەرەی لا دەست دەکەوێ، ناتوانێ بۆ ئەم دەورو بەرە بێت، چونکە لەو بازرگانانە دەترسێ کە ئەم ملوانکانە دەفرۆشن و بازرگانی پێوە دەکەن! کەوشەی بریقەداری وەکو ئازادی و رزگاری و بەختیاری لەسەر نووسراوە و لە بەرژەوەندیی ئەم بازرگانانە نی یە، ئەو بازرگانەی گەوهەری (یەکیەتی) لەلا دەست دەکەوێ، بێت بۆ ئەم دەورو بەرە، چونکە دەبێتە هۆی سست بوونی بازاڕ و کەم بوونی دەست کەوت و ئاشکرا بوونی درۆ ودەلەسە و خیانەتکاری یەکانیان. ئێستاش ئەی کوڕی لاو،گوێ لە ئامۆژگاریی دایکی خۆت بگرە و هەر ئێستا بگەڕێوە بۆ لای دایکت و باوکە پیر و هەژارەکەت چونکە زۆرت پێوە ماندوو بوون و ڕەنجیان پێتەوە کێشاوە و بە خۆڕایی جگەر سووتاویان مەکە و گیانی خۆت بێ هوودە لەدەست مەدە. لاوەکە گوتی: (ئەی دایکی بەڕێز و جگەر سووتاو، زۆرسوپاست دەکەم، بەڵام بەڵێن بێ نە گەڕێمەوە تا بە ئامانج دەگەم و گەوهەری (یەکیەتی) وەدەست دێنم!

لەگەڵ ئەو لاوانەی کە کڕیاری ملوانکەن بۆ خۆشەویستەکانیان دەبێ بەهەر نرخێ بێت پەیدای بکەین و لە ملی خۆشەویستەکانمانی بکەین! ئای چەندە بە نرخە یەکیەتی چونکە ئازادی و رزگاری و بەختیاریمان پێ دەست دەکەوێ. ئافرەتەکە ڕووی تێ کردو پێی گوت؟ (ئەی لاوبە هیوای گەیشتن بە ئامانج برۆ خوات لەگەڵ بێ!!)

گۆڤاری گەلاوێژ
ژمارە ٥ی ساڵی ٨ مایس ١٩٤٧

پایزم خۆش ناوێ

عثمان عوني

لە رۆژێکی پایز سەر لە بەیانی تازە خۆر ئەکەوت بە تیشکی زێرینی کەژ و کێو و دەشت و لیروەداری وەکو کۆگای گەوهەر فەرشی زەرد بافت کردبوو.

لە رووی ئاسمانی شینی بێگەردا جار جار پەڵە پەڵە هەوری رەشی خاوی کۆ ئەکردەوە ناوە ناو بڵا ئەبوونەوە:

سروەی شەماڵ لە هەموو لایەکەوە بەسەر باغ و چیمەننا رائەبورد و شور شو شینیکی بێ ئەندازەی خستبووە ناو باغەکانەوە وەکو سەرکردەیەکی زۆردار بە لەشکرێکی زۆرەوە کاڵای چیمەن و دارەکانی تاڵان ئەکرد گەڵا رێزان بوو.. لە لایەکەوە چریکە و شینی هوزاری بێ چارە کە بە هیوای گەشتنی بە غونچە گوڵی سووری بەسەر لق و پۆپی چڵەکانەوە نیشتبوو دەستی لە هیوا برابوو گلەیی لە بەختی خۆی و کردەوەی پایز ئەکرد.

لە لایەکی کەوە قومری رەنجەرۆ بەرامبەر بە سەروی نازداری خۆشەویستەوە ئەی ناڵاند و ئەبووت.

وەی بۆ سەروی شۆخ و شەنگ و باڵا بەرزم کە لاقی جوانی و بێ هەمتایی بەسەر هەموو دار و درەختەکانەوە لێ ئەدا ئیستا بە دەستی پایزی پیرییە رەنگ زەرد و ژاکاوە لە لایەکی کەوە ئەو باغەوانە پیرەی کە سەرپەرشتی باغەکەی ئەکرد لەکاتی ماندوو بوون و ئەرەق رشتنیا رووی لە کوڕە جوانە ناسك و زیرەکەکەی کرد و وتی: رۆڵەی هیوام دڵگیر مەبە لەم پایزە ناخۆشەی کە شین و شورشی خستۆتە ناو باغەکەمانەوە ئاوا ماندوو و مردووی بێ خواردەمەنی و دانەویڵەی هێشتۆتەوە، کاڵای باغەکەمانی بە تاڵان کردن دا، گەڵای دارەکانی زەرد هەڵگەڕاند نەشئەی لە رووی باغەکە نەهێشت، دڵگیر مەبە گیانەکەم دڵگیر مەبە ئەی رۆڵەی هیوام لە ئێستاوە پێبکەنە دڵخۆش و شادمان بە. بەم بەهارە کە پاش وەختێکی تر دێت. مژدەی ئازادی ئەدا بەرگی سەوز لەبەر درەختە رووتەکان ئەکات هەژاری نامێنێت کاڵای تاڵان بردوی پایز دەگیرێتەوە شینی چیمەن دەگۆڕێ بە شادی و گۆڤەند داری میوە ئەهێنێتەوە بەر دەرکی ئازاد بەخش لە رەگ و بێخەوە هەڵدەکەنی غونچە گوڵی سوور پڕ بولبولی دەردە دار ئەهێنێتە

بەرهەم گوڵ بە هوزار — هـوزار بـە گـوڵ شـاد ئـەکا، قـومری بـە گـۆرانی دڵـداری خـەریك ئـەبێ سەروی باڵا بەرز ئەکەوێتەوە سەر لافو گەزافی جارانی.

ئەی رۆڵەی هیوام ئەی گۆچانی دەستم لەکاتی پیر و لێ کەوتنا.

من بۆیە پایزم خۆش ناوێ چونکە زۆر حەز بە هەژاری و رووتی و لێ قـەومان و دەربـەدەری دەکا گوێی لە دەنگی گریان و شین ئەگەڕێ.

ئـەی رۆڵـەی هیـوام تـۆ بـەختیاری وە بـەختیاریت لـە رێ یـە بـەهارت خـۆش بـوێ چـونکە سەرەتای ژین و ژیانەوەیە سـەرەتای شـایی و شـادی و خۆشـییە رۆژی ئـازادی و رزگـار بوونـە پێچەوانەی پایزی ستەم کار و بێ بەزەیی.

ئەی گیانی شیرینم ماچێکم لەم ناو چەوانە پاکەت بدەرێ مژدەی لە پیرۆزی ئەم بەهارە کـە لەپێش وازیتا دووچاری ئەبی.

بەختیاری، ئازادی، ژین، ژیانەوە، شادی، کامەرانی هەمووی لە هاتنی ئەوەوەیە. بـەهار لـە هەموو باغ و باغەوانان پیرۆز بێ.

هەر ئەمەی وت گیانی پاکی کۆچی ماڵ ئاوایی لێکرد داخ و خەفەتی پایزی بردە گۆڕەوە ژیانی درێژی لە ئازادی بۆ کوڕە جوان و زیرەکەکەی جێ هێشت.

گۆڤاری گەلاوێژ
ژمارە ٢٥١ ساڵی ٢٠٠٠ كانوونی دووەم
و شوبات ١٩٤٢

كۆششی میروولە

عثمان عونی

باغەوان — لە ڕۆژێكی بەهاردا سەرپەرشتی باغەكەم ئەكرد، لەبەر ماندویتی ئارەق بە لەشما ئەهاتە خوارێ، لەژێر سێبەری دارێكدا پاڵم دایەوە تا ماندوم بەحەسێتەوە، لەو عانەدا بولبولێك بە گۆرانییەوە هات و بەسەر لقی دارێكەوە نیشتەوە وە بە چریكە باغەكەی پڕ نەشە كرد. لەسەر ماندوێتی خۆما بەزەییم بەم بولبولە هەژارەدا هات و لە دڵی خۆما وتم ئەبێ لە من ماندووتر بێ. لە بنی دارەكەدا چاوم كەوت بە كونێك كە هەموو میروولەكان بۆی ئەهاتن و ئەچوون. بولبول لەو عانەدا كە لە خۆشی و دڵخوازی بواری خوێندنی نەئەدا چاوی بە میروولەكانن كەوت وتی:

بولبول — چەن ڕۆژێكە ئەبینم ئا بەوە خەریكن كونەكەتان دەر ئەدەن وە پەی دەرپەی دانەوێڵەی بۆ ئەبەن وە خواردەمەنیی تیا ئەشارەنەوە، چیە ئەوەندە بە تەنگ ژیانەوەن هەموو خوو یەكتان داوەتە خواردن..؟

میروولە — یەكێكیان وەرامی دایەوە وتی: هەموو گیانلەبەرێك ئەبێ چەند لە توانایا بێ ڕەنج بدا بۆ پاشەڕۆژ. ئەم زەمینە گەورە و فراوانە كە تۆ ئەیبینی جێی كۆشش و هەوڵدان و ماندوو بوون و ئارەق ڕشتنە.. بولبول بە پێكەنینەوە وتی: ئەبێ میروولە خۆی چی بێت و كۆششی چی بێ..

میروولە — بە لەش بچوكم بەڵام بە كردار گەورە.

بولبول: من گاڵتەم بە خۆتان و كۆششتان دێ ڕەنگە تا ئێستا بە تەواوی لە كۆشش نەگەیشتبن وەرن چاو لە من بكەن وە لسەر ژیانی من بچن بەڕێوە. ببینن من هەمیشە مەستی بادەی دڵداریم، بەسەر چڵی دار و گوڵانەوە بەرامبەر بە غونچەی هیوا ئەگریم، فرمێسك هەڵ ئەڕژم وە ئەلاوێنمەوە. ئەو وەختە ژیانم لا خۆش و شیرین ئەبێ كە غونچە بە دەنگ گریانمەوە دەم ئەكاتەوە وە ئەو حەلە خۆم بە بەختیار ئەزانم كە دڕكە تیژەكانی لە سنگ ئەچەقێنێ و خوێنم ئەمژێ.

میرووله — من له تۆ باشتر له ژیان گەیشتووم، ڕێی ڕاستی خۆم ون ناکەم و هەرگیز نامـەوێ بێمە سەر ڕێی چـەوت و چـەویلی تـۆ کـە ڕێـی کەسـانی تەمـەڵ و تەوەزەلـە، بـڕۆ بـەلای کـاری خۆتەوە گاڵتە بە میرووله مەکە.

باغەوان: بولبول دەستی کردەوە بە چـریکە و فـڕی، میرووڵـەکانیش چـوونەوە سـەر ئیشـی خۆیان..

بەهاری سەوزی بولبول بەسەرچوو، گەڵای درەختان زەرد وە هەموو کەوتنە وەرین، لقەکان رووتانەوە، هەور پەڵە پەڵە رووی ئاسمـانی گـرت، نمـە نمـە دەسـتی کـرد بـە بـاران، کـزە بـای ساردی هەڵکرد و بولبولی لە خەوی مەستی ڕاپەڕان.

بولبول — هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشا و ئەموستی پەشیمانیی گەست وە وتـی: بەراسـتی ئێسـتە زانیومـە کـە سەرخۆشـی بـادەی نـەزانین بـووم، هـەلم لـە کـیس خـۆم دا وە لـەو ڕۆژە خۆشانەدا دوا ڕۆژی خۆم نەبینی و بە تەنگ خۆمـەوە نـەبووم وە نەمئـەزانی ئـەم ڕۆژە ڕەشـەم لەشوێنە. ئەوا بەفر ڕەشایی بەسەر زەمینەوە نەهێشت، نەمکرد شتێك بۆخۆم بخەمە لاوە تاکو ئێسـتا پێـی بـەڕێوە بچـم، وا ئێسـتە هـیچ چـارەم نـەماوە ئـەوە نـەبێ بچـم پـەنا بەرمـە بـەر میروولەکانی دراوسێم بەڵکو بەزەییان پێما بێ و وە شتێك لە خواردەمەنی خۆیان بدەنێ.

باخەوان — دیم بولبولەکە دووبارە هات بەسەر ئەو دارەوە بە مات و غـەمگین نیشـتەوە کـە شارە میروولەکەی لەژێرایە، دەسـتی کـرد بـە پاڕانـەوە و لالانـەوە. شـای میرووڵـەکان هـەر کـە دەنگی بولبولەکەی هاتە گوێ لە شارەکەی هاتە دەرێ، روی تێکرد و وتی:

میرووله — ئەی برا خۆشەویستەکەم! ئەی ئەو بولبولـەی کـە ژیـانی شـەش مـانگی بـەهار و هاوینت بە دڵداری و مەستی ڕابوارد چیت لێ قەوماوە بەم سەرما و بەفر و بارانە لە شـوێن چـێ عەوالی، بۆچی ئەکڕوزێیتەوە، کوا غونچە و گوڵ و گوڵزارت،

کوا چیمەن و لالەزارت، بۆچی وا کز و بەسەر لقی دارەکەوە نیشتوویتەوە، بۆچـی چـریکەت نایەت و بۆچی وا ئاوارە و دەربەدەر بووی..؟

بولبول — خۆشەویسـتەکەم رووم نییـە وەڵامـت بدەمـەوە چـونکە لـەو عانـەدا کـە خـەریکی کردەوە و کۆشـش بـوون مـن گاڵتـەم بـە ئێـوە ئـەکرد وا ئێسـتە کـردار کـارێکی وای کـرد هـوم کەوتۆتە ئێوە هاتومە بەر دەرگاتان هیوام هەیە دەست بە پرومەوە نەنێن و نە نائومێدم کەن.

میرووله — بەراستی خـۆم و هاوڕێکـانم بـە بـەختیار ئـەزانم کـە ئـەبینم بولبـول بـەم هـەموو نازداری و ناوبانگەیەوە بـەم هـەموو دەنـگ خۆشـیەیەوە، بـەم هـەموو سـەر ڕەقیـەتی و لاف و گەزافەیەوە دەستی یارمەتی لە میروولەیەکی بچووکی وەك من درێژ کردووە خۆم بـە بـەختیار و

شادمان ئەزانم ئەگەر چەن لە توانامایە یارمەتی بدەم دست نەنێم بە روویەوە لەبەری کۆششی خۆم شتێکی پیێ ببەخشم.. فەرموو وەرە لام، ئەوەندەم رنج داوە و دانەوێڵەم کۆکردۆتەوە کە بە درێژایی زستان بەشی خۆمان و تۆ بکا.

بولبول — ئافەرین بۆ کردەوەی بەرزت، خۆزگەم بە خۆت، چەند بەختیاری منیش چەن شەرمەزارم بەم زلیەوە هوم کەوتۆتە یاریدەی میروولەیەکی ژیر و بچووکی وەك ئێوە..

***

پێوانی پیاو لەناومانا

لەناو خۆمانا بە تایبەتی و هەموو ولاتەکانی رۆژهەڵات تێکرِا پیاو بە پارەوە قەدری ئەگیرێ، کە ئەڵێن قلان کەس مامورە دەرحاڵ ئەپرسین مانگانەکەی چەندە و گەیشتوە بە چە پایەیەك بێ ئەوەی بەلای رەوشت و خوو و زانینا بچین. ئەگەر دیمان مانگانەکەی زۆر و پایە (روتبە)ی بەرزە قەدری ئەگرین، خۆمانی تێ هەڵئەسوین و گەلی پولاتیقەی بۆ ئەکەین. و ئەگەر کەم بوو رووی لێ وەرئەگیرین وەکە لە رێگایەك بەیەك گەیشتین بە قورسییەکەوە سەلامی لێ ئەکەین.

ئەگەر یەکێ بیەوێ ژن بێنێ لەپێش هەموو شتێکا پرسیاری ئەوە ئەکا باوکی دەوڵەمەندە یانە، دایکی هیچ شك ئەبا و (بوکی) خۆی مانگانەی ئەگاتە چەند، بە بیریا نایەت لە رەوشت و رابوردوی بکۆڵێتەوە و هەر کە ئەنجامی باشی دەرحەق بەو پرسیارانەی سەرەوە دەست کەوت ئەکەوێتە خوازبێنی کردنی بێ ئەوەی بە تەنگ دوارِۆژەوە بێ.

ئەم خووە بە چەشنێك لەناومانا بڵاوبوونەوە و کاری تێ کردوین کە باوەرِ بە کردەوەی هەموو پارەدارێك بکەین و هەموو ناتەواوییەکی بەهۆی پارەکەیەوە بۆ بپۆشین. بە بەر چاومانا ئەبینین ئەو مامورە گەورەیە بەرتیل وەرئەگرێ، زۆر لە خەڵك ئەکا وە لە کردەوەیا رێیەکی نارِاست ئەگرێ لەگەڵ ئەمەشدا قەدری ئەگرین وە سەری بۆ دائەنەوێنین لەبەر هیچ نا تەنیا لەبەر ئەوە کە پارەی هەیە وە دەستی ئەرِوا زۆر چاکیش ئەیزانین ئەو پارانەی چۆن و بە چە رێیەك پێکەوە ناوە وە رەوشتی رابوردویشمان زۆر چاك لەبەرچاوە.

جا کەوابو زانین فچیلەت، اخلاق، ناوبانگ ناوی باش، شرف، پاکیەتی وە جاغزادەیەتی بە کەڵکی چی دبن لە وڵاتێکدا کە پارە پارسەنگی کێشانی پیاو بێ تیا..

پاشبەند

پاش کۆچی دوایی شاعیر کۆمەڵێك رۆشنبیر و نووسەر و ئەدەب دۆستی عەونی لە هەندێ رۆژنامە و گۆڤار و کتێبەکانیاندا هەندێ بابەتی بە پێزیان لەسەر نووسیوە و ئێمەش بە باشمان زانی لەبەر گرنگیی بابەتەکان و نووسەرەکانیان دەقەکانیان وەکو خۆی لەو پاشبەندەدا بڵاو بکەینەوە لەگەڵ هەندێ وردە بابەتی جۆراوجۆر.

د. مارف خەزنەدار
مێژووی ئەدەبی کوردی
جلدی حەوتەم

عەونی

ژیانی

عوسمان کوڕی حەبیب کوڕی عەبدوللا لە ساڵی ١٩١٤ لە شاری کۆیە لە دایک بووە. لە تەمەنی مێردمنداڵی بووە لە ساڵی ١٩٢٧ لە قوتابخانەی سەرەتایی تا پۆلی پێنجەمی خوێندووە. لەو کاتەدا باوکی کۆچی دوایی کردووە ناچار بووە قوتابخانە بەجێ بێڵێ و خەریکی بەڕێوەبردنی دوکانی باوکی و خێزانەکەی بێ. ئەمە بە هیچ جۆرێ ڕێگەی لێ نەگرتووە هاتوچۆی حوجرەی خوێندنی فەقێیان لە مزگەوت بکا. لە مزگەوتی حەتك لە کۆیە لای مەلا محەمەدی مەلا برایمی عەودالانی هەندێ وانەی ئایینی ئیسلامی وەرگرتووە. عەودالانی شاعیر بووە، بە نازناوی شیعری (دلاوەر) ناسراوە. جگە لەمە لە دەرەوەی قوتابخانە کتێبەکانی پرۆگرامی پۆلی شەشەمی سەرەتایی خوێندووە. لە سەردەمی لاویەتیدا ناوی (عەونی) وەك نازناو هەڵبژاردووە و لە شیعریدا بەکاری هێناوە. هەر لەو ڕۆژگارەدا گیانی نیشتمان پەروەری و کوردایەتی لە دڵ و مێشکیدا رسکاوە، وەك هەندێ لە لاوانی ئەو دەمە لە پارتی هیوا نزیك بووە. بەم ڕەنگە کەوتۆتە ناو بزووتنەوەی نەتەوەیی لە کوردستانی عیراقدا. بەم هۆیەوە چەند جارێك زیندانی کراوە و خۆی لە گرتووخانە و بەندینخانەکانی کۆیە و هەولێر و کەرکوك و بەغدا و کووت و نوگرەت سەلمانی باشووری عیراق دیوە، لە شوباتی ١٩٦٣ وەکو زۆربەی خوێندەوار و ڕۆشنبیری کورد تووشی بەندینخانە بوو، هەروەها لە ساڵی ١٩٦٥ ماوەی حەوت مانگ لە گرتووخانەی هەولێر دەستبەسەر بوو.

عەونی بە درێژایی ژیانی مووچەخۆری میری نەکردووە، لەسەر ڕەنج و کۆششی خۆی ژیاوە، دوکانی هەبووە و ئالۆێری کردووە. دوا سالانی ژیانی بە نەخۆشی بردۆتە سەر و تا لە ڕۆژی ٢٠ی تەمووزی ١٩٩٢ لە کۆیە کۆچی دوایی کردووە و لە کۆڕستانی باسکی عارەبیان بەخاك سپێردراوە.

شیعری

عەونی لە ناوەڕاستی سییەکانی سەدەی بیستەم دەستی کردووە بە شیعر وتن، لە ژیانیدا پێوەندی بە شاعیرانی کوردەوە بووە بە تایبەتی ئەوانەی لە کۆیە زیندەگانیان کردووە،

هەروەها لە رۆژنامەی کوردییەوە نزیک بووە وەك رۆژنامە و گۆڤارەکانی گەلاوێژ و بەیان و هەولێر و کاروان و هاوکاری و برایەتی.

شاعیرییەتی عەونی خۆڕسك بووە، بە گشتی مەسەلە لای ئەو بیر نەبووە بەڵکو جوانکاری بووە، خەیاڵی ئامادە بووە ئیلهام لە هەموو جۆرە بزووتنەوەییەکی وەربگرێ و بەرهەمێکی داهێنراوی ئیستێتیکی دروست بکا.

شیعری لە رووی روخسارەوە

عەونی بە سەلیقە لە هەردوو جۆرە شیعری کوردی عەرووزی و سیلابی میللی خۆماڵی وتوە.

١. لە شیعری عەروزیدا بە زۆری بەحرەکانی هەزەج و رەمەلی بەکارهێناوە، کەچی لە موزاریعدا سێ چوار شیعر و لە بەسیتدا تاقە شیعرێکی هەیە. لە یەکێتی قافیە ئەم دەنگانەی ئەلفوبێی کوردی و عەرەبی بەکار هێناوە: ا ت ج د ر ش غ ق ك م ن (ە — ـە) و وو ۆ ی ێ. لە پاش قافیە ئەم وشانەی بەکارهێناوە: چبکا، دەکا، گرت، نەگرت، کرد، تر (دیکە)، عەشق، بم (ببم)، دەبزانم، چین، من، بوو (هەموو)، گەرەکە، لە کێیە، چی، دەوێ، دەکەم، کەم (بکەم)، ناکەم، کردم، بوو، نییە، بێ (ببێ)، دەوێ، نەبێ، نەدا، تۆ، ئیمرۆ.

٢. لە شیعری کێشی خۆماڵی بەرهەمی زۆرە، هەموو کێشەکانی بەکارهێناوە، لە دە بڕگەیی و حەوت بڕگەیی شیعری فرە زۆر، قافیەی مەسنەوی لەم جۆرە شیعرەدا بەکارهێناوە، لەگەڵ ئەوەشدا قافیەی رەنگاوڕەنگیش لە شیعریا بەرچاو دەکەوێ، لە پارچە شیعرێکدا قافیەی وەکو (ا ب ا ب ج د ج د) و هی دیکە دەبینرێ.

لە بنجدا شیعرە عەرووزییەکانی لە بابەتی لیریکن، ژمارەی دێڕیان کەمە، لەسەر بنچینەی یەکێتی قافیە دامەزراون، کەچی چیرۆکە شیعرییەکانی بە زۆری درێژن، ئەمانە دەکرێ قەسیدە یا پۆییێمیان پێ بووترێ، کۆمەڵێك بەرهەمی لەم بابەتەی هەیە، ناوەڕۆکیان لە ئەدەبی میللی سەرزار (فۆلکلۆر) و حیکایەتی بەرگوێی ئاگردان وەگیراون، لەم لایەنەوە جێی خۆیەتی دەستنیشان بکرێن: سەرگوزشتەی مام رێوی و ورچ، ریوی و دەهۆڵ، سەرگوزشتەی ورچ و مەیمون، پیرێك، مامەی لادێ، مار و باغەوان، گوڵ و بلبل، بازرگان و تووتی.

لە پێنجیندا عەونی چەند پارچە شیعرێکی بەندی پێنجینی هەیە (ا ا ا ا ب) هەر یەکەی لە حەوت بەند پێکهاتووە. جگە لەمانە کۆمەڵێك تاك و چوارین و هەڵهێن (مەتەڵ)ی هەیە. هەروەها بەشێك لە چوارینی خەیامی کردووە بە کوردی.

عەونی شیعری چەند شاعیرێکی کردووە بە پێنج خشتەکی، وەکو نالی، وەفایی، مەیلی (نازناوی شیعری مەلا سابیری مەلا حەبیبە لە ساڵی ١٩١٤ لە شاری کۆیە لە دایك بووە)، لە شیعری هێمن حەوت غەزەلی کردووە بە پێنج خشتەکی.

شیعری لە رووی ناوەڕۆکەوە

عەونی لە نێوەندێکی ئەدەبیدا ژیاوە، لە شاعیر و نووسەرانەوە نزیك بووە، کەسێکی خودا پێداو بووە کە زوو ئاشنایەتی لەگەڵ دیوانی نالیدا پەیدا کردووە. نالی خۆشویستووە ئەوەندە شیعری ئەوی خوێندۆتەوە بووە بە یەکێ لە قوتابییە زیرەکەکانی قوتابخانەی شیعری کوردستانی باشوور. جگە لە نالی لە کۆنەکان کاریگەری مەحوی و وەفایی بەسەریەوە هەیە. لە تازەکانی سەرەتای سەدەی بیستەم شیعری ئەحمەد موختار و هێمن ئاسۆی خەیاڵیان فراوان کردووە. ئەمانە هەموویان بوون بە سەرچاوە بۆ شیعری عەونی. هەندێ جار لێیان وەردەگرێ بە دەسکارییەوە، هەندێ جاری دیکە ئیلهامی دەدەنێ بۆ وتنی شیعرێك دەبێتە زادەی خەیاڵی شیعری هەردوو لایان.

لە رووی ناوەڕۆکەوە عەونی وەستای غەزەلی کلاسیکی ئاساییە لە وەسف و دڵداریدا، لە کوردایەتی دەستێکی درێژی هەیە. ناوەڕۆکی نیشتمان پەروەری تێکەڵ بە دانایی و دڵداری کردووە، دەکرێ (غەزەلی نیشتمانی) پێ بووترێ، لە ناوەڕۆکی شیعرە نیشتمانییەکانیدا بە ئاشکرا دیارە بیر بەسەر خەیاڵدا زاڵە، لەبەر ئەوە لە رووی جوانکارییەوە ئەم شیعرانە ناگەنە پلەی شیعرە دڵدارییەکانی، بەڵام ئەگەر لەژێر رۆشنایی شیعری پەروەردە (دیداکتیکی)یەوە تەماشا بکرێ ئەم شیعرە نیشتمانییانەش وەك بەرهەمێکی هونەری داهێنراو خۆیان دەنوێنن.

عەونی لە ناسیۆنالیزمی کوردی (کوردایەتییەوە) دەرباز بووە بۆ ئەنتەرناسیۆنالیزم. پشتی ڤێتنامی باکووری گرتووە و دژی دەستدرێژی ئەمەریکا وەستاوە، هەروەها لەسەر مافی فەلەستینییانی کردۆتەوە.

نموونەی شیعری

دڵداری و وەسف

١

لە شیعرێکیدا عەونی دەڵێ:

گەلاوێژ کاتێ هەڵهات نیوەشەو بوو
که چاوی مەستی ئەو شۆخە لە خەو بوو
بەیان بوو غونچە پشکووت و هەزاریش
خەواڵوو کفت و کۆی بێداری شەو بوو
هەناسەم زولفەکەی لادا لەسەر روو
کە مانگ ئاوا بوو ئەمجا مانگەشەو بوو
گوتم بەختی خەواڵوو زووك زووکە
دەهەستە هاتنی رۆژت بەشەو بوو
مەگەر وا تاریك و روونی بەیانە
کە رۆژ هات بەبۆنەی کۆچی شەو بوو
کە ئەو رۆیی بزانن من نەماوم
کە بوونی من لە سایەی مانی ئەو بوو
لە رێی هاتا نەهات ئەمجارە (عەونی)
لە مەیدانی گرەو ئەسپی جدەو بوو

لەم شیعرەدا عەونی ئیلهامی لە نالی وەرگرتووە، هەندێ وێنــەی داهێنـراوی وێنــەکانی نـالی دێننەوە یادی خوێنەر، بەڵام وەستایی تێدا نواندووە. بەڵگەکانی بریتییـە لـە چـەند ئەنـدامێکی وردی دلبەر لەگەڵ هەندێ لە دیاردەکانی سروشت بەراووردیانی کردووە.

٢

لەسەر بەرنامەی شیعری پێشوو لە لیریکێکیدا دەڵێ:

دوێنێ کە بەتەنیا بە چەمەندا گوزەرم کرد
سەیری گوڵ و رەیحان و گوڵی نیلۆفەرم کرد
گوڵ ویستی بە ناز وێنەیەکی رووی تۆ بنوێنێ
ئیمڕۆکە بەیانی بەسەرت لێرە دەرم کرد

ڕەیحانە بە هیوا بوو وەکو پەرچەمی تۆ بێ

نەم هێشت بدوێ گرتم و بەندی کەمەرم کرد

لاف قەدی تۆی کەوتە سەری سەرو و سنەوبەر

ڕاستی لەمەدا سەرزەنشی نەی شەکەرم کرد

شەرحێکی موتەووەل بوو بەیانی سەری زولفت

ئیمشەو بە چرای کولمەتەوە موختە سەرم کرد،

من ئەو دەمە زانیم چییە ئازاری جودایی

ئەو ڕۆژە کە نەم زانی بەبێ تۆ سەفەرم کرد

لەم مەجلیسە مەستانە لەبەر دیدەیی مەستت

من بۆ مەزە هێنام و کەبابی جگەرم کرد

موژگان و برۆت تیرو کەوانن لە کەمینن

لەم دیمەنە سامناکە بە ڕاستی حەزەرم کرد!

لەو ساوە دڵم داوە بە تۆ هەروەکو (عەونی)

لێی بێ خەبەرم تەسلیمی دەستی قەدەرم کرد

شاعیر گەشتی چەمەن و گوڵزار و دارستان دەکا، کۆمەڵێ گوڵ و دار و درەخت و دەوەن سەرنجی ڕادەکێشن و یادی ئەندامە جوانەکەی دلبەری دەکاتەوە، بۆ دەردەکەوێ ئەوانەی دلبەر لەوانەی سروشت جوانترن. عەونیش وەکو مەستانی غەزەلی کلاسیکی کە لەگەڵ دلبەر کۆدەبێتەوە بەزمی ڕەندان و مەی و مەیخانە دەست پێ دەکا. جگەری شاعیر دەبێ بە مەزە بۆ ئەو بەیەکتری گەیشتنە جاویدانییە.

٣

<u>شاعیر هێلانە لەسەر کولمی دلبەر دروست دەکا:</u>

دڵ لە من تۆراوە دیسان هەم دەمی یاری دەوێ

ئارەزووی گەشت و گوزارە باخ و گوڵزاری دەوێ

بولبول ئاسا وا خەریکی ئاشیان هەڵ بەستنە
غونچەیێکی ناسکی وێنەی دەمی یاری دەوێ
پەرچەمی چین چین بەڕیز هێنایە دەوری ڕوومەتی
گەنجی ڕوخساری هەمیشە جووتێ پاسداری دەوێ

شاعیر ئارەزووی ئەوە دەکا لەسەر کولّمی دلبەر وەکو بلبل هێلانەیێك دروست بکا. کەرەستەی ئەو هێلانەیە پەرچەمی دلبەرە لە دەوری رووومەتی ئالآوە. دەمی دلبەر غونچەیێکە لەوانەی بلبل گرفتاری بووە، دوو کەزییەکانیشی پاسەوانی هێلانەکەن. ئەمە وێنەیێکی هونەری داهێنراوی شاعیرانەیە.

٤

لە شیعرێکیدا عەونی ملوانکە لە شیعر دروست دەکا:

ملوانکەیێکی لە هەڵبەستی جوان
بۆی دەهۆنمەوە وێنەی مرواری
بە کێشان سووك بێ، بە نرخ گران
پێشکەشی دەکەم بە ناوی دیاری
کە کردیە ملی گەردانەی هونەر
وەك لەعلی سوورە، شین وەك پیرۆزە
زۆر بە نرختر، لە دانەی گەوهەر
ئەوە جەژنانەی جەژنی نەورۆزە

نەورۆز لە لای شاعیر ئەوەندە پیرۆزە، دلبەر ئەوەندە خۆشەویستە، دەبێ چی شایانی دیاری بێ بۆ ئەو خۆشەویستە بەهۆی ئەو جەژنە پیرۆزەوە! هەموو گەنجینەی سەر رووی زەوی کەمە، ئەو کیژە شایانی دیارییێکە وێنەی نەبێ، ئەو دیارییە ئەم شیعرە جوانەیە کە شاعیر دایهێناوە.

نیشتمانپەروەری و کوردایەتی

۱

له لیریکێکیدا عەونی بە ناوی "بەرەو هەواری سەرکەوتن" دەڵێ:

کۆچبار کۆچی کرد بەرەو کۆهساران
بنەو بارگەیان خست له نزاران
بەرەو هەورازی سەرکەوتن دەڕۆن
مژدەی سەربەستی دەدەن بە یاران
دوا حەشارگەم بێ، لانەی خوێناویم
دەگەڕێمەوە لای گیان سپاران
بە خوێنی سووری زامی ناسۆرم
دەبێ ڕەنگین بێ مەکۆگای جاران

کاروانی خەباتی میللەتی کورد کەوتۆتە ڕێ بەرەو ژوور، بەرەو لوتکە. لەوێ کاروان دەگاتە ئەنجام. ئەم کۆششە بۆ گەیشتن بە هیوا بە بێ خوێن ڕشتن و شۆڕش سەرناگرێ. ئەمە تیۆریی ڕۆشنبیری کورد بوو لەو سەردەمەدا. ئەو کاتە ڕاست بوو، لەبەر ئەوە ئەو شیعرە بە هۆی هەوێنی جوانکارییەوە بۆ هەموو کاتێك دەست دەدا و کۆن نابێ. کاروانی خەباتی کورد ئەگەر چی تا ئێستاش نەگەیشتۆتە ئەنجام، بەڵام خوێن ڕشتن باوی نەماوە. ئەگەر شاعیرێك یا ڕۆشنبیرێك هەرچەندە ڕۆمانتیکیش بێ لە سەدەی بیست و یەکەمدا خوێن ڕشتن ناکاتە مەرج بۆ گەیشتن بە ئامانج.

۲

عەونی گفتوگۆی لەگەڵ کچێکی کوردا هەیە، ئەو کچە ڕەمزی کچی دایکی نیشتمانە، بەم دێڕانە پرسیاری لێ دەکا:

گوتم ئەی کچ لە گەشتی
شارستانی یان دەشتی

وا جوان و پاك ڕەوشتی
مەسیحی یان زەردەشتی؟!

ئەو کچە کوردە نازدارە
ڕەنگ زەردو لێو بە بارە
بەرگی ڕەشی پۆشیوە،
وا مەلوول و غەمبارە

ئەو کچە کوردەی وا نازدار
کەمن لێم دەکرد پرسیار
دەستی کرد بە گرینێ
فرمێسکی دەهاتنە خوار

گوتم: ئە کچ تووی یەزدان
بۆ دەستت کرد بە گریان؟
کە من وا تۆ دەبینم
جەرگم دەبێتە بریان

عەونی کچێکی جوان و نازداری کردووە بە ڕەمزی کچی دایکی نیشتمان، جلی ڕەشی پۆشیوە و لێو بە بارە، لێی دەپرسێ بۆ وا پەشۆکاوە! فرمێسکی کچ دێتە خواری، هەنسکە هەنسکییەتی، شاعیر لێ دەپاڕێتەوە، سوێندی دەدا باس لە کارەساتی خۆی بکا، کچی دایکی نیشتمان دێتە وەڵام و دەڵێ:

گوتی ئەی برای کوردی من
گەر بزانی دەردی من
هیچ جاری تر نا پرسی
مەلوولی و ڕەنگ زەردی من

کیژێکم لێم قەوماوە
خزم و برام کوژراوە
هانام هێناوتە بەرتان
نازانم کێ تان پیاوە؟

ئەو گەورانەی ناسراون
دەڵێن کورد زۆر پیاون
هەموو میللەت فرۆشن
جاهیل و نا تەواون

پەنام بردە بەر گشتیان
لە وردیان تا درشتیان
هەموو لێم ڕوو گرژ بوون
تفو لە چارەی ڕەشیان

تفوو لە چارەیان بێ
لە موڵك وپارەیان بێ
ئەو ڕۆژە شەرمەزاربن
ڕۆژی ژمارەیان بێ

حەیفم لەکوردەواری
بۆ لاوانی هوشیاری
خۆڕایی ڕەنجەڕۆ بن
زۆرن تێکدەری کاری

شاعیر دواکەوتن و بەجێمانی خەڵکی کورد لە کاروانی میللەتان و ئەو کارەساتانەی بەسەریان هاتووە دەگەڕێنێتەوە بۆ کردەوەی خۆپەرستی و چاوچنۆکی ناو میللەتی خۆی. خیانەتی میللەت فرۆشان و زەبر و زەنگی سەرداران هێندەی سیاسەتی ناهەمواری هاوسێیانی کورد و بەرژەوەندی ئەمپریالیستەکانی ئەوروپا و ئەمەریکا بەڵکو زیاتریش بۆتە هۆی هەموو ئەو گێر و گرفتانەی کورد تیایاندا دەژی. شاعیر ناهەقی نییە بەو زمانەی ئەو کچەوە جنێو بەو سەرۆکانە دەدا.

٣

عەونی لە شیعرێکیدا باس لە کاوەی ئاسنگەری مێژووی دێرینی رۆژگارانی ئەرکیۆلۆجی ئەفسانەیی دەکا ئەوجا کاوەیێکی دیکە دەدۆزێتەوە لە سەدەی بیستەمدا لە مستەفا بارزانی بەرجەستەی دەکا:

دوو هەزار ساڵ لەمەوبەر

هەستا کاوەی ئاسنگەر

بوو بە پێشڕەو و ڕابەر

دەستی کرد بە شۆڕ و شەڕ

بە هێزی بازوو و مەچەك

نایە سەرشانی کوتەك

دژی زۆردار ڕاوەستا

سوێندی خوارد بە ئاڤێستا

شاعیر دەڵێ لە مێژووی دێرینی کورد لەناو هۆزەکانی باپیرانی کوردی ئێستا کە یەکێکیان مادەکان بوون قارەمانێکیان لێ هەڵکەوت، ناوی کاوەی ئاسنگەر بوو، شۆڕشی هەڵگیرساند و میللەتی خۆی لە زۆرداری ئەژدەهاك (زەحاك) رزگار کرد. لە نەوەی کاوە و میدیاییەکانی کۆن لە سەدەی بیستەمدا مستەفا بارزانی پەیدا بوو:

لەوسا ئاگری یەکجاری

دروشمە بۆ ڕزگاری

پشت بەپشت هەر مایەوە

به هیچ هێز نه کوژرایه‌وه

تاکو سه‌ده‌ی بیسته‌م هات

پاش هه‌زاران کاره‌سات

له کوردستانی به‌رین

کاوه‌ی سه‌ده‌ی بیسته‌مین

کاوه‌ی نه‌مر بارزانی

ئالاّی خسته سه‌رشانی

شۆڕشێکی به‌رپاکرد

مافی کوردی داوا کرد

له رۆژگارانی مێژووی ئه‌فسانه‌یی کۆنه‌وه ئه‌و ئالاّیه‌ی کاوه هه‌ڵی کردبوو هـه‌ر ده‌شـه‌کێته‌وه و پشتاوپشت قاره‌مانانی مێژوو له یه‌کتریان وه‌رگرته‌وه، تا گه‌یشته سـه‌ده‌ی بیسـته‌م و که‌وتـه ده‌ست مسـتـه‌فا بـارزانی. مه‌به‌سـتی شـاعیر هه‌ڵگیرسـانی راپـه‌ڕینی ئـه‌یلوولی سـاڵ ١٩٦١ه لـه کوردستانی عیراقدا.

دانایی و مێژوو

١

<u>**به‌لای شاعیره‌وه گه‌وره‌یی ئه‌نجامی ئازایی و ژیرییه:**</u>

به‌ختیاری دوو جیهان ته‌نیا به کۆشش کردنه

هه‌ر که‌سێکی کۆڵ نه‌ده‌ر بێ ڕووی به‌ره‌و سه‌رکه‌وتنه

حه‌ز ده‌که‌ی گه‌ر به‌رگی ئازادی بپۆشی وه‌ك که‌وا

نرخی سه‌ربه‌رزی له ڕێگای سه‌ر له ژێری که‌وتنه

لاقی سه‌رداری له ژێر دارا ده‌بێ ترست نه‌بێ

ده‌ست هه‌موو که‌س ناکه‌وێ ڕێگا به هیوا بردنه

چوونه کۆی له‌یلا هه‌موو ده‌م ڕێگه‌یێکه ترسناك

چاکترین کارێك له بۆ ئه‌م رێگه خۆ شێت کردنه

چوونە مەیدانی خەبات بۆ بەختیاری قەومەکەت

دوو دڵی پێناوێ (عەونی) پشت بە یەزدان بەستنە

لەم شیعرە جوانە و پڕ مانایەدا عەونی لەسەر باوەڕەیە گەورە ئەو کەسەیە لەسەر هەق لە سێدارە نەترسێ، ئازایی مەنسووری هەلاجی هەبێ، بیر و باوەڕی سۆفیزمی مەجنوونی هەبێ، هیچ هێزێك لەگەردووندا نەبێ رێی لێ بگرێ و نەهێڵێ بەرەو مەڵبەندی لەیلا مل بنێتە رێ. لەیلای کورد بە درێژایی مێژوو (ئازادی) بووە.

٢

عەونی لە راستی دوور نەکەوتۆتەوە کە دەڵێ مێژوو درۆیە:

ئەگەر ڕاستت دەوێ مێژوو درۆیە
هەموو ڕووداو و ڕابردوو درۆیە
بە چاوی خۆت دەبینی کارەساتێك
دەگۆڕێ پێچەوانەی هەر لە کاتێك
ئەوەی مێژوو دەنووسێ وەك بە ڕۆژە
گوڵێکە تابیعی سوورانی ڕۆژە

لەم دێڕانەدا شاعیر کە هێرش دەباتە سەر زانستی مێژوو ناهەقی نییە، چونکە بەسەهاتی رووداوێك وەکو بووە نانووسرێتەوە بەڵکو وەکو ئەوەی مێژوونووس یا دەسەڵات بە دەست دەیەوێ دەنووسرێتەوە. لەبەر ئەوە بۆ دوارۆژ وەکو سامانێکی رۆشنبیری بەرهەمی ئەدەبی و هونەری داهێنراو (شیعر و پەخشان) سوودی بۆ کۆمەڵێ مرۆڤایەتی هەمیشەییە، بەڵام زۆربەی مێژووە کە لە کەڵك دەکەوێ و کەمی دەبێتە سەرچاوەی راستەقینە. بە تایبەتی مێژووی سیاسی کوردی سەردەم.

عوسمان عەونی شاعیرێکی رەسەنی گێتی کوردەوارییە. لە شیعری دڵداری و کەسێتیی قانگدار و بە تارمایی رۆمانتیکی باڵادەستە. لە رووی کێش و قافیە و ریتم بێ کەم و کووڕییە، زمانی ئاسانە. لە رەوانبێژی شیعری کلاسیکی کۆن و شیعری میللی سیلابی خۆماڵی دەوڵەمەندە. لە شیعری نیشتمانپەروەری و کوردایەتیدا سەرکەوتووە. لە رووی هونەری شیعری

و جوانكارييەوە بێ گومان ناگاتە شيعرە دڵدارييەكانی. ئەمە دەياردەيێكە لە لای زۆربەی شاعيرانی كورد بەم جۆرە دەكەوێتەوە. لە پاشانا عەونی بە دوو قۆناغی يەك لە دوای يەك تێنەپەڕيوە، لە پێشانا خەريكی دڵداری بووبێ و لە پاشانا بۆ نيشتمانپەروەری چووبێ. ئەو هەردووكيانی تێكەڵ بە يەكتری كردووە و بەڕاستی بووە بە شاعيری (دڵداری و كوردايەتی).

لێرەدا بە پێویستی دەزانم دەقی ئەو بۆچوونەی خوالێخۆشبوو د. مارف خەزنەدار بڵاوبکەمەوە وەکو خۆی کە لە ژمارە ٧١٢ی ئەدەب و هونەری رۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە (٥٣٥٥)ی رۆژی پێنج شەممە رێککەوتی ٢٠١٠/١٢/١٦ بڵاوکراوەتەوە، چونکە بابەتەکە پەیوەندی بە کۆیە و باری شارستانیەتی بزووتنەوەی ئەدەبی هەیە کە تێیدا عەونی شاعیریش وەکو شاعیرانی پێش خۆی و شاعیرانی سەردەمی رۆڵێکی بەرچاویان گێڕاوە لەم بزووتنەوە ئەدەبییە.

ئەدەب و هونەر نامەیەکی بڵاونەکراوەی د.مارف خەزنەدار دەخاتە روو

"کۆیە، بوو بە جێگەی مەشخەڵی مەدرەسەی نالی لەناوچەی سۆران"

کۆیە/ ئارام سالح

سەرەتای ساڵی ١٩٩٦ بوو، ویستم ریپۆرتاژێك سەبارەت بە چۆنیەتی گەشەپێدانی کۆیە و بووژاندنەوەی باری رووناکبیری لەو شارەدا کە لە هەموو روویەکەوە خاوەنی رابردوویەکی پڕ لە شانازییە، بۆ کوردستانی نوێ ئامادە بکەم.

بۆ ئەم مەبەستە پەیوەندیم بە ژمارەیەکی نووسەر و رووناکبیرەوە کرد، لەوانە نووسەر و رووناکبیری گەورە خوالێخۆشبوو د. مارف خەزنەدار بوو، ئەو زاتە وێڕای دەربڕینی خۆشحاڵی خۆی بۆ بەدەنگەوە هاتنم، لە رۆژی ١٩٩٦/٢/٢٦ لە وەڵامی پرسیارەکەی مندا کە دەربارەی گەشەپێدانی کۆیە و چۆنیەتیی بوژانەوەی باری رووناکبیری بوو لەو شارەدا، لەم نامەیەی خوارەوە بۆچوون و پێشنیازەکانی خۆی خستە روو، جێگەی داخە بەهۆی هاتنەپێشی بارودۆخێکی تایبەتەوە ئەوسادا ریپۆرتاژەکە بڵاونەکرایەوە، منیش هەر ئەوەندەم بۆ مایەوە کە وەڵامەکان لە ئەرشیفی تایبەتی خۆم بپارێزم.

ئەمەی خوارەوە دەقی نامەکەی نووسەر و ئەکادیمی گەورە خوالێخۆشبوو د. مارف خەزنەدارە کە بۆ یەکەم جارە بڵاو دەکرێتەوە:

راستە دیمەنی کۆیە لە رۆژگاری ئێستادا لە هەموو روویەکەوە (ماددی و مەعنەوی) لەگەڵ رابردووی پڕ لە شانازی بە تایبەتی لایەنی خوێندەواری و رۆشنبیری ناگونجێ، ئەگەر لە سەدەی نۆزدەیەمدا هەردوو تای تەرازوو هاوسەنگ بووبن لەبەرزیدا، لە رۆژی ئەمڕۆ هەردوو تاکە هاوسەنگن لە نزمیدا.

لەسەرەتای سەدەی نۆزدەیەم، دروستبوونی میرنشینی بابان لە شاری سلێمانی بە شێوازێکی تازە و سەردەمییانە کارێکی گەورەی کردە سەر پەیدابوونی بزووتنەوەیەکی ئەدەبیی پتەو و رەسەن لە سەرنجی دیالێکتی کرمانجی خوارووی زمانی کوردی، سەرداری بزووتنەوەکە نالی بوو، سالم و کوردی لاپەڕەی دیوانی شیعری کوردیان لەو سەردەمەدا دەوڵەمەندترکرد، لە ناوەڕاستی ئەو سەدەیە بە تایبەتی لە نیوەی دووەمیدا بزووتنەوەی ئەدەبیی یەکەم لە هەموو هەرێم و ناوچەکانی دیالێکتی کرمانجی خواروو بڵاوبووەوە، وەکو ئەردەلان و موکریان و سۆران و گەرمیان، لەم ناوچانەدا نووسەری گەورە و کەڵە شاعیر هەڵکەوت.

شاری کۆیە وەك نێوەندی ناوچەی سۆران لەباتی هەولێر بوو بەجێگەی مەشخەڵی مەدرەسەی نالی، لەوێوە رووناکی گەیشتە سەرانسەری ناوچەی سۆران و لەگەڵ رووناکیی مەشخەڵی ناوچەکانی تر تێکەڵ بە یەکتری بوون و وەك نموونەیەك، بە شێوازێکی تازە لە پەرەسەندن و گۆڕاندا بوو تا ئەدەبی کوردستانی خوارووییان گەیاندە رۆژی ئەمڕۆ.

لە سەدەی نۆزدەیەمدا ئەختەر (ئەمین ئاغای حەوێزی) دەوری باڵای هەبوو لە پێشخستنی بزووتنەوەی ئەدەبی، چونکە خۆی شاعیر بوو، سەردەستەی شاعیران حاجی و کەیفی و شێخ رەزا بەردی بناغەی باڵەخانەی ئەدەبی تازە بوون، لەپاش ئەوان هەودا ئاوریشمینەکە نەپچڕا، مەلا عەبدوڵڵای جەلی و مەلا محەمەدی کۆیی و عەونی و دڵدار و دڵزار و رۆستەم هی تر بە دڵسۆزی و توانای شاعیری لاپەڕەکانی دیوانی شیعری کوردییان رەنگین کرد، بەم جۆرە کۆیە لەپاش سلێمانی شانازیی بەوەوە دەکات لە رۆژی دروستبوونی ئەم بزووتنەوە ئەدەبییە تازەیە و نێوەندێکی گرنگ بووە تا ئەمڕۆ، کەچی دواکەوتوویی ئەمڕۆی بە هیچ جۆرێك لەگەڵ دەورە رۆشنبیری و خوێندەوارییە کۆن و تازەکەی ناگونجێت.

هۆکارێکی زۆر لەناوەوە بووەتە تەگەرە لەگەشەکردنی کۆیە، لەمانە جێگەی ستراتیجی جوگرافی شار کاری کردووەتە سەر ئەوەی لەپاش ١٤ی تەموزی ١٩٥٨ەوە تا ئەمڕۆ دەسەڵاتی جیاجیا فەرمانڕەوایی بکەن، هەر لایەنێك بە بەهانەیەکی خۆی شارەکەی خستە پشت گوێ، ئەمە لە ئەنجامدا بووە هۆی ئەوەی خوێندەوارە بەرزەکەش لە کۆیە هەڵبکەندرێن و رووبکەنە شارەکانی تری کوردستانی عێراق و بەغدا، بەم جۆرە وەکو دەبینی تا پلەیەك بێ خاوەن مایەوە.

کۆیه بەشێکه له کوردستانی عیراق ، بەلای منەوه مەسەله گرنگ و گەورەکەی کوردستانی عیراق سەرنەکەویّ و نەگاته ئەنجام ناتوانریّ بەشەو و ڕۆژێك کەموکوڕییەکانی شاری کۆیه و هەموو ئەو شارانەی له قەوارەی کۆیەدان جێبەجیّ بکرێن.

بەلای منەوه ڕۆژی ئەمڕۆ وەك هەنگاوێکی بچووك بۆ نابێت بیر لەوه بکەینەوه ئامۆژگاریەك یان کۆلێجێك یان دەزگایەك له زانستگای سەڵاحەدین بگوێزرێتەوه بۆ کۆیه و به مەرجێك سەر به هەولێریش بێت؟ بەڵام زانستگای سەڵاحەدین خۆی له چی شەپڕێویەك دایه دوژمنت تووشی نەبیّ؟

له رۆژنامەی هاوکاری بلاوکراوەتەوە

عەونی شاعیری هەڵکەوتوو، هیوا ڕوون

عبدالرزاق بێمار

رۆژی ٢٠ تەمووز مامۆستا عوسمان عـەونی دوا ماڵئـاوایی لـێ کـردین وەکـو ئەسـتێرەیەکی گەشی ئاسمانی ئەدەبیاتی کورد ناوی له دەفتەری نەمراندا جێگیر بوو.

عەونی شـاعیرێکی هەڵکـەوتوو بـەهرەدارو کۆششـکار بـوو. سـەرەڕای ئـەوەش تەمـەنی ٧٨ ساڵەی(١٩١٤ ـ ١٩٩٢) گەنجینەیەکی داخراوی ئەدەب وهەڵبەستی شاعیران وکەلەپووری میللی کوردو قسەو هەواڵ وسەرگوزشتەی مەجلیسـان ونموونـەی ئـەدەبیاتی فـارس ومێـژووی کـوردو یادگارو بەسەرهاتی ساڵانی خەبات وکارەسات وتەنگو چەڵەمەکانی وڵات بوو.

شاعیرێکی هەڵکەوتوو بوو. چونکه له سەرەتای لاوی لـەپڕ کانیـاوی شـیعری تەقییـەوەو لـە دنیای شیعرو شاعیراندا دەنگی خۆی چەسپاند. سەرەتا دەسمایەی رۆشنبیرییەکی زۆری نەبوو کە هاتە کۆڕەکەو ئەزموونێکی زۆریشی نەبوو له کاری هەڵبەست وئەدەبیاتدا، بەڵام شـیعرەکانی وەکو نموونـەی غـەزەلیاتی سـەردەم بـە بەسـتەو مـەقام دەگـوتران وزۆر شـیعری بەسـەر زاری خەڵکی کۆیەو دەوروبەرییەوە بوو. بۆ شاعیرێکی لاو ئەوەندە بەسە کە صافی هیرانـی(١٨٧٦ـــ ١٩٤١) شـێخی نـاوداری تەریقـەت وشـاعیری بـەرزی تەصـەووف شـیعرێکی ئـەم بکـا بـە پێـنج خشتەکی. هەروەها(دلدار)ی رۆشنبیرو شاعیرو سیاسی لە یادداشتی خۆیدا بەوپەڕی ڕێـز باسـی عەونی بکات وله بۆنەیەکیشدا پێکەوە شیعرێك بهۆننەوە.

نەجمەدین مەلا چەند غەزەلێکی عەونی له کەشکۆڵێکدا نووسـیوەتەوەو وای بـۆ چـووە ئـەم عەونییە شاعیرێکی کۆنی سەدەی رابردووە. ئەگەر چی وەکو دەڵێن عەونییەکی تر لـە سـەدەی نۆزدەهەمدا هەبووە، بەڵام ئەم شیعرانەی نەجمەدین مەلا نووسـیوویەوە دەق ئەوانـە بـوون کـە عەونی کۆیی داینـاون وله دیوانی ئەودا هەن، ئەمەش بەڵگەی پلەو پایەی شاعیریی عەونی لاوە.

له ڕاستیدا سەرەتاو سەرهەڵدانی شیعری شاعیر دیاردەیەکی سەرنج ڕاکێش وجێی تێڕامانە، چونکه هەر لەو تەمەنەدا غەزەلیاتی عەونی لـە شـێوەو ڕوخسـارو ناوەڕۆکـدا هیچـی وای لەبـەر غەزەلی کۆنی شاعیرانی ناسراودا نەبووە، کەوا له کێش ومۆسیقادا بە ئاهەنگ ولـە داڕشـتنندا لـێ هاتوو بێ گـرێ وڕەوان بـوون ولـە زمـانی رۆژانـەی خەڵکـەوە نزیـك بـوون وبـۆ ئـاوازی بەسـتەو مەقامی گۆرانی بێژان زۆر چاك دەسازان. ئەگەر چی هەر له چوارچێوەی غەزەلی کۆنیشدا بێـت

تامو بۆیەكی هاوچەرخیان پێ درابوو. لەم كۆڕەدا ئەم غەزەلانەی عەونی زۆر بەناوبانگ بوون:

هات فەسڵی گوڵان بولبولی دێوانە لە كێیە؟

شەو ڕۆیی، ئەدی عاشقی پەروانە لە كێیە؟

موتریب بە فیدات بم ڕەهی مەیخانە لە كێیە؟

هەروەها:

وەكو قومری لە باغ وجوێباران

دەناڵێنم لە چڵ فەسڵی بەهاران

لە بۆ سەروی قەدی شاهی نیگاران

بە دیمەن بێ كەس ورووت هەتیوم

لەژێر بای غەمت من چۆن چەمیوم

وەكو پیرێكی سەد ساڵە رزیوم

لە گەنجی چوومە ریزی دەست بەداران

عەونی لە شیعردا نەك هەر لە كۆڕبەستنی سەرهەڵدان ورادەی شیاوی شیعرە سەرەتاكانیدا دەردەكەوێ، بەڵكو لە بەردەوامیی شاعیرییەت وتێكەڵ بوونی بە ڕۆژگارو دانەبڕانی لە كاروانی ڕاپەڕیوی شیعری كوردی ونوێ بوونەوەی وپۆشتە بوونەوەی بە ناوەڕۆكی هاوچەرخانیشدا.

ئەگەر چی لە ماوەی نیو سەد شیعر نووسیندا بەرهەمێكی زۆری نییە، بەڵام بەڵگەیەكی بەهرەداری ئەوەیە لەو ماوەیەدا كانیی شیعری وشك نەبوەتەوەو لە كات وسەردەمی پێویستدا وەك برووسكە شیری شیعری لە چەخماخەی داوەو تێكەڵ بە كاروباری میللەت بووە.

لە ساڵانی چلەكاندا لەو ڕۆژانەدا كە شەپۆلی تێژو ڕۆیلی كوردایەتی لە بەرزیدا بوو. شیعرەكانی عەونی نموونەی شیعری خەبات وبەربەرەكانی بوو. بەتایبەتی ئەم شیعرەی زۆر بەناوبانگە كە دەڵێ:

ئەسڵەحەی جەنگی دەبەستم باسی كوردستان دەكەم

قەتڵ وعامی توركەكان وغارەتی ئێران دەكەم،

چونكە ئەو دوو قەومی زاڵم خوێنی كوردیان زۆر رژاند

دوژمنی خاك و وڵاتم پەرت وسەرگەردان دەكەم

له دواییدا دەڵێ:

خزمە گوێ بگرن له بەندە(عەونی) زۆر بێ چارەیە من گرینم نەك لە بۆ خۆم بەڵكو بۆ کوردان دەکەم.

لە ساڵی ١٩٤٨ لە رۆژانی راپەڕینی گەلی عێراق دژی کار بەدەستانی کۆنە پەرست وپەیمانی پۆرتسمۆپ لە رۆژانی بە(وەپبە) ناسراودا، عەونی یەکێك بوو لە شاعیر خوتبەخوێنانی کۆڕو کۆبوونەوە جەماوەرییەکان ودەربارەی یەکیەتیی نیشتمانی دەیگوت:

عەرەب وکوردو مەسیحی وجوو

گشتی یەك زمان، یەك بیرو یەك روو

گشتی یەك زمان وا هاوار دەکەن

لەعنەت لە چارەی ئیستعمار دەکەن

لە چواردەی تەممووزی ١٩٥٨ وساڵانی کۆماریدا دەنگی دیار بوو لە شۆڕشەکانی کوردو دەردو مەینەتیەکانی گەلدا بەردەوام بوو لە هۆنینەوەی شیعرو لە حەفتاکان وهەشتاکانیشدا هەر بەردەوام بوو.. چەند نموونەیەکی سەرکەوتووشی لە گۆڤاری(بەیان) و(کاروان)دا بڵاو کردەوە.

جگە لەوە کە عەونی شاعیرێکی هەڵکەوتوو بەهرەدار بوو. شاعیرێکی کۆششکار بوو. مەبەستیشم لە کۆششکار ئەوەیە کە شاعیر نەهات لەسەر ئەو چەندە بەهرەو ئاورەنگەی هەیەتی کڕ لێی بکەوێت وپاڵ بداتەوە. بەڵکو هەمیشە خەریکی خۆ رۆشنبیرکردن ودانەبڕان بووە لە کاروانی شیعردا.

سەرەتا ئەگەر لە قوتابخانەی نالی و وەفاییدا دەرچوو. پاشان تێکەڵ بوو بە رێبازی شیعری حاجی قادرو بێ کەس وئەپیری دوایی سەیری هەوڵ وکۆششی کوردانەی پیرەمێردو رێچکەی ژینی کردو شاگەشکەی شۆڕشی نوێی گۆران بوو، سەرسامی زمان وداڕشتنی شیعری هەژارو هێمن بوو.. لەمانە گشت وردبووەوەو لێی کۆڵیەوەو لێی وەرگرتن وهاوڕێیەتی کاروانی بەرەو پێش چووی شیعری پێ کردن. ئەگەر عەونی شاعیرێکی کۆششکار نەبووایە لە شوێنی خۆی دەمەیی وله کاروان بەجێ دەما.

عەونی لە تەمەنی شیعریدا بۆ دڵداری وکوردایەتی وخەباتی مرۆڤایەتی لە پێناوی ئازادی وئاسایش ودادی کۆمەڵایەتیدا شیعری نووسیوە. دەنگی شاعیر هەمیشە دەنگی هاندان وهیوا

بەرز کردنـەوەو بـە گورِخسـتنى رەنـج وتێکۆشـانە ودەنگـى سـەرومرِییە لەگـەڵ کـاروانى رووەو بەیانى وخۆرهەلات. هەروەها بۆ خەباتى فەلەستین وڤـێتنام وگەلان راپەرِیوى دژى ئیمپریالیزم شیعرى گوتووە. ئەوەتا سالى ١٩٨٧ لە گۆڤـارى کاروانى ژمـارە(٥٧)دا بـە بـرِواوە دەربـارەى خەباتى گەلان دەلى:

خەیالى بووکى شادى بۆ دلى پەستم زەماوەندە

دەنەیژەن لێدەنەى با چۆپى برِوا چەند گەرِێکى تر،

دەبا دەهاکى بەدخوو خوێن برِێژێ تاکو رۆژى دێ

دەکەوتێمە بەر شەپۆلى هەلمەتى ئاسنگەرى تر لە جوێم دەنگى زرنگا پێى گوتم(عەونى) بە هیوابە

ئەمە چـەرخە دەسـوورِێ دێتـەوە دەوروبـەرێکى تـر، لـەو چـەند نموونەیـەى لـەم سـالانەى دواییـیەدا بـلاوى کردۆتـەوە. شـێوەى هەلبەسـتى عـەونى بریتییـە لـە هەلچـنینى بابـەتێکى سەربەخۆو ئەنجام لێ دەرهێنانى وکردن بە(رەمز)، رەمزەکەش داخراوو پۆشراو نییە،

بـە نموونـە لـە هەلبەسـتى(خونچـە گولێـک)ى ژمـارە (١٢٥)ى گۆڤـارى(بـەیان)دا، کێشـەو بەربـەرەکانى لـەنێوان خونچـە گولێـک وبولبولێـک دەکـا بـە بابـەتى شـیعرەکە، بـەلام مەسـەلە باوەکـەى دلـدارى نێـوان گـولێ وبولبـول بـە جۆرێـک هەلدەگێرِێتـەوە کـە خونچـە گـولى بـاخى کوردەوارى نایەوێ خۆ بەدەستەوە بدات هەر بولبولێك بۆى بخوێنێ لێوى خۆى بۆ ناکاتەوەو بە بولبول دەلێ:

گوتى: بولبول هەرزەکارى

لێت بوویتە خوو، شین وزارى

هەردەم لەسەر لقێ چلى

هەر رۆژ بەرامبەر بە گولى

زۆر خۆت دەکەى ماندوو شەقى

چقلێك لەژێر پێت دەچەقى

من تا ئێستا پارێزراوم

چقلى خۆمە دەورى داوم

نە ئەتۆو نە باغەوانی پیر

ناتوانن بمکەن دەستەگیر

خونچە باخی کوردەواریم

بەراتی موژدەی رزگاریم

هەر بەم جۆرەش لە هەڵبەستی(رەنج دەکێشم) کە لە ژمارە(٦٦)ی گۆڤاری کارواندا بڵاو کراوەتەوە وتووێژ لەگەڵ کەمانچە ژەنێك دەكا بە بابەتی شیعرەکەو دەڵێ:

ئەی کەمانژەن لێدە ئاوازی نەوا

بێژە راست تا دێیتە سەر شۆرو سەبا

هەروەها پێی دەڵێ: من بێ ئارامم ودڵم پڕ دەردە

لە ململانێی چەرخی چەپگەردا بەردەوامم چونکە:

ئاشنا نابین لەگەڵ یەك چونکە من

نابمە هەم سایەی ئەوانەی بێ خەمن

رەنج دەکێشم، تێ دەکۆشم وڕۆژ وشەو

تا بە دەست دەینم هەموو مەرجی گرەو

ئەو دەمە زۆر سەرفرازو بەختیار

دەچمە ریزی چینی داماو وهەژار

هەر چەندە شاعیر خۆی بە جۆرێك بە کەمانژەن دەناسێنێ کە رێگەی راستی گرتووەو هیوای بەرزە، بەڵام رووی تێ دەکا:

ئەی کەمانژەن بیرکەوە واهات بەیان

شەو بەسەر چوو چیت نەکرد بۆمان بەیان

پێی گوتم(عەونی) وەرە ئێستا برۆ

زۆر نەماوە دێیتەوە سەر گفتوگۆ

هەر بەم شێوەیەش لە شیعری(گەشتی مانگە شەو)دا باسی رێبوارێك دەكا کە ئاوارەو سەرگەردان چیاو دۆڵ وكۆهسارو بنار دەبڕێ بەڵکو بگاتە(قۆناغ):

تا ماندوو بووم لە پێ کەوتم

هەورازێك بوو، سەرنەکەوتم

لەو کاتەدا مانگ ئاوا بوو

ڕێگەی کورتم لێ کۆتا بوو.

ئەم(بابەت)ە دەکاتە ڕەمزی تێکۆشان وئەنجامەکەشی بەهیوا دادەخات،

دەبێ چاو لە ڕێی کاروان بم

گوێ گری بانگی بەیان بم

ئاوڕ دانەوەیەك لە دیوانی عەونی

کەمال غەمبار[1]

زۆر جاران ئاوازێکی بە سۆز بە دەنگی سترانبێژێکی دەنگ خۆش، نرخ و بەهایەکی ئەوتۆ بە شیعرێ دەبەخشن، کە ناو و شوورەت پەیدا بکات و بەناو خەڵکدا بڵاو ببێتەوە، بەر لەوەی لە ڕۆژنامەیێك یا گۆڤارێکدا چاوی بە رووناکی بکەوێت. منیش هەر لە تەمەنی منالّییەوە، لە رێگەی گۆرانیبێژەکانی کۆیەوە (عەونی)م ناسی. ئەو سەردەمە جار و بار شیعری شاعیرەکانی ئەو شارە تێکەڵی یەکتر دەبوون و بە سانایی نەدەناسرانەوە مەگەر لە کۆتایی هۆنراوەکە نەبێت کە شاعیر نازناوی خۆی تێکەڵ بە هۆنراوەکە دەکرد. ئەو حەلە گومانی تێدا نەبوو کە هی شاعیرەکەیە. لە سەردەمی (عەونی)دا، ئەوانەی ناویان لە بواری شیعردا دەهات: دلّزار و دلّدار و راجی و عەونی و صاف و دلاوەر و سەید ئەنوەر و چەند شاعیرێکی تر ناویان دەرکردبوو. ئەوەندەی لەبیرم بێ ساڵی ١٩٤٦ بە بۆنەی جەژنی نەورۆزەوە لە نمایشی کاوەی ئاسنگەر و ئەژدەهاکەدا، دوای رووخاندنی ئەژدەهاك بە سروود ئەم دوو دێڕە شیعرەیان دەوت:

بژی ئازادی، ئازادیخواهان

بمرن زۆرداران، بمرن بەد خواهان(١)

ئەو کاتە نەمدەزانی کام لەم شاعیرانەی ناوم بردن بە تایبەتی (دلّدار و دلّزار) دایاننـاوە، تا ئەو رۆژەی (دیوانی عەونی)م چاو پێکەوت و دوای پەنجا و یەك ساڵ زانیم کە شاعیرەکە (عەونی)یە بە دووریشی نازانم کە بۆ نمایشەکە ئەوەی بەلای منەوە گرینگ بێت سەرەتای سەرهەڵدانی شیعری شاعیرەو وەستان لە ئاستی یەکەم هۆنراوەیدا بۆ هەڵسەنگاندن و دستنیشانکردنی رێچکەی شیعرەکانی لە بواری رەخنە و لێکۆڵینەوەدا حیسابی بۆ دەکرێ، هەرچەندە بەداخەوە زۆر لەوانەی لەژیان و بەرهەمەکانیان چاپ دەکەن، بە ئارەزووی خۆیان

---

[1] ئەم نووسینە بەشێکە لە کتێبی (بەرەو جیهانی شیعریی چەند شاعیرێك) بە ناوی ئاوڕ دانەوەیەك لە دیوانی عەونی لە دوو توێی چەند لاپەڕەیەك (١١٠–١٢٤)ی مامۆستا کەمال غەمبار کە چاپی یەکەمی لە ساڵی ٢٠٠٨دا بڵاوکردۆتەوە و رەزامەندی بەرێزیان وەرگیراوە لە بڵاوکردنەوەی ئەم چاپەی کە چاپی دووەمی دیوانی عەونی.

دەستكاری نووسینەكانی پێشوویان دەكەن و بە دەستپاكییەوە خۆیان بە خوێنەر و رەخنەگر ناناسێنن، ئەم ناڕاستگۆییە فێڵ لەخۆكردن و خوێنەرە.

(گۆران)ی نەمر لە یەكەم بەرهەمیدا كە بەناوی "بەهەشت و یادگار" بوو لەو سەرەتایەی بۆی نووسیوە راستگۆیانە هۆنراوەكانی دەخاتە بەردەم خوێنەر و رەخنەگر و ئەو كارە ناڕەوایە رەت دەكاتەوە و دەڵێت:

(لە كاتی نووسینەوە و ئاكادەكردنی ئەم نامیلكەیە بۆ چاپ، لە شیعرە كۆنەكاندا هەندێ وشە و تەعبیری چەوت تووش هاتم ئەمتوانی بیانگۆڕم بە وشەی كوردیی پەتی، یان بە چەشنێكی پەسەندتر و دلگیرتر دەستكارییان بكەم.

بەڵام ئەمە لەبارەی سەرنجی ئەو كەسانەوە كە بەشوێن لێكۆڵینەوەی تەئریخی ئەدەبی كورد. وە چۆنیەتی گەشەكردنە و گۆڕانی زمانی كوردیدا ئەگەڕێن، زیانی زۆرترە لە سوود، با بێزاری خۆیشم لەولاوە بوەستێ لە تەقەلای شاردنەوەی خەوش و ناتەواویم بە چەشنێكی لە ئەندازە بەدەر، بەڵكو لە سنووری ئەندازەی تێكۆشینی خەلقی تریشا.

لەبەر ئەوە بڕیارم دا دەستی دستكارییان كەم و زۆر بۆ درێژ نەكەم، وە هەروەكو هەن و بوون بیانخەمە پێش چاوی خوێندەوارانی خۆشەویست).(٢)

عەونی و نوێكردنەوە

لە بواری نوێكردنەوەدا (عەونی) شاعیر لە هۆنراوەی (وتووێژی لاو و پیر) كە ساڵی ١٩٣٣ لە كۆیەدا داینـاوە مـۆركی هـەنگاونان بـەرەو شـێوازێكی نـوێ، هەرچـەندە چـوارینەیە وەك دەمەتەقێیەك بۆ قوتابیان دانراوە، دەكرێ چ بەكێشی خۆماڵی (پەنجە) یا كێشی عەرووزی عەرەبی حیسابی بۆ بكرێ، لە رووی داڕشتن و بەكارهێنانی وشەی پەتی لە هەندێ چوارینەدا، لە شێوازی كۆن دوور دەكەوێتەوە، كێشی (٨) پەنجەیی (سیلاب) واتە هیچا بەكار دەهێنێ:

لاو: ئەی مامە ئەی تاجی سەرم ٤+٤
منیش وەك تۆ قوڕ بەسەرم (٨) پەنجەیە
لە خاكی خۆم دەربەدەرم
دەچێژم دەردی هەژاری
پیر: رۆڵە گیان زۆری نەماوە

شۆڕشێکە بەرپا کراوە

لاوی کورد بڕیاری داوە

بۆت بێنن مژدەی رزگاری

کێشی عەرووزیش:

علی الاهزاج تسهیل مفاعیلن مفاعیل

لە هۆنراوەی (گوتم ئەی کچ)دا هەرچەندە چوارینەیە، لە رووی کێش و بەکارهێنانی وشەی تەڕ و پاراوی پەتی کوردی و دارشتنی هزری نەتەوایەتی و سۆزی کوردێکی لێ قەوماوە و ماڵ وێران و ئاوارە و دەربەدەر، کە لە پەناوە ئەو کەسانە ریسوا دەکات بەناو کوردن و خۆ بە گەورەی کورد دەدەنە قەڵەم، کەچی دوژمنی خوێنینن ئەم جۆرە هۆنراوە ئەگەر لەگەڵ ئەو هۆنراوانە بەراورد بکرێت کە خۆیان بەیەك سەروا بەستۆتەوە دەچنە قاڵبی شیعری کلاسیکی، بە نوێکردنەوەی رەوتی شیعر لای عەونی شاعیر حیسابی بۆ دەکرێ، لە کاتێکا ئەم هۆنراوەیە مێژووی ساڵی ١٩٤٠ی بەسەرەوەیە:

گوتم: ئەی کچ لە گەشتی

شارستانی یان دەشتی

وا جوان و پاك رەوشتی

مەسیحی یان زەردەشتی؟!

ئەو کچە کوردەی وا نازدار

کە من لێم دەکرد پرسیار

دەستی کرد بە گرینێ

فرمێسکی دەهاتنە خوار

ئەم هۆنراوەیە لەسەر کێشی خۆماڵی دانراوە کە (٧) بڕگەییە ئەگەر ئاورێك لە شیعرەکانی (دڵدار) بدەینەوە بۆمان روون دەبێتەوە کە (دڵدار) ساڵی ١٩٤٠ پێی ناوەتە دونیای نوێکردنەوە، یەکەم هۆنراوەی بەناوی کوردستان کە (١٠) بڕگەیە

٥+٥ که تیایدا دەڵێت:

کوردستانی خۆش، نیشتمانی جوان

تۆ قیبلەگاهی منی بێ گومان

چاوم پشکوتووی شاخەکانتە

فێری سەیرانی باغەکانتە (٣)

لێرەدا دەمەوێ هەڵوێستەیەك بکەم و بپرسم، بۆچی مامۆستا رەفیق حیلمی لە بەرگی دووەمی (شیعر و ئەدەبیاتی کوردی)دا (عەونی) شاعیری بەسەر نەکردۆتەوە، کەچی لەسەر دڵداری نووسیوە بایەخێکی زۆریشی پێ داوەو گەشبینە بەوەی کە (دڵدار، شاعیری تجدد پەروەر ناوداری دوارۆژ ئەبێ) هەروەها دەڵێت: (دڵدار، بەلای ئێمەوە شاعیرێکە زۆر باڵا، ئەگەر لە هەندێ شیعریا هەردوو شاعیر خەڵکی یەك شارن و سێ ساڵیش جیاوازی هەیە لە نێوان تەمەنیاندا و، (عەونی)یش بەر لە (دڵدار) خۆی نوێ کردۆتەوە و سنووری تەقلیدی کلاسیکی شکاندووە و، دوورنییە ئەم بایەخ نەدانە هۆیەکەی:

١. لەبەر ئەوەی کە (دڵدار) ئەندامی حزبی هیوا بووەو زۆر لە سەرۆکی حزبی هیوا مامۆستا رەفیق حیلمی نزیك بووە.

٢. بە حوکمی ئەوەی کە (دڵدار) ئەو حەلە قوتابی کۆلێجی ماف بووە لە بەغدا و ئاماژەشی بۆ کردووە (ئێستە لە پۆلی دووەمی حقووقی بەغدا ئەخوێنێ). هەڵبەت کە لە مامۆستا رەفیق حیلمی نزیك بووە بایەخی پێ داوە و لە سەرەتای بەرگی دووەمی (شیعر و ئەدەبیاتی کوردی)دا چەند ناوێك دەهێنێتەوە کە هەندێك لەوانە لەچاو (عەونی)دا ئەوکاتە شیاوی ناوهێنان نەبوون و نەشبوون بەشاعیر، بۆیە لەو بڕوایەدام کە ئەگەر مامۆستا (رەفیق حیلمی) وەك رەخنەگرێك (عەونی) بناسیبایە بۆی دەردەکەوت کە بەر لە (دڵدار) شاعیری نوێکردنەوە بووە و لە سەرەتای سییەکاندا لەم بوارەدا رەسەنایەتی خۆی سەلماندووە و پێش (دڵدار) کەوتۆتەوە هەرچەندە کە (دڵدار) لەڕێگەی سروودی (ئەی رەقیب)ەوە ناوی زیاتر دەرکردووە. بۆ نموونە:

(عەونی) شاعیر لە هۆنراوەی (نەسرین)دا، تێڕوانینی خۆی بەرامبەر نەجووڵاندن وکارتێ نەکردنی سروشتی جوانی کوردستان لە کچێکی کورد (نەسرین)دا دەردەبڕێ کە رەنگدانەوەی ژیانی ناوەوەی شاعیر و، زادەی تێکەڵبوونی راستەوخۆ یاخود یەکگرتنەوەی نێوان دڵ و هۆشە، کە بە چاوێکی سووك سەیری کچە کوردێك دەکرێت، ئەو کچەی کە سونبولی پاکی و بێ

گەردییە، (شاعیر هەروەکو کۆلردج دەڵێت: لە ساتی بینیدا لە سروشتی هەست پێکراودا چەند رەمزێکی ژیانی ناوەوەی خۆی بەدی دەکات).

ئەم هەستە دەروونییەی شاعیر بەرجەستە کردنی واقیعی تفت وتاڵی گەلێکی ستەمدیدەی چەوساوەیە، کە (نەسرین)ی کچە کورد، دەبێتە ئەو رەمزە و شاعیر زیرەکانە بۆ مەبەستێکی نەتەوەیی تایبەتی تەوزیفی دەکات.

(عەونی) وشەی نیشتمان زۆر دووپات دەکاتەوە، وەك بڵێی درەختێکە رەگە قووڵەکانی لە هۆنراوەکانیدا ئەوەندە رووچوون کە شاعیر خۆی بە بەشێك یا بڵێین رەگێك لەو رەگانە دەژمێردرێت و ناتوانێ بێ ئەو درەختە هەناسە بدات و نەش و نما بکات خۆبەستنەوەش بە نیشتمانی دایك، خۆبەستنەوەیە بە ڕەسەنی و جەوهەری شتەکان، لە هۆنراوەی (شەرمەزاری)دا دەڵێ:

هەر کەسێکی دژ بە گەل یان نیشتمان جووڵایەوە

کۆچی کرد رۆیی لە مێژوو رووڕەشی بۆ مایەوە

هەروەها لە هۆنراوەی (ئەی برادەران)دا دەڵێ:

نیشتمان دایکی تۆیە، چاوی لە دەستی تۆیە

زۆر شەرمە ئەی کوڕی کورد ناچێ بۆ هاریکاری

لە چەندین هۆنراوەی تردا وشەی (نیشتمان) بە جۆرێکی تر تەعبیری لێ دەکرێت و بەرجەستە دەکرێت. (کام گوڵ) هۆنراوەیەکە مۆرکی رێچکەی گۆرانی پێوە دیارە (گۆران) لە هۆنراوەی (ئافرەت و جوانی)دا دەڵێ:

کام ئەستێرەی گەش، کام گوڵی کێوی

ئاڵە وەك کوڵمی؟ گۆی مەمکی لێوی؟

(عەونی) دەڵێ:

کام گوڵ کام خونچە، کام وەرزی بەهار

شینی نەگێڕا هوزاری هەژار؟

ئەی ئەگەر ئەم رەوتە تازە کردنەوە نەبێت و، خۆ دەربازکردن نەبێ لە قالبی کۆن دەبێ نوێکردنەوە و نوێخوازی چی بێ؟

کام ماڵ سووتاوی کوردی ئاوارە

پێی نەگوتراوە، مەڵێ هاوارە؟

کام خونچە گوڵمان لە باخی ژیان

پێش رەنگ هێنانی هەڵیان نەوەران؟

ئەم پرسیارانە شاعیر (کام) لە سەرەتاوە تا کۆتایی هۆنراوەکە تێکەڵکردنی مرۆڤە لەگەڵ سروشتدا، ئەو لێکگرێدانەی نێوان هەردوولا، دوو مەودا و دوو دیوی ناوەوە و دەرەوەی لێکچوو، مامڵەتکردنە لەگەڵ سروشتدا کە چەند شتێك و چەند بابەتێکی جیا نین بەقەد ئەوەی دەبنە هێما و رەمز و وێنە، شاعیر بە خەیاڵ وێنەیان دەکێشێ و خەیاڵیش هێزێکی داهێنەری لەبن نەهاتووە.

شاعیر لەم رێگەیەوە دەیەوێت بچێتە ناو گیانی مرۆڤی کورد و بیجوولێنێ کە هەست بە ژینی پڕ ژان و ژاری بکات، سروشت دەبێتە پردێك بەرەو شۆڕبوونەوەی ناخی مرۆڤ و دەستنیشان کردنی ئێش و ئازارەکانی.

هۆنراوەی (ئەی بادی شەماڵ) پێشبینی سەردەمی خۆیەتی، شاعیر دوا رۆژی گەلی کوردی بەجۆرێ دەستنیشان کردووە کە ئەمڕۆ بە چاوی خۆمان دەیبینین. بۆیە (عەونی) هەر شاهێدی سەردەمی خۆی نییە، بەقەد ئەوەی هەستی پاراسایکۆلۆژی بۆ ئەوەی دەبات کە ئێمە تێی گلاوین:

ئێستا لەگەڵ یەك دژن؟

بۆ سوودس دوژمن یەکتر دەکوژن؟!

دژ بە یەك هەردەم لەناو سەنگەرن

ئەی چەند نەزان و چەند ئاخر شەڕن؟

دوژمن خەریکە هێرشێك بێنێ

خاکت داگیرکا، خوێنت بڕژێنێ

لە دواییدا دەڵێ:

نازانم بۆچی هێندە بەدکارن

لەگەڵ یەك هەموو وەك گورگی هارن

راستتان پێ دەڵێم قەت رزگار نابن

هەتا لەگەڵ یەك وا ناتەبا بن

لەوەش زیاتر دەردەکان دەستنیشان دەکات و، کێشەی کورد بە ئەستێرەیەکی دێتە بەرچاو، کە ئەستێرەی هیوایە و هەڵنایەت، ئەگەر ئەستێرەی سووری کلکدار ماوەی سەدەیەك جارێك دەردەکەوێت و ئەمساڵ ئێمە خۆشبەختانە دیمان، کەچی وا دوو هەزار ساڵە ئەو کوردە چاوەڕوانی ئەستێرەی هیوایەتی کە بدرەوشێتەوە، درەوشانەوەش لە ئاسمانی کوردەواریدا دەبێت نەك لە ئاسمانی پشت بەستن بە دوژمنان کە بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان هەموو شتێکە و ئەم راستییەش ئەمڕۆ بەزەقی لەبەرچاو دیارە:

بەرژەوەند پەرست بۆ سوودی خۆیان

بلوێر دەژەنن، کۆگای درۆیان!

بۆ دەستکەوتنی لیترێك نەوتی رەش

بە کوشتن دەدەن هەزار سپی و رەش

ململانێی نێوان دەسەڵاتی عوسمانی و دەسەڵاتی سەفەوی، کێشەیەکی کۆنە و لە شەڕی چاڵدێرانەوە کوردستانیان دابەش کردووە و رقابەری و دوژمنکارییان بەردەوامە، شاعیر ئەگەر لە هۆنراوەی گەشتێکدا ئەم راستییەی دەرخستبێ و ئەوەندە بڕوای بە هێز و توانای کورد هەبێت کە ئەو دوو دەسەڵاتە نەیخەنە ژێر رکێفی خۆیان، وا ئەمڕۆ دوێنێیە، خۆیان بۆ خولێکی تر ئامادە کردووە کە دۆزی نەتەوەیی و ئەزموونە ساوایەکەی لەبار بەرن شاعیر لاپەڕەکانی مێژوو هەڵدەداتەوە، تا و تین وەبەر گیانی رۆڵەکانی گەلی کورد دەکات کە وریابن وڕابن. هیوامان ئەوەیە کە گوێ رایەڵی شاعیربن و ئەو دەرفەتە زێڕینە لەدەست خۆ نەدەن.

نە سوڵتان سەلیم، نە شای صەفەوی

نەیانتوانیوە کورد کەن سەرنەوی

بۆ ئەم مەبەستە زۆر کۆششیان کرد

کەوا هان بدەن، کورد لە دژی کورد

بۆ ئەوەی خۆیان بە دڵنیایی

کوردستان بەش کەن بە بارەوایی

ئێستاش خەریکن کورد بتوێننەوە

مێژوو بەرەو دوا بگەڕێننەوە ! !

هەر لەم روانگەیەوە هۆکاری ئەم مەینەتـەی کـورد دووچـاری بـووە دەردەبـڕێ کـە دوژمـنی خۆخۆیی و بێگانە پەرستی وای کردووە کە بەشی ئەو حاڵە بێ. لە کاتێکـا لەسـەر کـانی نـەوت دەخەوێ تینوو و برسی و رووتە. ئەگەر (نزار قەبانی) تەعبیری لـە واقعـی فەلەسـتینییەکان بـە جۆرێ کردبێ، ئەوا (عەونی) بەر لەو دەرکی بەو حەقیقەتە کردووە.

نزار لە دێڕە شیعرێکدا دەڵێ:

یا فلسطین لا تزالین عطشی

وعلی الزیت نامت الصحراء

(عەونی)ش بەم جۆرە تەعبیر لە واقیعی گەلی کوردمان دەکات لەژێر دەسەڵاتی کۆلۆنیالیـدا دەناڵێنێ و لە موڵك و سامانی وڵاتی خۆی بێ بەشە:

دوژمنی خۆبوونی خۆمم ئاشنای بێگانە بووم

بۆیە شایەنی شەق و نەفرین و لێدان هەر منم

کانی زێڕینم هەیە پوولم لە گیرفان نییە

خاوەنی عەرد و بەرا و، بێ ئاو و بێ نان هەر منم

ئاستی هونەری شیعرەکانی (عەونی)

(عەونی) وەنەبێ شیعرەکانی مۆرکی راپۆرتی خیتابیان بە خۆوە گرتبێ بە حـوکمی ئـەوەی کە خۆی بە سەروا بەستۆتەوە، بـەڵکو نموونـەی زۆرمـان لەبـەر دەسـتە کـە ئاسـتی هونـەرییان بەرزە و دەلالەت لەبیر قووڵی و شارەزایی و لێزانین دەکات، بەڕای رۆماننووسێکی گەورەی وەك تۆڵسـتۆی (رەسـەنایەتی نووسـەر تـەنها لـە شـێوازی دەربڕینـدا بەرجەسـتە نابێـت، بـەڵکو لـە چـۆنیەتی بیرکردنـەوە و قەناعەتیـدا) ئـەزموونی شـاعیریش خـۆی لـەناو وشـەدا دەسـەپێنێ و

چارەسەرکردنی ئـەو ئەزموونـەش بـە شـێوەیەکی هونەرییانـە دەکرێت، کـە لـەخودی هونـەر و دەرکپێکردن جیا نابێتەوە.

(لە هۆنراوەی، ئەی ژەن)دا شاعیر ئەو ئەزموونە بەرجەستە دەکات بەو سیفەتەی کە زادەی تاقیکردنەوەی ژیانە و دەبێ پەندی لێ وەربگیرێت:

گوێ لە نەی بگرە کە نەی ژەن فوو دەکا

راست دەبێژێ باسی رابردوو دەکا

پێت دەڵێ: ئەم رۆژگارەی بێ وەفا

روو رەشێکە هەر شەوێك سەد شوو دەکا

چاکە هۆشیار بی نەکەوییە داوی ئەو

بێ گومان تۆیش چەشنی خۆی بەدخوو دەکا

تیخی بۆ چاکە کولە هیچ نابڕێ

بۆ خراپی هێندە تیژە موو دەکا

شاعیر بڕوای بە سنوور شکاندن هەیە، دژی لـە قاڵبدانـە بـە هـزر و بـە بـیر نوێخـوازە، بۆیـە دەڵێ:

بە بیرم دا نەهات رۆژێ کە چەرخی رۆژگار وایە

ئەوەی سەر دانەوێنێ بۆی کاڵای لەبەر خۆ کا

ئەوەی هۆ هۆ دەکا هیچ کاتێ من پێی دڵنیا نابم

کەسێکم خۆش دەوێ مەرد بێ هەمیشە حەز بە کۆکۆکا

لە هۆنراوەیەکی تردا درێـژە بـەم رێچکەیە دەدات و دەیـەوێت بـە پێـی ئـەزموونی تایبـەتی خۆی بیربکاتەوە و بژی، لە هەمان کاتدا دەیەوێت ئەگەر بشمرێ وەك (نازم حیکمەت) بە پێـوە بمرێت، نەك دوژمنانی کورد بە مردنی سەر جێگای شادبن:

دوای هەموو زانست و تاقیکردنەوەم ماوەی ژیان

من بە هاندانی ئەم و ئەو هیچ تێ ناکەوم

من بەڵێنم داوە تا ماوم بە سەربەستی بژیم

گەر سەرم بڕوا لەڕێدا قەت لەژێر پێ ناکەوم

تەندروستیم هەر نیە ئەمڕۆ مەترسی مەرگە

تاکو دوژمن شاد نەبێ بۆیە لەسەر جێ ناکەوم

بەڵام بەداخەوە رێ چارەڕەشی رووبەڕووی دەبێتەوە وەك بڵێی رەشبینی ئەو رۆژێ کردووە کە رەوشی کوردەواری بەرەو چ کەنارێك دەچێت و لەکام شوێندا کەشتی چارەنووسی لەنگەر دەگرێ، چارەڕەشی کورد دەگاتە سنووری سەرە و ژێر بوونی بەها بەنرخەکان و داب و نەریتە رەسەنەکان کە گێل و هیچ نەزان دەبنە سەرکار، زانیاری و زانست بێ برەو و بێ بایەخ دەبن:

دوژمن دەبێتە کارگێڕی کاری

دۆست بێ دەسەلات نای مینی چاری

کردەوەی پووچەڵ دزی و بەدکاری

برەو دەستێنێ نرخ و بازاڕی

بەڕاست بێژ دەڵێن وتاری رەقە

درۆ و دەلەسە وتەی نەستەقە

هەرچەندە شاعیر درووود و نزا بۆ ئەوە رۆژە دەکات کە کورد لەو رەفتارانە دووربێت بەڵام ئەفسۆس هەزار ئەفسۆس.

بۆیە تکاکارە. کە ئەو کوردە بە عەقڵێکی کراوە، بە گیانێکی پاك بە بیرێکی هاوچەرخ بیر لە بەرژەوەندی خۆی بکاتەوە، بەدوای کڵاوی با بردوو نەکەوێ. روو دەکاتە ئەو خەڵکە کە هۆش و گۆشیان هەبێت، بە جۆرێکی تر بیر لە حاڵەتی ناهەمواری خۆیان بکەنەوە، وەك بڵێی گیانی شاعیر هێشتا زیندووە و لەناو گۆڕدا راست دەبێتەوە و پێمان دەڵێت:

لەگەڵ یەکتر بەوێنەی گورگی هارن

شڕ و دڕ ترش و تاڵ گرژ و بەدخوو

لە رۆژێکی چوویە ژێر باری ئایین

لەبەر کەم هەستی، ئیمانت لەبیر چوو

وەهات زانی کە قەومییەت درۆیە

دەبێ هەر مل بدەیتە بەر نوێژ و ڕۆژوو

لە لات وابوو هەموو ئیسلام برایە

عەرەب بێ، کورد و فورس و تورك و هیندوو

کە ئێستا تێگەیشتی گشت درۆیە

هەموو بۆخۆی هەڵی کرد قۆڵ و بازوو

تەماشاکە لە دەرەوەی لاشەکەی تۆ

هەموو کۆیە قول و دالاش و قاژوو

لەگەڵ یەك چەند عەجوول و لێك نەبوورن

بەلام دوژمن هەمووی بەستن بە یەك موو

لە کۆتاییدا داوایا لێ دەکات کە بەخۆدا بچنەوە، لە ئاستی بەرپرسیاریی مێژوودا بن، هەست بە ئەرکی نەتەوەیی بکەن و چیتر نەکەونە ژێر کارتێکردنی نەخشە و پیلانی داگیرکەران، ئەگینا مایە پووچ دەبن و وڵاتیشیان لەدەست دەچێ، هێشتاش دەرفەتەکە هەر ماوە و لەبارە ئەگەر نەیدۆڕێنن.

ئەوێستاش دەرفەتە گەر یەکدی بگرن

بە مەرجێکی هەموو یەك ڕەنگ و یەك خوو

وەکو حاجی کە فەرمووی یەکدی نەگرن

(دەبینی زوو وڵاتیش لەدەست چوو)

عەونی و داهێنان

مەرج نییە هەموو لادانێك لە هێڵی گشتی ئەفراندن و داهێنان بێت، هەموو شتێکی نوێ نیشانە و هێمای خولقاندن بێت، کە شاعیری نوێخواز لە ڕەوتی شیعری کۆن لایدا، بۆ نموونە لە سەردەمی عەباسییەکان یەکەم نوێکەرەوە و داهێنەر (ئەبوو نەواس) بوو، کە گاڵتەی بە فرمێسك و ئەشك ڕێشتن دەکرد لەسەر کەلاوەکان، دەبوایە شاعیر بەپێوە بوەستێ و بۆ خۆشەویستەکەی و بۆ هەوارە چوڵ و هۆڵەکەی بگری، بۆیە بە گاڵتەوە وتوویەتی:

(قل لمن يبكي على رسم درس

واقفا ما ضر لو كان جلس)

واتە بەو کەسە بڵێ لەسەر شوێنەوارێکی کوێربۆوە بەپێوە دەگری، زیانی نییە ئەگەر بە دانیشتنەوە بێت. هەڵبەت رێچکە شکاندن بەرەو نوێکردنەوە داهێنانە ئەگەر کارەکە پەسەند بێت و مایەی رەزامەندی بێت و پاساوی ئەوە بداتەوە کە ئەوەی کردوویەتی رەوایە و شتێکی ئەوتۆ نییە کە زیان بە رەوتی بۆپێشەوە چوون ببەخشێ. جوانی شیکردنەوە، (حسن التعليل) دەچێتە خانەی داهێنان بۆ نموونە: (عەونی) لە هۆنراوەی (گەلاوێژ کاتێ هەڵهات)دا دەڵێ:

هەناسەم زولفەکەی لادا لەسەر روو

کە مانگ ئاوابوو ئەمجا مانگەشەو بوو

گوتم بەختی خەواڵوو زووکە زووکە

دە هەستە هاتنی رۆژت بەشەو بوو

مەگەر وا تاریك و روونی بەیانە

کە رۆژ هەڵهات بە بۆنەی کەچی شەو بوو

دەکرێ لە ئاستی ئەم هۆنراوەیەدا هەڵوێستەیەکی درێژ خایەن بکرێت کە شاعیر شیعرەکەی لە قاڵبێکی رەوانبێژی دارشتووە، لێرەدا سیحری روونبێژی خۆی دەنوێنێ، روو دەبێتە مانگ، روناکییەکەی لەنێوان قژی رەش و دوو زوڵفی رەش دەبێتە مانگە شەو، جارێکی تر رووەکە دەبێتە رۆژ و بەشەو خۆر دەردەخات، رۆژهەڵاتنیش بە بۆنەی کۆچی شەوە، بەکارهێنانی خواستنی ئاشکرا بەم شێوەی شاعیر بۆی چووە کارێکی داهێنەرانەیە، جگە لە پەنابردنە بەر هاودژی (نەمان، بوون، مان، هات، نەهات) لە چەند هۆنراوەیەکیدا (عەونی) جۆرە گواستنەوەیەکە لە مەبەستێکەوە بۆ مەبەستێکی تر دەڕەخسێنێ دوور لە کارێکی دەستکردی ناهونەری، واتە بەستنەوەی مەبەستی دڵدار، بە خۆشەویستی گەل و نیشتمان، هۆنراوەی ئەی کچی کورد، لە سەرەتاوە شتێکە لە دواییدا شێوازەکەی دەگۆڕێ دەبێتە بابەتێکی تر، ئەم کارەش خۆی لە خۆیدا شتێکی چاوەڕوان نەکراوە، بەڵام شاعیر بەوە گرەوی هونەر لەو بوارەدا دەباتەوە کە دەزانێ چۆن تەوزیفی دەکات و چۆن پردێك لەنێوان دوو تەوەرە رایەڵ دەکات، ئەم بەیەك بەستنەوەیە بە شێوەیەکی زیرەکانەی هونەرمەندانە نیشانەی داهێنانی شاعیرە، لەم

رووەوە نموونەی نامەیەکی شاعیری گەورەی ئینگلیزی (جۆرج بایرۆن) دەهێنمەوە کە بۆ برادەرێکی خۆی نووسی و کە شێوازی رۆمانسیانەی بە خۆ گرتووە سەرەتاکەی دڵدارییە، کۆتاییەکەشی مۆرکێکی تر بەخۆوە دەگرێ لە نامەکەیدا دەڵێ:

(کەوتوومەتە داوی دڵداری، دڵدارێك مەوداکەی نادیارە، ئەوەی دەیپەرستم ژنە بازرگانێکە لە ڤینیسیا، پاشان ئەو وەك ئاسك شۆخ و شەنگە، تەمەنی لە بیست و دوو ساڵ تێپەڕ ناکات، دوو چاوی رۆژهەڵاتی پێوەیە، رەنگ و روخساری ئیتاڵییە و قژی مەیلەو رەشی بریقەدارە، دەنگی وەك ئاوازی گیتارە، گۆرانی فریشتە ئاسایە، ئەگەر وەك ئەوانیش پیرۆز نەبێ، وێڕای زنجیرەیەکی درێژ لە خاسیەت و چاکییەتی، ئەو کیژۆڵەش لەکن من ئیتاڵییە). نوێخوازی وەك ئەلیوت دەڵێت: (لەو وێنەدا نییە کە هونەری شیعریمان لێ پێك دێنن، بەڵکو لە دەسەڵاتی شاعیردایە بە هەستکردنی سەردەمەکەی و بەکارهێنانی هاوکێشەی مەوزوعی دروست لە دەربڕینی ئەم هەستە و وروژاندنی خەیاڵی گوێدار...).

هۆنراوەی (ئەی کچی کورد) (شۆخی نازەنین)، (گەرمی ئەتۆم و سۆزی دڵ) لەو جۆرە هۆنراوانەن کە ئەم بەیەك بەستنەوەی نێوان دوو بابەتی جیان و وهونەرمەندانە لێك گرێدراون شاعیر دەڵێ:

داوی ئاڵۆزاوی زوڵفیم دیت لە دەوری خاڵی روو

ترس و لەرزی زۆرمە لەم دا و دانە سڵ دەکەم

بۆ گوڵی هیوایە هەردەم ئاه و ناڵەی بێ وچان

وامەزانن بولبولم مەیلی گوڵی سەرچڵ دەکەم

دولبەری دلخوازی من هەر نیشتمانە نیشتمان

گەر خودا دەستم بدا دەستی لەشان و مل دەکەم

لە راستیدا وەستان لەسەر هەموو شیعرەکانی (دیوانی عەونی) و وردبوونەوە لە ئاست هەر یەکێکیاندا، کاتێکی زۆری گەرەکە و پێویست بە نووسینێکی درێژ دەکات، دەکرێ ئاماژە بۆ چەند لایەنێك بکەین و بە تایبەتی کە شاعیر لە سەرەتای سییەکانەوە بە وشە و پەیڤی کوردی پەتی و بە کێشی خۆماڵی لە دەرگای شیعری داوە، کەچی لە هەشتاکانەوە گەڕاوەتەوە سەر داڕشتنی قاڵبی کۆن لە رووی کێش و سەرواوە، بەڵام لە رووی هزر و ئەندێشە و داڕشتنی

وشەوە شـێوازێکی نوێیـە، ئـەم ڕێبـازە دەکـرێ بـە ڕێبـازێکی کلاسـیکی نـوێی بدەینـە قەڵـەم، جاروباریش خۆی بە تاکە سەروایەك نەبەستۆتەوە و شێوازی جووت سەروای پێڕەو کردووە.

بۆ نموونە هۆنراوەی (گوڵزاری ئەمەل)، (ئەی ژەن) گـەرمی ئـەتۆم و سـۆزی دڵ، بـۆ چـلەی خوالێخۆشبوو هونەرمەند تایەر تۆفیق چەند پێنج خشتەکییەك لەسەر شیعری (نالی و صـافی، و هێمن، و وەفایی، و مەیلی) کە لە راستیدا سەرکەوتنێکی باشی وەدەست هێنـاوە، خـۆ هەنـدێ هۆنراوەی ئەگەر ناوی شاعیریان بەسـەرەوە نـەبێت، رەنگـە خوێنـەر لێـی تێـك بچـێ و بـە هـی (هێمن)یان تێبگات.

هەرچەندە پانتاییەکی زۆری زیاتر لە شاعیرانی تـر بـۆ پێـنج خشـتەکی لەسـەر شـیعرەکانی (هێمن) تەرخان کردووە.

لە وەرگێڕانی چوارینەکانی خەییام بە شیعر بـە کێشـی (١٠) بڕگـەیی سـەرکەوتنێکی باشـی بەدەست هێناوە، ئەگەر لە وەرگێڕانەکەی (سەلام) تێپەڕی نەکردبێ لە ئاستی ئەو کەمتر نییە:

دوێنێ لە بازاڕ دیم گۆزە گەرێ

قوڕی دەشێلا ئەم سەر ئەو سەرێ

قوڕ بەزمانی کات گوتی: ئەی وەستا

دوێنێ وەك تۆ بووم ئیمڕۆ لێم گەڕێ

جگە لە وەرگێڕانی چوارینەکانی خەییام پارچە شیعرێکی ئەبولعـەلای موعـەڕی کـردووە بـە کـوردی، شـاعیریەتی (عـەونی) دەردەخـات کـە وێـڕای ئـەوەی پابەنـدی سـەروار کـێش بـووە، هونەری داڕشتنی شیعری لەدەست نەدواوە و لەم بوارەدا گرەوی خۆی بردۆتەوە.

ئەبولعەلای موعەڕی دەڵێ:

في اللاذقية ضجة

مابين أحمد والمسيح

هذا بناقوس يدق

وذاك بمئذنة يصيح

وكل يدعو إلى دينه

ياليت شعري ما الصحيح؟

(عەونی) ئاوای کردۆتە کوردی:

له لازقیه شەڕ و هەرا بوو

لەناو گاوڕ و ئیسلام بەرپابوو

یەك بە زەنگۆڵە لێدان خەریك بوو

یەك بانگ دەدا هەستن نوێژ رابوو

هەریەکە ئاینی خۆی پەسەند دەکرد

خۆزیا دەمزانی کامیان رەوا بوو.

سەرچاوەکان:

١. دیوانی عەونی – چاپی یەکەم ١٩٧٧ – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردەی هەرێمی کوردستان.

٢. سەرجەمی بەرهەمی گۆران – محەمەدی مەلا کەریم کۆی کردۆتەوە و ئامادەی کردووە و پێشەکی و پەراوێزی بۆ نووسیوە – چاپخانەی کۆڕیٚ زانیاری عیراق – بەغدا١٩٨٠ ل,٤

٣. دڵدار شاعیری شۆڕشگێڕی کورد – عبدالخالق علاءالدین – چاپخانەی دار آفاق عربیة للصحافة والنشر ١٩٨٥ ل١٨٢.

٤. شعیر و ئەدەبیاتی کوردی بەرگی دووەم – رەفیق حیلمی – مطبعة التعلیم العالي أربیل ١٩٨٨ ل٩.

رۆژنامەی برایەتی

رۆژنامەی (برایەتی)
دووشەممە ١٩٩٧/٧/٢١ ژمارە ٢٣٧٦

دوو شاعیر و بابەتێك
عەونی و گۆران و كچی كوردستان

كەریم شارەزا

زۆر جار وا رێك دەكەوێ كە دوو شاعیر یا پتر لەسەر یەك بابەت هۆنراوەی بەپێز دادەڕێـژن، بە بێ ئەوەی راستەوخۆ ئاگایان لە یەكتر بـێ یـاخود لاسـایی یەكدی بكەنـەوە. ئەگـەر دیـوانی شاعیرە لێهاتووەكانی كورد بخوێنینەوە، چاومان بە گەلێك چامەی شیعری وا دەكەوێ كە چەند شاعیرێك لەسەر یەك بابەتیان نووسیوە و هەر یەكێكیان بە جۆرێك بۆی چووە.

ئەگـەر بـە وردی دیوانەكـەی عـەونی شـاعیری نەتـەوەیی كـورد بخوێنینـەوە ئـاوڕێكیش لـە دیوانەكەی شاعیری نوێكاری كورد (گۆران) بدەینەوە، دەبینین لە دیوانی یەكەمیان و لە لاپەڕە (٧٩ و ٨٠)دا هۆنراوەیـەكی سیاسـیی لـەقالبی دلداریـدا هـاتووە بـە نـاوی (جیهـانم پشـكنیوە) دانـراوە و لـە لای (گـۆران)یشـدا لـە لاپـەڕە (٢٨، ٢٩، ٣٠، ٣١)ی دیوانەكەیـدا هۆنراوەیـەك بـە ناونیشانی (بەستەی دلداری بلاوكراوەتەوە.

هەردوو شاعیر بەدوای كچێكی نموونەیی كوردستاندا دەگەڕێن و، ئەدگاری هۆنراوەكانیان لە زۆر شوێن پێكدەچێ و لە هەندێ رووی دیكەشەوە لێك دوور دەكەونەوە تاكو دەبنـە پێچـەوانی یەكتری، لەلای عەنی شاعیری نەتەوەییمان هۆنراوەكـە سیاسـی و نەتەوەییـە، بـەلام لـە قـالبی شیعری دلداری دارشتراوە و لەسەرەتادا بەشێوەیەكی هونەری وەسفی جوانی و نازداری كچێكی نموونەیی كوردستان دەكات و هەموو جیهانی بەدوادا دەپشكنی و دەلێ:

جیهانم پشكنیوە،
نازدار جوانم زۆر دیوە

بەلام وەك تۆ نازەنین
نەم دی لەسەر رووی زەمین

نەگوڵی نە هوزاری
جوان و شیرین ڕەفتاری

بڵێم فرشتەی ئەو نی
دەنگت خۆشە وەك كەو نی

نە شاهێنی نەبازی
نەكۆتری تەقڵە بازی

نە ساحیری نە جادوو
دڵ و دینمەت چۆن برد توو **دیوان ل٧٩**

لەدوای ئەم سەرەتا سەركەوتووەی شیعرەكەی دا، شاعیر درێژە بە رازە پەنهانییەكەی لەگەڵ یارە هەڵبژاردە نموونەییەكی دەدات و لە شێوەی دایەلۆگ بەشی دووەمی هۆنراوەكەی دادەڕێژێ و دەڵێ:

كیژێ تۆم دی وام زانی
تۆ كچی كوردستانی

بەیەزدان و بە زەردەشت
بەو فریشتانەی بەهەشت

ئەگەر ئەوی بە ڕاستی
ڕزگار دەبم لە پەستی

عەونی ئاشقە و ئاشقێكی نەتەوە پەروەر بووە، ئاوات خواز بووە ئەو كچە هەڵبژاردەیەی لە جوانیدا، كچی كوردستان بێ، ئینجا دوای ئەو دایەلۆگەی وەرامی ئەو كچە شۆخە دەخاتە ڕوو كە چۆن دێتە گۆ و هەموو بەسەرهاتی خۆی هەر لە سەرەتاوە تاكو كۆتایی بۆ دەگێڕێتەوە و دەڵێ:

نازدارەی ماه ڕوخسار،
ئەوەی بیست هاتە گوفتار

لەسەرەتا تا ئەنجام،
وەهای پێ گووتم وەرام

من گۆران، تۆ کرمانج
هەردوو بۆ شوێن یەك ئامانج

هەر دەڕۆین و پێ ناگەین
هەر دەڵێین و تێ ناگەین

شاعیر هۆنراوەکەی دەکات بە تابلۆی خەباتی کوردایەتی، کە وا دەخوازێ گۆران و کرمانج و هەموو تیرە و هۆز و چین و توێژێکی کورد یەك بگرن و بۆ یەك ئامانجی نەتەوەیی خەبات بکەن، خەباتێکی دوور و درێژ کە هەموویان لە کاروانی بزووتنەوەی رزگاریخوازی نەتەوەییدا بەرەوپێش برۆن، بەڵام لەدوا دێڕێ هۆنراوەکەی ئاخ بۆ ئەو واقیعە تاڵە هەڵدەکێشێ کە دەست و چین و توێژەکانی میللەتەکەی هەر دەڵێن لە یەکتری ناگەن و ئەمەش تا سەردەمی دوا هەناسەی شاعیر، واقیعی خەباتی سەختی کورد بووە، کەم وا هەبووە تەبایی لەنێوان حزب و تێکۆشەرانی میللەتەکەیدا هەبووبێ.

لە دوا هەنگاوی کۆپلە کۆتایی هۆنراوەکەیشی رەشبینانە سەیری ئەنجامی خەباتی نەتەوەکەی خۆی دەکات و دەڵێ:

نە لە یەك دەگەین!
نە بە یەك دەگەین! !

تا دوا هەناسەی شاعیری نەتەوەییمان واقیعی میللەتی کورد ئاوابوو، هەمووشمان بە چاوی خۆمان بینیمان کە چۆن هێزە سەرەکییەکانی نێو گۆڕەپانی بزاڤی رزگاریخوازی نەتەوەییمان لەسەر دەسەڵاتی سیاسیی چ دوژمنایەتییەکی ترسناکیان کەوتۆتە نێوان، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا ئێمە لامان روون کە نەوەی نوێی نەتەوەکەمان هەر دەبێ لەیەك بگەن بە یەك بگەن و بگەنە ئامانجی بەرزی نەتەوەییان.

دوای ئەوەی کە هۆنراوەکەی عەونیمان بە کەمێك شی کردنەوە خستەڕوو، و زانیمان کە بابەتێکی سیاسییە لە قاڵبی شیعری دڵداریدا، ئێستاش ئاوڕێك لە هۆنراوەکەی (گۆران)ی

شاعیری نوێکاری کوردمان دەدەینەوە، تاکو بزانین چۆن دەستی بە داڕشتنی شیعرە ناسکەکەی کردووە و چۆن ئەو هۆنراوە دڵدارییەی بەرەو ئاسۆی نەتەوەیی کورد بردووە، و شاعیر لەسەرەتای هۆنراوەکەیدا دەڵێ:

لەژێر ئاسمانی شینا

لەپاڵ لوتکەی بەفرینا

کوردستان گەڕام

دۆڵاو دۆڵ پێوام

نە لە شار و نە لەدێ

نەمدی کەس

وەك تۆ جوان بێ

تۆیت و بەس

دیوانی گۆران: ل٢٨

(گۆران)یش وەك عەونی بەدوای کچێکی جوان و نازداری کورددا دەگەڕێ، بۆیە هەمو کوردستان دەپشکنێ، بەڵام کچێك نادۆزێتەوە لە یارەکەی خۆی جوانتر بێ، چونکە کچە کوردێکە و دڵی پێی شاد و لە چەشنی فریشتەو پەرییە و دەڵێ:

کچە کوردێك دڵ پێی شاد بێ

وەك فریشتە و پەریزاد بێ

ئینجا شاعیر دەکەوێتە سەر وەسفی جوانی بەژن و باڵا و چاوو نیگای شیرینی ئەو کچە جوانە نموونەییەی خۆشەویستی و لەسەر هۆنراوەکەی دەڕوات و دەڵێ:

نە باریکی، نەگۆشتن

نە کچۆڵەی، نە شاژن

نە زۆر چاو ڕەش

نە ئێجگار گەش

بەڵام بە نیگای شیرین

نەمدی کەس

وەك تۆ بەتین

تۆیت و بەس

لێت بێ بزەی مانگەشەوی

بەژنی رێك و رەوتی کەوی!!

ئینجا شاعیر لە بەشی شەشەمی هۆنراوەکەیدا دەچێتە نێو جیهانی ئەفسانەی گریگی کۆن و رۆمانەکان و رەمزەکانی وەك (زەووس)ی گەورەی خواوەندەکانی گریك و (ڤینۆس)ی خواوەندی جوانی لا رۆمانەکان بەکاردێنێ و ئەو کچە کوردە جوانە دەکات بە کچەگەورەی زەووس و خوشکە جوانەکەی ڤینۆس و دەیپەرستێ و دەڵێ:

ئەوی گەورە کچی (زەووس)

خوشکە جوانەکەی ڤینووس

تۆ ئەپەرستم

بۆیە وا مەستم

دوای ئەوەی کە هەیکەلی سەرەکی هەردوو هۆنراوەکەی (عەونی و گۆران)مان خستە روو ئێستا دەکەوینە سەر هەڵسەنگاندن هاوکێشەکردنی هەردوو دەقەکە و ئەم کارەشمان ناچێتە ناو قاڵبی (ئەدەبی بەراوردکاری) کە دەبێ لەنێوانی ئەدەبی دوو نەتەوەی جیاواز بێ، بەڵام ئەم کارەمان دەچێتە نێو قاڵبی ئەدەبی هاوکێش، چونکە هەردوو شاعیر سەر بە نەتەوەیەکن.

لایەنی وێکچووی هەردوو هۆنراوەکە:

١. هەردوو هۆنراوەکە لەسەر کێشی خۆماڵی کوردی ٧ بڕگەیی (٤+٣) ن و هەندێ جاریش لەسەر کێشی ٥ بڕگەیی لەنگەر دەگرن، هەروەك عەونی کە دەڵێ:

هەر دەڕۆین و پێناگەین= ٧

هەر دەڵێین و تێناگەین= ٧

– ٤ – + – ٤ –

لە کۆتایی هۆنراوەکەیشی دا کێشەکەی دەکاتی (٥) بڕگەیی و دەڵێ:

نە لەیەك دەگەین= ٥ بڕگە

نەبەیەك دەگەین= ٥ بڕگە

(گۆران)یش بە هەمان شێوە، بە کێشەی ٧ بڕگەیی (٤+٣) دەست پێدەکات و دەڵێ:

لەژێر ئاسمانی شینا= ٧ بڕگە

لەپاڵ لوتکەی بەفرینا= ٧ برگە
- - ٤ - - + - ٣ -

کەچی لە دێڕی دووەمی هۆنراوەکەیدا دەچێتە سەر کێشی (٥) برگەیی و بەبێ ئەوەی هەست بە لەنگییەك لە ئاوازی کێشەکەیدا بکەین هەر وەك دەڵێ:

کوردستان گەڕام= ٥ برگە
دۆڵاو دۆڵ پێوام= ٥ برگە

٢. هەردوو شاعیر بەدوای کچەکوردێکی ناسك و نازداری نموونەییدا دەگەڕێن.

٣. بۆ لێکچوواندنی دەنگیان رەوت و رۆینی ئەو کچە نموونەییە بە (کەو) دەچوێنرێ کەچی ئەویش نییە، عەونی لەدەنگ خۆشیدا بە کەوی چواندووە و گۆرانیش لە رەوت و رۆییندا بەو مەلەی کوردستانی چواندووە.

لایەنی جیاوازی هەردوو هۆنراوەکە

١- عەونی هەموو جیهانی پشکنیوە بۆ هەڵبژاردنی کچی جوان کەچی لەو یارە نازدارەی خۆی جوانتری بۆ نەدۆزراوەتەوە، بەڵام گۆران تەنیا کوردستان گەڕاوە و لە ئەنجامیدشا وەك عەونی لە یارەکەی خۆی جوانتری نەدۆزیوەتەوە.

٢- شیعرەکەی عەونی لە قاڵبی دایەلۆگ دایەو خۆی و یارە دڵدارەکەی دەوری سەرەکی لە بنیات و هەیکەلی هۆنراوەکەدا دەبینن، کەچی لە شیعرەکەی (گۆران)دا هەر شاعیر دەدوێ یارەکەی درەناکەوێ بەشداری لە بنیاتی شیعرەکەی دا ناکات.

٣- عەونی لە داڕشتنی شیعرەکەیدا ئەندیشەی تەنیا لەناو جیهانی ئەفسانەی کوردیدا دەسوڕێتەوە و تەنیا پەنا دەباتە بەر رەمزی خۆماڵی وەك فریشتە و جادوو، کەچی گۆران لەپاڵ ئەفسانەی کوردیشەوە، ئەندێشەی قووڵی دەخزێنێتە نێو ئاسمانی ئەفسانەی یۆنانی و رۆمانی نموونەی وەك (زەووس)ی یۆنانی کۆن و (ڤینوس)ی رۆمانی بەکاردێنێ.

٤- هۆنراوەکەی عەونی زادەی ئیلهامی شاعیریی سەرەتای سییەکانە وەك خۆی دەیگوت، کەچس هۆنراوەکەی گۆران بەرهەمی سەرەتای چلەکانە، چونکە بەکارهێنانی رەمزی ئەفسانەی بیانی لەلای ئەو شاعیرە نوێکارە لەگەڵ بەرپابوونی جەنگی دووەمی جیهانی و تەشەنەکردنی بە هەموو لایەکی دنیادا گۆران سوودی لەو رەمزە بیانییانەی رۆژئاوا وەرگرتووە و چەند

هۆنراوەیەکی وەك (دیاری خوای شەڕ) و لەدوایشدا (لاوکی سوور بۆ کۆریای ئازا)ی بە سوود وەرگرتن لەو رەمزە ئەفسانەییانەوە داناوە.

٥- هۆنراوەکەی عەونی سیاسییە و لە قالبی شیعری دلداریدا دارشتووە، کەچی هۆنراوەکەی گۆران دلدارییە و بە هەستی نەتەوەیی کورد ئاودراوە.

٦- هۆنراوەکەی عەونی رەشبینی پێوە دیارە چونکە تا دوا دوایی ژیانی هەستی بە لێك گەیشتن و بەیەك گەیشتنی کورد نەکردووە کەچی هۆنراوەکەی گۆران چونکە سیاسی نییە هەلویستی لێ بەدی ناکرێ گەشبینە بەوەی کە ئەو کچە کوردەی دەوێ وەك گول جوان بێ و کوردستان پێ ئاوابێ.

لەکۆتایی ئەو بەراورد کردنەدا دەبینین تاقیکردنەوە ئەدەبییەکەی عەونی زۆر بەپیتە و ئەگەر لە هۆنراوەکەی گۆران بەرزتر نەبێ نزمتریش نییە ئەمەبوو ئەو لێکۆلینەوە خێرایەی ئەنجاممان‌دا لەسەر ئەم دوو هۆنراوە سەرکەوتووانەی عەونی و گۆران لە سالیادی پێنجەمی کۆچی دوایی عەونی شاعیری نەتەوەیی کورددا پێشکەشتان دەکەین کە لەرۆژی ١٩٩٢/٧/٢٠دا لە شاری کۆیە وە لەتەمەنی ٧٨ سالیدا چاوی ژیانی پڕ لە خەباتی هەتاهەتایە لێکنا.

گۆڤاری "وەشت" ژمارە ٢ بەهاری ٢٠٠٨

هەڵبەستێکی بڵاونەکراوەی عەونی[٢]

محەمەد مستەفا هۆشەنگ (حمە بۆر)

شیعری عەونی لە نیوەی یەکەمی چەرخی بیستەمی زایینیدا:

لە ساڵەکانی ناوەڕاستی چەرخی بیستەمدا، هەڵبەستەکانی مامۆستا عوسمان (عەونی)ی کۆییمان گوێ لێ دەبوو بە زۆری لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا، یا لە دەمی ئەم و ئەوەوە، بە خێرایی بڵاودەبوونەوە.

عەونی توانیویە، بە لێهاتوویی خۆی و پەسەندیی و دڵگیریی هەڵبەستەکانیەوە جێگەی خۆی لە ڕیزی پێشەوەی شاعیران و هەڵبەستەکانیانەوە بکاتەوە، لە قوتابخانە شیعرییەکەی مستەفا بەگی کوردی ساحێبقراندا.

بۆ ئەم نووسینەم هەڵبەستی عەونیی ئەو سەردەمە قۆناغی یەکەمی شاعیرێتییەکەی بووە.

شیعری عەونی دوای ١٩٤١ز:

لەو ساڵە بەدواوە عەونی بە هۆی سەرکەوتنیەوە لە پیشەی بازرگانییەکەیدا و بە هۆی ژیاندن و پێگەیاندنی خێزانەکەیەوە، کەمتر بەسەر هەڵبەستداناندا دەپەرژا.

بەڵام لە بیر و ناوەڕۆکی شیعرەکانی دوور نەکەوتبوەوە، هەمیشە سەرگوڵی ئاخاوتنی و پێزی سەر زمانی بوون.

من لە خۆیم بسیتووە کە: (گەلێ جار لە گەرمەی ماندووبوونی کارەکەمدا بۆ هاتنی هەڵبەستێکی نوێم ئەوەندەی تر ماندووی ئەکردم هەتا تەواوم ئەکرد لێی نەدەگەڕام، کە بۆیشم نەدەنووسرایەوە، دەبووە هۆی گلەیی دۆستانم لە کەمبوونەوەی هەڵبەستمدا).

تا ئێرە قۆناغی دووەمی هەڵبەستەکانی عەونی بۆ ئەم نووسینە.

لەو سەردەمە دا زۆر ستەمی هەمەجۆری ڕژێم بە گرتن، سزادان و خنکاندن هۆیەکی دیکەی وریاکردنەوەی گەل بوو، شیعری عەونیش پەرەی بە خەبات دەسەند. زۆر جار عەونی کە (کاك

[٢] لە ژمارە (٢)ی گۆڤاری وەشت لە بەرهەمی ساڵی ٢٠٠٨ بڵاوکراوەتەوە.

عومەر)[٣]ی برای رائەسپارد کە ئەم یان ئەوی ئاگاداری لەسەر شیعر و شاعیرانمانی بە هۆی ئـەو برادەرەمـەوە، بـۆم ئـەناردە کۆیـە وەك: هەڵبەسـتە بڵاونـەکراوەکانی حـاجی قـادری کـۆیی بـۆ چاپکردنیان لەو بارەیەوە گەلێ لەو هەڵبەستانەم بۆنارد خۆزگـە کوڕەکـانی عـەونی کێومـالێکی ئەو پڕۆژەیەیان دەکرد.

پێنج خشتەکییەکەی خۆیی بۆناردم کە لەسەر هەڵبەستی عەونی ناوێکی تـرە وە بەداخـەوە کە نووسینەکەیم بۆ نەدۆزرایەوە کـە عـەونی و دوو شـاعیر هـەبوون. هـەروەها بـە دەسنووسـی خۆی سەرگوزەشتەی ژیانی و چەند هەڵبەستێکی هەڵبژاردەی خۆی و دوو وێنەی کـۆن و نـوێی خۆیی بـۆ نـاردم لەگـەڵ زۆر سەرگورشـتەی ژیـانی، هەڵبەسـت و وێنـەی شـاعیرانی دیکەمانـدا. چونکە لەو ساڵە ناوبراوەدا دەستم لە خوێنـدن هـەلگرتبوو کـە بـە خـەیاڵی خـاوی خـۆم گوایـە نیـازی دنـانی پـەراوی (مێـژووی ئـەدەبی کـورد)ەوە بـووم، بـەناوی (گوڵسـتان لـە ئـەدەبی کوردسـتان)ەوە کـە ئـەو کـارە لـە وزەی تاکەیـەکی مـن ئاسـاییدا نـەبووە و نـابێ، ئـەم سەوداسـەرییەی خـۆمم لـە پەراوییەکـەی چـاپکراوەی ئەوسـای خۆمـدا بـە نـاوی (هەمیشـە بەهار)ەوە بڵاو کردۆتەوە.

نامە و نامەکاری هەڵبەستی نامەی زۆر لە نێوانی من و عەونیدا هەبوو کـە یـەکێکیان هێشـتا چاپ نەکراوە، کاتێ (مامۆستای بەڕێز گیوی موکریانی) لەوەپاش بە هەمان نیازی گردکرنەوەی سەربە هەردوو شیعر و وێنەی شاعیران هاتە سلێمانی و من تێگەیشتم مامۆستا گیو ئەوانەی لـە من زۆرتر بەدەست هێناوە، ئەوی لەو بارەیەوە لەلامبوو هـەموویانم پێشـکەش بـەو مامۆسـتایە کرد. (پرۆفیسۆر د. خاتوو کوردستان موکریانی) هەندێ لە باسی هۆنەرانەی لای باوکی لە چاپ داوە نازانم لەمەڕ (عەونی)یەوەی تێدایە یان نا بە داخەوە دەقی ئەو سەرگوزشـتە و هەڵبەسـتی عـەونی بـە دەسنووسـی خـودی خـۆی و وێنـەکانی چـونکە لای مـن نـەماون ئـم نووسـینەم پـێ نەڕازاندنەوە.

بۆیە لێرەدا رووی دەمم ئاراستەی زانا و وێژەرانی پڕو چڕمان مامۆستای شکۆمەند (فـەرهاد عەونی)یە کە ئەو دەسنووسانە فریای (چاپی دووەم)ی دیوانەکەی عەونی بخات کە بەڕێز.

ئەو دەسنووسانەش پێموایە ئێستە لای بەڕێز (پرۆفیسۆر د. خاتوو کوردستان) بێت.

---

[٣] مەبەست لە خوالێخۆشـبوو (عمـر حبیـب عبـدالله) ١٩٢٣–١٠٧٦ بـرا بچـووکی شـاعیرە کـە ئـەویش وەکـو مامۆستای خوالێخۆشبوو (مەسعود محەمەد) لە گەشتی ژیانم دەڵێ: کاك عومەر حـەبیب و بـەکر ئیسـماعیل بـە دڵ پارتایەتییان دەکرد لە چلەکاندا.

دوا به دوای نالی که نامەکەی ناردبوو بۆ سلێمانی و (سالم) وەڵامی دابۆوە وە منیش هەڵبەستێکم لە سلێمانییەوە ناردە کۆیە کە هاوبیرم عەونی وەڵامم بداتەوە کە ئەمەی دوای هەڵبەستەکەی منە کە بە نامەیەکەوە بۆم ناردووە وە هێشتا چاپ نەکراوە.

سکاڵا ١٩٤١/١/٦ز

برام (عەونی) کە (کار)ی رۆژگاری پەست و ناهەموار دڵ و مێشکی گوشیوم و بوونە لانەی سفت و سوێی زاما ئەوا ئەم شیعرەم دانا لەبۆ تۆی شاعیر و دانا تەرازوویشی ئەگەر لەنگە بێ و پەتی پچڕاو و میلی خوار.

لە زۆری داخا، هێند سیخناخە، گەنجینەی دەماغ و دڵ

نەوەك زوو، شەق بەرم، بۆیە بەشی تۆی لێدەدەم ناچار

بەلێ هاودەرد و هاوخەم دۆستی هابیرن لە دنیادا

ئیتر چۆن بێ بەشت کەم؟؟ لەم جەخارەی پڕ لە خاری ژار

خەمی بەش بەش کرانی خاکی وێرانەم لە نێوانی

چنۆکیی ناکەس و پیسی دراوسێی دوژمنی زۆردار

(فوارە)ی چاوخەمی تیا قوڵپیئەدا (عەونی) کوا عەونێ!؟

لە (بۆ کوردی شیمال) تورکی کەماڵ کردوونی تارو و مار

بەر و بوومی وڵات ئەفرێنن و کوردمان ئەچەوسێنن

لەگەڵ یەك (کیبر)ی فورس و (تورك)ی گورگ و (عارەب)ی بێ عار

کتێبی (القچیە الکوریە)م کاتێ موتاڵا کرد

بووە (ئاوی رەشی) ناو چاوم و ژینم لە لا بوو تار

دڕندەی تورکی عوسمانی رەگی بابانی دەرهانی

(بەریتانی) سوارەی (شێخی)ی کردە (شێخ) و حوشتر سوار

(لە کوردستانی سۆڤیاتی) خەریتەی نیشتمانی کورد

سڕێنراوە دەبا هەر رووسیا بێ رووسیای ئەشرار

(حزام الاخچر)ی (سووری) دریغ کەس ناوی ناهێنێ

بە سوێندێکی درۆ (سمکۆی) لە گۆ خست (فارس)ی بێ بار

(سلێمانی) شەشی ئەیلوولی ساڵی ۹۳۰بوو

کە (بەردەرکی سەرا) سوور بە خوێنی کوردی غیرەتدار

(دەبۆ) یەك بوو قەڵای بابان و عەمبار بوو عارەب خستی

(مەیان)ی دارفرۆشان و (گەراج) و (خان)ی ناو بازاڕ

لەناو دەسگای میریدا بە غەیرەز چەند کەسی مەئموور

دزن بەرتیل ئەخۆن و دەستبڕن گشت (ساختەکار) و (لار)

وەها بەرنەبوونەتە لاشەی رەش و رووتی گەلی نیو گیان

ئەڕووتێنن ئەپووکێنن وەکو (مۆرانە)ی ناودار

بەڵێ زۆر (قاو) زۆر باوە ئەوی پێ زۆرە بێ زۆرە

ئەوی زۆردارە زۆر دیارە کە ئەمڕۆ جەژنە بۆ زۆردار

وەکیلی (مولتەزیم) (باجگر) لەگەڵ قوڵچی ئەکەن حەشرێ

(بە لادێی رەجاڵ) و رووت لە رێگاکانی دەوری شار

(مەلا) و (دەروێش) و (حاجی) و (شێخی) زۆرڵەك پڕ لە (دێ)ن و (شار)ن

(کەشیدە) و (پرچ) و (شاڵ) و (مێزەر)ن بۆ سوێندی (ئەفدەسوار)

دراوسێی دوشمنیش (فەرق تسد)مان تیا بەکاردێنن

لە (جەهلاین) بۆیە بووینە خوێنە خوێی یەك دەژ بە یەك خوێنخوار

رەوشتی پیس و مەینۆشی و قومار بۆ (بەعزێ) مەسمووحە

برەویان پێ ئەدا (حوکمەت) بەوە میللەت ئەکا (بەدکار)

کرێگرتە و دژی (دین) و (وەتەن) کەوتوونەتە ناومان

ئەوانیش رووسیا یان لەسەرکە و کران هەوسار

مڕەی (قەلتاخ شڕ)انی (فلقەفێستی) چەکمەڕەق بەرزە

(ددانیان) چیڕ ئەکەن، بۆ سوودی (ئاغا) کۆنەکەی جل خوار

بە ناو/ (نامۆ)، لە گەنجاندا، سپۆرتیان پێئەڵێن، هەی داخ

وەزیفەی (تاس و لووس) دانیان لەخۆ کردۆتە کاروبار

لە لایان وایە (پێشکەوتن خوازی) وائەبێ یاخۆ

(مەدەنییەت) پێش ئەخەن، گوایە: بەوە رەجعی ئەکەن هۆشیار

وەکو رۆژی قیامەت وایە (نەفسی نەفسییە) ئەمڕۆ

(گرانی)، و (تەفرەقە)، و (بێگانە دۆستیش) بووە سەربار

ژمارەی (شاعیر) و (نووسەر) لەمێ، تاکو بڵێی زۆرە

ئەوەندە موحتاج و دەستکورتن، ئەچن بۆ نانێ تابیجاڕ

بە خێرێ، ئەو کتێبەی واتەمامە دای بێنم ئەوسا

کە دیت ئەیزانی، چی تیایە، ئیتر پێی ناوێ ئیستیفسار.

لە چەیڤ و، و رەبگی (وەزن) و (قافیە) و (مەچمون)ی ئەم شیعرەم

هیوام: ئاراستەکاریی وردتە ئەی کاکی جەوهەردار

دەبا/ کۆتای (سکاڵابێ)، تەواو ناکرێ بە تۆ (هۆشەنگ)

سەری (عەونی) مەکە جەنجاڵ، دڵیشی بەس پڕە ئازار،

هۆشەنگ

لە رۆژی ١٩ی کانوونی دووەمی ١٩٤١زدا هـاوەڵی خۆشەویسـتم کـاك عومـەری بـرای عـەونی وەڵامی شیعرەکەمی لە عەونییەوە پێگەیاندم کە ئەمەیە:

١٩٤١/١/١٥ز ٠ کۆیە

برای شیعرینم (هۆشەنگ)ی نازدار،

نامەکەت گەیشت لەگەڵ چەند ئەشعار

هەڵبەستەکانت رەنگین و جوانن

ترازووی جووت و، تەڕ و ئاوار

ئەگەر (گۆی مەعنا) بێتە بەر شەقت

تۆ ئەیڕفێنی وەکو شاسوار

لەپاش موتاڵای نامەکەت گیانە

گشت تێگەیشتم رموز و ئەسرار

تامی ئازادی نازانی کەسێ

هەتا نەچێژێ جەفای رۆژگار

نووسیبووت گیانە لە نامەکەتا
لە مایەی خەمم ئەتکەم بە بەشدار
دلێك نابینم لە خەم پڕ نەبێ
گیرۆدەی دەردی وەکو تۆ هەزار
لەناو کۆمەڵی خەمخواران نییە
ئەگەر من بمرم بە بێ تەسەردار
ئەگەر پێت بڵێم دەردی دڵ چییە؟
لە سەدا یەکێك لێم ئەبێ بێزار
ئەگەر هەڵکێشم هەناسەی گەرم
ئاگر بەر ئەبێتە دەشت و لێرە وار
ئەگەر بڕێژم فرمێسکی خوێنین
وەك حەمامۆك و چاوی سەر چنار
ئەگەر بناڵم ئەترسم لەوە
هەموو کوردستان بێتە زرێبار
لە خوێنی ئاڵی جەستەی برژاوم
ئەتوانم جیهان بکەم بە گوڵزار
(برا) وا چاکە لەم باسە لادەین
بێینە سەر باسی چەرخی نالەبار
کە چی پێکردین چی بەسەر هێناین
بە تالآن کردن بەدیل و کوشتار
ساڵی هەزار و نۆسەد و چواردە
خۆم بیرم نایەت
بیستوومە جار جار
گەنجەکانی کورد کران بە سەرباز
ئەوامی تریش خرانە سەردار

ئەوە گەردوونە پەیمانی نییە
رۆژێ لە سەرەوە رۆژێکی لە خوار
نۆسەد و هەژدە کە ئینگلیز هاتن
بۆ کوردان بوونە دوشمنی خونخوار
خۆ سلێمانی و شارەکەی کۆیە
بوونە نیشانەی بۆمبای ساچمەدار
شۆڕشی ئەیلوولی ۹۳۰ بوو
لە سلێمانی بوو بە هاتوهاوار
لاشەی جوانان بەسەر یەك خران
کۆلان سوور بوو بوو لە خوێنی کوشتار
ئەمانە هیچی لەبیر دەرناچێ
رۆژێکی دادێ کە بێتە ژمار
نووسراوە لە پەردەی مێشك لاناچێ
بە شەق و شولاق بە بەرد و بەردار
بە (ترك) و (فورس) و (عارەب) هیچ نالێم
بۆ کورد هەرسێکیان دوشمنن غەدار
بەڵام دوشمنی ناوخۆمان زۆرە
کە پێیان ئەڵێین ئەشراف و توجار
هەندێك خائینن و هەندێك پوول پەرست
لە شێوەی کەر و وێنەی سەگی هار
ئەمیان بە جارێ هەموو کوردستان
ئەگۆڕێتەوە بە پێکی خومار
ئەویان هەمیشە بۆ سەودا گەری
ولات ئەفرۆشێ بە پوول و دینار
ئەوانەی گەنجن تازە پێدەگەن

هەندێ عەرەق خۆر هەندێ قومارکار
تاق و لۆق هەیە دڵسۆزی وەتەن
ئەویش کەم دەستە و فەقیر و هەژار
بە خوا لەم شارەش هیچ کەس نابینێ
کە پشتی یەك بین لە رۆژی هاوار
هەمووی خەریکی میللەت خواردنە
شێخ و مامۆستا و ئاغا و سەرکار
کە لادێییەك هات هەر لە دوورەوە
شاڵاوی ئەدەن هەر وەك سەگی هار
خۆ ئەگەر هات و روو بکاتە سەرا
بە گەورە و گچکە ئەیدەن پەلامار
مەئموورەکانی ئێرەش هەر وەکو
هینی ئێوەنە منگوز و چل خوار
خۆ ئەم کوردانەی لە پایەی بەرزن
کە ناوی خۆیان لێناوە سەردار
مامڵەت بە میللەت دەکەن هەمیشە
بۆ خۆیان ئەوێ ژیان و مەدار
ئەوان (شەمپانیا) و پاقلاوە بخۆن
میللەت ببێتە رەجبەر و جووتیار
لە لایان وایە، بۆیە خولْقاون
ئەوان ئەمیر بن، ئێمە کرێکار
(کاکە) لە کەمی و کوڕیم ببورە
تەماشا مەکە بە چاوی کڕیار
ژیان نایهێنێ وا چاکە ئیتر
دوایی پێ بێنێ (عەونی) بە گوفتار

له نێوان ماوەی ئەم دوو هەڵبەستەماندا، کە هێشتا چاپ نەکرابوون چەندین نامەشمان بۆ یەکتری ناردووە، کە ئەمیوست ئەم نووسینەیان پێ بارگران بکەم ئەگەر چی وەك نموونەی نووسینی ئەوسا پێویستن و بە دەست نووسی خۆم نوسخەیانم لە لایە. هەرچی وەك هەڵبەستەکەی منە لە سەرەتادا (٥٩) تاك بوو.

پاکنووسم نەکردبوو کە بە پوختە و بژار (٢٩) تاکی مایەوە کە لە سەرەوە نووسیومە بەڵام ئەوەندە بە پەلە ناردم بۆ عەونی کە لە جیاتی بژار و چاککراوەکە درێژ و ناپوختەکەیانم ناردبوو کە گورج هەڵبژاردەکەشیانم پێشکەش بە عەونی کرد.

بەڵگەی بەهێزترین و بڕواپێکراوی دیکەم پێزانیون کە ئەندامێتی عەونی ئەگەیەنن لە پارتی (برایەتی) ساڵە سییەکانی چەرخی پێشوودا کە لە خوارەوە پێشکەشیان ئەکەم، بەڵام گومانی سورێتیشی لێ ئەکرا بە منیشەوە بۆ ئەوەیانم بە بەڵگەوە بۆ ساغ نەکراوەیە کە ئەمەیش بالە ئەستۆی شارەزای بابەتەکەبێت.

١. بەڵگەی ئەندامێتی لە (برایەتی)دا..

أ- لە دانیشتنێکمدا لەگەڵ هۆنەر و خەباتکاری زانا (مامۆستا مەلا ئەسعەدی مەحوی)دا کە هەردووکمان لە (برایەتی)دا بووین و هاوبەند کرابووین بەم تاوانەی (بەرایەتی) بوونە.

مامۆستا لە باسی شاعیراندا لە (عەونی) بە جوانی دوا و فەرمووی:

(ئەندامێکی چالاکی (بەرایەتی)یەشمان بوو)... کە من بەوەم نەزانیوە.

ب- لە دواترا و لە گفتوگۆیەکم لەگەڵ عەونیدا فەرموودەکەی مامۆستا مەلا ئەسعەدم بۆ گێڕاوە ئەویش بە دەم پێکەنینەوە گوتی:

ڕووداوێکت بیر خستمەوە پێکەنین ئەمگرێت ئەویش ئەمەیە: لەگەڵ هاوبرایەتیەکەمدا ڕێکەوتین پێش نیوەڕۆی سبەینێ ئەو پارەی مانگانەیەی ئەندامانی برایەتی کە گردم کردبوونەوە وەربگرێت و دیسان بیبات بۆلای ئەسعەدی مەحوی.

لەو کاتەدا ئەو هاوەڵەم هاتە دوکانەکەم کە پارەکەی بدەمێ کت و پڕ بۆلیسێکی سیخوڕی کۆیە کردی بە دوکاندا و بە شپرزەییەك هانای بۆ هێنام کە فریای بکەوم دوو دیناری بە قەرز بدەمێ بۆ کارێکی زۆر پێویست.

جارێ دەستم برد دوو پارەی هاوەڵەکەمم دایێ و ماڵئاواییمان لە یەك کرد ئەمجا دوو دینارەکەیشم بە سیخوڕەکەدا و گوتم بەستە بە سوپاسەوە ئەویش لە دوکان چووە دەرێ، بەڵام من گورج پێکەنین گرتمی لە ڕێکەوتی ئەو دوو پارەیە بە یەکتری کە ئەگەر سیخوڕکە بیزانیایە ئەو پارەی هاوەڵەم چییە و بۆ کێیە ئەوا چەندین ئەوەندەی لێم ڕازی بوایە خێرێم

لەسەر بوو. خۆ ئەگەر سەرۆکەکەی خۆی لەو پـارەی هاوەڵـەم ئاگـادار بکردایـە ئـەوا خـۆی لـە پۆلیسـیەوە ببوایـە بـە قۆمیسـەری پۆلیسـخانەکەی ئـەوەش شـتێکی عاجبـاتی نـەبوو چـونکە پادشاکانی عیراق بێزوویان بـە سـەری هـەر شـاعیرێکی وەك عـەونی ئـەکرد نـەخوازەڵا ئـاوا بـە ئاسانی

دەستگیریان بێت کە هەر کاتێ ئەوەم بیر بکەوێتەوە پێکەنینەکە ئەمگرێت لەو رێکەوتە.

ئەم ئاگادارییە لەم بارەیەوە بە دوو بەڵگـەی گـرنگ و بـاوەڕپێکراوی بابەتەکـە ئـەزانم و بـۆ لێکۆڵینەوەی ئەگەر عەونی کە (کۆمۆنیستی) بووبێت ئەوە دەرگا والایە.

هەرچەند زۆر ئاگاداری دیکەم لەم بابتەوە لە لایە ئەوی گرنگە بە لامەوە رامگەیاند ئەگەر بۆ کاتی چاپ کردنی دیـوانی عـەونی پێویسـت بـوون ئامـادەی راگەیانـدنیانم پـارتی برایـەتی سـێ بنکەی هەرە بالای هەبوون کە لەسەر فـەرمانی شـێخ مـەحمودی حەفیـد یـەکی سـەرۆکێك بـە رێوەی ئەبردن ئەوانیش:

١. شێخ لەتیفی حەفید

٢. شێخ لەتیفی دانساز

٣. مامۆستا مەلا ئەسعەدی مەحوی

ڕۆژنامەی برایەتی-پاشکۆی ئەدەب
ژمارە ٣٤\٢٣٧٤ لە ڕۆژی چوار شەممە
ڕێککەوتی ١٦\٧\١٩٩٧

بزووتنەوەکانی سیمفۆنیا لە دیوانی عەونیدا

باکووری

نزیکی ٣٠ ساڵێك دەبێ دیوانێکی شیعرم نەخوێندووەتـەوە ڕاسـتتریش دەڵـێم وابـزانم سـاڵی ١٩٦٨ بـوو کـە هـاوڕێی شـاعیر و هونەرمەنـدم کـاك عوسمـان شـارباژێڕی دیوانـە شـیعرەکەی بەرهەمی خۆیی دامێ شیعری جـوان و بـەتامی تیـابوو ئـەوەبوو یـەك دووێیکیـانم لـەو قەسـیدە کورت و خۆشانە کردن بە گۆرانی و ئاوازی سوك و گونجاو و لەگەڵ واتەی شیعرەکانم بـۆ دانـان وەك گۆرانی (بەستۆرە) کە لەوساوە تاکو ئەمڕۆش تام و چێژی هەر ماوە خەڵك خۆشیان دەوێ و داوای دەکەن.

لەدوای ئەو لە سەرەتای حەفتاکان بوو شاعیری گەورەی بزووتنـەوەی نیشـتمانی و هـاوڕێی دڵسۆز کاك دڵزار چەپکێکی لە چوارینەکانی بابە تاهیری گۆڕییەوە بۆ شێوەی کرمانجی خواروو و بەچاپی گەیاند لەژێر ناوی (گەنجینە)، کە ئەویش بەراستی شیعر بوو من وا هەستم دەکرد کە شـیعرێکی نوێیـە و بـە کـوردی شـێوەی کرمـانجی خـواروو دانـراوە لـەوانیش ئـاوازم بـۆ چـەند چوارینەیەك دانا و کردمن بە گۆرانییەکی خۆش و لە ئاهـەنگی کردنـەوەی کـۆنگرەی ئـەدیبان و نووسەران کە لە هۆڵی گەل لە هەولێر گێڕدرا پێشکەشم کـرد لەگـەڵ تیپـی مۆسـیقای سـلێمانی ئەوسا (کاك ئەنوەر قەرەداغی و ویلیەم یۆحەنا...) و یەکـەم چـوارینە کـە کردوومـە سـەرەتای گۆرانییەکەم بەم بەیتە دەستپێدەکات:

کە من پەژموردە حاڵم چۆنە نەناڵم هتد...

بەڵێ براینە برادەرینە شیعر کە بەڕاستی ڕەنگ و دەنگی شیعری هەبێ مۆسیقای تیابێ واتە و تامی هەبێ قافییەیەکی ڕێك و پێك و ئیقـاعێعی بەسـۆز و ناسـکی هـەبێ بنیـادەم حـەز دەکـا بیخوێنێتەوە و دڵی پێی دەکرێتـەوە لەوانەیـە هونەرمەنـدێکیش ئـاوازی بـۆ دابـنێ و بیکـات بـە گۆرانییەکی ڕەسەن و قەشەنگ، بەڵام بەدەست خـۆم نییـە ڕقـم لـەو شـیعرانەی ئـەم زەمانـەی ئێستایە هەر بیانبینم لە نێوان لاپەڕەکانی گۆڤار و ڕۆژنامەکان خێرا ئەو لاپـەڕە هەڵدەدەمـەوە

وەك زیندەوەرێکی ناشیرین ببینم وام لێدێ ئەوەیە هیۆ ئەوەی کە وتم زەمانێکی دوورە من شیعرم نەخوێندۆتەوە تاك و توك نەبێت.

دیوانی عەونیم بۆ هات بە سوپاسەوە وەرمگرت ئینجا دوو رۆژان خەریکی خوێندنەوەی بووم لە کاتی بیّ ئیشی و پشوو دان مەپرسە چ تام و بۆنێکی خۆشم لیّ وەرگرت.

سالانی منالی و گەنجایەتی خۆمم هاتەوە یاد یادت بەخێر و هەزار سلاو لە گۆڕت کاك عەونی ئەو وشە ناسك و نازدارە و پڕ لە هەستی ناسکت پێشکەشی ئەم میللەتەت کردووە.

لە دوا سالانی سییەکان و سەرەتای چلەکانی شەوانی هاوینان لە کۆیە وەك هەموو شارێکی تری ئەم ولاتە خەلك لەسەربانان دەخەوتن لەبەر ئەوەی کارەبامان نەبوو رادیۆش هەر نەبوو جاریّ ئینجا ناو مالّ بە شەو پڕ لە قالۆچە و سیسرکە و دووپشك و زیندەوەری تر دەبوو، بۆیە چاکترین شت ئەوە بوو بچینە سەربان و هەریەك لەسەر شوێنی نووستنی خۆی رادەکشا تا خەوی لیّ دەکەوت، بەلام لە هەر گەڕەکێك چەند هەرزەکار و گەنجێك لە یەکیّ لە گۆڕەپانەکانی لای خۆیان کۆدەبوونەوە ئینجا بەو شەوە تاریکە یا مانگەشەو یاریی (خواجە رۆیی) و شتی تریان دەکرد، یا هەندێکیان هەستیان کردبوو کە دەنگیان خۆشە ئەمانە دادەنیشتن و ئەوانی تر لە دەوریان کۆ دەبوونەوە ئیتر دەست دەکرا بە گۆرانی وتن گۆرانی لەدوای گۆرانی ئەمانی سەربانان ئەمەیان لا خۆش بوو وا دەکرد وەك سیحری مۆسیقایەك زووتر بیانباتەوە ناو خەو.

مالی ئێمە لەسەر شەقامە سەرەکییەکە بوو کە دەچوو بۆ ئاشان و حەمامۆك جادەیەکی بە خۆلّ و تۆز بە هاوینان پڕ لە قوڕ و قوڕاو و بە زستانانیش تەنها ئەم بە ناو (شەقام) بوو لە کۆیەی ئەوسا ما باقی هەمووی کوچە و کۆلانی خوار و خێچی تەنگ و تاری بەردەلان بوو، من ئەوسا هێشتا لە پۆلی سیّ و چواری سەرەتایی بووم کە شەوانە گوێم لەو گەنجانە دەبوو گۆرانیان دەگوت، خەوم لیّ نەدەکەوت و گوێم لێیان رادەگرت تا بە یەکجاری دەنگ نەدەما و شەو درەنگ دەبوو و منالەکان هەر یەکە و دەچووە مالّی خۆی. لە بیرەمە جگە لە گۆرانییە فۆلکلۆرییەکانی ئەوسا دەگوتران وەك ئامینیّ نازەنێنیّ، لیمۆ هەی لیمۆ، گەردوون من چ بکەم و دەیەهای تر هەندیّ گۆرانی بە سۆز و خۆشیش وەك گۆرانی نوێم گویّ لیّ دەبوو وەك: مەقامی لەم کولبەیی ئەحزانە، بەستەی وتم ئەی کچ لە دەشتی، گۆرانیی وەکو قومری لە باخ و جۆباران... چەندینی تر.

دوایی گەنجەکانی دراوسێمان کە لە خۆم بە تەمەنتر بوون و گۆرانییەکانم لەوان گویّ لیّ دەبوو وەك: حەمەدەمینی عەباسی و رەجەب عەبدوللا و سەعیدی مەلا ئەحمەدی و غەفووری واحید و بنیامین دەرمان و رەفیق دوبێیە (رەفیقی بەلووعەچی) و ئەوانەی تر پێیان

رادەگەیاندم کە لێم دەپرسین کە ئەمانە لە شیعری (عوسمان عەونی)ین. ئەو دایان ئەنێ و لەباخان و لە سەیرانان وچیا دەنگ خۆشەکانی وەك سێوە و حەمەدەمینی کەبابچی و تایەر تۆفیق و ئەحمەدی حەمە مەلا و عومەری عەولا شەل و زۆرانی تر دەیانلێن، منیش زۆربەی ئاوازەکانم گوێ لێبوو بوو کە ئی گۆرانیی عەرەبی یا تورکی بوون کەوا لەسەر قەوان تۆمار کرابوون و لە چایخانەکان هەبوون و ئێمەش گرامۆفۆنمان هەبوو.

ئەو گۆرانیانە هەرگیز پیر نەبووین و هەمیشە گەنجن و لە دڵ دەروونمان چەسپاون، ئێستاش کە گوێم لێیان دەبێ هەر ئەو خۆشییەم پێ دەبەخشێت و ئەو تەزووی کارەبایە یا تەلیسماتەی لە ئاواز و وشەکانیاندا هەیە، دەمارەکانی خوێنم و ماسولکەکانی جەستە و لەشم دەبزوێنن.

ئێستاکە کە دیوانەکەم بە دەستەوەیە هەر جارێ دەیخوێنمەوە مۆسیقایەکی نوێ و ئاوازێکی نوێم دێتە گوێ، وەك بڵێی لە ئامێرێکی مۆسیقای جادوکەردا کەوا لە نێوان دێڕەکاندا شاردرابێتەوە و نابینرێ، بەڵام هەست بە دەنگی دەکرێ دێتە دەرەوە و ژوورەکەم لێ پڕ دەکات لە ئاوازی سیمفۆنیایەکەی کوردی بەلەزەت چونکە هەست بەو خزمایەتییە دەکەم کەوا لە نێوان شیعرو ئاوازدا هەیە، خزمایەتییەکی روون و ئاشکرایە بە تایبەتیش ئەو شیعرانەی کە ئاوازیان هەبووە و کەوا شاعیری بەهەردارمان بە سەرەتای دەستپێکردنی بە نووسینی شیعر نووسیاویانی، ئەو گۆرانییە بە تام لەزەتانەی باسم کردن و کەوا لەسەر ئاوازی گۆرانی تر داڕێژراون بەڵام چۆن؟ وەختە بڵێم ئاوازەکان زیاتر لایەقی گۆرانییە وشە کوردییەکانن نەك ئەو قەوانانەی غەیرە کوردی کەوا لێیان وەرگیراوە.

جا من لێرەدا ئەم بزووتنەوە واتە ئەم شیعرە گۆرانییانەی کاك عەونی وەك هەمان بزووتنەوەی یەکەمی سیمفۆنیایەك دێتە بەر چاو و گوێم لە عەزفدا. لەم بەشە دا نووسەری مۆسیقا کە یەك ئاوازی سەرەکی کە ئەو هەستەی دەیەوێ تیایدا دەینوێنێ و دەیخاتە روو بە خێراییەکی تایبەت واتە Allegro ئامێرەکانی ئۆکسترا بە شێوەیەکی رێك و پێك و بە دابەشکردنێکی هونەرانە بە نۆرە یا پێکەوە ئەم ئاوازە سەرەکییە دەردەبڕن بە ئامێرەکانیان. کاك عەونی هەمان رێڕەوی نووسەرێکی مۆسیقای ئەنجامداوە لەو بەشەی کەوا خۆی بە هۆنینی شیعری ناسك جوان و سوکەڵە و بە ئیقاعێکی دڵگیر و پڕ مۆسیقا بۆ دڵداری، یار، جوانی، سۆز، وەسفی کچ و بە تایبەتی کچە کۆیی، (عاگیفە) و وەفا و هەموو هەستیکی ناسکی تر.. هەر بۆ نموونە گوێ بگرە لەم شیعرە خۆش رازاوانە:

١. بێ مەحەبەت دۆزەخە باخی بەهەشت خولدی بەرین

گوڵشەنێکی زۆر فراوانە لە لام زیندانی عەشق

٢. وەرە مەیگێڕ بۆم تێکە کەم کەم

مەزەی مەستی منە ماچێکی دەم دەم

٣. یاری من سەر و قەدە، رووی گوڵە، لێو قرمزییە

چاوی باز لەنجە کەو رەوت رەوی مامزییە

کاك عەونی حیسابی زەمەنی کردووە لە سەرەتای گەنجایەتی تاکو توانیویەتی هەر شیعری داناوە و نووسیویە بۆ یار و جوانی وعیشق وهتد...

ئاشکرایە و روونە کە شاعیر غەرقی گێژاوی عیشق بووە بۆیە بە هەموو دەم شیعری بۆ هاتووە.. لەماڵ.. لە دوکان.. لە بازاڕ.. لە پیاسەی نێو باغان... جا شیعریش چ شیعر ئاواز دار.. مۆسیقا دار.. وشەی بریقەدار.. هەڵبژاردە لە ئەدەبی کوردی کە دیارە زۆری خوێندووە و ئاشنای هەموو شیعری شاعیرانی پێش چەرخی خۆی بووە چونکە خۆشی گەنجێکە خاوەن هەستی هونەری ناسك بووە و هونەر دۆست بووە.. بۆیە مۆسیقا لە شیعرەکانی جیا نابێتەوە هەموو وشەکانی پڕ مۆسیقان واتە ئاوازیان هەیە دانەری سیمفۆنیاکانی ئەوروپای سەدەی نۆزدەهەم و هەژدەهەم و پێشتریش ئەم هەست و نەستە و ئەم خۆشەویستییەیان هەبووە بۆ ژیان و مرۆڤ بۆیە ئەم پارچە هونەرە نایابانەی خۆیانیان بۆ داناوین و بۆیان جێهێشتین، بزووتنەوەی دووەمی زۆربەی ئەو سیمفۆنیانە نووسەری مۆسیقایەکە هەر لە بزووتنەوەی یەکەمەوە گوێی خەڵکی گوێگری بوو ئامادە دەکا.

لە دوا دوا جووڵە مۆسیقییەکانی بەشی یەکەم هەندێ (تەوزیع) وە یا (تگوير) دەست پێدەکا. وردە وردە ئاوازێکی مەیلەو جیاواز لە سەرەکییەکە بەرزم (إيقاع)ێکی نوێدا ئاخەنێتە ناو ئەم بەشەوە.. هەروەها بە زۆریش (هارمۆنی) لێرەدا بەکاردەهێنرێ وەك باکگراوندێك بۆ رازاندنەوەی ئاوازەکە، بەڵام هەموو ئەو تێکە و لێکەیە لە جەوهەردا هەر لەگەڵ ئاوازە سەرەکییەکە پەیوەندییەکی رۆحی لە نێوانیاندا بەدی دەکرێ کاك عوسمان عەونی، شاعیر و هونەرمەند ئەم هارمۆنەی لە زۆر شوێن بەکارهێناوە هارمۆینی بە کورتی لە مۆسیقا ئەوەیە کەوا لەگەڵ ئاوازە سەرەکییەکەی یەك یان دوو یان زیاتر، ئاوازی تر بە دوو یان سێ یان زیاتر هێڵی تەریبی بە ئامێری جۆراوجۆر لەگەڵ ئاوازە سەرەکییەکە بە هەمان رزم عەزف دکرێن.

سەیری ئەم شیعرەی عەونی کە:

ماوەیەکە دڵ گرفتارە لە چینی پەرچەمت

جەژنە وەعدی فەرموو گیراوەکان ئازاد دەکا

ل٢٦

ئەگەر بڵێین ئەم شیعرە شیعرێکی (دڵدارییە) بەڵام وا لەگەڵ ئەم مەبەستە ئەگەر سەرەکی بێ مەبەستەکەی تر کە سۆزی نیشتمانی و نەتەوەییە.. دوو هێڵن جیاوازن لە دەربڕینا: دوو هەست دەردەبڕن ئاوازێکی سەرەکی و ئاوازێکی (فوقی) هەیە لەگەڵیا دەڕوا باکگراوندەکەیەتی.

نموونە زۆرن با ئەمەشمان گوێ لێبێ:

یاری من نازداری من خونچە بێ گوڵزاری من

خونچەی گوڵزاری من یاری من نازداری من

ماهی دە و چواری من رەونەقی ئەنجوم دەبا

رەونەقی ئەنجوم دەبا ماهی دە و چواری من

کە ئەم قەسیدەیە دەخوێنمەوە وا ئەزانم لە رۆخ لەدریایەك دانیشتووم یان لەسەربانی کەشتییەك لەناو دەریا ئەوا شەپۆلەکان کەشتییەکە بەرز دەکەنەوە و ئەیهێننە خوارەوە.. شیعرەکانی ئەم قەسیدەیە یەکجار هارمۆنێکی بلیمەتانە دروست دەکەن.

بەیتەکە یان مۆسیقاکەی هێواش هێواش بەرز ئەبێتەوە تا پلەیەکی دیاریکراو ئینجا وەك شەپۆل بەرە بەرە ئاخیری بەیتی یەکەم دەبێتە سەرەتای بەستی دووەم باقیی وشەکانی تریش دووبارە دەکرێنەوە بە هەمان (تسلسل)ەوە وە یەکەم وشەی بەیتی یەکەم یا بڵێین نیوەی دەبێتە دوا وشەی نیوەی دووەمی ئای لەم هارمۆنییە یان چۆن داڕێژراوە؟ هەر خۆی ئەیزانێ، بزووتنەوەی دووەم لە سیمفۆنیاکان بە زۆری شێوە (گابع)ێکی لە قاڵبێکی ئازادانە پشوودان و ئیسراحەتکردن تاوەکو گوێگر هێمن بێتەوە و مێشکی رەحەت بێتەوە دوای ئەوەی لە حەرەکەی یەکەم ئەو هەرا و هۆریایەی ئۆکسترایەکە بەرپای کردبوو.. دەنگی کۆرنترباص تێکەڵ بە دەنگی ترامپێت و گەرمەهۆڕی چەنگ تەپڵە و گەورەکان.. پێویستی بە کەمێك خامۆشی هەیە.. لەو شیعرانە من ئەو خامۆشییە و هێمنییەی تیایاندایە هەستی پێ دەکەم ئەو شیعرانەن کەوا بۆ ئامۆژگاری، نیشتمان، سەرکەوتنی گەل، رزگاریی کورد، هتد...، لەو شیعرانە هەست ئەکەم کەوا کاك عەونی زۆر لەسەر خۆ نووسیویەتی و هەر وشەیەکیش کە هەڵبژرادووە بۆ ئەم مەبەستانە پڕ بە پێستیانن و هەر تەنهاش بۆ ئەم شوێنە لایەقن و گەر بهاتبایە

وشەیەکی تری بەکارهێنابایە ئەو ایقاعەی نە ئەدا بە دەستەوە ئەو دەربڕینە قووڵەی ئەنجام نەئەدا: جا وەرە با پێکەوە هەندێ لەم کۆپلە شیعرانە بخوێنینەوە و بزانین چەند لەسەرخۆ دەربڕیون و شاعیرانە دایڕشتوون:

.١

ئەی برادەران: وا چاکە روو بکەینە یەك بە یاری

جەوهەر و هیممەت لازمە بۆ قەومی کوردەواری

ل٧٤

.٢

سەرگوزشتەی قەیس و لەیلا باس مەکە بۆ من رەقیب

داستانی زین و مەم شیرین و فەرهادم دەوێ.ل٧٥

.٣

جیهانم پشکنیوە، نازدار، جوانم زۆر دیوە

بەڵام وەکو تۆ، نازەنین نەمدی لەسەر رووی زەمین

ل٧٩

.٤

من بەشێکی وەتەنی کوردم و کوردستانم

خاوەنی مێژووەکی کەون و هەزار داستانم

ل٨١

.٥ جوان مەردی و رەوشت چاك پەسەندە

بە چاکە لازمە خۆم بەهرەوەر کەم

ل١٢٢

مۆسیقای سیمفۆنی لە سەرەتای سەرهەڵدانیدا سێ بەشی (وەیا بزووتنەوە) بوو — خێرا — سەبر (لەسەرخۆ) — خێرا. لە ساڵی ١٧٤٠ز مۆسیقاری نەمساوی (جۆرج ماپیۆس مۆن George Mathios Monn) رزمی جۆرە هەڵپەڕکێیەکی فەرەنسی کەوا باوبوو ئاخنیە ناو یەکێ لە سیمفۆنیاکانی، ئەم مۆسیقای هەڵپەڕکێیە رازی داوە و سنووری نێوان فەرەنسا و

جەرمەنستان (ئەڵمانیا) پەڕییەوە و خەڵکی دێهاتەکان بە تایبەتی، زوو لێی راهاتن و بەرە بەرە مۆرکی ئەڵمانی پێوە لکا و ئیتر لەوە بە دواوە هەر بە موڵکی ئەڵمانی ژمێردرا. بیتهۆڤنی بلیمەتیش سوودی لەم ئیقاعە وەرگرت و کردی بە حەرەکەی سێیەم لە سیمفۆنییەکانی و بەڵام کەمێك بزووتنەوەکەی هێمنتر کردەوە و بەم جۆرە ئەم سەمایە کە ناوی (مینیۆییت Minuetto) بوو کرایە سێیەمین بزووتنەوە لە سیمفۆنیاکانی ئەوسا و هەموو نووسەرانی بزووتنەوەی دواتر بەکاریانهێنا. بۆیە سیمفۆنیا کە پێشتر سێ بزووتنەوەی دەگرتە خۆوە، بوو بە چوار. جا سورعەتەکەی (مینوێت) بە دەست دانەرەکەیە. هەندێکیان خێراییەکەی مام ناوەندییە، هەندێکیش خێراتر یا هێدی تری دەکەنەوە.

مامۆستا عەونی، لە شیعرەکانی، کۆمەڵێك گۆرانی و قەسیدەی نووسیوە، وەك مەرحەلەیەکی (تنويع) وەك ئەوەی ناوە ناوە پێویستی بە جۆرە گۆڕینێك هەبووبێ، یان ئەوەتا، هەر شیعرەکان لە کاتێکی وادا کە شاعیر خۆی حیسابی بۆ نەکردبێ یا چاوەڕێی ئەم شیعرەی نەکردبێ، وە لەدوای نووسینی چەند بابەتێکی یەك جۆر، ئەم وەحی تازەی بۆ هاتبێ و ئیتر دەستی داوەتە قەڵەم و کاغەز و فریشتەی شیعریش وشەکانی بە گوێیدا چرپاندووە وزەی مێشك و هەستی دەروونی هونەرمەند لە خۆیانەوە جاری وا دەبێ لەپڕ ئاوازێك کۆپلەیە شیعرێك، فیکرەیەك بۆ نووسینی لە وزەی مێشك و دڵ و دەروونی هونەرمەند دەجووڵێننەوە و لە ئەنجام شتی لێوەشاوە و نایاب پەیدا دەبێ و دێتە بەرهەم: با کەمێك سەرنج بدەینە هەندێ بابەتی لەم جۆرە شیعرانەی کاك عەونی.. ئیقاعە خۆشەکانیان.. مۆسیقا ناسکەکەیان.. تام و.. جۆش و خرۆشی بەیتەکان.. هەر دەڵێی بۆ هەڵپەڕکێی هۆنیون، بەرەحمەت بێ:

١. ئەگریجە، و پەشمینە لەسەر کوڵمەکە لاچێ

رۆم و عەجەم و عوربە هەمووی قیمەتی ماچێ

٢. وەرە مەی گێڕ لە مەی رەنگ ئەرخەوانی

بە یادی رۆژی لاوێنی و جوانی

بە یادی ئەو دەمەی کۆڕی هەڤاڵان

بە گۆرانی و بەستە و نەغمە خوانی

٣. لە پێناو خۆشەویستی و میهرەبانی

دڵم دابوو سەریشم خستە بانی

٤. گۆرانی بێژیٚ گەرەکمە نابیٚ بچڕیٚ قەتاریٚ خاوکەر نەوایێ
دەشتیٚ، پایزیٚ، سوارۆ، سەحەریٚ
بەیات، ماهووڕیٚ، شۆڕیٚ، سێگاییٚ

چەند وەسیەتیانە، لەو قەسیدەی دوایی (ژ٤) لە ژێر ناوی (گۆرانی بێژیٚ)، ناوی هەموو مەقاماتی رەسەنی کوردی و هەموو ئامێرە مۆسیقاییەکانی کورد دەهێنێتەوە:

شمشاڵیٚ، زیلیٚ، عوودیٚ، کەمانیٚ، نەییٚ، بلوێریٚ، پیکی زوڕناییٚ

کە ئەم شاعیرە بەو جۆرە و شێوە جوانە، زانیارییێکی تەواوی هەیە لەم بابەتە هونەرییانەی (گۆرانی). تەنانەت جۆرەکانی ئامێرەکانیشی ناسیوە. بۆ نموونە: شمشاڵ، نەی، بلوێر ئەمانە هەرسێکیان سیٚ ناون بۆ یەك جۆرە ئامێر کە بە فوو تێکردن دەنگیان لێوە دێتە دەر و هەرسێکیان یەك ئامێرن لەگەڵ جیاوازییەکی زۆر بچووك و کەم.. ئەویش لە (شکل)ی ئامێرەکەیە نەك لە هەیکەلی و بەکارهێنانی! !

بەڵام دەبیٚ سەرمان سوڕ نەبیٚ گەر ئاگاداری جۆری ژیانی کاك عەونی بین و بزانین چۆن ژیانی بەسەر بردووە. کاك عوسمان عەونی و هاوڕێکانی هەموو هونەرمەند و خۆشخوان و گۆرانی بێژی رەسەنی ناوچەی کۆیە بە تایبەتی و کوردستان بە گشتی بوون، جگە لە ئەدیب و شاعیر و نووسەران. خۆی لە سەرەتاوە ئەندامی نیقابە و یەکێتییەکانی یەك لەدوای یەکی نووسەرانی و ئەدیبان بووە. ئەندامێکی چالاکیش نەك هەر بە ناو! سێوە، تایەر و حەمەدەمینە گۆچە عومەر عەبدوللا و ئەحمەدی حەمەلاو و کەریمی حەمەلاو و مەلا ئەسعەد و دڵدار و دڵزار بە رووحییەتیش نالی و هێمن و حاجی قادر و هتد...

خۆ قەسیدەکەی (باسی کۆیە) هەر یەك پارچە مۆسیقایەکە سەربەخۆ! بەڵام چ مۆسیقایەك! ! رەنگە ئەگەر لەگەڵ مۆسیقای سیمفۆنیای (شەهرەزاد)ی مۆسیقاری رووسی (کۆرساکۆف) بەراورد بکریٚ، گێڕانەوەی حیکایەتی (باسی) کۆیە گەلیٚ خۆشتر و شیرینتر و بە تامتر دەبیٚ! تۆ سەیر دەکەی، چۆن لەویٚ (واتە شەهرەزاد)، شەهرەیار داوا لە شازادە شەهرەزاد دەکات هەر ئەو شەوە حەکایەتێکی بۆ بگێڕێتەوە بۆ ئەوەی خوی لیٚ بکەویٚ، ئەگینا ئەیکوژیٚ! شەهرەزادی بیٚ دەسەڵاتیش هەر ئەو شەوە، لە زادی مێشکی خۆیەوە لە ترسی کوشتنی، هەزار و یەك شەو، هەزار یەك حەکایەتی بۆ شەهرەیار دەگێڕێتەوە، کە هەموویان

ئەفسانە و درۆ و دەلەسە و باسی ئافرەتی جوان و رووت.. کە حەواسی شەهرەیاری پێ بحەسێنێتەوە تاخیری بکات.

کەچی شاعیری بلیمەتی ئێمە، لە شەهرەزاد خۆشتر و بەتامتر باسی کۆیە سلانی گەنجایەتی خۆیمان بۆ دەگێڕێتەوە، هەمووشی واقیع و راست و هەن لە وجوددا، نەك درۆ و ئەفسانە.

عەونی بە هەڤاڵەکەی (واتە لەسەر زاری شەهرەزاد، با بڵێن) دەڵێم:

دانیشە لام خۆشەویستم

دەستت بێنە بیخە دەستم

داستانێکە نەك ئەفسانە

باسی کۆیەی خنجیلانە

وەکو دەڵێن: هەبوو نەبوو

لە رۆژگاری رابوردوو

ئینجا لە قەسیدەکە بە جۆرێ باسی ژیان و خۆشەویستی نێوان دانیشتوانی و شوێنە هاوینەهەوارەکانی و رەز و باخەنی و شایی و هەڵپەڕکێی کیژان و کوڕانی و چێشت لێنان و سەیران و سەیرانگاکانی.. هتد، دەکات، کە یەکێکی تر ئەم شێوە و ئەم ئسلوبەی بە زەحمەت بەکارهێنابێ و وەسفێکی بەو دیقەتە کردبێ! خاڵێکی زۆر گرنگیش ئەوەیە کەوا لەو شیعرانەدا ناوی هەندێ هونەرمەندی کۆنی کۆیەی هێناوە و هەریەکە لە چ بەشێك یا لە چ جۆرێکی هونەر وەستابووە.

بۆ نموونە: (عەزە)ی زوڕناچی، (حەمەی خەیاڵ)ی شمشاڵ ژەن، خاڵە سێوە و مەلا واتە (مەلا ئەسعەد)، گۆجە و کەچەڵ و ئەحمەدی حەمەلاو، کە ئەمانە مەقام بێژی رەسەنی ناوچەی کۆیە بوون، دیسان ناوی هەموو مەقامە کوردییەکان وەك گۆرانی: شلەوخانان و کراس شەنگ مێرەم و نیوەشەو و هتد...

جا ئەوەیە ئەو حەرەکەتەی سێیەمی سیمفۆنیاکەی لە دیوانی عەونی زەق و زەق لە خیاڵما و لە مێشکما دەزرنگێتەوە کاتێ کە ئەم شیعرانە دەخوێنمەوە باوەڕ بکەن، خیوێنەوارێك کەمێ مۆسیقای هەبێ لە دەروونیا، هەست بەم تەزووە بەم تام و لەزەتەی دەکات! هەندێ جار خۆم لە خۆم پرسیار دەکەم: تۆ بڵێی عەونیی رەحمەتی، خولیای مۆسیقای رۆژئاوایی کلاسیکی

نەبوویێت و جار جارە لە ماڵەوە گوێی نەدابێتە چەند سیمفۆنیاییێکی بیتهۆڤن یا کۆرساکۆف یا باخ.. هتد؟

خۆزیا من شارەزاییێکی تەواوم هەبوایە لە مۆسیقای ئەوروپا و لە گەنجایەتیما هەوڵم بدایە بمخوێندبایە، بەڵام لە کوێ؟ لە عیراق؟ ئەم جۆرە خوێندنە ئەوسا ئەهەمییەتی پێ نەدەدرا، تەنانەت مۆسیقای شەرقیش بەو شکڵەی ئێستا بایەخی پێدراوە ئەوسا نەبوو! بۆیە زۆربەی گۆرانی بێژە سەرکەوتووەکانی عیراقی، بە کورد و عەرەبەوە کە لەم پەیمانگایە دەرچوون، لە بەشی مۆسیقا نەیانخوێندووە. هەموویان لە بەشی شانۆ (تمپیل) دەرچووین وەکو خوالێخۆشبوو (ناظم الغزالی) و (تحسین گه) و تەمەنی درێژ بێ (رچا علی).. هتد...

بەشی چوارەمی سیمفۆنیا، لە (عەزف)دا خێرا دەبێ! ئەگەر چاوێك بە دیوانی رەحمەتی شاعیرمان بۆ دۆزینەوەی ئەو جۆرە خێراییە لە (ئیقاع) و دارشتن و مەبەستی هۆنینەوەی بە پیتەکاندا بخشێنن، دڵنیام ئەیاندۆزینەوە! بەشی چوارەمی سیمفۆنیا بە زۆری پێی دەڵێن (رۆندۆ) کە لە وشەی (رواند Rouand) وەرگیراوە و مانای سووڕانە یان گەڕانەوە و خول خواردن و هتد...

ئەمەش بۆیە ئەو ناوە لەو بەشەی سیمفۆنیا نراوە، چونکە لەم بەشە، دانەرەکەی ئاوازەکانی وا داناوە کە سووڕان و خول خواردنێکی هەبێ لە دەورەی ئاوازە سەرەکییەکەی سیمفۆنیاکە. هەر جارە بە چەند ئامێرێك، ئاوازێکی نوێ و خۆش و بە سورعەت لێ ئەدرێ و ئینجا زوو ئامێرەکانی تر ئاوازە سەرەکییەکە لێدەدەنەوە... دیسان هەندێ ئاوازی تری، لەوانەیە ئیقاعەکەشیان بگۆڕێ، عەزف دەکرێن تاکو جارێکی تر یەکسەر بگەڕێنەوە بۆ بەشی سەرەکی مۆسیقاکە.

کاك عەونی ئەم شتەی کردووە لە قەسیدەکانی. هەست ئەکەی کەوا ناوە ناوە (تنویع)ێکی لە (أغراچ الشعر)ی، واتە غایە و مەرامی لە شیعرەکەدا، لە دوای وتنی شیعری دڵداری و ئینجا نیشتمانی و دوایی وەسف و ئینجا ئامۆژگاری و ئینجا تەخمیس و چوارینە و هتد...، هاتووە قەسیدەیەکی دارشتووە کە دوو یا سێ لەم (أغراچ الشعر)انە دەگرێتەوە! یان بڵێین لە دەوری هەمان مەبەست لە شیعرەکانی دەخولێتەوە وەك ئەوەی بڵێی ماوەیەکە ئەم شێوە شیعرەی نەنووسیبێ، بە شتی تر خەریك بووبێ، ئینجا لەپڕ ئەو شیعرانەی بۆ دێ. جا دەبینی لە یەك پارچە شیعر و سۆزیش هەیە فەلسەفەشی تیایە، یا وەسفی ژیان و خۆش رابواردنی و لەگەڵ مافی مرۆڤ و هەقی گەلان وەرگرتنی تیایە... ئا بەم جۆرە: بۆ نموونە با ئەمە بخوێنینەوە:

پرسییان لە جیهان بۆچی شووت نەکرد هەروا مایەوە

سەری هەڵبڕی ناسك لەسەرخۆ جوابی دایەوە
ئەو کەسەی ویستم من شووی پێ بکەم کە خۆشم ویست
زۆر کۆششم کرد لە بەختی رەشم ئەو منی نەویست
هێندێك لەوانەی خۆشیان دەویستم هاتنە داخوازی
شووم پێ نەکردن، بە هیچ کام لەوان من نەبووم رازی

ئەمەیە فەلسەفەی ژیان... سۆز و فەلسەفە تێکەڵ بن ئەمەیان لێ دەرئەچێ!! یا قەسیدەکەی (خانمی مەیگێڕ) کە دەخوێنمەوە کەوا عەونی بەراستی هەستی خۆی تیدا دەردەبڕێ لە بابەت زۆر شت:

باری تەندروستی و ژیان و کۆمەڵ و نەتەوە و نیشتمان و فیداکاری و ئازایەتی و هتد...، کە ئەمە دەخوێنمەوە گوێم کاز (کاس) دەبێ و هەر هەندە (پەردەی) نادڕێ لەبەر دەنگی ئیقاعاتی دەیەها دەهۆڵی گەورە کەوا بە کوتکی گەورەی سەر خڕ لێ دەدرێن و دەنگیان لەگەڵ دەنگی (کۆنتر باص) تێکەڵ دەبێ و ترامپێتەکان دەقیژێنن و کلارنێتەکان هاوار دەکەن: ئۆکسترا بە هەموو.. بە تێکڕای ئامێرەکان پێکەوە و بە خێراییەکی زۆر (خێرا) کاری ئەم بزووتنەوەی چوارەمەی سیمفۆنیاکە ئەنجام دەدەن!! تا لە کۆتایی، مایسترۆ، کە هەر کاك عەونی خۆیەتی، یەکسەر داروچکەکەی دەستی بەیەك بزووتنەوەی خێرا دەهێنێتە خوار! کاك عەونی سەری خۆی کەمێك نەوی دەکات وەك سلاو بۆ گوێگران یا دانیشتوانی ئەم کوردستانە پیرۆزە! هەموو شتێ خامۆش دەبێ! سیمفۆنیای (عەونی) تەواو دەبێ! بیتهۆڤن پێش ئەوەی دوا هەناسە بدات، لەسەر جێگای مردنی وتی: (چەپڵە لێبدن برایان، مەهزەلەکە تەواو بوو).

رۆژنامەی رێگای کوردستان
رێگای ئەدەب و هونەر
ژمارە (١٠) پوشپەڕ/ ٢٧٠٩

له حه‌ڤده‌مین ساڵیادی عه‌ونی شاعیردا

کۆیه/ جه‌واد حه‌مه به‌گ ساڵح

عه‌ونی ناوی عوسمان حه‌بیب عه‌بدوللاّیه، ساڵی ١٩١٤ له گه‌ڕه‌کی به‌فری قه‌ندی کۆیه له دایکبووه، سه‌ره‌تا له لای مامۆستا مه‌لا ئه‌حمه‌د ناسراوی به مه‌لای ره‌ش له حوجره چۆته به‌ر خوێندن و هه‌ر له لای مه‌لا ئه‌حمه‌د فێری زمانی فارسی بووه که دواتر عه‌ونی توانی به‌هۆی ئه‌م زمانه‌وه تێکه‌ڵی ئه‌ده‌بی فارسی ببێ و به‌شێك له چوارینه‌كانی خه‌یام وه‌ربگێڕێته سه‌ر زمانی کوردی، عه‌ونی ماوه‌یه‌کیش له لای زانای ناسراوی کورد مه‌لا موحه‌مه‌دی مه‌لا براهیم ناسراو به مه‌لا موحه‌مه‌دی حتك (دلاوه‌ر) درێژه به خوێندنی حوجره ده‌دات، پاشانیش عه‌ونی ده‌چێته قوتابخانه‌ی فه‌رمی (کۆیسنجاقی یه‌که‌م) تا پۆلی پێنجه‌می سه‌ره‌تایی ده‌خوێنێت له ماوه‌ی خوێندنیدا کاریگه‌ری ئه‌ده‌بی و هه‌ستی نه‌ته‌وه‌یی ئه‌م به‌ڕێزانه‌ی که‌وته سه‌ر، م. ساڵح قه‌فتان و عه‌بدوللاّ عه‌زیز و عه‌لی ئاگا و مامه‌ند که‌رکووکی و چه‌ندانی تر، مخابن عه‌ونی به هۆی مردنی باوکییه‌وه نه‌یتوانی درێژه به خوێندنی بدات، بۆ دابینکردنی بژێوی خێزانه‌که‌ی له‌سه‌ر دوکانه‌که‌ی باوکی دانیشت و سه‌رقاڵی به‌قاڵی ده‌بێت، ولێ واز له خوێندن ناهێنێت و خۆی ده‌بێته مامۆستای خۆی و درێژه به فێربوونی خۆی ده‌دات و ده‌بێته هه‌ڵگری کۆمه‌ڵێك ناسنامه وه‌ك:

١. **سیاسه‌تمه‌دار:** عه‌ونی له ته‌مه‌نی بیست ساڵیدا په‌یوه‌ندیی به کۆمه‌ڵه‌ی رووناکبیرانی کۆیه کردووه (جمعیه میقفی کویسنجق) که (منه‌وه‌ر)انیشیان پێ ده‌وت، مه‌لای گه‌وره‌ی کۆیه سه‌رۆکی ئه‌م کۆمه‌ڵه بووه، ئه‌م کۆمه‌ڵه‌یه مۆڵه‌تی فه‌رمی له میرییه‌وه پێدرابوو، به‌ڵام کاتێ میری درکی به‌وه کرد که ئه‌م کۆمه‌ڵه‌یه مه‌به‌ستی شاردراوه‌ی هه‌یه که ئه‌ویش بڵاوکردنه‌وه و تۆکمه کردنی بیر و باوه‌ڕی نه‌ته‌وه‌ییه، بۆیه میری له مۆڵه‌ته‌که‌ی پاشگه‌ز بووه‌وه و مۆڵه‌ته‌که‌ی ره‌تکرده‌وه، ئه‌م کۆمه‌ڵه‌یه زۆربه‌ی مامۆستا و زانایانی ئاینی و ئه‌دیب رووناکبیر و ئاغا و کوێخا و پیاوماقوڵانی کۆیه گرتبووه خۆ، پاشانیش عه‌ونی له کۆتایی ساڵی ١٩٣٦ له‌گه‌ڵ

زۆربەی ئەندامانی ئەم کۆمەڵەیەی پێشوو دەچێتە ریزی بزاڤی دارکەرانەوە (الحکاب) لە دوای دامەزراندنی حزبی هیوا لەگەڵ دڵداری شاعیری هاوڕێی دەچێتە ناو ئەو حزبەوە و رۆڵی چالاک دەبینن، دڵداری شاعیر دەبێتە سکرتێر و جێگری م. رەفیق حیلمی کە سەرۆکی ئەم حزبە دەبێت، ئەم حزبە تاکە حزبە مەیدانی کوردستانی باشوور دەبێت، تا کۆتایی جەنگی دووەمی جیهان لە گۆڕەپان دەبێت، بە کۆتایی جەنگی دووەمی جیهان ئەم حزبە خامۆش دەبێت و دواتر هەرەس دەهێنێت، ئەوسا عەونی دەچێتە ریزەکانی گرووپی رزگاری و دوا قۆناغیشی پارتی دیموکراتی کورد دەبێتن عەونی لەسەر هەڵوێستی کوردایەتی گەلێ جار تووشی گرتن و ئازار و روانان و شاخ بووە، وەلێ ئەمانە تۆسقاڵێك لە ورەی عەونیان کەم نەکردۆتەوە و باوەڕی لەق نەکردووە، ئەوە تا دەڵێت:

<u>**(من لە رێگای سەربەخۆیی خاك و رزگاریی گەلم گیانی خۆم و قەوم و خوێشانم، هەموو قوربانی دەکەم)**</u>.

لە شوێنێکی تردا بوێرانە وەڵامی دوژمنانی دەداتەوە کە دوژمنی نەتەوەیی کوردن و دەڵێ:

دوژمنی بەدکاری من هەرچی بکەی لێت ناگرم

پێت دەڵێم من تاکو ئێستا ماوم و قەت نامرم

هەرچی پێت دەکرێ لەگەڵ من بیکە هیچ سوودی نییە

ئەو پڕۆژەی خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم

لەیادمە هاوینی ١٩٧٣ بوو من و مامۆستا فازیل شەوڕۆ لە نووسینگەکەی (محل) لەلای دانیشتبووین، باسی رۆژانی حزبی هیوای بۆ دەگێڕاینەوە، لە هەلێکدا هۆکاری هەرەسهێنانی ئەم حزبەم لێ پرسی: پێی راگەیاندم (کە ئەم حزبە چاوی بڕیبووە رۆژئاوا بۆ دابین کردنی مافەکانی کورد کەچی بێوەفا دەرچوون).

٢. **شاعیر**: عەونی چەشنی زۆربەی پێڕۆیانی حاجی قادری کۆیی رێکاری شیعری دڵداری و نەتەوایەتی گرتەوە، لە سەرەتادا بە غەزەل پێی ناوەتە جیهانە فراوانەکەی شیعرەوە، وەلێ دۆخی میللەتی کورد و سەنگی شیعرە نەتەوایەتییەکانی وایان لێکردووە بە شاعیرێکی نەتەوەخواز بناسرێت، وێڕای ئەمانەش گۆران ئاسا لە گەلێ شوێندا شیعری غەزەل و نەتەوەیی تێك هەڵکێش و ئاوێتە کردووە، نموونەشمان هۆنراوەی (نەسرین ئیمڕۆ نەورۆزە)یە کە دەڵێت:

نەسرین ئەمڕۆ نەورۆزە

لێت بێ جەژنە پیرۆزە

لە سەرتاپای کوردستان

جەژنی گشت تیر و هۆزە

شیعرە نەتەوەیی و نیشتمانییەکانی عەونی نابێت شیعرە غەزەلە ناسکەکەنیمان لا فەرامۆش بکات ئەم کۆپلە شیعرییەی عەونی توانا و دەسەڵاتی عەونی لەم بوارەدا دەردەخەن:

بەقەد شمشادی بۆستانە، بەروباخی گوڵستانە

بەلێو کەوسەر بەچاوی ساقی، بەوێنەی حوور و غیلمانە

لەسەر کێوی دڵمدا دایم وەکو موسایی عیمرانە

بە شوعلەی شەمعی روخساری هەموو دنیا چراخانە

تەماشای دولبەری من کەن، سوپا سالاریی خووبانە

وە لە هۆنراوەی (گولبەی ئەحزان)یشدا دەڵێت:

لەم گولبەیەی ئەحزانە، عەشقی سەنەمێکم بوو

لەم چۆڵ و بیابانە باخی ئیرەمێکم بوو

ئەی دڵ بە خەتا تا کەی، مایل بە خەتا کاری

دوێنێ کە دەمێکم بوو، ئەمڕۆ نەدەمێکم بوو

دەربارەی شیعری نەتەوەییش ئەم کۆپلەیە دەخەینە روو:

من کە کوردم کەی لە ئازادی وەها بێ بەش کرام

ئەو دەمەی ماف بەشکرا، ئەو رۆژەبوو من بەشکرام

هاتە خوار لەوح و قەڵەم، بۆ چارەنووسی میللەتان

من حەواڵەی ئینگلیزی روو سپی روو ڕەش کرام

شاعیر زۆر لێزان و وەستایانە خەباتی نەتەوەکەی بە خەباتی گەلانەوە گرێداوە، سەنگەری داگیرکەر و ستەمکاران لە سەنگەری داگیرکراو و ستەمدیدەکان جیا دەکاتەوە، لە ساڵی ١٩٦٩ هانا دەباتە بەر شەماڵ بۆ گەیاندنی سڵاوی گەلەکەی بۆ گەلی ڤێتنامی شۆڕشگێڕ و رێکخراوی رزگاری خوازی (فیت کونگ)ن ئەوە تا دەڵێت:

شەماڵ فیدات بم وەك پەیکی رەوان

برۆ بە پەلە، بە بێ پشوودان

بەرەو ڤێتنامی بەخوێن سوو کراو

ئەوسا گەیشتنی، بە بێ ترس و لەرز

بچۆ بارەگای فینگونگی نەبەز

بەڵێ، ئەرکی رێی دوورم کێشاوە

سڵاوی گەلی کوردم هێناوە

٣. **شانۆ کار:** عەونی یەکێك بووە لەو شاعیر و هونەرمەندانی کە توانیان لە کۆتایی سییەکان و بەرایی چلەکان شانۆ لە قاوغو چوارچێوەی قوتابخانەکان گوزەر بکەن و بە دەرەوەی قوتابخانەکانی بگەیەنن، بۆ گۆڕەپان و سەیرانگاکان، بۆ ئەسحابەکان، یاخییەتی و دژە باوی بە ئاشکرا لە هۆنراوە و شانۆیەکانی عەونی رەنگ دەدەنەوە، ئەمانەش هەندێ لەم بەڵگە و پاساوانەن:

گوتم ئەی کچ لە گەشتی

شارستانی یان دەشتی؟

وا جوان و پاك رەوشتی

مەسیحی یان زەردەشتی؟

لێرەدا شاعیر لە بری موسڵمان زەردەشتی بەکارهێناوە کە لەم کاتەی بە ئاگر پەرستن ناودەبران.

لە شوێنکی تردا لەدوای سوێندخواردن بە یەزدان سوێند بە زەردەشت دەخوات کە نەریت وایە وابووە، وتراوە بە خواو بە پێغەمبەر واتا موحەمەد (د.خ)، ئەوەها دەڵێت

هەروەها لە شانۆگەری (نووشتەی شێخ)دا کە لە ساڵی ١٩٤٣ لەگەڵ رۆستەمی شاعیر نووسیویانە و لە هەمان ساڵیش لە تاتوو کان٤ نمایش کراوە، بە ئاشکرا شێخی فێڵباز و نووشتەکاران ریسوا دەکات، نامەوێ درێژە بەم شانۆگەرییە بدەم، چونکە بە درێژی لە پەرتووکی (مێژووی سەرهەڵدان و گەشەسەندنی شانۆ و دراما لە کۆیە) ئاماژە بە دەق و شانۆگەرییەکە دراوە.

وە لەبەرایی پەنجاکانیش ئەندامێکی کارای تیپی شانۆی میللی کۆیە بووە، کە بارەگاکەی لە گازینۆی سەعیدی مەلا ئەحمەد بووە، لە ساڵی ١٩٥٣ ئەم تیپە مۆڵەتی فەرمی پێدراوە، وەلێ ساڵ و نیوێك مۆڵەتەکەی لە لایەن میرییەوە رەتکراوەتەوە بە پاساوی ئەوەی کە ئەم تیپە لە پەنای چالاکی هونەریی چالاکی سیاسی نواندووە و ئاوێتەی شانۆی کردووە، ئەم تیپە لە ماوەی کارکردنیدا توانی دوانزە شانۆگەری نمایش بکات و هەر شانۆگەرییەکیش چەندان جار لە شوێنی هەمەجۆرە دووبارە و سێ بارە کراونەتەوە.

٤. **ئاشتی خواز**: عەونی لە پەنجاکانەوە رۆڵێکی دیاری هەبووە لە رێکخراوی ئاشتیخوازانی عیراقدا، هەر لەگەڵ بەرپابوونی شۆڕشی ١٤ی تەمووزی ١٩٥٨دا ئەم رێکخراوە بە گەرمییەوە پشتگیری لەم شۆڕشە مەزنە کردووە، لەدوای رەتکردنەوەی پەیمانی بەغای شووم ناحەزانی عیراق ویستیان تەگەرە بۆ شۆڕش بنێنەوە، هێزی شەڕیان دابەزاندە ئوردن و لوبنان، لەم کاتە ناسکەدا رێکخراوی ئاشتیخوازانی کۆیە بانگەشەیەکیان ئاراستەی ئاشتی خوازانی عیراق و گەلی عراق کرد کە رێزەکانیان یەك بخەن و ئەم پلانە پووچەڵ بکەنەوە، بە یاننامەکە لە لایەن ١٩ ئەندامی ئاشتیخوازانی کۆیە واژوو کرابوو. بە خوا لیخۆشبوو م. مەلا مەعسومەوە دەست پێدەکات و بە خوالێخۆشبوو عوسمانی عەونی کۆتایی دێت٥.

ئەوەی شایانی ئاماژەیە کە عەونی لەدوای حەفتاکانیش رۆڵێکی بەرچاوی لەم بوارە و چالاکیانە گێڕاوە:

---

[٤] تاتوکان شوێنی سەیرانگا و ئاهەنگی جەژنی نەورۆز بووە لە ساڵانی چل و پەنجاکانی سەدەی بیستەم لە کۆیە.

[٥] دەقی نامەکە لە دوا لاپەڕەکانی ئەم دیوانە بڵاوکراوەتەوە.

١. ڤیستیڤاڵی یەکەمی حاجی قادری کۆیی کـە لـە ڕۆژانـی ٢٤ و ٢٥ی حـوزەیرانی ١٩٧١ لـە قوتابخانەی سەرباغی کۆیەی ئەم کاتە ساز دراوە سەرۆکی مەراسیمەکە بووە.

٢. دامەزرانـدنی کۆمەڵـەی هونـەر و وێـژەی کۆیـە سـاڵی ١٩٧٣ و بەسـەرۆکی کۆمەڵەکـە دەستنیشان کراوە.

٣. ڤیستیڤاڵی دووەمـی حـاجی قـادری کـۆیی تایبـەت بـوو بـە دانـانی کۆتەڵـەی حـاجی لـە ١٩٧٣/١١/٢٩ لە گۆڕەپانی حاجی سازدرا.

٤. ساڵانە لە ڕۆژی هونەر لە کۆیە تایبەت بوو بە یادی کۆچـی دوایـی هونەرمەنـدی گـەل م. تایەر تۆفیق ڕۆڵی بەرچاوی دەبینی و چالاکی تێدا نواندووە.

٥. لە ڕاپەڕینە شکۆدارەکەی بەهاری ١٩٩١ عەونی ڕۆڵێکی باڵای گێڕاوە، دەرگای ماڵەکـەی بـە ڕووی پێشـمەرگە مانـدوو و شـەکەتەکان واڵاکردبـوو، خـواردن و خواردنـەوەی بـۆ ئامـادە دەکـردن و هـانی دەدان و ورەی بـەرز دەکردنـەوە، هـەروەها هـانی خۆپیشـاندەرانی دەدا و مزگێنی سـەرکەوتنی پـێ دەبەخشـین، بـە پێچـەوانەی هەنـدێ لـەم فـس فـس پاڵـەوان و مشـە خۆرانەی ئەمڕۆ کە قاپییەکانیان لە ڕووی پێشمەرگە و جەماوەری ڕاپـەڕیو و کلـۆم و کردبـوو و لەبەری هاندانیان داوای وازهێنانیان لێ دەکردن*.

بەم چەشنە عەونی تا دوایین هەناسەی ژیانی لـە ١٩٩٢/٧/٢٠ بـەردەوام بـوو لـە بەخشـین و خزمەتکردنی ئەدەب و ڕووناکبیری شارەکەی و کوردستاندا، یادت بە خێر بێـت و گـۆڕت پـڕ لـە نوور بێت ئەی ئەستێرە گەشەکەی ئاسمانی شیعری کوردستان.

٦. ئەم زانیارییەی ژمارە (٥) لە تاهیری مام سابیر وەرگیراوە، کە سەرپەرشتی گەنجـەکانی کۆیەی کردووە لە ڕۆژی ڕاپەڕینی کۆیەی ١٩٩١دا.

سەرچاوە:

١. کۆیە لە ڕووتی شارستانیدا.. ل٣٥١-٣٥٨,

٢. ڕۆژنامەی هاموون ژمارە ٤٠ ساڵی پێنجەم، مایسی ٢٠٠٢ ل٣، بەیاننامەی ئاشتیخوازانی کۆیە.

٣. مێژووی سەرهەڵدان و گەشەسەندنی شانۆ و دراما لە کۆیە (پەرتووک).

٤. ئەرشیفی تایبەتی نووسەر.

دیوانی عەونی و چەند سەرنجێك

عەدنان جەمال

دیوانی عەونی لە دوو توێی کتێبێکی قەبارە گەورەی (٢٧٤) لاپەڕەی ڕێك و پێك، کەوتە بەر دەستی خوێنەران.

مامۆستا کەریم شارەزا پێشەکییەکەی بۆ نووسیوە، و شیعرەکانی کۆکردۆتەوە و فەرهاد عەونیش وتارێکی لە ژێر ناوی (ژیانی عەونی لە چەند دێڕێکدا) نووسیوە تیایدا باس لە ژیان و خوێندن و دەستپێکردنی شیعر و خەباتی ژیانی لە ڕێبازی ڕەوشەنبیری و کوردایەتی کردووە. لەکۆتایی دیوانەکەش وتارێك بە ناوونیشانی (عەونی شاعیری هەڵکەوتوو، هیوا روون) لە نووسینی مامۆستا عەبدولرەزاق بێمار کە تیایدا باس لە شاعیریەتی عەونی و سەرەتا و سەرهەڵدانی شیعری دەکا، ئەمانە و لەگەڵ چەند وێنەیەکی یادگاری شیاعر لەگەڵ چەند شاعیر و ئەدیبێکی هاوڕێی کە لە هاوینە هەوارەکانی شەقڵاوە و بێخاڵ گیراوە لەگەڵ وێنەیەك لەگەڵ کامەران موکری کە لە بەندینخانەی (نوگرە سەلمان) گیراوە.

لەدوای خوێندنەوەی دیوانەکە و تاوتۆ کردنی شیعرەکان و پێداهاتنەوەی دیوانەکە ئەم سەرنج و تێبینییانەم لا گەڵاڵە بوو ئەوانەش کە بەداخەوە لایەنێکی هەرە گرنگی دیوانەکە فەرامۆش کراوە و هەر باسی لێوە نەکراوە تەنها لە یەك دوو دێڕ لە وتارەکەی کاك عەبدولرەزاق نەبێت، ئەویش لایەکی شیعری گۆرانییە کە بە عەرەبی پێی دەڵێن (الشعر الغنائی) دەبوایە بەشێکی تایبەتی بۆ تەرخان بکرایە و بە دوور و درێژی باسی لێوە بکرایە، چونکە هەر شاعیرێك ئەگەر شیعرەکانی لە لایەن گۆرانی بێژی بەناوبانگ و هونەرمەندی گەورە ئاوازی بۆ دانرا و کرا بە گۆرانی ئەمە بەڵگەی سەرکەوتوویی شاعیرە لە بواری شیعری گۆرانیی دەردەخا و ئەمە هەست ناسکیی شاعیریش لەم بوارە نیشان دەدا.

نووسەری پێشەکیی دیوانەکە چۆن ئەم لایەنە هەرە بەر چاوەی شیعرەکانی عەونی کە کراون بە گۆرانی و ئاوازیان بۆ دانراوە و لە لایەن زۆربەی گۆرانی بێژانی کۆیە و دەوروبەری تا ئێستاش بە بەستە و مەقام دگوترێن.

دەبوو ئەم بابەتە لەسەرووی هەموو بابەتەکانەوە باسی لێوە بکرێت تەنانەت لە پێرستی شیعرەکانیش باسی لێوە نەکراوە.

هونەرمەندێکی گەورەی ناوداری کورد وەك تایەر تۆفیق لە سەرەتای دەستپێکردنی بە گۆرانی گوتن شیعری عەونی هەڵبژاردووە و ئاوازی بۆ داناوە و لە ئێستگەی رادیۆی کوردی

تۆمار کردووەو ئەمە کارێکی ئاسان نییە عەونی و تایەر تۆفیق نەك هەر خەڵکی شارێکن یان گەڕەکێك بەڵکو ماڵی عەونی شاعیر لەگەڵ ماڵی هونەرمەندی گەل تایەر تۆفیق لە کۆڵانێك تەنها ماڵێك دەکەوتە نێوانیانەوە بۆماوەی سی تا چل ساڵ دراوسێ و هاوڕێی یەکتری بوون بەیەکەوە ژیاون دەبوو بە دوور و درێژی باسی ئەو یەکدی ژیان بەسەربردن و کاریگەرییەتی یەکێکیان بەسەر ئەوی تر باس بکرێ، ئاخۆ کامیان هاندەر بوون بۆ ئەوی تر لە بەردەوامبوون لەسەر شیعر دانان یان گۆرانی گوتن هونەرمەندێکی وەك تایەر تۆفیق کە یەکەم گۆرانیی ناو و شورەتی هەموو کوردستانی گرتەوە و بە دەنگە زوڵاڵ و بێ وێنەکەی گوێچکەی گوێگرانی کوردی پڕ کرد و خەڵکی لە دوور و نزیك تامەزرۆی گۆرانییەکانی بوون، تایەر تۆفیق تاکە گۆرانی بێژێك کە لە هەموو کوردستان و هەندەرانیش ئەمڕۆ ماڵە کوردێك نییە کاسێتێکی ئەوی نەبێت، جا دەبوایە ئەم پەیوەندییەی نیوانیان باسی لێوە بکرایە و بزانرایە کامیان هاندەری ئەوی دیکەیان بوون، کاتێك تایەر تۆفیق شیعرەکانی عەونی دەکرد بە گۆرانی لە ئێستگە بڵاوی دەکردنەوە و کە دەگوترا گۆرانیی تایەر تۆفیق لە شیعری عەونی چەند موچڕکەی خۆشی و شادی بە لەشی عەونیدا دەهات چ جۆرە کاریگەرییەکی دەبوو بەسەر عەونی، ئایا نەدەبوو هۆی ئەوەی هان بدات بۆ دانانی شیعری تر لەم جۆرە؟ بە تایبەتی لە رۆژگاری ئەو سەردەمە کە ئامێری راگەیاندن هەر ئێستگەی کوردی بوو.

گومانی تێدا نییە کە ناوباگیی تایەر تۆفیق لە هەموو هونەرمەند و ئەدیبێك زیاترە چونکە گەورە و بچووك لاو و پیر و هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵ حەز بە دەنگی دەکەن بەڵام شاعیر و نووسەر و وێنەکێش و پەیکەرتاش توێژێکی تایبەت حەز لە بەرهەمەکانیان دەکەن.

لە ساڵەکانی ١٩٣٨ ئێستگەی رادیۆی کوردی لە بەغدا دامەزرا و لە شارێکی بچووکی وەکو شاری کۆیە ئەوسا کە ژمارەی دانیشتوانی (٨٠٠٠) کەس دەبوو ژمارەی گۆرانی بێژەکانی ئەوساش بە پەنجەی دەست دەژمێردران تەنها لە کۆیە (٤) چوار گۆرانیبێژ چوون بۆ بەغدا و گۆرانیان بۆ یەکەم جار لە مێژووی کورد لە ئێستگە تۆمار کرد لە سەرووی هەموشیان تایە تۆفیق کە بووە یەکەم گۆرانیبێژ و نازناوی بولبولی کوردستانی پێ سپێردرا لەدوای ئەویش هونەرمەند (سێوە) کە بەناوبانگتر لەوەی باس بکرێ هەروەهاش گۆرانیبێژان باکوری و کاك خالید دلێر بوونە، ئەمەش خۆی لە خۆیدا رادەی پێشکەوتنی شاری کۆیە لەبواری رۆشنبیری و هونەری و شارستانی نیشان دەدات.

له ساڵانی چل تا پەنجاکان تایەر تۆفیق ئەم گۆرانییانەی لە شیعرەکانی عەونی تۆمار کردووە کە تا دنیا دنیایە وەك گۆرانی رەسەنی کوردی کە مۆرکێکی نەتەوایەتی تایبەتییان هەیە و هەر دەمێنن:

١. جیهانم پشکنیوە

نازدار جوانم زۆر دیوە

(مەقامی صەبایە) یەکێکە لەو مەقامانەی کە مامۆستا تایەر شورەتی پێ وەرگرت.

٢. گوتم ئەی کچ لە گەشتی

شارستانی یان دەشتی

وا جوان و پاك رەوشتی

مەسیحی یان زەردەشتی

٣. وا چرای کوڵمەی بە عەزمی سوتنی دڵ شوعلەدا

چۆن وەکو پەروانە سوتیم روو بە روویی لالەدا

٤. نەسرین گولچی بەهارم

نموونەی رۆژگارم

٥. لەم کۆڵبەی ئەحزانە، عەشقی سەنەمیکم بوو

لەم چۆڵ و بیابانە، باخی ئیرەمێکم بوو

ئەمانە و چەند شیعر و غەزەلێك کە لە لایەن گۆرانیبێژەکانی کۆیە دەگوترا تا ئێستا لەسەر زاری خولکن لەمانەش زۆربەیان لە ئێستگە و تەلەفزیۆن تۆمار کراون هەندێکیان بەدەنگە بەجۆش و خۆرشەکەی خوالێخۆشبوو (فەقی ئەحمەد) کە بەڕاستی زۆر بە وەستایی هەرچەند نابینابوو بوو مەقام و بەستەکان ئەدا دەکات و خولێخۆشبوو حەمەدەمین عەباس باقی حەللاق

و هەروەها شەفیق خەلەف و محەمەد غەریب بۆ ماوەیەکی زۆر دوور و درێژ لە زۆربەی ئاهەنگی خوێندنەوەی مەولودی پێغەمبەر ئاهەنگەکانی کۆیە ئەم غەزەل و بەستە و مەقامانەی دەگوت.

١. محەمەد غەریب لە ئێستگە و تەلەفزیۆن ئـەم مەقامـەی تۆمـار کـردووە بەقـەد شمشـادی بۆستانە بەڕو و باغ و گوڵستانە بەلێو کەوسەر، بەچاو ساقی، بەوێنە مورو غیلمانە.

٢. وەکو قومری لە باخ و جۆی یاران

لەبۆ سەروی قەدی شاهی نیگاران

دەڕێژم ئەشکی چاوم عەینی باران

دەناڵێنم لە عەشقی گوڵ عوزاران

وەکو بولبول لە چڵ فەسلی بەهاران

ئەم گۆرانییە زۆر بەجۆش و خرۆشە کە بە کۆمەڵ دەگۆری لە لایەن زۆر لـە گۆرانیبێـژ تیپـە هونەرییەکان تۆمار کراوە ئەم گۆرانییانەش کە بە تایبەتی من تاکو ئێسـتا بـەردەوام گـوێی لـێ دەگرم بەدەنگی خوالێخۆشبوو (فەقێ ئەحمەد) تۆمار کراون.

١. ئەی شاهی زەمان مەرحەمەتی خۆت بنوێنە

زنجیری محەبیەت لە دڵم دا مەپسێنە

بازاڕی مەلامەت لە جەمالت مەشکێنە

ئەی حوسنی ئەزەل وا نەفەسی خۆت بنوێنە

٢. ئەم چیهرە گوڵە

ئەم چیهرە گوڵە سەروە قەدی لالە جەماڵە

چاو بازە کەمەر مامزە شیرین خەت و خاڵە

٣. هات فەسڵی گوڵان بولبول دێوانەی کێیە

لەرووی وەفـاداری و دڵسـۆزی و خۆشەویسـتی بـۆ چـلەی هونەرمەنـدی کـورد تایـەر تۆفیـق شیعرێکی زۆر جوانی دانا کە تیایدا تایەر تۆفیق بە (تایەری خۆش خوانی من) نـاو دەبـا ئـەمڕۆ رۆژێکە کەوا تێپەڕ دەبێ رۆژێ چلەی چونکە هەر لەم رۆژەدا وەستا لە لێدان ئەو دڵەی شـایانی

باس و جێگەی وەبیرهێنانەوەیە کە دوا گۆرانی تایەر تۆفیـق دوا شـیعری عەونییـە، کـە عـەونی لەسەر شێوەی شیعرێکی هێمن، ئەگەر چی شەو درەنگە (دوایی ناوە بە ناو کە من هۆگر بە تـۆ بووم تازە بۆچی دولبەرێکی تر دەرم کەی لێرە ناڕۆم ناچمە کووچە و دەریکی تر).

پاشكۆی ئەدەب لە رۆژنامەی
برایەتی ژمارە ٢٣٢٢\٢٣
لە ١٩٩٧\٥\١

دیوانی عەونی
خستنەڕوو و چەند سەرنجێك

لەم دواییەدا دیوانی شاعیری نیشتمان پەروەری ناسراوی كورد مامۆستا عوسمان عەونی لە بەرگێكی جوان و نایابدا، لە چاپخانەی پەروەردە لە شاری هەولێر بە ٢٧٨ لاپەڕەی سپی قەبارە گەورە دەرچوو و كەوتە دەست ئەدیب و شیعردۆستانی كوردەوە.

پێشەكیی دیوانەكە بە پێنووسی نووسەر و رەخنەگر مامۆستا كەریم شارەزایە و شیعر و شاعیریەتی ئەم شاعیرە لێهاتووەی خستۆتە خستۆتە بەر تیشكی هەڵسەنگاندن و ژیاننامەی شاعیریش لە لایەن مامۆستا فەرهاد عەونی یەوە نووسراوە و لە كۆتاییشدا پاشبەندێك بە خامەی رەخنەگری كورد مامۆستا عەبدلرەزاق بیمار بڵاوكراوەتەوە.

دیوانەكە لە رووی هونەرییەوە جوان و بەبێ هەڵە چاپكراوە و شیعری ناسك و بەپێزی گرتۆتە خۆ و لە بەشی پەخشانیشدا چیرۆكێكی سەركەوتووی شاعیر بەناوی (دیاریی لاوێك) پڵاوكراوەتەوە و سەرجەمی دیوانەكەش بەپێی بابەتەكانی پۆلێن كراوە و كراوەتە چەند بەشێك و لە هەر یەكێكیاندا چەپكێك هۆنراوەی پتەو و بەهێزی شاعیر بڵاوكراونەتەوە وەكو ئەمانەی خوارەوە:

(شیعری دلّداری، شعیری كوردایەتی، سۆزی دەروون، وەسف، خەباتی گەلان، چیرۆكە شیعر، پێنج خشتەكی لەسەر شیعری شاعیران، چوارینەكانی عەونی، لەگەڵ وەرگێڕانی ١٤١ چوارینەی هەڵبژاردە لە چوارینەكانی خەیام لە فارسییەوە كردونی بە كوردی) لەگەڵ شیعری مەتەڵ و شعری تاك تاك، لەدوای خوێندنەوە هۆنراوەكانی ناو دوو توێی ئەم دیوانە رازاوەیەی شاعیر بۆمان دەردەكەوێ كە لە بواری شیعری دڵداری هۆنینەوە و شیعری كوردایەتی و سۆزی دەروون یەكجار توانا و دەست رۆیشتوو بووە، بۆ سەلماندنی یەم رایەشمان با سەرنجێك بدەینە ئەم یەك دوو دێڕە شیعرە دڵدارییەی كە دەڵێ:

كە من هۆگر بە تۆ بووم تازە بۆچی دولبەرێكی تر
دەرمكەی لێرە ناڕۆم ناچمە كوچە و دەرێكی تر

له فیکری تۆ نەوەستاوم بە پیری نازەنینی کورد

ئەگەر پەنجەم قەڵەم بگرێ دەنووسم دەفتەرێك تر

دیوان: ٣١

دەبینین شاعیری بەهرەدارمان بە ئەندێشە قوولّی و بەهەست و سۆزی عیشقی سەرەڕۆییەوە هۆنراوەیەکی پتەومان بۆ دادەڕێژێ و تاقیکردنەوەیەکی ئەدەبی سەرکەوتوومان بۆ دەخولّقێنێ.

شاعیری نیشتمان پەروەرمان لە بواری شیعری سیاسی و کوردایەتیشدا دەستێکی باڵای بووە و نەچووە شیعر لەنێو بازنەی دروشمی رەق و رووتی سیاسیدا دابرێژێ، بەڵکو چووە لەنێو چوارچێوەی تابلۆی شیعری ناسك ئەو کارە هونەرییەی ئەنجام داوەن هەروەك لە هۆنراوەیەکیدا بەناوی (دوژمنی بەدکار) ئەم ئەفراندنەی ئەنجام داوە و دەڵێ:

دوژمنی بەدکاری من هەرچی بکەیت لێت ناگرم

پێت دەڵێم: من تاکو ئێستا ماوم و قەت نامرم

من لە تۆ هۆشیارترم ئێستا دەزانم چیت دەوێ

بەد رەوشتیم فێر دەکەیت بۆ سوودی خۆت لێت ناگرم

هەرچی پێت دەکرێ لەگەڵ من بیکە هیچ سوودی نییە

ئەو پرۆژەی خۆم مەبەستمە دەستی لێ هەڵناگرم

دیوان: ٦٩، ٧٠

شاعیر لە شیعری (سۆزی دەروون)یش هۆنراوەی پڕ سۆز و ئەندێشەی بە پیتمان بۆ دەخولّقێنێ و با بۆ نموونە یەك دوو دێڕە شیعری هۆنراوەکانی ئەم بەشەی بخەینە روو تاکو ببنە بەڵگەی راستی بۆچوونەکەمان لە هۆنراوەیەکیدا بە ناوی (یەکبوون) لە گۆشەی دڵدارییەوە دەستپێدەکات و دەچێتە نێو دنیایەکی فەلسەفەی ورە بەرزی و خۆڕاگری و دەڵێ:

ئێستە من پیر بووم و شوێن دڵداریی لاوی ناکەوم

رێ سەرەو هەورازە بۆ خۆم تێدەگەم سەرناکەوم

دوای هەموو زانست و تاقیکردنەوەم ماوەی ژیان

من به هاندانی ئەم و ئەم تازە هیچ تێناکەوم!!

تاکو لە کۆتایی هۆنراوە ناسکەکەیدا دەڵێ:

خۆشە نەمرم تاکو ڕۆژێ خۆم بە سەربەستی دەدی

بشمرم باکم نییە ئەوساکە شوێن سوێ ناکەم!!

دیوان: ١٢٣

شاعیری لێهاتوومان هەر لە بواری شیعری (سۆزی دەروون) هەست و سۆز و ئەندێشەی بە پێی لەگەڵ کرداری کەمانجە ژەنی هونەرمەند تێکەڵ دەکات و ڕووی ئاخاوتنی تێدەکات و پێی دەڵێ:

ئەی کەمان ژەن لێدە ئاوازی (نەوا)

بێژە (ڕاست) تا دێیتە سەر (شۆڕ) و (سەبا)

ئەو دەمە ئارام بوەستە تا (بەیان)،

دەم لەسەر دەم، دەست دەچێتە سر (بەیان)!

شاعیر لە ڕێگەی بەکارهێنانی هونەری جونکاریی ڕەوانبێژییەوە وێنەی جوانی شیعری پێکەوە دەنێ و دەچێ لە ڕێگەی خولقاندنی هونەری ڕەگەز دۆزی تەواوەوە کە لە نێوان دووبارە کردنەوەی وشەی (بەیان) بە ئەنجامی گەیاندووە لە یەکەمیاندا بە مانای (کاتی بەیانی) و لە دووەمیشیاندا بە مانای کۆکراوەی (بەی: بەیان)ی هێناوە، کە مەبەستی لە (بەیان)ی دووەمی مەمکە و شیعری ناسکی داڕشتووە و بەمەش کارێکی هونەریی جوانی بۆ خولقاندووین.

شاعیری ورە بەرزمان لە مەیدانی ژیان و تێکۆشاندا، نەفس بەرزی و ئازایەتی ئەو جۆرە کەسانە دەردەبڕێ کە مەردانە دەژین و سەریان بۆ دوژمن نزم ناکەن و خۆیان بە پارە و ماڵی دنیا نافرۆشن و بۆیە سوپاسی ئەو جۆرە کەسانە دەکات و دەڵێ:

سوپاس و ڕێزم، بۆ ئەو کەسانە، دەژین مەردانە

سەر نزم ناکەن، خۆ نافرۆشن، بۆ پوول و ئانە

دیوان: ١٤٦

مامۆستا عەونی شاعیری بەهرەدار چەپکێ چوارینەی پڕ بیری فەلسەفی داناوە و پەنجەی شاعیری گەورەی وەك خەیام داوە و وێنەی شیعرێکی نایابی بۆ خوڵقاندووین، با سەرنجێك بدەینە ئەم چوارینەی خوارەوەی کە دەڵێ:

لە خەوما چاوەکەی کاڵت لە خەوما
وەکو بەختی رەشی من هەر لە خەوما
بە زەبر و زەنگی گێتی نەی توانی
ئەمن لادا لە رێی راست و پتەوما ! !
دیوان: ٢٢١

ئەگەر بمانەوێ بەدوای نموونەی پتەو و جوانیی هۆنراوەکانی دیکەی ئەم شاعیرە بەهرەدارەی کورددا بکەوین، بێگومان بە دەیان، بەڵکو بە سەدان نموونەی شیعریی ناسکمان دێتە دەست، بەڵام جارێ بەوەندە سەرنج و هەڵسەنگاندنەی شیعرەکانی کۆتایی بەم خستنەڕووەی ئەم دیوانە پتەوە دێنین.

یانەی سەرکەوتنی کوردان ١٩٣٠-١٩٦٢(*)

ئەی برادەران یانەی سەرکەوتن
میللەت ئەخاتە رێگەی پێشکەوتن

فائیدەی زۆرە یانە بۆ میللەت
گەل رزگار ئەکا لە جەور و میحنەت

یەکەم نیشانەی کۆمەڵی یانە
یەکێتی بیر و دڵ و زوبانە

یانە پێویستە بۆ هەموو قەومان
بە تایبەتی بۆ قەومی کوردان

ئەی لاوانی کورد گەنجانی هشیار
ئەی بەگ و ئاغا ئەشراف و توجار

ئەی خاوەن ماڵ و سەروەت و سامان
ئەی صاحب هونەر و ئەی خرد مەندان

درێغ مەفەرموون هەرچی ئەتوانن
ئەبێ ئەم کارە واجب بزانن

رۆژی سەفایە وەختی بەخشینە
یانەی سەرکەوتن موحتاجی ژینە

ژیانی یانه به گەل بەستراوە
ئەبیَ رووی تێکەین لە هەموو لاوە

بۆ هەموو ئیش و کار و پێویستی
نابیَ هیچ کوردیَ بنوێنیَ سستی

ئەکەین سوپاسی معتمد یانە
ئەم بارە گرانەی وا لەسەر شانە

قەت دوا ناکەوی تۆ لە پێشکەوتن
دامەزرێنەری یانەی سەرکەوتن

ئەتۆی (جیاووك) گەورەی موحتەرەم
منیش وەك (عەونی) سوپاستان ئەکەم

(*) ئـەم هۆنراوەیـە لـە بڵاوکـراوەی ژمـارە (١)ی (بـاربو) (پـەیامی تبرعـات)ی یانـەی سەرکەوتنی کوردان ساڵی (١٩٤٣–١٩٤٤) بڵاوکراوەتەوە لەکاتی سەردانی (معتمد)ی یانـە بـۆ شـاری کۆیـە لـە ١٩٤٣/٨/٢٨ بـە مەبەسـتی کۆکردنـەوەی پیتـاك بـۆ (یانـەی سەرکەوتن) لەم بۆنەیەدا شاعیر ئەم هۆنراوەیەی لەم بۆنەدا خوێندۆتەوە ئەمەش دەقی نووسینەکەی بڵاوکراوەی (باربو)ە.

کۆی سنجق

معتمد لە رۆژی شەموی ٢٨ی ئاب بۆ کۆی سنجق روان بو کە ئۆتۆمبیل نزیکی شـاربو (زیـاد ئاغای حەماغا)، ملا حویزاغا، کاکە حەمـە، اشـراف واهـالی بیسـکی زور، مـامور و لاوانـی کـۆی سنجق بە کۆمەڵ بە پیرمانەوە هاتبوون. وە لە شار نزیکی نیو سەعات دوور لە جێگایەك منتظـر

بون. معتمد هەر زو لە ئۆتۆمبیل دابەزی. لە پاش دەس گوشین و چاکو خۆش بیکی گەرم نەختێ حەسانەوە، هەندێ خواردنەوەی نایاب و بە تامیان خواردەوە انجا یەکسەر لەگەڵ (مەلا حەویزاغا) چوە لای جەنابی قائمقام و دوایی گەڕانەوە بۆ دیوەخانی زیاد ئاغا. دەمی ابواری بە ناوی قائمقامەوە لەسەر شەرەفی معتمد نادی دەعوەتێکی چای رێك خرا، لەوێ **شاعیری کۆیی (عەونی)** قصیدەیکی مناسبی خویندەوە، لە پاشان جەنابی معتمد هەڵستا ووتارێکی مناسبی شیرین و رەوانی دا کە چەند جار بە چەپڵە لیدان بروا، لە پاش ئەمە، اشراف و سەرداران و اهالی جۆش و خرۆش و بە سخاییکی (حەماغایی) هەر کەس پارەیکی باشی بەخشی، هەر وەکو لە لاپەڕەی خۆیدا نوسراوە. بەم جۆرە دعوەتەکە تەواو بوو.

له ژماره (٥)ی زستانی ساڵی ٢٠٠٠
له گۆڤاری "هەولێر" بڵاوكراوەتەوە

سەرە قەڵەمێك دەربارەی پێنج خشتەیەكی (عەونی) لەسەر شیعرێكی مامەند كەركووكی

فەرهاد عەونی

بار و دۆخی رۆژگاری سیاسیی كوردستانی عـراق، لـەپاش كۆتـایی هـاتنی جـەنگی جیهـای یەكەمەوە، كە دابەشكردنێكی تازەی بەسەر ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاسـتدا هێنـا و راسـتەوخۆ دەوڵـەتی بـەریتانیای گـەورە لەگـەڵ دەوڵـەتی فەرەنسـا بـە پێـی ریكەوتننامـەی (سـایكس — بیكۆ)ی سالیٚ ١٩١٦ عیراق و بەشێكی دیكەی ناوچەكە كەوتە ژێـر دەسـەلاٚتی ئینگلیـز و سـاڵی ١٩٢١ دەوڵەتی تازەی عیراق دامەزرا كە پاشان، ویلایەتی موسڵیش كەوتە سەر و لە ئاكامدا ئەو وڵاتەی لیٚ كەوتەوە بەو سنوورەی، كە تاوەكو ئێسـتاش گۆڕانكـاری بەسـەردا نـەهاتووە و ئـەو بەشـەی كـە ئێسـتا بـە كوردسـتانی عـیراق ناودەبرێـت كەوتـە نێـوان سـنووری ئـەم وڵاتـەوە و راستەخۆ بووە هۆكاری سنووردار كردنی تێكۆشانی سیاسیی بزووتنەوەی ئازادی خوازی گـەلی كوردستان لەم بەشەدا، واتە لێكدابڕانێكی دیكەی لە نێوان پارچە دابەشكراوەكانی كوردسـتاندا دروست كرد، كە سەرجەم بەسەر چوار وڵاتی ناوچەكە (عیراق، ئێران، توركیـا، سـوریا) دابـەش كـران بـیٚ ئـەوەی خواسـت و ئـارەزووی نەتـەوەی كـوردی لەسـەر بێـت بـەلاٚم دیسـان نـەبووە ئاستەنگ لەبەردەم سۆز و هەستی نەتەوەیی و جار و باریش سنوورەكەیان چ لـە لایـەن خـودی بزووتنەوەی سیاسی و سەربازی و چ لە ناخ و دەروونی هەستی رۆشنبیر و شاعیر و نووسـەرانی سیاسییەوە دەشكا، كە هەمیشە دەیانڕوانییە ئەو بەشەی، كە جم و جۆڵێكی شۆڕشـگێڕی یـان جۆرە سەرهەڵدانێكی نەتەوەیی تێدا روودەدات و هاوسۆزی خۆیانیـان تێـدا دەردەبـڕیٚ. ئەگـەر بێت و چاوێكیش بە كەشكۆڵی نووسین و شیعرەكانی سەردەمی پێشوو و ساڵانی بیسـتەكاندا و دواتریش بخشێنینەوە ئەوا بە ئاشكرا دیاردەی لێكدانەبڕانی ئەو سۆز و دڵ بەیەكاچوونەمان بـۆ دەردەكەویٚ.

بـرای بـەڕێز و خۆشەویسـتم د. كـەمال مەزهـەر لـە ژمـارە (١٨٣)ی سـاڵی ١٩٩٩ی گۆڤـاری بەیاندا بابەتێكی بە پێزی بەناوی (گۆڤاری هاوار و كـوردی عـیراق) بـڵاو كردۆتـەوە، كـە تیایـدا

دەڵێ (گۆڤاری هاوار لەناو کوردی عیراق یەکسەو دەنگی داوەتەوە، وا دیارە ژمارەیەکی بێ دواکەوتن گەیشتۆتە دەست، ژمارەیەك رووناکبیری کورد چ لە بەغدا و چ لە چەند شارێکی کوردستانی خۆی هەمووی بەسەر یەکەوە مانگێکی نە خایاند کاتێك هەر (هاوار) بۆخۆی پیرۆزنامەیەکی پڕ لە سۆزی حامید فەرەجی بڵاو کردەوە).

شایانی باسە وەکو د. کەمال مەزهەر دەڵێت: (گۆڤاری هاوار کۆرپەیەکی نازداری بەدرخانییەکانە، جەلادەت بەدرخان لەماوەی ١١ ساڵدا لە ١٥ی مایسی (١٩٣٢)ەوە تاکو ١٥ی ئابی ساڵی ١٩٤٣ پەنجاو حەوت ژمارەی لە شام لێ چاپ کرد. ٢٣ ژمارەی یەکەمی بە پیتی هیجا و لاتینی و دوا ٢٤ ژمارەی تەنها بە پیتی لاتینی لە چاپخانەی تەرەقیدا چاپ کراون، هەموشیان بەسەر یەکەوە (٨٠٨) لاپەڕەن).

سەرجەم نووسینە پڕ بایەخەکەی د. کەمال مەزهەر تەرخان کراوە بۆ باس کردن و لێکۆڵینەوەی نا و بەرهەمی ئەو شاعیرە و نووسەرانەی کوردستانی عیراق کە لە ژمارەکانی گۆڤاری هاواردا بڵاوکراونەتەوە بۆ نموونە پیرۆزنامەیەکی پڕ سۆزی حامید فەرەج و شیعرە بەناوبەنگەکەی (وەفدی کوردستان وەتەن فرۆشان)ی پیرەمێرد و ژمارەیەکی زۆری شیعر و پەخشان بە پێزی گۆران، کە د. کەمال دەڵێت: (تاکو ئێستا هێندێکیان تێدایە نە لە دیوانەکەی و نە لەهیچ شوێنێکی تردا بڵاو نەکراوەنەتەوە، بێکەسی شاعیریش (ئەی وەتەن)ە کەی بۆ یەکەمجار لە هاوار لەژێر ناوی یادە وەتەن بڵاو کردۆتەوە، شێخ سەلامی شاعیر و عەبدولخالق ئەسیری کەرکوکی و حازم شەمدین ئاغا و تۆفیق وەهبی و ژمارەیەکی زۆری رووناکبیرانی کوردی عیراق بە ناوی خوازراوەوە بابەتەکانیان بڵاوکردۆتەوە).

لە بەشیکی تری نووسینەکەی د. کەمال مەزهەردا هاتووە و دەڵێت: (لە ژمارە — ٢٢ی ساڵی ١٩٣٣دا لە (لاپەڕە٣) پارچە هۆنراوەیەکی زۆر دوور و درێژی پڕ لە سۆزی (لاوێکی کورد عەونی)ی بە ناونیشانی (بۆ خاوەنی هاوار)ەوە بڵاو کردۆتەوە، کە سەرجەم ستایش و پیاهەڵدانە بە جەلادەت بەدرخان و بەدرخانییەکاندا و بە شانازییەوە باسی مێژووی ئەو بنەماڵەیە و خزمەتە گەورەکانیان دەکات و بە (نەوەی شێرانی کوردان)یان لەقەڵەم دەدات، چونکە وەك دەڵێ: هەر ئەوانەن گەه بە شیر و گەه بە خامە) بۆ (نەجاتی کورد سەر وماڵیان فیدا دەکەن هەر لە بۆتان تاکو بابان) بۆیە لە خواوەندی گەورە دەپاڕێتەوە (کە کامەران و سەرفرازیان بکات) دیارە (لاوی کورد عەونی)ش عوسمان عەونی شاعیرە، کە خۆشی لەژێرەوەی هۆنراوەکەیدا نووسیویەتی (کۆیسنجق ٢٤ی کانوونی دووەم ١٩٣٣ — لاوێکی کورد عەونی).

پاش بڵاو بوونەوە بابەتە بەپێزەکەی د. کەمال مەزهەر عەودالّی پەیدا کردنی ژمارەکانی گۆڤاری هاوار بووم. ئەوە بوو لە ڕێگەی برای ئازیزم کاك دیار محەمەد سەعید دۆسکی سەرنووسەری گۆڤاری (مەتین) دەستم کەوت و دەقی شیعرەکەم دۆزییەوە کە بریتی بوو لە ١١٠ دێڕە شیعر، مێژووی دانانی شیعرەکەش وەکو لەکۆتاییدا نووسراوە دەگەڕێتەوە بۆ ڕۆژی ١٩٣٣/١/٢٤ و لە ژمارە ٢٢ی گۆڤاری هاواردا، کە لەڕۆژی ١٩٣٣/٧/١ دەرچووە، واتە پاش پێنج مانگ و حەوت ڕۆژ لە مێژووی ناردنی شیعرەکە بڵاوبۆتەوە.

لە سەرەتادا منیش باوەڕم وابوو کە دەقی شیعرەکە بە هەر (١١٠) دێڕییەوە شیعری خوالێخۆش بوو (عەونی)ی باوکمە چونکە وەکو لە ژمارە ٢٢ی گۆڤاری هاوار لە کۆتایی شیعرەکەدا نوسراوە (کۆیسنجق لاویکی کورد عەونی) بەڵام پاش ئەوەی داوام لە مامۆستای بەڕێز (کەریم شارەزا) کرد کە دەقی شیعرەکەم بۆ بێنێتە سەر ڕێنووسی ئێستا و رای خۆی بەرامبەر شیعرەکە دەربڕێت، چونکە ئەم دەقە شیعرە لەناو دیوانە چاپکراوەکەی عەونیدا نییە کە لە ساڵی ١٩٩٧دا بەچاپم گەیاندووە و مامۆستا کەریم شارەزاش پێشەکیی بۆ نووسیوە.

پرسیار کردنم لە مامۆستا کەریم شارەزا دەربارەی دەقە شیعرەکە بۆ دوو هۆی سەرەکی دەگەڕێتەوە:

یەکەمیان: مامۆستا کەریم شارەزا ئاشنا و دۆستێکی نزیکی باوکم بووە و ئاشنایەتیشی لەگەڵ شیعرەکانی عەونیدا پەیدا کردووە و زۆرجاریش دەمبینی، مامۆستا شارەزا لەگەڵ عەونیدا پێکەوە دادەنیشتن و لە شیعر و ئەدەبیاتی کوردیدا دەدوان.

دووەمیان: پاش کۆچی دوایی عەونی ١٩٩٣/٧/٢٠دا سەرجەم شیعرە دەستنووسەکانی عەونی شاعیرم خستە بەردەست مامۆستا شارەزا و ئەرکی پێداچوونەوەی شیعرەکانم خستە ئەستۆی مامۆستای بەڕێز و بە خەتە خۆشەکەی خۆی ڕێکی خستەوە و بە سوپاسەوە ئامادەی چاپکردنی کرد، لەماوەی شەش حەوت مانگدا توانی ڕێکیان بخاتەوە و پێشەکییەکی تێر و تەسەلیشی بۆ نووسییەوە.

لە بارەی هەڵسەنگاندنیشەوە مامۆستا شارەزا گوتی: ئەم شیعرە، کە بریتیە لە ١١٠ دێڕ لە بنەڕەت دا پێنج خشتەکی (عەونی)یە لەسەر شیعرەکەی (مامەند کەرکووکی) واتە هەر کۆپلەیەکی سێ بەیتی یەکەم هۆنراوەی (عەونی)ە و دوو بەیتەکەی دوایشی لە دانانی مامەند کەرکووکییە و سەرجەم شیعرەکانی مامەند کەرکووکی ٤٤ دێڕە و ٦٦ دێڕەکەی دیکەش لە دانانی عەونی خۆیەتی. هەروەها مامۆستا کەریم شارەزا پێی راگەیاندم کە ئەو لە کاتی خۆیدا لە ژمارە ٢٣ی ئازاری ساڵی ١٩٧٥ی گۆڤاری بەیاندا بابەتێکی دەربارەی مامەند کەرکووکی بڵاو

کردۆتــەوە، لــەژێر ناوونیشــانی (مامەنـد کـەرکووکی رەمـزی رەحیمـی جـاو فرۆشــە) و پــاش گەڕانەوەم بـۆ ژمـارەی نـاوبراوی گۆڤارەکـە، مامۆسـتا کـەریم شـارەزا توانیویـەتی ئـەوە سـاغ بکاتـەوە کـە مامەنـد کـەرکووکی شـاعیر نازنـاوی مامۆسـتای خوالێخۆشـبوو (رەمـزی رەحیمـی جاوفرۆشە) کە تیایدا باس لە مامۆستایەتی رەحیم (مامەند کەرکووکی) دەکات کە لە ساڵەکانی ١٩٢٥ەوە تــاکو ســەرەتای ١٩٢٨ لەگــەڵ خوالێخۆشــبووان عەبــدولڕەحان شــەرەف و شــێخ نـوورەدین جـەلیل زادە و مـەلا حـەوێز ئەفەنـدی قوچـانی عەبـدولخالق قوتـب و عـەلی سـەعید شەوقی (عەلی ئاگا) لـە قوتابخانـەی سـەرەتایی کۆیـەدا مامۆسـتا بـووە، مامۆسـتا شـارەزا بـۆ ئەوەی زیاتر تیشك بخاتە سـەر شـاعیرییەتی مامەنـد کـەرکووکی روو دەکاتـە عـەونی شـاعیر و هەوڵی داوە پەیوەندی نێوان هـەردووکیان بزانێـت و بگاتـە مەبەسـت و لێـرەدا مامۆسـتا کـەریم شارەزا لە گۆڤارەکەدا نووسیویەتی کە لـەرۆژی ١٩٧٤/١٠/٢٥ عـەونی شـاعیرم بـینی و لـە زاری ئەوەوەن واتە عەونی دەڵێ:

(تا مامۆستا رەمزی رەحیم لە کۆیە بوو پەیوەندییەکی ئەوتۆم لەگەڵدا نەبوو، تەنها دوور بە دووری دەمناسی دەمزانی دەستی شعیر دانانی هەیـە و لەدواییـدا کـە لـە زاری کرمـانجی چـەند پارچـە شـیعرێکی بـەناوی (مامەنـد کـەرکووکی) بـڵاو کـردەوە، کـە یـەکێکان بـەناوی (رۆژی تەصادوفی بوو توشی فەقیرێ هاتم) بوو، سەبارەت بەوە کە شیعرەکە لەسەر ئافرەتێکی کوردی ئـاوارەکی کوردسـتانی تورکیـا بـوو زۆر کـاری تێکـردم و هەسـتی شـیعری بزوانـدم و پارچـە هۆنراوەیەکم بە هەمان مانا و مەبەستی ئەو هۆنییەوە کە ئەمە بەشێکە لەو هۆنراوەیە:

گوتم ئەی کچ لە گەشتی
شارستانی یا دەشتی؟
واجوان پاك رەوشتی
مەسیحی یا زەردەشتی؟!
پێم گوت: ئەی کچ تو یەزدان
بۆ دەستت کرد بە گریان
کە من تۆ وا دەبینم
جەرگم دەبێتە بریان
گوتی: ئەی برا کوردی من

گەر بزانی دەردی من

چ جاری تر ناپرسی

مەلوولیی و رەنگ زەردی من

کیژێکم لێم قەوماوە

باوك و برام کوژراوە

هانام هێناوەتە بەرتان

نازانم کێتان پیاوە؟!

لە دواییدا کاك عەونی گوتی: شیعرکانی رەمزی رەحیم کارێکی تەواوی کردۆتە سەر هەستی شاعیرییەتیم، نەك هەر بەو هۆنراوەیەی باسم کرد، بەڵکو هۆنراوەیەکی دیشی لە گۆڤاری هاواردا بڵاوکردۆتەوە کە دەقەکەی لە (ژمارە ١٤ی ساڵی دووەم لە ٣١ی کانوونی یەکەمی ١٩٣٢ بڵاوکراوەتەوە) کە ستایشی بنەماڵەی بەدرخانییەکانی تێدابووە و کارێکی زۆری تێکردم و هەستام کردمە پێنج خشتەکەی و بۆ هەمان گۆڤارم رەوانە کرد و بڵاوکرایەوە (ئەویش دەقەکەی لە ژمارە ٢٢ی ساڵی دووەم رۆژی یەکشەممە رێکەوتی ١ی تەمموزی ساڵی ١٩٣٣ بڵاوکراوەتەوە)، بەڵام داخی گرانم لەو ژمارەیە و ئیتر میری چیدی ماوەی نەدا گۆڤارەکە بگاتە کوردستامی عیراق.

لە کۆتاییدا کاك عەونی گوتی لە ساڵی ١٩٤٢دا لە پردی چاوم بە مامۆستا رەمزی کەوتەوە و پێم گوت: (ئایا ئەو ژمارەیەی "هاوار"ت لە کاتی خۆیدا بەدەست گەیشتووە کە هۆنراوەکەی تۆم تێدا کردووە بە پێنج خشتەکی؟) لە وەڵامدا گوتی: نەخێر نەمدیوە و هەندە ئارەزووی نەدەکرد باسی ئەدەبیاتی لەگەڵدا بکەم وەك بڵێی دەستی لە شیعر دانان هەڵگرتبوو. (لێرەدا قسەکانی عەونی شاعیر تەواو دەبێت) لێرەدا دێمەوە ناوەڕۆکی بابەتەکە و دەڵێم: بۆچی ئەم شیعرە و دەیان شیعری دیکەی عەونی لە دیوانە چاپکراوەکەیدا نییە، کە لە ساڵی ١٩٩٧ بە چاپ گەیەنراوە و و ناوە ناوە و لێرە و لەوێ گوێبستی ئەوە دەبم، کە فلانە شیعر شیعری عەونییە و کاتی خۆی دەروێش عەبدوللا یان دەروێش کەریم و یاخود مەلا ئەسعەدی ساپلاخی لە دیوە خانان بە گۆرانی گوتویانە، بەڵام تۆمار نەکراوە، هۆیەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ: ئەو پێنج خشتەکییەی عەونی لەسەر شیعرەکەی مامەند کەرکووکی دایڕشتووە بریتییە لە شیعرێکی نەتەوەی، چونکە مەدح سەنایەکی زۆری بنەماڵەی سەربەرزی بەدرخانییەکان دەکات وێڕای

ئەوە بە (خانەدانی موڵك و میللەت و فەخری كورد و بە غەیرە ئێوە كێ ماوە سەعی كا بۆ حەیاتی كورد) ناویان دەبات كە ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێ، عەونی لە سەرەتادا بە شیعری نەتەوەیی دەستی پێ كردووە چونكە تاكو ئێستا هیچ شیعرێكی دیكەمان لەبەردەست نییە لەپێش ئەم شیعرەوە دایانبێت مێژووەكەش دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ۱۹۳۳ پاشانیش شیعرە بەناوبانگەكەی دیكەی كە ئەوەیان لە دیوانەكەیدا هەیە و تیایدا دەڵێ: ئەسلیحەی جەنگی دەبەستم پاسی كوردستان دەكەم كە ئەویش لە ساڵی ۱۹۳۹ دایناوە.

مێژووی دانانیشی دەگەڕێتەوە سییەكانی ئەو سەردەمە، دیسان شیعرەكەی بەناو (وتم ئەی كچ)، كە ئەویش بەرهەمی هەمان مێژووە و خوالێخۆشبوو (تایەر تۆفیق) لە چلەكاندا بە دەنگە رەسەنەكەی لە بەشی كوردیی ئێستگەی بەغدا تۆماری كردووە و هەر خۆشی ئاوازی بۆ داناوە، لەمەوە ئەوەمان بۆ روون دەبێتەوە كە عەونی لە سەرەتادا دەستی بە شیعری نەتەوەیی كردووە و ئیتر ناتوانم زیاتر بچمە ناو جەرگەی ئەم بابەتە چونكە ساغكردنەوەی ئەم كارە لە ئەسۆی خەڵكێكی پسپۆری ئەم لایەنەن.

هۆی نەبوونی ئەم شیعرە و ئەوەی تریان، كە لە دیوانەكەدا پەرچاو ناكەون دەگەڕێتەوە بۆ بار و دۆخی خودی شاعیر و رۆژگاری رامیاری ئەو سەردەمەش، كە عەونیی تێدا ژیاوە. لە سەردەمی رژێمی پادشایەتیدا شاعیر نەیتوانیوە ئەم جۆرە شیعرانە بڵاو بكاتەوە سەرەڕای كەمیی گۆڤار و رۆژنامەی كوردی، كە ناچاری كردوون ئەم پێنج خشتەكییەی لەسەر هۆنراوەكەی مامەند كەركوكی داینابوو، بنێرێتە گۆڤاری هاوار كە لە شام ددەردەچوو لە رۆژگارێكدا كە نێوان كۆیە — هەولێر یان كۆیە — كەركووك شەقامێكی وەها نەبووە كە خەڵكی بە ئاسانی بتوانێ سەفەر بكات سەرەڕای كەمیی ئۆتۆمبێل كە بە دەگمەن توانراوە لە هەفتەیەكدا تاكە پاسێكی (١٥) نەفەری ئەو سەردەمە بتوانێ نەفەر كۆبكاتەوە و بۆ هەولێر و كەركووكیان بەرێت، ئەمە لە لایەك، لە لایەكی دیكەوە لەوانەیە ئەم جۆرە شیعرانە بواری ئەوەی نەبووبێت لەو چەند گۆڤارو رۆژنامە كوردیانەی كە هەبوون بڵاو بكرێتەوە، بۆیە شاعیر ناچار بووە تەنها لەماڵەوە تۆماریان بكات، یاخود لە كۆڕ و كۆبوونەوە تایبەتییەكانی خۆی و برادەرە نزیكەكانی بیخوێنێتەوە.

ئەوی من لە یادم ماوە ئەو دەفتەرە قەبارە گەورەیەی شاعیرە، كە سەرجەم شیعرەكانی خۆی بە دەست خەتە خۆشەكەی تێدا نووسیبۆوە، لە ماڵەوەمان لە كۆیە پارێزرابوو، تاكو كودەتای ٨ی شوباتی ١٩٦٣ كە ئەو كاتە شاعیر لە بەندینخانەی (نوگرە سەلمان) بەند كرابوو و كاتێ بە هۆی لیستی پارتی دیموكراتی كوردستان لەگەڵ تێكڕای بەندكراوە كوردەكانی سەر

بـه رێبـازی کوردایـەتی ئـازادکران و ئـەو گەڕایـەوە کۆیـە، هـەر زوو پـێش ئـەوەی شـەڕ دەستپێبکاتەوە دیوانە دەست نووسەکەی ناردە گوندی قەسرۆکی سەر بە قـەزای رانیـە بـۆلای دۆستێکی خۆی بە ناوی (حەمەد رمەزان) کە کوێخای گوندەکە بوو لایانی دانـا تـاکو بیپـارێزن، چونکە عەونی شاعیر بروای بـەوە نـەبوو کـە حکوومـەتی تـازەی پـاش کودەتـای ٨ی شـوباتی ١٩٦٣ مافی کوردان بدات بۆیە پێش ئەوەی بیر لە شتێکی بکاتەوە ویستی دیوانەکەی بپارێزێت، بەڵام سەد ئەفسوس کاتێ هێرشە بەد ناوەکەی حکومەتی ناوەندی کە بە (نزهە وگنیە) ناویـان دەبرد تەڕ و وشکی کوردستانی سوتاند و گونـدی قەسـرۆکیش بـەر ئـەم شـاڵاوە (نیشـتمانییە) کەوت و کاول کرا هەڵبەتە دیوانەکەی عەونیش بووە خۆراکی ئەو ئـاگرەی کـە قەسـرۆکی پێـوە سووتا.

پاش ئـاگر بەسـتی شـوباتی سـاڵی ١٩٦٤ی نێـوان سـەرکردایەتیی شۆڕشـی ئـەیلولی مـەزن لەگەڵ حکومەتی عەبدولسەلام عارف و گەڕانەوەی خێزانەکەمان بـۆ کۆیـە، (عـەونی) سـەرقاڵی ماڵ دانانەوە بوو، چونکە ماڵەکـەمان هیچـی بەسـەر هیچـیەوە نـەمابوو و ئـەوەی هـەبوو تـاڵان کرابوو و خانووەکەشمان زۆر بێویژدانانە لەو هەڵمەتە بەند ناوە نیمچە وێران کرابوون لە لایەکی دیکەشەوە عەونی شاعیر داخی ئەوەی نەدەچوو کە چۆن نـەیتوانی دیوانـە شـیعرەکەی لەگـەڵ خێزانەکەیدا رزگار بکات بۆیە بە پەرۆشەوە کەوتە کۆکردنەوەی پاشمـاوەی شـیعرەکانی لـەم و لەو و چ ئەوەی خۆی لەبیری مابوو چ ئەوەی دۆست و برادەرانی ئەزبەریان کردبـوو. لـە مـاوەی (١٠) ساڵدا لە نێوان ساڵانی ١٩٦٤–١٩٧٤ توانی نیوەی دیوانەکە کۆ بکاتـەوە کـە پـێش سـاڵی ١٩٦٣ تۆمـاری کردبـوون و بەداخـەوە زۆربـەی ئـەو شـیعرە سیاسـی و نەتەوەییانـەی لـە بۆنـە جیاکاندا هۆنیبوویەوە نەکەوتە دەست.

دووبارە دەسپێکردنەوەی شەڕی ئازاری ساڵی ١٩٧٤ لـە لایـەن حکومـەتی ناوەندییـەوە بـۆ سەر کوردستان لە ئاکامی جێ بە جێ نەکردنی خاڵـە گرنگـەکانی رێککەوتننامـەی ١١ی ئـازاری ١٩٧٠، کە خۆی لە کێشەی دان پێدانـەنانی حکومـەتی بەغـدا دەبینییـەوە لـە کوردسـتانییەتی شاری کەرکووك وای لە ئێمە کرد (خۆم و خەسرە و نەژادی برام) جـارێکی دیکـە پەیوەنـدی بـە شۆڕشەوە بکەین باوکیشمان بە هۆی بار و دۆخی کۆیە ناچار بوو کۆیە بـەجێ هێڵـێ روو بکاتـە هەولێر و چەند مانگێك لە هەولێردا بمێنێتەوە.

ئاشکراشە کە بارو دۆخی پاش دووبارە بوونەوەی رووداوەکانی ئازاری ١٩٧٤ چەند ترسـناك بوو کە ئەمەشیان هۆکارێك بوو کە وای لە عەونی کرد ئـەو کتێبانـەی لێـی دەترسـا لەگـەڵ ئـەو دیوانە دەست نووسەی خۆی کە لە ماوەی ١٠ ساڵی پێشوودا کۆیکردبۆوە بخاتە ناو سندوقێکی

ئاسن و له باخچەی ماڵەکەمان لە کۆیە بیانشارێتەوە ئاشکراشە کە بەهاری ساڵی ١٩٧٤ چەند بە باران بوو کاتێ باوکم و خێزانی دەگەڕێنەوە کۆیە پاش ماوەیەك بیر لەوە دەکاتەو ئەو سندوقەی کە لەژێر زەوی شاردوویەتییەوە دەریبهێنێ، بەڵام دیسان زۆر ئەفسوس کاتێ سندوقەکە دەردەهێنێ تەماشا دەکا سەر لەبەر کتێب و دیوانە شیعرە دەست نووسەکە کەوتۆتە ژێر رەحمەتی باران و شێداری و چەند لاپەڕەیەکی زۆری دیوانەکەی دیسان کەڵیکی ئەوەی نەمابوو سوودی لێ وەربگیرێت و جارێکی دیکەش عەونی کەوتەوە خولیای کۆکردنەوەی و نووسینەوەی پاشماوەی دیوانەکەی بەڵام ئەمجارەشیان هەندێ لە شیعرەکانی تێداچووبوو، لەگەڵ ئەوەشدا عەونی بە عەزیمەتێکی دیکەوە و بە هاوکاریی برایانم (دلێر و ساسان) و رێنمایی ئێمە کەوتە سەر نووسینەوەی شیعرەکان و وەرگێڕنی چوارینەکانی خەیام لە زمانی فارسییەوە بۆ سەر کوردی و پێنج خشتەکیی کردنی هێندە لە شیعرەکانی خوالێخۆشبوو (هێمن)ی مەهابای و هۆنینەوەی چەند هۆنراەیەکی دیکەی نیشتمانی، کە یەکێکیان شیعرێك بوو بە ناوی (یەکبوون)، کە ئەویش لە بارودۆخی پاش دروست بوونی بەرەی کوردستانی لە شاخدا هیوایەکی لە ناخی شاعیراد رواند و هەستی بزواند کە ئەم شیعرە بنووسێت و بە هاوکاری دۆستانی دڵسۆز لە ژمارە ٨٨ی ساڵی ١٩٩٠دا لە گۆڤاری کارواندا بڵاو کرایەوە ئەمەش دەقەکەیەتی:

ئێستە من پیر بووم و شێوین دڵداری لاوی ناکەوم

رێ سەرە و هەورازە بۆخۆ تێدەگەم سەرناکەوم

دوای هەموو زانست و تاقیکردنەوە ماوەی ژیان

من بە هاندانی ئەم و ئەم تازە هیچ تێناکەوم! !

من بەڵینم داوە تا ماوم بە سەربەزی بژیم

گەر سەرم بڕوا لەڕێ قەت لەژێر پێ ناکەوم

تەندرووستیم هەر نییە ئیمڕۆ مەترسی مەرگمە

تاکو دوژمن شاد نەبێ بۆیە لەسەر جێ ناکەوم

نوشداروی گشت یەکبوونە دەیزانین هەموو

گەر هیوادار بم بە یەکبوون شوێن ئەم و ئەو ناکەوم

ئاشنا گەر نەمکوژێ ترسم نییە نا ئاشنا

با هەمیشە گوللە بارانم بکا پێناکەوم

خۆشە نەمرم تاکو رۆژێ خۆم بە سەربەستی دەدی

بشمرم باکم نییە ئەوساکە شوێن سوێ ناکەوم!!

شوکر بۆ خوا شاعیر نەمرد تاکو ئەو رۆژەی بە چاوی خۆی بینی کە تێیدا سەرجەم گەلی کوردستان لە راپەڕینێکی کەم وێنەدا لە بەهاری ساڵی ١٩٩١ ئەو خەونەی هێنایە دی (خۆشە نەمرم تاکو رۆژێ خۆم بە سەربەستی دەدی) دەقی ئەو شیعرەی کە برای خۆشەویستم د. کەمال مەزهەر لە بابەتە بە پێزەکەی (گۆڤاری هاوار و کوردی عیراق لە ژمارە ١٨٣)دا ئاماژەی بە شیعرەکەی عەونی کردووە کە لە تشرینی دووەمی ساڵی ١٩٣٣دا بڵاوکراوەتەوە لە بنەڕەتدا وەکو لەپێشەوە باسم کرد مامۆستا کەریم شارەزا لە ژمارە ٢٣ی گۆڤاری بەیاندا کە لە ئازاری ١٩٧٥ دەرچووە لەسەر زاری عەونییەوە ئەوە دەڵێ، کە ئەم شیعرە پێنج خشتەکییەکی شاعیرە لەسەر شیعرێکی مامەند کەرکووکی کە لە کاتی خۆیدا عەونی لە ساڵی ١٩٣٣ بۆ گۆڤاری (هاوار)ی ناردووە بە ناوی (لاوێکی کورد، عەونی، کۆیسنجق) و پاش چەند مانگێك بڵاوکراوەتەوە.

لێرەدا سەرنجی خوێنەران بۆ بارو دۆخی کوردستان بە گشتی و شاری کۆیە بە تایبەتی رادەکێشم، کە بڵاوبوونەوەی رۆژنامە و گۆڤار پێش ٦٦ ساڵ[٦] لە کۆیە زۆر زۆر دەگمەن بووە سەرای نەبوونی رێگایەکی رێك و پێك لە نێوان کۆیە و هەر یەك لە کەرکووك و هەولێر و سلێمانی و هەروەها نەبوونی کارەبا و رادیۆ، و لە لایەکی دیکەشەوە بزووتنەوەی کوردایەتی بەو شێوەیەی چلەکان و رۆژانی دواتر نەبوو، کە تێیدا چەندین گروپ و لایەنی سیاسی نەتەوەیی هاتنە نێو گۆڕەپانی خەبات و تێکۆشان، جا بۆیە هەست بزاوتنی شاعیرێکی وەکو عەونی کە ئەوکاتەی ئەو شیعرەی بۆ گۆڤاری هاوار ناردووە تەمەنی لە ٢٠ ساڵ تێپەڕ نەکردووە، سەرەڕای بارو دۆخی گشتیی ئەو سەردەمەی کۆیە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە عەونی هەر لە سەرەتای لاوێتییەوە چەند شەیدای کوردایەتی بووە و چەندیش پێش بارو دۆخەکە کەوتووە و بە چ شێوەیەك باس لە ئەندێشەی نەتەوەی کورد دەکات و چۆن دەڕوانێتە رۆڵی پیرۆزی بنەماڵەی بەدرخانییەکان لە بزووتنەوەی ئازادیخوازی نەتەوەی کورددا.

---

[٦] ئەم وتارە لە زستانی ساڵی ٢٠٠٠ بڵاوکراوەتەوە.

لێـرەدا بـە پێویستیشـی دەقـی شـیعرەکە بـە تـەواوی بخەمـە بەرچـاوی خوێنـەرانی خۆشەویستەوە وەکو چۆن لە گۆڤاری هاواردا بڵاوکراوەتەوە کە بریتیە لە ١١٠ دێـڕە شـیعر کـە لە بنەڕەتدا پێنج خشتەیەکی عەونی شاعیرە لەسەر شیعرێکی مامەند کەرکووکی.

دەقی

بانگەوازی ئاشتیخوازانی کۆیە کە شاعیر یەکێك بووە لەو ژمارە کەسایەتییەی کە ناویان هاتووە لە ساڵی ١٩٥٨دا

بانگی اشتی خوازانی کۆیە

پاش سەرکەوتنی شۆڕشی چواردەی گەلاوێژی ساڵی ١٩٥٨ چەندین پلان و پلان لە ئارا بوون بە مەبەستی بەرەبەرەکانیٚ کردنی ئەو شۆڕشە و لەباربردنی، ئاشکراشە کە شاری کۆیە هەمیشە لە ریزی پێشەوەی خەبات و بزووتنەوەی نیشتمانی نەتەوایەتیدابووە بەهۆی ئەو پاشخانە مێژووییەی کە لەم بوارە و سەرجەم بوارەکانی دیکەی ژیاندا هەیبووە و بۆیە هەر زوو دەرکی بەم خەتەرە کردووە لەسەر ئەم شۆڕشەی (واتە شۆڕشی ١٤ی گەلاوێژی ساڵی ١٩٥٨) کە بۆ یەکەم جار لە دروستبوونی دەوڵەتی عیراقییەوە (١٩٢١) بە مادەیەکی رەسمی دانی بە هاوبەشی کورد و عەرەب داناوە لە نیشتمانی عیراقیدا، بۆیە کارێکی نیشتمانی بووە لەم بارودۆخەدا کەسایەتییە نیشتمان پەروەرەکانی کۆیە بانگەوازێك ئاراستەی رای گشتی عیراقی و جیهانی بکەن و تێیدا باس لەو پلان و کارە دوژمنکارانە بکەن کە لە کاردابوونە دژی کۆماری تازەی عیراق لە هەمان کاتیشدا داواکاری پاراستنی یەکڕیزی بۆ هەمو گەلانی عیراق بکات. کە ئەمەیش دەقەکەیەتی کە تێیدا (عەونی)یش یەکێکە لەو ١٩ کەسایەتیەی کە ئیمزایان لەسەر ئەو بانگەوازە کردووە. کە ئەمیش دەقەکەیەتی:

بانگی اشتیی خوازانی کۆیە

بۆ دانیشتوانی گەلی عیراقی خۆشەویست بە عزبو کورد و تورکمان و اسوری و ارمنییەوە..

ئەی هاونیشتمانە خۆشەویستەکان لەسەر شاخەکانی کوردستانەوە هەتا ناوچە نزمەکانی خوارەوەی عیراق.

ئەی دایك و باوکانی بەڕێز. ئەی خوشك و برایانی خۆشەویست.

ئەی پێشەوایانی ئاین، ئەی مامۆستایان و قوتابیان. ئەی بویژ و نوسەر و هونەرمەندەکان. ئەی کرێکار و جوتیار و رینجبەر ئەی بازرگان و کاسبکار و سەرمایەدار. ئەی ئەو کەسانەی اشتی و اسایشتان ئەوێت.

بیٚ جیاوازی لە بیر و باوەڕ لە ئاین و نەتەوە گویٚ بگرن لە بانگی ئاشتی خوازان. لە دەوریان کۆبنەوە.

ئەوا دە ساڵی تەواو بەسەر یەکەم بانگی جوڵانەوەی ئاشتی لە جیهانا تێپەڕی کە بۆ هەموو ئادەمیزاد بڵاوکراوە بۆ یەکگرتن و پشت دانەیەك بۆ بەربەرەکانیٚ کردنی هێزی شەڕ و فتنە بۆ چەك فرێدان و بە گژیەك دانەچوون کە بیٚ گومان ئەبێتە هۆی لەناوچوونی بەشی زۆری ئادەمیزاد. لەو رۆژەوە هێزی ئاشتی خوازان بیٚ وچان تێئەکۆشن و خەبات ئەکەن بۆ روو

نەدانی شەڕێکی جیهانی بۆ قەدەغەکردن و تاقیکردنەوەی چەکی ئەتۆمی وێرانکەر و هەروهاتیکوشان وتێئەکۆشین بۆ چەسپاندنی بیر و باوەڕی ئاشتی و ئازادی گەلان و زاڵ بوون بەسەر شەڕ و فتنەدا.

ئەوا دەوڵەتە ئیستعمارییەکان پی کول ئەکەن بۆ هەڵگیرساندنی جەنگێکی تازە بەم نیازە گەلانی ئازادی خواز هەر بە دیلی و ژێردەستی بمێننەوە سەروەت و سامانیان لێ بدزن. بۆ ئەوەی بازاڕ و بازرگانیان هەر بمێنێ وە ماوەی هۆشیار بوونەوە نەدەن وە رێگە ببەستن لە بڵاوبوونەوەی زانست و خوێندەواری لە وڵاتاندا.

هەروەکو بە چاوی خۆمان دەبینین کە استعماری عالمی چۆن هێرش ئەباتە سەر ئەم گەلانەی خەبات دەکەن بۆ رزگاربوونیان لە دەست داگیرکەران و خوێن مژان وە تێئەکۆشن بۆ سەربەستی و ئازادییان و دەست کەوتنی مافی نەتەوایەتی و ئابووری و سیاسییان وەکو گەلی جەزائیر و عمان و خارووی عەرەبستان و قولەڕەشەکانی ئەفریقیا و زۆر شوێنی تر.

ئەوجا ئەم کردەوە ناشرینانەی دەوڵەتە ئیستعمارییەکان هەڕەشە لە ئاشتی و ترس و لەرزی خستۆتە ناو دڵی هەموو دانیشتوانی سەر زەوی.

لە لایەکی ترەوە ئەبینن کە ئیمپریالیزمی عالەمی چۆن هەموو توانای خۆی بەخت ئەکات بۆ پڕ چەك کردن و بەستنی پەیمان لە هەموو کون و قوژبنێکی جیهانا وەکو حلفی ئەتڵەسی وە خوارووی رۆژهەڵاتی ئاسیا و حلفی بەغدای بی فەر.

ئەم جارە لە ئەنجامی کۆبوونەوەی دەوڵەتانی حلفی بغدای بێ فەر لە کراچی دەرکەوت کە بڕیارەکانیان هەموو بریتیبوو لە ئاژاوە نانەوە و هێرش هێنانە سەر کۆمارە خۆشەویستەکەمان بۆ لەناوبردنی جوڵانەوەی ئاشتی و ئازادی و دیموکراتی کە بەهۆی شۆڕشی چواردەی گەلاوێژ دەستمان کەوتووە.

هەر وەکو زانرا پاش شۆڕشەکەی چواردەی گەلاوێژی پیرۆز دەوڵەتە ئیستعمارییەکان چۆن شێت و هار بوون بێ شەرمانە سوپا و سەربازێکی زۆریان لە لوبنان و ئەردەنا دابەزاند بۆ هەڕەشەکردن و هێرش هێنانە سەر کۆمارە ساوایەکەمان بەڵام یەکێتی و هۆشیاریی گەلی عیراقیی نەبەز و بە شەرەف بە عەرەب و کورد و بەشەکانی ترەوە بە پشت گرتنی گەلانی ئازادیخواز ناچار بوو بەسەر شۆڕی و شەرمەزاری گەڕانەوە شوێنی خۆیان دیسان ئیستعماری ئینگلۆئەمریکی بەمەش وازی نەهێنا دووبارە کەوتەوە پیلان و ئاژاوە و هەڕەشە کردن لە کۆمارەکەمان بە بەستنی معاهداتی دوو قۆڵی لەگەڵ پاکستان و تورکیا و ئێران و دامەزراندنی

بنکەی جەنگی و صاروخی لەناوچە شاخاوییەکانی کوردستانی تورکیا و ئێران ئەمەش ئەبێتە هۆی هەڵگیرساندنی ئاگری شەڕێکی تازە لە جیهانا.

بەڵێ هەمیشە ئیستعماری ئینگلۆئەمریکی تێ ئەکۆشێ بۆ دووبەرەکی و ئاژاوە نانەوە لەنێو دانیشتوانی عیراق بەهۆی خائینە خۆفرۆشەکانەوە بۆ ئەوەی کە دەست کەوتی چواردەی گەلاوێژی پیرۆز کە بە خوێنی رژاوی هەزاران نیشتمان پەروەران دەستمان کەوتووە لێمان بسێننەوە و بمانخەنەوە ژێر چەپۆکی دیلی و ژێردەستی.

ئەوجا ئەی گەلی عیراقی چواردەی گەلاوێژ بە عەرەب و کورد و هەموو بەشەکانەوە ئاگادارتان ئەکەین بۆ هۆشیار بوون و یەکگرتن بۆ برایەتی و تێکۆشان.

ناکۆکی و دوو دڵی دەرکەن لەناوا بەربەرەکانێ یەك واز لێ بهێنن هەموو ببن بەسەرباز و پێشمەرگە بۆ پارێزگاری کۆمارەکەتان. گوێ بگرن لە بانگی ئاشتی خوازان لە هەموو جیهان بانگتان ئەکەن بۆ ئەوە لەگەڵ ئێمەدا تێبکۆشن وە خەبات بکەن بۆ پاراستنی ئاشتی لە جیهانا بۆ بەربەرەکانێ کردنی هێزی شەڕ بۆ تاقیکردنەوەی چەکی ئەتۆمی بۆ لەناوبردنی هێزی تاوانباران.

برژی ئاشتی لە جیهان. بژی لایەنگریی ئاشتی کاك عبدالکریم قاسم. بژی برایەتی هەموو نەتەوەکانی عیراق بۆ پاراستنی ئاشتی. مردن و سەرشۆڕی بۆ بازرگانی شەڕ و دەستە و پەیوە بەندیان.

لە ئاشتی خوازانی کۆیە

ناوەکان:

١. ملا معصوم (عالم دینی).
٢. ملا محمد ملا ابراهیم (عالم دینی).
٣. ملا علی حاج توفیق (عالم دینی).
٤. ملا قادر (عالم دینی).
٥. کاکە زیاد (ملاك).
٦. صابر اسماعیل (مدیر مدرسە).
٧. حنا انطوان (معلم).
٨. صوفی محمد (قصاب).
٩. بکر صدیق (ملاك).

١٠. كمال حاج مجيد (تاجر).

١١. سيد عبدالله سيد اسماعيل (بازرگان).

١٢. بكر حاج محمد (بازرگان).

١٣. محمد جلال (مزارع).

١٤. سعدالله محمد (كاتب أول محكمه).

١٥. رشيد طالباني (محامى).

١٦. مسعود ملا محمد (محامى).

١٧. جنگى طالباني (ملاك).

١٨. مجيد عمر (مهندس).

١٩. عثمان عونى (شاعر).

رۆژنامەی کوردستانی نویَ چاوپێکەوتنێکی لەگەڵ (عەونی) شاعیردا ئەنجامداوە لە ژمارەی ١٠٩ ساڵی یەکەم پێنج شەممە ١٩٩٢/٦/٤، جۆزەردان ٢٦٩٢ بڵاوکردۆتەوە کە ئەمەش دەقەکەیەتی:

لە قوتابخانەی حاجی قادری کۆیی
چاوپێکەوتنێك لەگەڵ (عەونی) شاعیردا

پەیامنێری/ ك.ن

*** مامۆستا کورتەیەك لە ژیانی ئەدەبیتان؟**

– لە ناوەندی سییەکانەوە خولیای شیعر و ئەدەب بووم، شیعرەکانی حاجی قادری کۆیی و نالی هەوێنی بزووتنەوەی ئەم هەستە بوون، لەسەرەتا شیعرم دەنووسی، بەڵام نەمدەتوانی بڵێم خۆم نووسیومە تا ماوەیەك پاشان وردە وردە خۆم ئاشکرا کرد ئەوەی زۆر هانی دام کە لەم بوارەدا بەرەو پێشتر بچم، شەرم بشکێنم خوالێخۆشبوو حاجی محمد بوو، کە بەناوبانگ بوو بە (حاجییە گەورە) پیاوێکی بەتوانا و ئەدەب دۆست بوو، لەم کاتەدا دۆستایەتیم لەگەڵ شاعیرانی ئەو وەختەدا پەیداکرد، وەکو خوالێخۆشبووان صافی هیرانی، مەلا عاصی، خادم، جاهد، مەیلی، هەروەها یونس رەئوف (دڵدر) کە بە تەمەن لەمن بچووکتربوو، وەلەگەڵ هێندێکیان شیعری دوو قۆڵیمان هەیە، وە چەند جارێکیش لە گەلاوێژ بەرهەمم بڵاوکردۆتەوە وە یەکێك بووم لە باوەڕپێکراوانی ئەم گۆڤارە لە کۆیە.

* بەشداریتان لە بواری سیاسیدا هەبووە؟

– لە سەرەتاوە هاندەری یەکەمم شۆڕش و کارەساتی کوردستانی تورکیا بوو لە سییەکانەوە ئەمە رێخۆشکەر بوو بۆ چوونە ریزی حزبی (هیوا) لەگەڵ چەند برادەرێکی ترەوە پاشانیش لە ریزی (پارتی دیموکراتی کوردستان) بۆ ماوەیەکی زۆر کارمکردووە، لەگەڵ خوالێخۆشبووان عمر عبدالله، أحمد حمە مەلا، محمد حویز، ئەکرەم عەبدولقادر و چەندانی تر، پاش دامەزراندنی (کۆماری مەهاباد) هەستاوم بە کۆکردنەوەی یارمەتی، لە رێگەی خوالێخۆشبوو (کاکە زیاد) دەنێردرا بۆ کوردستانی ئەودیو.

زۆر شیعری سیاسیم وتووە لەوکاتە وەك (ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم، شینی پێشەوا، ووتم ئەی کچ، شەهیدانی رێگای میللەت.. وهیتر.

*** شاری کۆیەت چۆن دی، و ئێستا چۆنی دەبینی؟**

– کۆیە یەکێکە لە شارە کۆنەکانی کوردستان، و ئەم جیهانە، کۆیەی جاران مەڵبەندی پیشەسازی پێویستی خەڵك بووە، جۆلا، مووڕێس، جانگ، یەمەنی کارەك (دوو جۆرە پێڵاون) رەنگ و ریس، سابوون ، هتد.

کۆیە مەڵبەندی ئاینی بوو، سەرقافڵەی ئەدەب و ئاین مامۆستا مەلا محەمەدی جەلیل زادە (مەلای گەورە) کە دەیان فەقێ و مستعدی دینی لای ئەو دەبوونە مەلا و ئیجزەیان لێ وەردەگرت لە مزگەوتی گەورەی (حاجی بكر اغا)ی حەوێزی، فەقێرخانەی (حەماغای غەفووری) کە دالّدەی هەژاری ئەوکات بوو، جگە لە دەیان شاعیر و زانایانی ئاینی، لە سەرەتای چلەکانیشەوە مەڵبەندی سیاسەت و کوردایەتی راستەقینە بوو، خەڵك باوك و برای یەکتر بوون، گۆرانی و ئاواز و دەنگی خۆش، شایی و سەیران، لە بەهاران ئۆمەر خوچان و باغی شەمە و حەمامۆك و تاتووکان و مێرگی خاڵند بەگی دەهەژاند، ئەمە بوو کۆیەی جاران.

کۆیەی ئێستاش لەبەر چاوی هەمووانە سەد حەیف، پێویستی بە خزمەتکردن هەیە بە هەموو لایەك.

*** لە ئاست ئەم وشانەی خوارەوە چی دەڵێن؟**

– گۆڕ: دوا باوەشی ژیانە

تەمەن: ساڵنامەی ژیانە

شیعری فەلسەڤ: وەستاکارییەکی زۆر وردی مانایە

روبار: ئاوی گۆڕی مردوو بەرە نۆبەرەی خاکیشە

ئاسۆ: بینایی خێرخوازانە

ئاگر: هەوێنی ژیانە

* ئەنجامی پەرلەمانی کوردستان چۆن پێشبینی دەکەن؟

– دەتوانم ئەم شیعرەی (شوکری فەزلی) بڵێم کە هاواری پیر و بەساڵاچوویەکی وەکو منیشە.

سەرەتای ئیش هەموو یەکبوونە ئەوش نابێ هەتا
هەر برینێ کە لە دڵدایە و سارێژی نەکەی

*** چوارینەیەکی خۆت؟**

– من کە کوردم کەی لە ئازادی وەها بێ بەش کرام
ئەو دەمەی ماف بەشکرا ئەو رۆژەبوو من بەش کرام
هاتە کار لەوح و قەڵەم بۆ چارەنووسی میللەتان

کاتێ زانیم من حەواڵەی دوژمنی روو رەش کرام

*** بەرهەمەکانت بریتین لە چی، بۆ بە چاپت نەگەیاندوون؟**

– شیعرەکانم بریتین لە شیعری هەمەجۆر لەگەڵ چوارینەی جۆراوجۆر بەڵام بۆچی چاپم نەکردوون ئەمەش دوو هۆی هەیە:

١. لەناوچوونی دیوانەکەم دوو جار، بەهۆی بارودۆخی کوردستان.

٢. قەت نەمویستووە تەنها یەك بابەتی شیعرەکانم چاپ بکەم.

چونکە هەندێك لە شیعرەکانم بریتین لە شیعری نیشتمان پەروەری ماوە نەدەدرا کە رووناکی ببینن.

*** نزیکترین شاعیری کورد لێتان بۆچی؟**

– لە پێشەوە گوتم شیعرەکانی حاجی قادری کۆیی و نالی هەوێن بوون، لە شاعیرانی ئەم سەردەمەش هەژاری موکریانی کە نەك تەنها شاعیرێکی زۆر گەورەیە بەڵکو پاسەوانێکی زمانی کوردیشە.

لە تەنیشت ئەویشەوە شیعرەکانی مامۆستا (هێمن) زۆر کاری تێکردووم تەنانەت چەند شیعرێکیشم تەخمیس کردووە وەکو (عیشیق و ئازادی، تاوانی بێ هێز، ئەو دڵەی بێ خەم دەژی، گلێنەی شاعیر، هەروەها ماچی شیرین).

ئەمەش بەشێکە لەو شیعرەی ساڵی ١٩٤١ دایناوە بە ناوی

ئەسلەحەی جەنگی دەبەستم پاسی کوردستان دەکەم
قەتل و عامی تورکەکان و غارەتی ئێران دەکەم

من لە رێگەی سەربەخۆیی خاك و رزگاری گەلم
گیانی خۆم و قەوم و خوێشانم هەمووی قوربان دەکەم

چیم بە ئاشور کرد لە کاتی خۆی بەڵێن بێ هەروەها
تەخت و بەختی دوژمنانی کورد بە خاك یەکسان دەکەم

هەرکەسێك بێت و لە هەر لا خوێنی کوردی رشتبێ
خۆم بە شوێنی دا دەڕۆم خانەی بەسەر وێران دەکەم

پاش کۆچی دوایی شاعیر لە ١٩٩٢/٧/٢٠

چەندین بروسکە و پرسەنامەی جیاجیا لە لایەن ژمارەیەکی زۆر لە کەسایەتی و لایەنە سیاسییەکانی سەرگۆڕەپانی کوردستان ئاراستەی بنەماڵەکەی کرابوو

کە لێرەدا دەقی هەندێکیان بڵاو دەکەینەوە

براگیان کاک فەرهادی بەڕێز

سڵاوێکی گەرم

کۆچی دوایی کوردپەروەری دڵسۆز و تێکۆشەری ڕێگەی ڕزگاری و دیموکراسی و شاعیر و نیشتمان پەروەری دێرین زیانێکی گەورەیە لە گەلەکەمان کەوت، کۆستی ئێمە مانای قوتابی و هەڤاڵ و ناسیاوی ئەویش پێ کەوت. سەرەخۆشی لە خۆم و خۆت و هەموو کوردەواری دەکەم بە تایبەتی کەسوکاری شاعیری نەمر و خەڵکی کۆیەی نەبەز خۆتان خۆش بن. پڕ بە دڵ هاوبەشی خەمی خەڵکی کۆیە و ئێوەم.

هیوادارم تەمەنی درێژتان هەبێت بەسەر ڕێبازی کاکە عەونی نەمر، ڕێبازی کوردایەتی و دیموکراسی..

هەر بژی

برای دڵسۆزتان

مام جلال

١٩٩٢/٢/٢١

برا گیانی کاک فەرهادی بەڕێز

سڵاو و ڕێزێکی گەرم

کۆچی دوایی کوردپەروەری دڵسۆز و تێکۆشەری ڕێگەی ڕزگاری و دیموکراسیا و شاعیر و نیشتمانپەروەر مام دیلان زیانێکی گەورەیە لە گەلەکەمان کەوت، کۆستی ئێمەمانانی تۆتانی و هەڤاڵ و ناسیاوانی ئەویشی لێکەوت. سەرەخۆشی لە خۆم و خۆتان و هەموو کورد دەواڕێ دەکەم بەتایبەتی کەسوکاری شاعیر و خەڵکی کۆیەی نەبەز. خۆتان خۆش بێ. پڕ بە دڵ هاوبەشی خەمی خەڵکی کۆیە و شیوەنم.

هیوادارم تەمەنی درێژتان هەبێت بەسەر ڕێبازی کاکە عەدلی نەمردا، ڕێبازی کوردایەتی و دیموکراتی،

هەر سەربەرز بن

برای دڵسۆزتان

مام جەلال

١٩٩٢/٢/٢١

پارتی دیموکراتی کوردستان–عیراق ژمارە/ ٢٦٨

مەکتەبی سیاسی ڕۆژی/ ١٩٩٢/٧/٢١

بۆ/ کاکە فەرهاد عەونی تێکۆشەر

سڵاوێکی شۆڕشگێڕانە

هەواڵی دڵتەزێنی کۆچی دوایی شاعیری بەناوبانگ مامۆستا (عوسمان عەونی)مان پێ گەیشت، بەم بۆنەیەوە بە دڵێکی ماتەمینەوە سەرەخۆشی لە ئێوە و بنەماڵەکەتان دەکەین. لەراستیدا کۆچکردنی ئەم کەڵە تشاعیرە کەلێنێکی گەورەی لە تەلاری وێژە و شیعری کوردیمان کردوە... ئومێدەوارین جێگای هە بەهەشت بێت و ئەم کارەساتەش کۆتایی هەموو بەڵا و ناخۆشییەکان بێت لە ژیانی بنەماڵەکەتان.

إنا لله وإنا إليه راجعون.

ئیتر بۆ پێشەوە..

م.س

پارتی دیموکراتی کوردستان ـعیراق | ژمارە/ ٤٦٨
مەکتەبی سیاسـی | رۆژی/ ١٩٩٢/٧/٢١

بۆ/ کاکە فەرهاد عونی تێکۆشـەر
سلاوێکی شۆرشگێرانـە

هەواڵی دڵتەزێنی کۆچی دوایی شاعیری بەناو بانگ مامۆستا عوسمان عونی /مان پێ گەیشت ، بەم بۆنەیەوەو بەدڵێکی ماتەمینەوە سەرەخۆشی لە ئێوەوبنەماڵەکەتان دەکەین . لەراستیدا کۆچ کردنی ئەم کەلە شاعیرە کەلێنێکی گەورەی لـە تـەلاری ویژەو شیعری کورد یمان کردوە ... ئومێدەوارین جێگای هەربەهەشت بێت و ئـەم کارەساتەش کۆتایی هەموو بەلاو ناخۆشیەکان بێت لە ژیانی بنەماڵەکەتان .
انا للە و انا الیە راجعون .

ئیتربۆپێشەوە ....

م . س

أ/٢١

لەدەس نینۆك و پەنجەی مەرگی مەلعوون

لەبۆ کەس نەبووە قەت نابێ ڕەهابوون!

برای بەڕێز و خۆشەویست کاك فەرهاد

گەرمترین پرسە و سەرەخۆشیم، بە بۆنەی کۆچی دوایی باوکی نەمرتان کاك عەونی شاعیر، پێشکەش دەکەم و داوای سەبووری و ئارامی بۆ هەموو بنەماڵە بەڕێزەکەتان دەکەم.

کاکی خۆم هەرچەند نامەکەم لەبەر گەلێ هۆ دواکەوت، بەڵام هەر بە بیستنی ئەو خەبەرە دڵتەزێنە زۆر پەست و پەشۆکان، چونکە وەك خۆتان دەزانن، جگە لەوەی کە کاك عەونی شاعیر و پیاوێکی دیار و ناسراو بوو، برادەر و هاوڕێشم بوو زۆر لە نزیکەوە یەکترمان دەناسی و پەیوەندیدار بووین.

برام مەسەلەی ژیان بۆ هەموو گیانلەبەرێك شتێکی کاتییە و تا سەر نییە

حاجی قادر گوتەنی:

مەرگ و ژین میسلی سێبەر و تاوە

ئەوی باقی بمێنێ هەر ناوە!

عەونی شاعیریش تاکو لەسەر ئەم خاکە پاکەی کوردستاندا بمێنێ، ناوی هەر دەمێنێ کەچی زۆر پاشا و وەزیر و زەبر بەدەست لەناوچوون و چونکە کارێکی باشیان بۆ گەلەکەیان نەکردووە یان نووسینێکی بەکەڵکیان لەپاش بەجێ نەماوە ناوونیشانیشیان هەر نەماوە و لەناو چووە.

بە هیوام ئێوەش بە سەربەرزی بژین و ناوی کاك عەونیش پتر بە نەمری بهێڵنەوە، دووبارە هاوبەشی خەمناکیتانم.

هاوبەشی خەم و پرسەتان

دڵزار ١٩٩٢/١٢/١

ستۆکهۆڵم

لە دەستی ئێوەو پەنجەی مەرگی مەلعوون،
لەبۆ کەسی نەبووە فەوت نابێ رەهابوون!

برای بەڕێز خۆشەویست کاک فەرهاد

گەرمترین پرسەو سەرەخۆشیم، بەبۆنەی کۆچی دوایی باوکی نەمرتان کاک عەونی شاعیر، پێشکەش دەکەم و داوای سەبووری و ئارامی بۆ هەموو بنەماڵە بەڕێزەکەتان لە خوا دەکەم.

کاکی خۆشم هەرچەند ناتوانم لە بەر گەلێ هۆ دواکەوت، بەڵام هەر بەبیستنی ئەو خەبەرە دڵتەزێنە زۆر پەستو پەشۆکام، چونکە وەک خۆتان دەزانن، جگە لەوەی کە کاک عەونی شاعیرو پیاوێکی دیارو ناسراو بوو، برادەرو هاوڕێشم بوو، زۆر لە نزیکەوە یەکترمان دەناسی و پەیوەندیدار بووین.

برام مەسەلەی ژیان، بۆ هەموو گیاندارێک شتێکە کاتی یەو تاسەر نیە حاجی قادر گوتەنی: مەرگ وەژین مثلی شێنە روناوە

ئەوی باقی بمێنێ هەر ناوە!

عەونی شاعیریش تا کورد لە سەر ئەم خاکەپاکەی کوردستانەدا بژێنی، ناوی هەر دەمێنێ، کەچی زۆر پاشاو وەزیرو زەبر بەدەست لەناو چوون و چونکە کارێکی باشیان بۆ گەلەکەیان نەکردووە یان نووسینێکی بەکەڵکیان لە پاش بەجێ نەماوە ناوونیشانیشیان هەر نەماوە و لەناوچووە

بە هیوام ئێوەش لە بەسەر بەرزی بژین و ناوی کاک عەونیش پتر بە نەمری بهێڵنەوە و دووبارە هاوبەشی خەمناکیتانم.

هاوبەشی خەم و پرسەتان

دلزار ستۆکهۆلم: ١-١٢-١٩٩٢

له كاك حسن كوێستانییەوە بۆ بەڕێز/ كاك فەرهاد عثمان عەونی. بنەماڵەی تێكۆشەر

سڵاو و ڕێز..

بە داخ و پەژارەیەكی زۆر بەشداری پرسە و ماتەمینیتان دەكەین بە یۆنەی كۆچی دوایی ملیمەت و شاعیر و نیشتمان پەروەرمان كاك عپمان عونی كە زیانێكی گەورە بوو لە نەتەوەكەمان كەوت.

وە لە یەزدانی پاك داواكارین جێگای بەهەشتی سەروەری بێت.

هەرچەند لە دەرونی میللەتا ئەژین وە ئومێدەوارین و دواین كۆچ بێت لە خێزانەكەتاندا.

وە داوای لیبوردن دەكەم كە راستەوخۆ نەمان توانی بەشداریتان بكەم.

برات

حسن كوێستانی

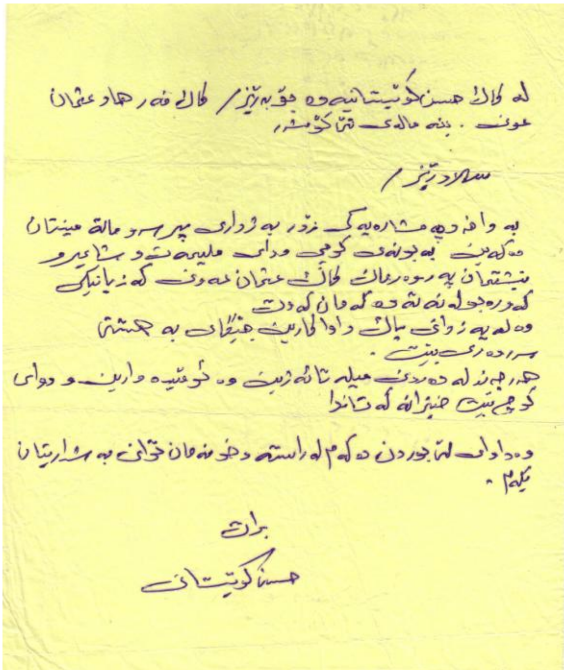

لە كاك حسن كوێستانییەوە بۆ بەڕێز/ كاك فەرهاد عثمان
عونی . بنەماڵەی تێكۆشەر

سڵاو و ڕێز/

بە داخ و پەژارەیەكی زۆر بەشداری پرسە و ماتەمینیتان
دەكەین بە بۆنەی كۆچی دوایی ملیمەت و شاعیر و
نیشتمان پەروەرمان كاك عثمان عەونی كە زیانێكی
گەورە بوو لە نەتەوەكەمان كەوت
وە لە یەزدانی پاك داواكارین جێگای بەهەشتی
سەروەری بێت .
هەرچەند لە دەرونی میللەتا ئەژین وە ئومێدەوارین و دوای
كۆچ بێت خێزانەكەتاندا

وە داوای لێبوردن دەكەم لە راستەوخۆ نەمان توانی بەشداریتان
بكەم .

برات
حسن كوێستانی

برا و خۆشەویست کاکە فەرهاد

سڵاوێکی گەرم

زۆر بەداخەوەن هەواڵی وەفاتی باوکی بەڕێزتانم زانی کە خەسارەتێکە لە هەموو کورد، دونیای خزمەتی وشە و شیعری کوردی بەجێهێشت، خۆزیا لە نزیکەوە بەشداری غەمتانم بکردایە، خۆتان دەزانن لەبەر ئیش و کار نەمتوانی و برادەرانم هاتن و هیوادارم اعتژارم قبوڵ بکەن.

خوای گەورە بەهەشتی فراوانی پێ ڕەوا ببینێ و تەمەنی درێژیش بۆ ئێوە و خوشك براکانت بێ.

ئیتر خوا سەبرتان بدات

برات

مهدی خۆشناو

٧/٢١

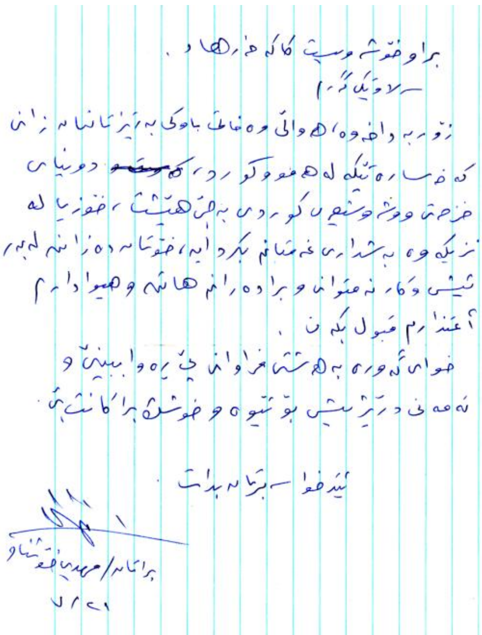

برای خۆشەویستم کاك فرهاد

هیوام و خۆشەویستیم

کاکە گیان درەنگ هەواڵی کۆچی دوایی مرحوم باوکتم زانی، زۆر دڵ تەنگ بووم، بەڕاستی پیاوێکی بە نرخ بوو، داواکارم لە یەزدان جێگای بەهەشت بێت وە تەمەنی درێژی بۆ ئێوەی بەڕێز بەجێ هێشتبێت، ان شاواللە بە هاتنم بۆ ئەو ناوچەیە سەرتان ئەدەم، پیش هاتنم بە فرسەتم زانی لە ڕێگای ئەم برادەرەوە ئەم نامەیەت بۆ بنێرم، سڵاوم بۆ هەموو لایەکتان. یتر هەر بژین..

برات

جلال سام اغا

سلێمانی ١٩٩٢/٩/١

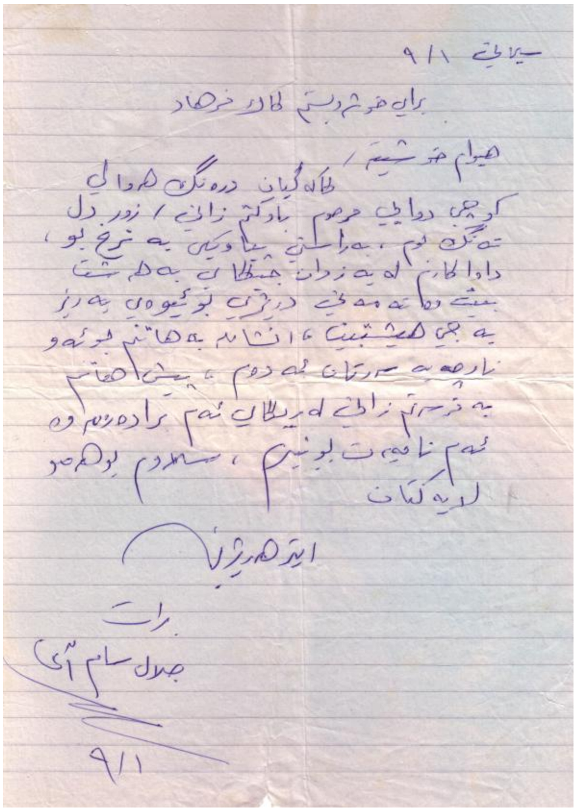
سلیمانی ۹/۱
برای خوشەویستم کاکە فرهاد
هیوام خوشەویستیم ،
کاکە گیان درەنگ هەوالی
کوچی دوایی مرحوم باوکتم زانی ، زور دل
تەنگ بوم ، بەراستی پیاوێکی بە نرخ بو ،
داواکارم لە یەزدان جێگای بەهەشت
بێت وە تەمەنی درێژی بو ئێوەی بەرێز
بە جێ هێشتبێت ، انشاللە بە هاتنم بو ئەو
ناوچەیە سەرتان ئەدەم ، پیش هاتنم
بە فرسەتم زانی لە ڕێگای ئەم برادەرەوە
ئەم نامەیەت بو بنێرم ، سلاوم بو هەمو
لایەکتان
ایتر هەر بژین
برات
جلال سام آغا
۹/۱

هاوڕێی شیرینم کاکە فەرهاد ڕۆژ باش

چاوەکانت ماچ ئەکەم

کاکی خۆم: لە ناخی دڵمەوە هاوبەشی خەمتانم بە کۆشی دوایی ئەو شاعیرە ناسکەی کە گشت ژیانی لە یەك سەنگەردا بوو کە ئەویش سەنگەری کوردایەتی بوو..

گەلێ داخم خوارد—سەرباری خەمی خۆم بە کۆچی کاکە عەونی هاوقەڵەم و خۆشەویستمان، خوا سەبووریتان بدات.

ببورە کە بۆم نەکرا خۆم بێمە تەعزییەکەتان، تکام دایە ئەم نامەیەم بە پرسەنامە و بەشداربوونی خۆم لێ قبوڵ بکەن.

هەروەها نووسینگەی ڕۆژنامەکەمان لە سلێمانی/ برایان مامۆستا محمد نوری تۆفیق و مامۆستا حسێن عارف و مامۆستا ڕەئوف بێگەرد و مامۆستا شێرزاد حەسەن سەرەخۆشی لە ئێوە و لە هەموو بنەماڵەکەتان دەکەن. لە یەزادن دەپاڕێینەوە کە دوا خەمتان بێ و شاعری گەورەمان بەهەشت جێگەی بێ.

بەخواتان ئەسپێرم

مصطفی صالح کریم

برای دڵسۆزتان

١٩٩٢/٧/٢٢

کوردستانی نوێ
ڕۆژنامەیەکی سیاسیی ڕۆژانەیە
نووسینگەی سلێمانی ~~هەولێر - تەلەفۆن~~ ٢٩٧١٥
[کە ماڵەی عەلی ئەحمەدی]

ژمارە/
ڕۆژ/ ٢٢/ ٣/ ٩٩٢

هاوڕێی شیرینم کاک فەرهاد پیرباڵ

سڵاوەکانت ماچ دەکەم.

کاکی خۆم: لە ناخی دڵەوە هاوبەشی خەمتانم بە کۆچی دوایی ئەو شاعیرە ناسکەی کە گشت ژیانی لە پەلە سەنگەردا بوو کە ئەویش سەنگەری کوردایەتی بوو.

کە لێی داخم خوارد - سەرباری خەمی خۆم - بە کۆچی کاکە عەونی هاوڕێکەم و خۆشەویستمان، خوا سەبووری ژیانتان بدات.

ببوورە کە بۆم نەکرا خۆم بێمە تەعزیەکەتانا، تکام وایە ئەم نامەیەم بە پرسەنامە و بە بەشداربوونی خۆم لێ قبووڵ بکەن.

هەروەها نووسینگەی ڕۆژنامەکەمان لە سلێمانی/ برایان مامۆستا محەمەد نووری تۆفیق و مامۆستا حسێن عارف و مامۆستا ڕەئووف بێگەرد و مامۆستا شێرزاد حەسەن سەرەخۆشی لە ئێوە و لە هەموو بنەماڵەتان دەکەن. لە یەزدان دەپاڕێینەوە کە دوا خەمتان بێ و شاعیری گەورەمان بە بەهەشت جێگە بێ.

بە خواتان ئەسپێرم

مصطفی صالح کریم

برای دڵسۆزتان

رۆژنامەی کوردستانی نویٚ لە ژمارەی ١٨٦ی ساڵی یەکەم رۆژی سیٚ شەممە رۆککەوتی ١٩٩٢/٩/٨–گەلاوێژ ٢٦٩٢ بابەتی(چلەی ماتەمینی عەونی لەژێر ناوی (چلەی ماتەمنی شاعیری ناسراوی کورد پەروەر عەونی) بڵاوکردۆتەوە کە لە لایەن پەیامنێری رۆژنامەکە لە کۆیە ئامادە کراوە کە ئەمەش دەقەکەیەتی:

چلەی ماتەمنی شاعیری ناسراوی کورد پەروەر عەونی

سەر لە ئێوارەی رۆژی ١٩٩٢/٨/٢٩ لیژنەی رۆشنبیری یەکێتی نووسەرانی کورد لە کۆیە، کۆڕێکی فراوانیان سازدا بۆ چلەی شاعیری خوالێخۆشبوو (عوسمان عەونی) گەلێك لە نووسەران و شاعیران بەشدارییان تێداکرد.

بەڕێز سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیرانی حکومەتی هەرێکی کوردستان د. فوئاد مەعصوم بەم نامەیە بەشداری پرسە و خەمی بنەماڵە و نووسەرانی کرد.

بۆ یەکێتی نووسەرانی کورد/ کۆیە

سلاوێکی گەرم لە پرۆگرامەکەمدا بوو ئامادەی چلەی ماتەمینی شاعیری ناسراوی کورد پەروەر خوالێخۆشبوو عەونی بکەم پڕ بە دڵ دەمەویست بەشداری کۆڕەکەم بکردبا، بەڵام هێندیٚ کار و باری لەناکاو هاتەپێش و رێگەی لیٚ گرتم و ئەو دەرفەتەی لەدەستدام.

عەونی ئەستێرەیەکی گەشی ئاسمانی شیعر و ئەدەبی کوردییە و پێویستە هەموو لایەك هەوڵ بدەین بەرهەمەکانی بڵاوببێتەوە و چیتر هەر لەناو دوو بەرگەی دەستنووس نەمێنیٚ، جاران گەر دەفتەرەکانی هی خۆی بووبیٚ ئیمڕۆ هی هەموو کوردە.

هەزاران رەحمەت بۆ گیانی پاکی عەونی کە ئێستا دەست لەناو دەست لەگەڵ گیانی حاجی و دڵدار باس و خواسی کۆیەی مێژوو و ئێستا بۆ یەك دەگێڕنەوە و شانازی بە هەڵوێستی رۆڵەکانی کوردستان دەکەن کە لەگەڵ برسێتی و قوڕ و قاتیش هەمیشە هەر سەربەرز و دوژمن شکێنن.

***

هەروەها بەڕێز وەزیری رۆشنبیری کاك شێرکۆ بێکەس بەم نامەیە بەشداری چلەی کردین:

عەونی شاعیر، شاعیری خامەرەنگینی کۆیەی دایك، کۆیەی مەڵبەندی رووناکبیری و شیعر و گوڵ و خۆشەویستی و خباتی کوردایەتی، بە کۆچکردنی کۆڕی ئەدیبان و دڵسۆزانی غەمگین کرد و بەڵام یادی وشەی ناسکی ئەو و دەوری مەردانە و جوامێرانەی ئەو لە کاروانی خەباتی

گەلەکەماندا وەکو رەوەزەکانی هەیبەت سوڵتان و باخەکانی چناڕۆك هەر لەبەرچاوی مێژوون و لەگەڵ ئێمەدا ئەژین عەونی شاعیر و مرۆڤ هەرگیز لە بیری ئێمەدا وەکو شاخەکانمام کاڵ نابێتەوە پڕ بە دڵ حەزم ئەکرد لەم یاد کردنەوەیەدا ئامادە ببم و منیش گوڵە شیعرێ گوڵە وتارێ بخەمە سەر مەزاری پاکی ئەو بەڵام بە هۆی سەفەرکردنمەوە بۆ دەرەوەی وڵات نەمتوانی و داوای لێبوردن لە هەمووان دەکەم

ئەژی شیعری ئەو

ئەژی یادی ئەو

***

وتەی لقی هەولێری یەکێتی نووسەرانی کورد لە لایەن کاك مومتاز حەیدەری خوێندرایەوە کە تێیدا وتیان: مەرگی شاعیرێکی وەکو عەونی کارەساتێکی وشەو رستەی کوردییە، ئەمرۆکە کە کوردستان وا خەریکە وردە وردە بەرەو ئەو دونیایە دەچێت کە ساڵەهایە خەونی پێوە دەبینێ و شاعیرێك بووە لەوانەی کە چاوەڕوانی ئەو رۆژەی دەکرد.

بەڵام داخی گران چەرخی چەپگەرد بواری ئەوەی نەدا ئە ئازادی یەکجارەکی بە چاوی خۆی ببینێ.

***

مامۆستا کەریم شارەزا لێکۆڵینەوەیەکی بە ناوی (عەونی شاعیری شیعری سەربەرز و ورە بەرنەدان) خوێندەوە

عەونی شاعیرێکی خانە رەنگینی بە برشت بوو لە ماوەی ژیانیدا دیوانێکی گەورەی لە شیعری نەتەوەیی و عشیق و دڵداری و نیشتمان پەروەری و فەلسەفی بۆ بەجێهێشتوین تاکو لە دەرفەتێکی رەخساودا ئامادەی بکەین بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە و بیخەینە بەر دەستی شیعر و شیعر پەروەرانی کورد.

***

مامۆستا عوسمان خۆشناوی شاعیر باسێکی نارد و خوێنرایەوە بە ناوی (عەونی ئەستێرەیەکی رژاو لە ئاسمانی ئەدەبیاتی کوردیمان) کە تێیدا دەڵێ:

شاعیری کورد پەروەری ناو ئاگر و زریان کوردستانی تۆردراو بە ئاخ و دەردی سەری لە بەهاری تەمەنی دیمەنە هەمەڕەنگ و دڵ رفێنەکانی شاعری کۆیەی جوانکیلە، سۆز و گەرمی شیعرەکانی نالی و سالم و مەحوی و حاجی قادری کۆیی و بێکەس ... بۆتە هۆی تەقینەوەی

سەرچاوەی شیعری وەکو هەموو شاعیرێکی تری ئەم سەردەمە سەرەتای دەستپێکردنی شاعیرێتی بە غەزەلی دڵداری بووە.

لەم کوڵبەیی ئەحزانە عەشقی سەنەمێکم بوو

لەم چۆڵ بیابانە باخی ئیرەمێکم بوو

***

(چلەی شاعیر) ئەمە ناونیشانی شیعرێکی مامۆستا غەریب پشدەری بوو خوێندییەوە مامۆستا مەجید ئاسنگەریش بە باسێك لەژێر ناوونیشانی (سەرەتا و کۆتا) بەشداری ماتەمینییەکەی کرد و دەڵێ: (عەونی دەبێتە دەنگدانەوەی ئەو کوردە نەبەردەی چەند ساڵە لەژێر پا و کاروان سەرای لەشکری ئەو و ئەمە، و وڵاتی لێ زەوت دەکرێ و تاڵان بڕۆ دەکرێ کەچی کورد هەر کوردە تەنیا نەورۆزی، بووکی بەهار، کە بەلنجە و ناز کوردستان ئارایش دەکات دەڵێ قەت ئەو کوردستانە نەبووە سووتاوە بۆردومان کراوە کیمیاویی پێدا کراوە.

کاك رۆستەم حەێزی شاعیر و کاك حاجی عوسمان مام یەحیا هەر یەکە و بە پارچە شیعرێك سۆی خۆیان دەربڕی.

سەرۆکی لیژنەی رۆشنبیری کۆیە مودریك ژالی بە پەخشانێك لەژێر ناوونیشانی (مەرگی مردن) بەشدارییان کرد کە تایێدا دەڵێ:

مەلوتکەی لەایکبووی نوێمان یان گۆزەبانەی لەدایکبوونی ئەمجارەمان.. یەکێکە لەو خوێندکارە ژیتەڵانەی کە حاجی رابەر و دیوەخان و تەکییەکەی بۆ دانان...

تەکییەی تەریقەتی کوردایەتی ئەویش کە عەنی شاعیرە بۆیە بە زمانی مامۆستا و رابەری بزاڤی رزگاری و ئەشق و دۆزیاری مەرگی مردن.. حاجی قادرە وە دەڵێم

لە سایەی شیعرەکانی وەك فەرەیدون

دەمێنێ حاجی تا دەورانی گەردوون

***

سەرجەمی پارت و رێکخراوە پیشەیی و هونەرییەکانی شاری کۆیە بە بروسکەی پرسەنامە بەشداری ماتەمینییەکەیان کرد.. هەروا وتەی بنەماڵەی خولێخۆشبوو لە لایەن کاك فەرهاد عەونی خوێنرایەوە کە تێیدا بە گەرمی سوپاس و پێزانینی خۆی بۆ لیژنەی رۆشنبیری کۆیە و میوانە بەڕێزەان دەربڕی.. ئەمە و کۆڕەکە کە زیاتر لە کاتژمێرێکی خایاند.

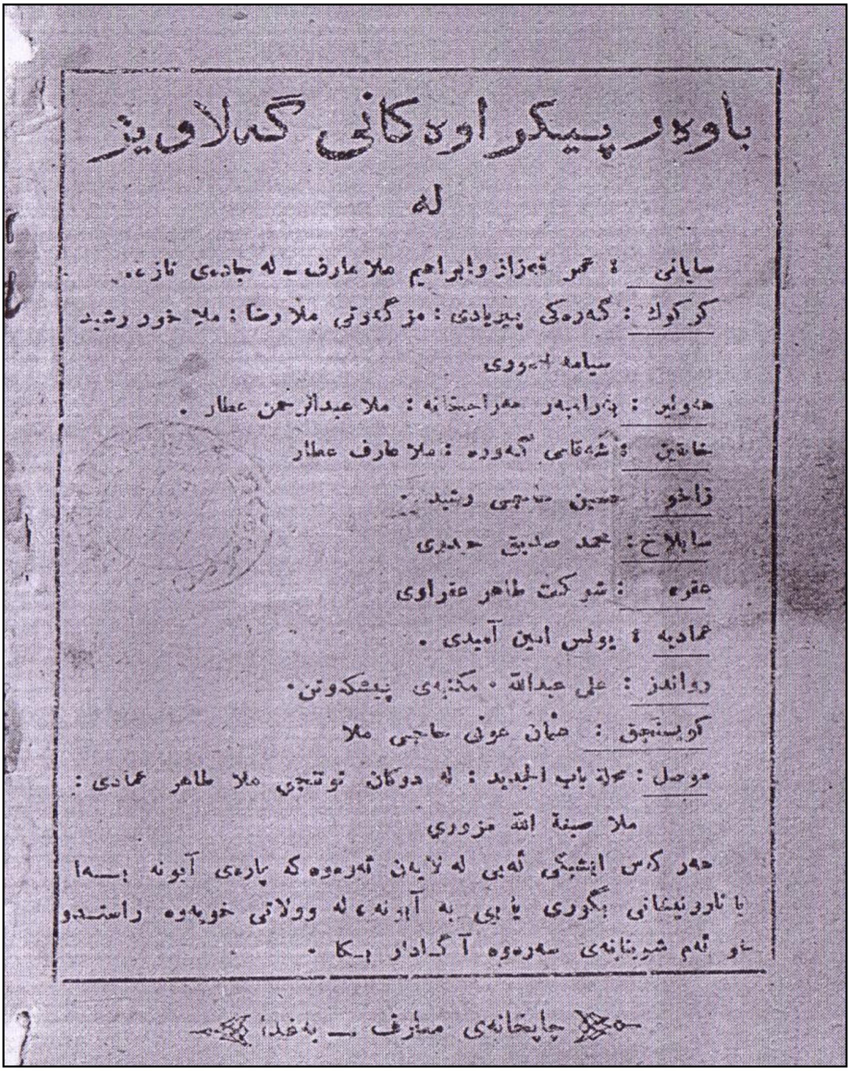

باوەر پیکراوەکانی گەلاویژ

لە

سابانی : عمر قەزاز و ابراهیم ملا عارف - لە جادەی تازە.

کرکوك : گەرەکی پیریادی : مزگەوتی ملا رضا : ملا خورد رشید

سیامە ... وی

هەولیر : بەرابەر سەراخانە : ملا عبدالرحمن عطار .

خانقین : شەقامی گەورە : ملا عارف عطار

زاخو : حسین حاجی رشید

سابلاخ : محمد صدیق حیدری

عقرە : شوکت طاهر عقراوی

عمادیە : یولس امین آمیدی .

رواندز : علی عبدالله . مکتبەی پیشکەوتن.

کویسنجق : عثمان عونی حاجی ملا

موصل : محلة باب الجدید : لە دوکان توتنچی ملا طاهر عمادی :

ملا صبغة الله مزوری

هەر کەس ایشێکی ئەبی لە لایەن ئەوەوە کە پارەی آبونە بدا

یا ناو و نیشانی بگوری یا بی بە آبونە، لە وولاتی خویەوە راستەو

ـنو ئەم شوینانەی سەرەوە آگادار بکا .

چاپخانەی معارف - بەغدا

ناوی و شوێنی باوەڕپێکراوانی گۆڤاری گەلاوێژە کە لە دوا بەرگی گۆڤارەکە بڵاوکراوەتەوە

بو آگاداری

گەلاویژ بو ئەوە ایش و کاری آبونەکانی بە سوک و آسانی رابەریی لەم شوێنانەی خوارەوە باوربی کراوی هەیە ، هەرکە هەر ایشێکی ئەبی لەلاین ئەوەوە بی بە آبونە یا ناوونیشانی بگوری یا پارەی آبونە بدا یا ایشێکی تری بی ری و راست هەر کە لە وولاتی خوی بچێتەلای ئەم ناوانەی خوارەوە ئەوانیش ایمە آگادار ئەکەن .

سلیمانی : جەنابی عمر قەزاز .

کرکوك : محلەی حلواچی : مزگەوتی قاضی : جەنابی ملا خورشید سیامەنصوری .

هەولیر : مکتبەی شمال جەنابی حسین مختار .

خانقین : جەنابی عبد العزیز نورمحمد

زاخو : جەنابی حسین حاجی سعید

رواندز : مکتبەی پیشکەوتن : جەنابی علی عبداللە

کویسنجق : جەنابی عثمان عونی حاجی ملا

هەر پارەیەك کە ئەیاندەنی بەرانبەر بەوە بلیق چاپکراوی گەلاویژیان لی وەرئەگرن ، ایمزاکانیان جی بروای گەلاویژە .

دیسان تکانەکەین ئەوی ئەیەوی بی بە آبونە هەر لە ایستەوە کە سەری سالە آگادارمان بکا ، هەروەها ئەوانەیە کیش کە ئەیانەوی لە آبونە دەرچن .

ئەم چوار وێنەیە لە نێوان ڕۆژانی ١٨-١٩٦٠/٧/٢٠ لەپاش بەکۆتاهاتنی کۆنگرەی دووەمی مامۆستایانی کورد لە شەقڵاوە و بێخاڵ و حاجی ئۆمەران گیراوە

بێخاڵ

لە چەپەوە بۆ ڕاست: عەونی شاعیر، مامۆستا محەمەدی مەلا کەریم، گۆرانی شاعیر، ئەحمەد دڵزاری شاعیر، مامۆستا یحیا

شەقڵاوە

حاجی ئۆمەران

شەقڵاوە

هەولێر: کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی نووسەرانی کورد/لقی هەولێر ١٩٧١/١/١٥

لە راستەوە بۆ چەپ:

خوالێخۆشبووان تایەر ئەحمەد حەوێزی، عەونی، هەژاری موکریانی، شێخ محمد هەرسینی، جەلال غەریب، عیمان مصگفی خۆشناو، مەجید عومەر (موهەندیس)

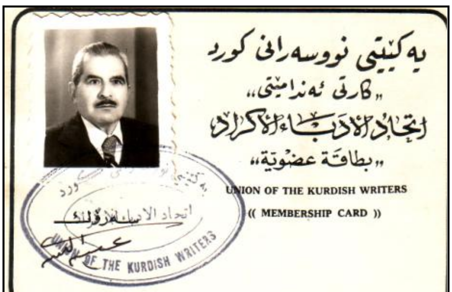

یەکێتی نووسەرانی کورد

«کارتی ئەندامێتی»

اتحاد الأدباء الأكراد

«بطاقة عضوية»

UNION OF THE KURDISH WRITERS

((MEMBERSHIP CARD))

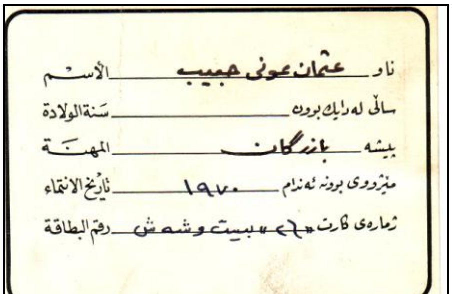

ناو عثمان عونی حبیب الأسم

سالی لەدایك بوون سنة الولادة

پیشە بازرگان المهنة

مێژووی بوونە ئەندام ١٩٧٠ تاريخ الانتماء

ژمارەی کارت «٢٦» بیست وشەش رقم البطاقة

ناسنامەی شاعیر لە یەکێتی نووسەرانی کورد ساڵی ١٩٧٠

چەند وێنەیەکی شاعیر لە قۆناغە جیاجیاکانی ژیانیدا

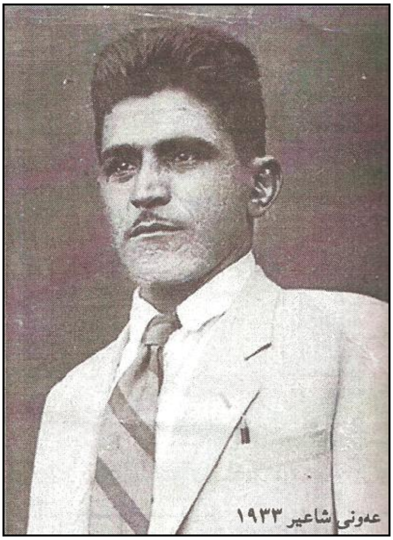

١٩٣٣

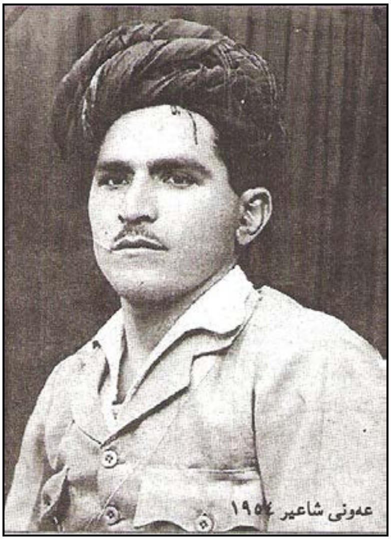

١٩٥٤

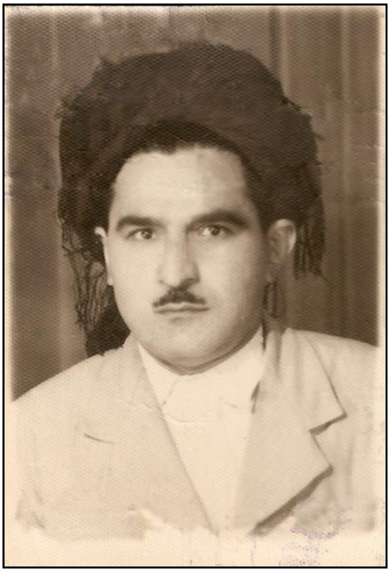

١٩٦٥

١٩٨٠

چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەنووسی لە باڵەخانەی ڕۆژنامەی (التئخی و برایەتی) شاعیر لەگەڵ جەلالی میرزا کەریم

لە ڕاستەوە: ئەحمەد دڵزار، پاسەوانێکی کۆشکی (الرحاب)، خەلیل ئیبراهیم، عەونی، مەولود ڕەسول، بەکر سدیق حەوێزی. ئەم وێنەیە ڕۆژی ١٩٥٨/٧/٢٨ لە کۆشکی (الرحاب) گیراوە کاتێ ناوبراوان بۆ پیرۆزبایی سەرکەوتنی شۆڕشی ١٤ی تەمموز سەردانی بەغدایان کردبوو.

بەندینخانەی (نوگرە سەلمان) زستانی ١٩٦٢

لە راستەوە بۆ چەپ: خوالێخۆشبووان: کامەران موکری شاعیر، عەونی شاعیر.

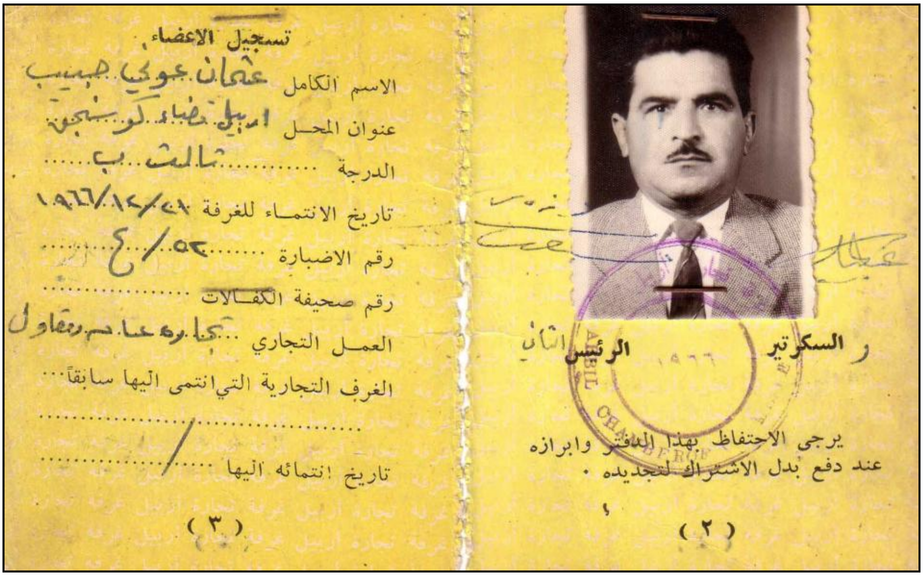
تسجيل الاعضاء
الاسم الكامل عثمان جوكي حبيب
عنوان المحل اربيل
الدرجة ثالث ب
تاريخ الانتماء للغرفة ١٩٦٦/١٢/٢٩
رقم الاضبارة ٥٢/ع
رقم صحيفة الكفالات
العمل التجاري تجارة عامة ومقاول
الغرف التجارية التي انتمى اليها سابقاً
تاريخ انتمائه اليها
(٣)

السكرتير
الرئيس
يرجى الاحتفاظ بهذا الدفتر وابرازه
عند دفع بدل الاشتراك لتجديده .
(٢)

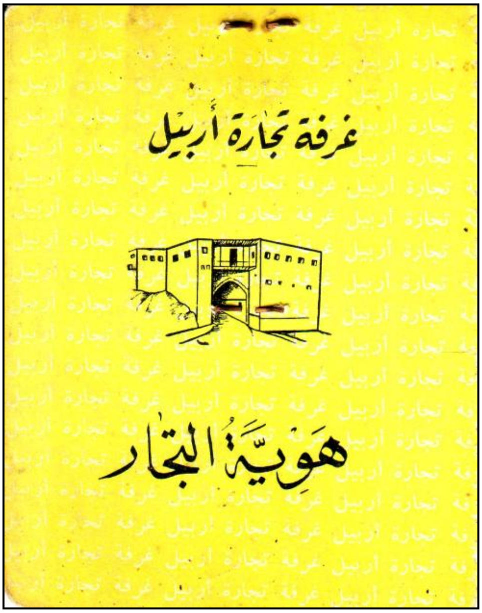
غرفة تجارة أربيل
هوية التجار

ناسنامەی ئەندامێتی لە ژووری بازرگانی هەولێر لە ساڵی ١٩٦٦.

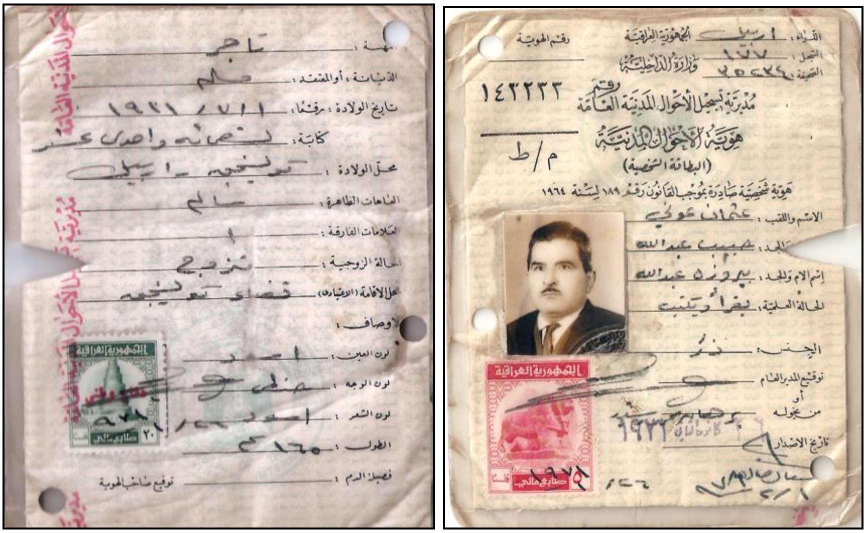

ناسنامەی باری شارستانێتی شاعیر

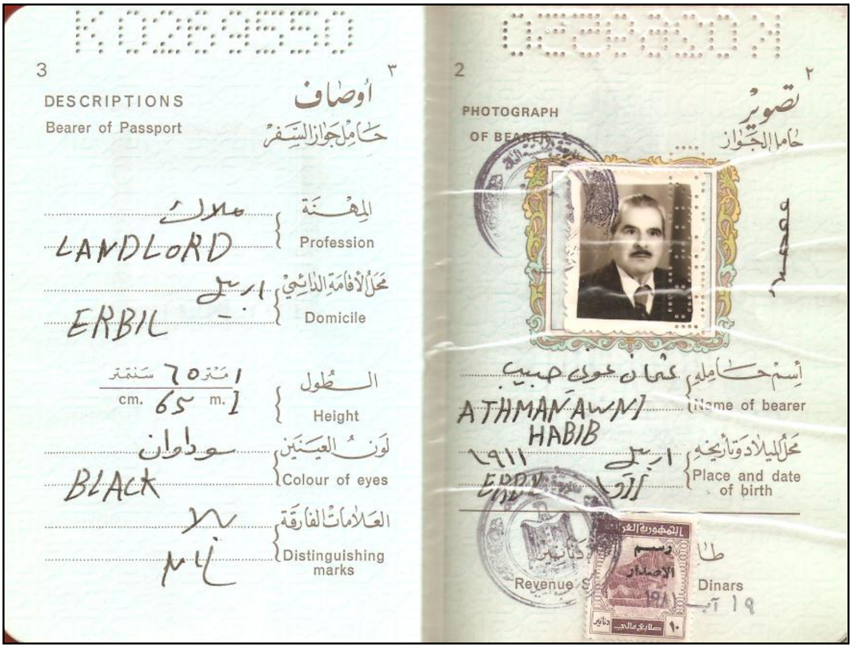

پاسپۆرتی شاعیر

ڕەگەزنامەی شاعیر

وزارة الداخلية
مديرية الشرطة العامة
بغداد
رقم الحفيظة

استمارة رقم (٣)
الرقم/

المملكة العراقية

شهادة الجنسية العراقية

بناءً على تحقق اكتساب .... المثبتة صورته الشمسية واوصافه في ادناه الجنسية العراقية
وفق المادة .... من قانون الجنسية العراقية لسنة ١٩٢٤ وتعديلاته نشهد بانه عراقي الجنسية وقد منح هذه الشهادة في بيان ذلك .
صدرت في بغداد في اليوم .... من شهر .... سنة ١٩٥

مدير

اوصاف حامل الشهادة

الطول .... متر
لون العينين
شكل الانف
وصف الفم
لون الشعر
وصف اللحية
وصف الشارب
وصف الوجه
لون الوجه
العلامة الفارقة

الصورة الشمسية

بصمة ابهام اليد اليسرى

تفاصيل ... حاملها

١ ـ الاسم الكامل والشهرة

٢ ـ محل الولادة وتاريخها

٣ ـ اسم الاب

٥ ـ اسم الام

٦ ـ محل ولادة الام وتاريخها

٧ ـ الجنسية التي كان عليها قبل نشر قانون الجنسية العراقية لسنة ٩٢٤

...الجنسية التي كان عليها الاب قبل نشر قانون الجنسية العراقية لسنة ١٩٢٤

الجنسية التي كانت عليها الام قبل نشر قانون الجنسية العراقية لسنة ١٩٢٤

المهنة او الحرفة

محل الاقامة المعتاد

متزوج أو اعزب أو ارمل

تفاصيل عن الزوجة والاطفال

(الذين اعمارهم دون الثامنة عشرة سنة)

١ ـ الطفل

٢ ـ الطفل

٣ ـ الطفل

٤ ـ الطفل

٥ ـ الطفل

٦ ـ الطفل

جنسية الزوجة السابقة

الصورة الشمسية للزوجة

(ان امكن)

بصمة ابهام اليد اليسرى للزوجة

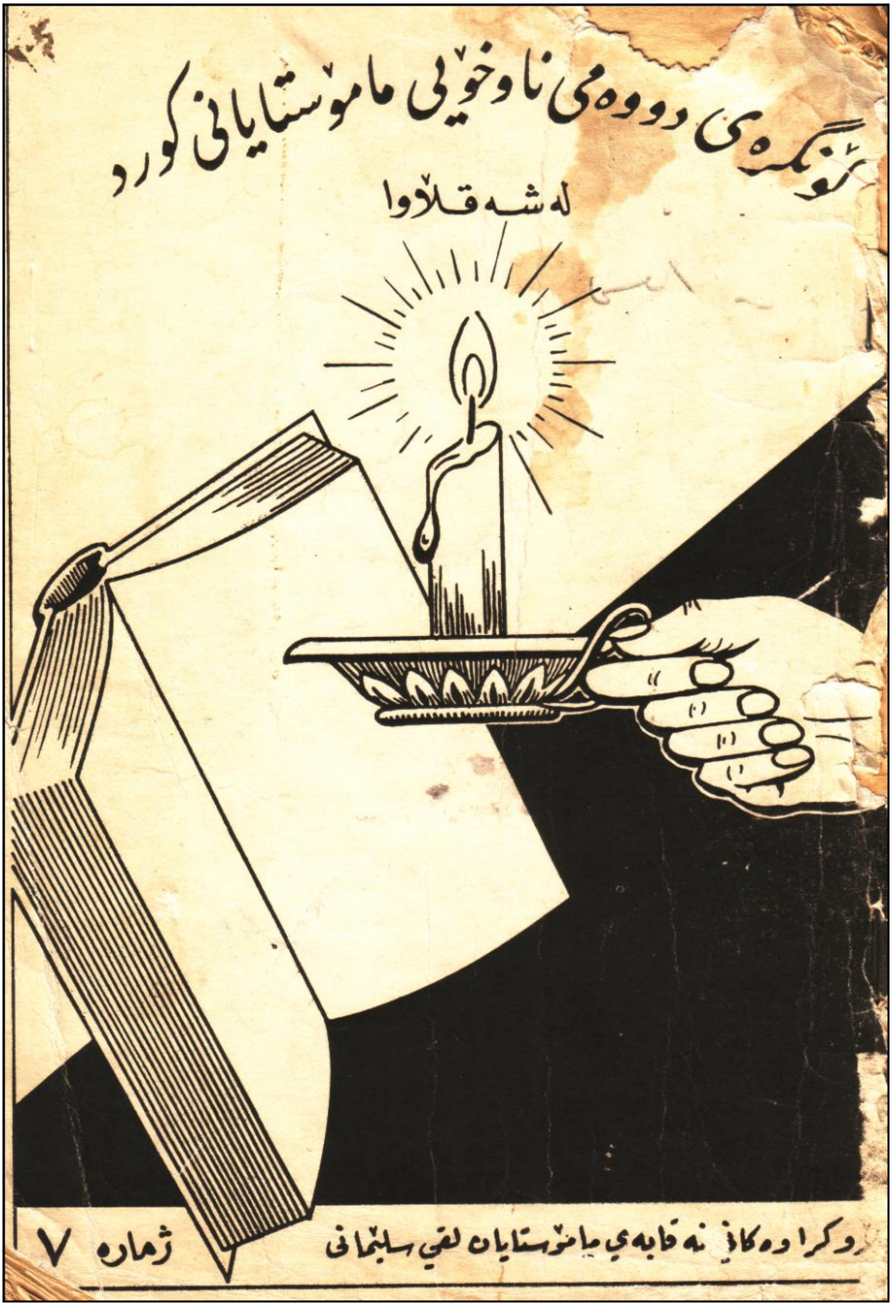
ۆنگرەی دووەمی ناوخۆیی مامۆستایانی کورد
لە شەقلاوا
وکراوەکانی نەقابەی مامۆستایان لقی سلێمانی
ژمارە ٧

میوانانی کونگرە لەخویندەواران و شارەزایانی کورد

١ — ماموستا علاءالدين سجادی	كوليجی ئاداب	بەغدا
٢ — » انور طاهر مائی	يەكيەتی ئەديبانی عيراق	»
٣ — » ابراهيم احمد	محامی	»
٤ — دكتور جەمال شفيق	بەريوەبەری گشتی زانياری كورد	»
٥ — ماموستا نوری شاويس	وزارەتی اسكان	»
٦ — » حافظ مصطفی قاضی	شركەتی رشيد عارف	»
٧ — » حسين صيوانی	قوتابخانەكانی فەيلی	»
٨ — » شاكر فتاح	سەروكی شارەوانی سليمانی	»
٩ — » عبدالله گوران	وەزارەتی ئەسكان	سليمانی
١٠ — حسين عارف	قوتابخانەی سانەوی كوران	»
١١ — » محمد ملا كريم	لەنوسەرانی روژنامەی ئازادی	بەغدا
١٢ — » بهجت محمد بابان	محامی	سليمانی
١٣ — » احمد مصطفی دلزار	كتيبخانەی جمهوريەت	كوی
١٤ — » گيو موكريانی	چاپخانەی كوردستان	هەولير
١٥ — صالح قفطان	ماموستا متقاعد	سليمانی
١٦ — محرم محمد امين	شارەوانی	»
١٧ — عثمان عونی	شاعر	كوی
١٨ — محمد مولود	مدققی شارەوانی	هەولير

- ١١١ -

كۆنگرەی دووەمی مامۆستایانی كورد لە شەقلاوە كە لە ١٥-١٧/ئاب/١٩٦٠ گیرا كە دەكاتە ڕێككەوتی خەرمان/گەلاوێژ ساڵی ٢٥٧٣ی كوردی

له بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

ژمارەی سپاردنی (١٠٨)ی ساڵی ٢٠١١ی پێدراوە

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (١٠٨)ی ساڵی ٢٠١١ی پێدراوە